

**TELUGU - HINDI POURANIKA GEYA
PARISEELANA**

(With Special reference to Ramayana)

G. Aruna

A THESIS SUBMITTED TO THE UNIVERSITY OF HYDERABAD

For the Award of Ph.D. Degree

IN COMPARATIVE LITERATURE

(Telugu & Hindi)

CENTRE FOR COMPARATIVE LITERATURE

UNIVERSITY OF HYDERABAD

1998

Date : 28 -09-1998

G. Aruna

PH. D. STUDENT

Centre for Comparative Literature

University of Hyderabad.

This is to certify that I. G. Aruna have carried out the research embodied in the present thesis for the full period prescribed under Ph.D. Ordinances of the university of Hyderabad. My topic of the Ph.D. programme is "Telugu Hindi Pouranika Geya Pariseelana (With Special reference to Ramayana)".

I declare to the best of my knowledge that no part of this thesis was earlier submitted for the award of research Degree of any University.

G. Aruna
(G. Aruna)

Regd. No.924 CP HO1

K. K. Rangaswamy
Head of the Department 2/10/98

C. Anandabalu
Signature of the Supervisor

K. K. Rangaswamy 5/10/98
Dean of the School Humanities

కృతజ్ఞతలు

శ్రద్ధాసక్తులతో నన్ను చదివించి నన్నింతదానిగా తీర్చిదిద్దిన అమ్మానాన్నలకు కృతజ్ఞతలు.

నా పరిశోధనాంశాన్ని సూచించి, పర్యవేక్షకురాలిగా ఉండి, నా కృషికి తోడ్పడుతూ, ప్రతీప్రకరణాన్ని ప్రత్యంశాన్ని నిశితంగా పరిశీలించి, గుణదోషాలను వివరిస్తూ, అమూల్యమైన సలహాలనిచ్చి, నన్ను ముందుకు నడిపించిన నా పర్యవేక్షకురాలు ఆచార్య డా॥ సి. ఆనందరామం గారికి మనఃపూర్వక కృతజ్ఞతలు.

పిహెచ్.డి పట్టం కోసం పరిశోధనకు అంశాన్ని అంగీకరించి అవకాశం కల్పించిన కేంద్రీయ విశ్వవిద్యాలయ తులనాత్మక సాహిత్య శాఖాధిపతి, గురువర్యులు కె.కె. రంగనాథాచార్యులగారికి గౌరవాభివందనాలు.

పరిశోధన సమయంలో వాత్సల్యంతో పలకరించి ప్రోత్సహించిన హిందీ శాఖాధిపతి, గురువర్యులు ప్రొఫెసర్ వై.వి. రమణారావుగారికి గౌరవాభివందనాలు.

తులనాత్మక సాహిత్య అధ్యాపక వర్గానికి, తెలుగు సాహిత్య శాఖ అధ్యాపక వర్గానికి, హిందీ సాహిత్య శాఖ అధ్యాపక వర్గానికి నమస్సులు.

పరిశోధన సమయంలో కోరిన వెంటనే తమ అమూల్యమైన అభిప్రాయాలను వెలిబుచ్చి సలహాలిచ్చిన పెద్దలు డా॥ నాయిని క్షణ్ణకుమారి, ఆచార్య బి. రామరాజు, డా॥ రామ్ నిరంజన్ పాండే, డా॥ రాజ్ కేశోర్ పాండే, ఆచార్య భీమ్ సేన్ నిర్మల్, డా॥ మోహన్ సింగ్, డా॥ లీలాజ్యోతి, డా॥ శేషారత్నం, డా॥ పి. విజయరాఘవరెడ్డి, శ్రీ దండమూడి మహీధరరావు, రాజు, డా॥ నాగపద్మిని, డా॥ సుమలత గార్లదరికి నమస్సుమాంజలులు.

అన్నివిధాల నాకు చేదోడువాదోడుగా నిలిచి ఈ పరిశోధనలో నాకు ఎంతగానో సహకరించిన మా శ్రీవారు శ్రీ ఎన్.బి. రత్నంగారికి మరియు కుటుంబసభ్యులకు హృదయపూర్వక ప్రణామాలు.

పరిశోధన సమయంలో నాకు కావల్సిన గ్రంథాల నందించి సహకరించిన ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ గ్రంథాలయం, కేంద్రీయ హిందీ సంస్థాన్ గ్రంథాలయం, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ గ్రంథాలయం, కేంద్ర విశ్వవిద్యాలయ గ్రంథాలయం, సుందరయ్య విజ్ఞాన గ్రంథాలయం మరియు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయ గ్రంథాలయ కార్యనిర్వాహకులకు కృతజ్ఞతలు.

కేంద్ర విశ్వవిద్యాలయ తులనాత్మక సాహిత్య శాఖ సిబ్బందికి, స్కూల్ ఆఫ్ హ్యూమానిటీస్ డీన్ సిబ్బందికి, తెలుగు సాహిత్యశాఖ సిబ్బందికి, ఏదినం ఇబ్బంది కలిగించక ఆత్మీయత ఆదరణలతో తమరిలో ఒకరిగా చూసి సహకరించిన అసంఖ్యాక మిత్రులు, సహృదయులూ, సరస్వతీస్వరూపులు, ఉదారులు, ఉత్తములందరికి నా అభివాదములు.

ఈపరిశోధన గ్రంథానికి అక్షర కూర్పునిచ్చిన “శ్రీ దత్తసాయి గ్రాఫిక్స్” వారికి, నాతో సహకరించిన డా॥ జి. యస్. లక్ష్మీగారికి కృతజ్ఞతలు తెలుపుతూ-

- గజ్జెల అరుణ

తెలుగు - హిందీ పారాగ్రీ గేయ పరిశీలన

(జానపద రామాయణ గేయాల ఆధారంగా)

మొందుమాట

ఈ పరిశోధనను మొదట “తెలుగు - హిందీ పౌరాణిక జానపద గేయాలు” అనే శీర్షికతో ప్రారంభించాను. కాని రామాయణం, భారత, భాగవతాలను మూడింటిని పరిశీలించినప్పుడు కేవలం ఒక్కొక్క దానిలో ఒక్కొక్క భాషలో విస్తృత సంఖ్యలో జానపద గేయాలున్నట్లు తెలుసుకున్నాను. విషయం పిహెచ్.డి స్థాయికి మించి విస్తరించిన భావనతో కేంద్రీయ విశ్వవిద్యాలయం వారి అనుమతితో “తెలుగు-హిందీ పౌరాణిక గేయాల తులనాత్మక పరిశీలన” (జానపద రామాయణగేయాల ఆధారంగా) కు నా విషయాన్ని పరిమితం చేసుకున్నాను.

హిందీ భాష మాండలిక భేదాల కారణంగా హిందీలోని జానపద (పౌరాణిక) రామాయణ గేయాల సేకరణకు నేను చాలా శ్రమించాల్సి వచ్చింది. తెలుగులో ఇప్పటి వరకు ఈ అంశంపై ఏ గ్రంథం ప్రచురింపబడలేదు. ఈ సేకరణలో హిందీ భాషా సాహిత్యంలో నిష్ణాతులైన “రామ్ నిరంజన్ పాండే, డా॥ రాజ్ కిశోర్ పాండే, డా॥ భీమ్ సేన్ నిర్మల్, మోహన్ సింగ్, విజయరాఘవరెడ్డి, డా॥ లీలాజ్యోతి, ప్రాఫెసర్ వై. రమణారావు, శేషారత్నం మొదలైన ప్రముఖులు తోడ్పడ్డారు.

తెలుగు జానపద రామాయణగేయాల సేకరణలో ఆచార్య నాయని కృష్ణకుమారి, డా॥ బి. రామరాజు, రావి ప్రేమలత, డా॥ శ్రీలక్ష్మి మొదలైన జానపద విజ్ఞానవేత్తలు తోడ్పడ్డారు.

ఈవిధంగా నా పరిశోధన అంశాన్ని అయిదు అధ్యాయాలుగా విభజించాను.

మొదటి అధ్యాయంలో తులనాత్మక పరిశీలన ప్రాధాన్యాన్ని వివరించాను. తులనాత్మక పరిశీలనపై ప్రముఖులు ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతాలను, వారి వ్యాఖ్యలను స్థూలంగా వివరించాను. తెలుగు-హిందీ జానపద రామాయణగేయ తులనాత్మక అవశ్యకతను వివరించాను.

రెండవ అధ్యాయంలో “జానపద గేయ సాహిత్య లక్షణాలను” స్థూలంగా వివరించి, సాహిత్యంలో పౌరాణిక జానపదగేయాల ప్రాధాన్యాన్ని వివరించాను.

మూడవ అధ్యాయంలో “తెలుగు జానపద రామాయణ గేయా”లలో ముద్రితమైన వాటినిన్నింటిని విశ్లేషణాత్మకంగా వివరించాను. ఆ గేయాల్లో ప్రతిఫలించే తెలుగు ప్రజల సంస్కృతీ విశేషాలను వివరించాను.

భాషాపరంగా వాడుక భాషలోని పదాలు, ఈగేయాల్లో ఎంత సహజంగా కవితాత్మకంగా ఒదిగి పోయాయో వివరించాను.

నాలుగవ అధ్యాయంలో “హిందీ జానపద రామాయణ గేయాల” స్వరూప స్వభావాలను వివరించాను. వివిధ మాండలికాల్లోని జానపదగేయాల వస్తు వైచిత్ర్యాన్ని సోదాహరణంగా వివరించాను. ఆ గేయాల ఆధారంగా ఆయా ప్రాంతాలలోని సాంస్కృతిక విశేషాలను వ్యాఖ్యానించాను. వాల్మీకి రామాయణాన్ని అనుసరించిన గేయాలేవో, కల్పనలేవో ఏర్పరచి చూపాను. భాషాపరంగా కూడా ఆ గేయాలను కొంతవరకు పరిశీలించాను. (భాషాదృష్టితో కాదు.) అయితే ఈ పరిశీలన భాషాపరంగా కాక ఆయాప్రాంతాలలోని వాడుక పదాలు ఎంత సహజంగా ఈ గేయాల్లో వాడుకున్నారో చూపించాను.

అయిదవ అధ్యాయంలో “తెలుగు - హిందీ పౌరాణిక గేయా”లను (జానపద రామాయణాల ఆధారంగా) సోదాహరణంగా, తులనాత్మకంగా పరిశీలించాను. ఈవిధమైన పరిశీలన భారతదేశంలోని భిన్నత్వంలోని ఏకత్వ నిరూపణకు ఉపకరించింది.

ముగింపులో నేను నా తులనాత్మక పరిశీలన ద్వారా తెలుసుకున్న అంశాలను పొందుపరిచాను. అవి:

1. భోజపురీ జానపద రామాయణ గేయాలకంటే అవధీజానపద రామాయణ గేయాల్లో వాల్మీకి రామాయణ అనుసరణ ఎక్కువగా కన్పిస్తుంది.

2. హిందీ రామాయణ జానపద గేయాల్లో శ్రీరామ జననం, సీతారాముల వివాహం మాత్రమే కాక సీతారాముల వనవాసం, శబరికథ, కాకాసురకథ, వాలివధ, హనుమంతుని రాయబారం, రామరావణయుద్ధం మొదలుగాగల ఘట్టాలన్నీ ఉన్నట్లు తెలుసుకున్నాను.

3. తెలుగు జానపద రామాయణ గేయాల్లో రామజననానికి, సీతాకళ్యాణానికి, సీతారాముల గార్వ్యస్త జీవితానికి సంబంధించిన గేయాలు దొరకటలేదు. కానీ ‘సీతచెఱ’ కు సంబంధించిన గేయాలు కన్పిస్తున్నాయి.

4. శూర్పణఖ కథ “హిందీ జానపద రామాయణ గేయా”ల్లో ఉన్నంత విస్తృతంగా తెలుగు జానపద రామాయణ గేయాల్లో కన్పించవు.

5. ఉత్తర రామాయణానికి సంబంధించిన జానపదగేయాలు తెలుగు-హిందీ రెండు భాషల్లోను వున్నాయి. చిత్రంగా సీత రావణుడి పట్టాన్ని గీసిన వృత్తాంతం తెలుగు-హిందీ భాషలలోని జానపద రామాయణ గేయాల్లో కన్పిస్తుంది.

“తెలుగు-హిందీ పౌరాణిక గేయాల తులనాత్మక పరిశీలన” అనే పరిశీలనాంశం (జానపద రామాయణ గేయాల ఆధారంగా) నా పరిశోధన విషయం. కేంద్రీయ విశ్వవిద్యాలయం తులనాత్మక అధ్యయన విభాగంలో పిహెచ్.డి. పట్టం కొరకై ఈ గ్రంథాన్ని సమర్పిస్తున్నాను.

మొత్తంమీద హిందీ జానపద రామాయణ గేయాల్లో కంటే తెలుగు జానపద గేయాలలో కుటుంబ జీవన సంస్కృతి ఎక్కువగా ప్రతిఫలిస్తుందని నేను చేసిన “తులనాత్మక పరిశీలన” ద్వారా తెలుసుకున్నాను.

నా పరిశోధనను ముద్రిత గ్రంథాలకు మాత్రమే పరిమితం చేసుకున్నాను.

- రచయిత్రి

విషయసూచిక

1. తులనాత్మక సాహిత్య పరిశీలన
 - A. తులనాత్మక సాహిత్య పరిచయం
 - B. తులనాత్మక సాహిత్య నిర్వచనాలు
 - C. తులనాత్మక సాహిత్య విశ్లేషణ
2. జానపద గేయ సాహిత్యం - పౌరాణిక గేయాలు
 - A. జానపద గేయ వాఙ్మయం
 - B. ప్రశస్తి - అనాదరణకు కారణాలు
 - C. ఆధునిక కాలంలో కృషి
 - D. గేయ లక్షణాలు
 - E. వివిధ రకాలు
 - F. పౌరాణిక జానపద గేయాల ప్రాశస్త్యం
3. తెలుగులో జానపద రామాయణ గేయాలు
 - A. తెలుగు జానపద గేయాల్లో రామకథ
 - B. జానపద రామాయణ గేయాలు
4. హిందీలో జానపద రామాయణ గేయాలు
 - A. హిందీ జానపద గేయాల్లో రామకథ
 - B. హిందీ జానపద రామాయణ గేయాలు
5. తెలుగు-హిందీ జానపద రామాయణ గేయాల తులనాత్మక పరిశీలన
6. ఉపసంహారము
7. ఉపయుక్త గ్రంథాలు

తులనాత్మక సాహిత్య పరిశీలన

ఇటీవల సాహిత్యరంగంలో రెండు పదాలు ప్రాముఖ్యతను అందుకున్నాయి. అందులో ఒకటి తులనాత్మక పరిశీలన, రెండోది: ఆదాన ప్రదానం. విభిన్న సంస్కృతీ సంప్రదాయాల మధ్య సమైక్యతను, సమ్మిదిని సాధించడానికి ఈ రెండు ప్రక్రియలు ప్రాచుర్యంలోకి వచ్చి పరిశోధనా దృక్పథాన్ని వివేచించే విధానాలుగా రూపుదిద్దుకున్నాయి. ఈ రెండు ప్రక్రియలు ప్రగతి సాధనకు, నూతన చైతన్యానికి కరదీపికలుగా ఉపకరిస్తాయనడంలో సందేహం లేదు.

జీవిత రంగంలోను, సాహిత్య క్షేత్రంలోను సాదృశ్య పరిశీలన ఒక ప్రాముఖ్యతను సంతరించుకున్నది. ప్రముఖ తాత్త్వికవేత్త జిడ్డు కృష్ణమూర్తి- 'The comparative judgement makes the mind dull' అని Life ahead అనే గ్రంథంలో అన్నారంటే అది మనుషులమధ్య సాదృశ్య పరిశీలన విషయంలో యదార్థం కావచ్చుకాని సాహితీ, సంస్కృతుల విషయంలో కొత్త పుంత చొప్పించిన దాఖలాలు అనేకం వున్నాయి. అలాగే ఈ రంగంలో ఆదాన ప్రదాన ప్రక్రియకూడా వినుత్వ విశ్లేషణతకు, సమన్వయదృష్టికి శక్తిమంతమైన ఉపకరణంగా వెలుగులోకి వచ్చింది.

సాహిత్యంలోని ప్రక్రియలను, ప్రయోగాలను విశ్లేషణాత్మకంగా వివేచించటానికి తులనాత్మక పరిశీలన అవసరం ప్రస్తుత పరిస్థితులలో ఎంతైనా వున్నది.

తులనాత్మక పరిశీలన దిశలో ఆలోచించినప్పుడు వెంటనే మనకు జాతీయ భాష హిందీ స్ఫురణకు వస్తుంది. ప్రస్తుతం హిందీ భాషా సాహిత్యరంగం వివిధ దిశలలో గణనీయంగా విస్తరించింది. ఈ కారణంగా తెలుగు హిందీ భాషల మధ్య ఈ రెండు ప్రక్రియలు ఎంతో ప్రాధాన్యతను అందిపుచ్చుకున్నాయి.

ఈ మధ్య కాలంలో రచయితల దృష్టి గ్రామాల వైపుకు మళ్ళడంతో గ్రామీణ సమస్యలను వస్తువుగా గ్రహించి రచనలు చేయడం ప్రారంభమైంది. మాండలికంలో కూడా ఎన్నో రచనలు వెలుగుచూశాయి. అలాగే పల్లెపట్టు సాహిత్య కళా సంస్కృతుల పట్ల కూడా ఆసక్తి పెరిగింది.

జనపదాల విజ్ఞానం పెరగడంతో మాఖికమైన ఈ నిరక్షరాస్యుల సాహిత్యాన్ని ఎందరెందరో, ఎన్నో ప్రాంతాలలో తిరిగి సేకరించి, అంధ్ర సాహిత్యానికి అమూల్యమైన సేవ చేశారు. ఈ రంగంలో పరిశోధనలుచేసి పట్టాలు పుచ్చుకున్న మహామహులెందరో వున్నారు.

తెలుగుజానపద సాహిత్యాన్ని తులనాత్మక పరిశోధనాంశంగా స్వీకరించి ఈరంగంలో ప్రవేశించిన తులనాత్మక, పరిశోధక విద్యార్థులు మనీషులైన మార్గదర్శకుల సాయంతో ఎంతో ఉత్సాహంతో ముందుకు సాగుతున్నారు.

సర్ విలియమ్ జోన్స్ పరిశోధన ఇచ్చిన ప్రోత్సాహం వల్ల 19వ శతాబ్దిలో ఇండో యూరోపియన్ భాషా కుటుంబంపై తులనాత్మక పరిశోధన ప్రారంభమైంది.¹ 'All higher knowledge is gained by comparision and rests on comparision' అని మాక్స్ ముల్లర్ అన్నాడు. సాదృశ్య పరిశీలన వలన నిక్షిప్తమైవున్న జ్ఞాన సంపదను సముపార్జించుకోవచ్చునని ఈయన భావన.

క్రైస్తవమతం స్థాపించబడినప్పుడు బైబిలును వివిధ దేశ భాషలలోనికి అనువదించాలనుకున్నారు. అప్పుడే తులనాత్మక ప్రక్రియమీద చర్చ జరిగిందని అంటారు.

ఏదిఏమైనా తులనాత్మక పరిశోధన వల్ల రెండు ప్రాంతాల మధ్య భావసమైక్యత ఏర్పడుతుందని William C. Friday అనే పండితుడు వక్కాణించాడు. Comparative literative tends to bring people to gather either divisive would and to stress the one of the human race rather than its differences.²

తులనాత్మక సాహిత్యాన్ని కొందరు ప్రముఖులు ఈక్రిందివిధంగా సూత్రీకరించారు:

1. Henry H.M. Remark:

రెండు లేక అంతకంటే భిన్న సాహిత్యాలను విభిన్న రాష్ట్రాలకు చెందిన సాహిత్యాలతో పోల్చవచ్చును. ఇంతేగాక తులనాత్మక సాహిత్య అధ్యయనాన్ని కళ, ధర్మశాస్త్ర మరియు తర్కశాస్త్రాల వరకు కొనసాగించవచ్చు.

1. శ్రీ పి.యస్. సుబ్రహ్మణ్యం - తెలుగులో పరిశోధన రజితోత్సవ సంచిక, పుట. 21

2. Coverative literature volume no. 1

2. Clye Scott :

రెండు లేక అంతకంటే భిన్న సాహిత్యాలను విభిన్న రాష్ట్రాలకు చెందిన సాహిత్యాలతో పోల్చవచ్చును. ఇంతేగాక తులనాత్మక సాహిత్య అధ్యయనంపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

3. Dr. Nagandra :

తులనాత్మక సాహిత్యం అనేది విభిన్న రాష్ట్రాలకు సంబంధించిన విభిన్న సాహిత్యాల అధ్యయనం. దీనియొక్క కేంద్రస్థానం భిన్నత్వంలో ఏకత్వం.

4. H.M. Posnet :

వివేకుల, విమర్శకుల ముఖ్యమైన కర్తవ్యం గడిచిన కాలంలో ని సాహిత్యాలను తులనాత్మకంగా పరిశీలించటం.

5. Rosy School :

“తులనాత్మక సాహిత్యంలో గోచరించే ముఖ్యమైన విషయాలు సర్వసామాన్యమైన సాహిత్యాలను విభిన్న సాహిత్యాల ద్వారా తులనాత్మక పరిశీలన చేయటం” అన్నారు.

"Goethe" వ్రాసిన "Review the Literature Compare" అనేది తులనాత్మక సాహిత్యమున మొట్టమొదటి పుస్తకం. దీన్ని "Paris University" వారు ఫ్రెంచి భాషలో ముద్రించారు.

ఏదైనా రెండు సాహిత్యాల తులనాత్మకత ఈ క్రింద ఇవ్వబడిన అంశాల ఆధారంగా తెలుసుకోవచ్చును:

1. మానవుని యొక్క ప్రాథమిక స్వభావం అన్నిచోట్లా ఒకేవిధంగా ఉంటుంది.
2. మనము విభిన్న ప్రాంతాలకు చెందిన సాంస్కృతిక ఆచారాలను గమనించాల్సి వుంటుంది.
3. మనము విభిన్న సాహిత్యాలను పరిశీలిస్తున్నప్పుడు ఒక సాహిత్యం యొక్క ప్రభావం మరొక సాహిత్యంపై ఏ విధంగా ఉందో చూడాల్సి ఉంటుంది.
4. భిన్నత్వంలో ఏకత్వము.

తులనాత్మక పరిశోధనా రంగంలో జాతీయభాష అయిన హిందీ సాహిత్యానికి చెందిన అనేక ప్రక్రియలలో పరిశోధనా వ్యాసాలు సమర్పించి పట్టాలు తీసుకున్న వాళ్ళందరో ఉన్నారు.

శ్రీ వెంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయం తరపున తెలుగు హిందీ జానపద సారస్వత ప్రక్రియలమీద తులనాత్మక పరిశీలన జరిగింది. శ్రీమతి ఫజలున్నీసాబేగం తెలుగు హిందీ నుడికారాల తులనాత్మక పరిశీలన చేశారు. బెంగుళూరు విశ్వవిద్యాలయంలో శ్రీ. జి. అశ్వత్థ అనే ఆయన తెలుగు - వ్రజభాషలలోని జానపద కృష్ణ కథలను గురించి పరిశోధన చేసి పట్టం పుచ్చుకొన్నారు. మైసూరు విశ్వవిద్యాలయంలో RVS సుందరంగారు తెలుగు కన్నడ జానపద గేయాలను గూర్చి తులనాత్మక పరిశోధన చేసి పట్టా తీసుకున్నారు. టి. గోపాలకృష్ణగారు తెలుగు - కన్నడ జానపద రామాయణాలమీద తులనాత్మక పరిశోధన చేశారు.

తెలుగు జానపద సాహిత్యమీద ప్రజలలో ప్రస్తుతం ఆసక్తి పెరిగింది. దీనికి రచయితల తోడ్పాటుతోపాటు ప్రసారమాధ్యమాల పాత్రకూడా ఉన్నదనడంలో సందేహంలేదు. ఈ ప్రక్రియలో విశేష కృషిచేసి వ్యాసాలు వ్రాసి, ఉపన్యాసాలిచ్చి దీన్ని ప్రాచుర్యంలోకి తెచ్చిన మహానుభావులెందరో ఆంధ్రదేశంలో ఉన్నారు. వారిసేవ అమూల్యమైందిగా భావించాలి.

డా. బి. రామరాజుగారు ఆంగ్లంలోకూడా జానపద సాహిత్యాన్ని గురించి గ్రంథరచన చేసి తెలుగు సాహిత్యానికి మహోపకారం చేశారనడంలో అతిశయోక్తిలేదు.

జానపద సాహిత్యం సామాన్యుల సాహిత్యం. ఈ సామాన్యుల సాహిత్యమీద పరిశోధన చేయడం ఆసామాన్యమైన విషయంగా నేను భావిస్తున్నాను.

జానపద గేయ సాహిత్యం - పౌరాణిక గేయాలు

జానపదగేయ వాఙ్మయం

ఆంధ్రసాహిత్యాన్ని రెండు భాగాలుగా విభజించవచ్చు. ఒకటి శిష్ట సాహిత్యం. రెండవది జానపద సాహిత్యం. మొదటిది ఆలోచనాకృతం. చేతనుడైన కవిచే ప్రయత్నమున నిర్మితమైంది. జ్ఞానకర్తృకం. పరిణతి చెందిన నాగరికుని చేత దిద్ది తీర్చబడింది పుస్తకవిద్య.

రెండవది అచేతనస్థితిలో కూర్చబడింది. అజ్ఞాతకర్తృకం. అప్రయత్నంగా ఒకనోటినుండి వెలువడి తనకు తానే రూపుదిద్దుకున్నట్టిది. పామర జనులనుండి పుట్టింది. జానపదులనుండి అవిర్భవించింది మౌఖికవిద్య.

జనపదమనగా జనులతో కూడినది. అనగా దేశవిభాగం లేక గ్రామం. జనపదమనగా పల్లెటూరు. అందు నివసించేవారు పల్లెవారు. “జానపదులే పురీజనులని” ఎఱ్ఱాప్రెగడ తన భారతారణ్యపర్వశేషంలో “గ్రామీణు” అనే అర్థంలో పేర్కొన్నాడు.

జానపదులందు ప్రచారంలో నున్న వాఙ్మయాన్ని “జానపద వాఙ్మయం” మంటారు. హిందీ మాట్లాడు ఉత్తరహిందూ దేశ వాసులు దీన్ని ‘లోక్ సాహిత్య’ మంటారు. మొరటువారు, అనాగరికులు, పల్లెవాసులు, పామరులు, అజ్ఞానులు, నిరక్షరాస్యులు పాడేపాటలు ‘జానపదగేయాలు’. లోకులు పాడేపాటలు కావుననే హిందీలో “లోక్ గీత్” అన్నారు. దీన్నే ‘ప్రజావాఙ్మయ’ మంటారు. ఇది “పదవాఙ్మయ”మని, “మధురకవిత” అని, “దేశీసాహిత్యమని” పిలువబడ్డప్పటికి “జానపదసాహిత్య”మనే స్థిరపడింది. ఆచార్య బి. రామరాజుగారు ఈ పేరును స్థిరపరిచినట్లు ఆచార్య బి. నాయని కృష్ణకుమారిగారు తమ “తెలుగు జానపదగేయగాథ”లో(పుట.20) తెల్పారు. వాస్తవంగా జానపద సాహిత్యమని పిలవడమే యుక్తం.

2. ప్రశస్తి:

జానపదగేయాలు ప్రపంచంలోని ప్రతిభాషలో స్వతంత్రంగా రూపుదిద్దుకున్నాయి. ఇవి మంజుల ముగ్ధమనోహరాలు; సహజ సౌందర్యరామణీయకాలు. (సరళమైన, స్వచ్ఛమైన, వ్యావహారికంలో కాలానుగుణమైన

మార్పులతో అన్యభాషా సంపర్కముతో ప్రకాశిస్తున్నాయి. ఒక దేశంలోని జానపదగేయాలన్నీ ఆ దేశ ప్రాచీన సంస్కృతికి ప్రతిబింబాలుగా ఒప్పుతూ, జాతీయ చిహ్నాలుగా విరాజిల్లుతున్నాయి. దేశాభివృద్ధికి దోహదపడుతున్నాయి. పౌరాణిక జానపద గేయాలు సామాన్యలో భక్తిభావాన్ని నింపి, దైవభక్తులుగా తీర్చిదిద్దుచున్నాయి.

3. అనాదరణకు కారణాలు:

శిష్టసాహిత్యాన్ని పూర్వం రాజులు, మంత్రులు, దండనాథులు, జమీందార్లు పోషించేవారు. వారి ఆదరణలో జీవించిన ప్రాథకపులు రసాలంకారభరితమైన కావ్యాలను రచించారు. అట్టి రచనలకు అలవాటుపడినవారు జానపదసాహిత్యాన్ని తృణీకరించారు. అయినా జానపద గాయకుల ముఖ్యమైయుండి ఊపిరిపోసుకుందని తలంచవచ్చును.

4. ఆధునిక కాలంలో కృషి:

జానపద సాహిత్యాన్ని లోకానికి పరిచయం చేసినవారు బ్రౌన్ మరియు బాయిల్ దొరలు. తెలుగులో మొదట పీఠగాథలను సేకరించినవాడు ఛార్లెస్ ఫిలిప్ బ్రౌన్. ఇతడు బొబ్బిలి కథ, కాకమ్మకథ, కుమార రాముని కథలను సేకరించాడు. బాయిల్ దొర స్వయంపాపని కథను సేకరించాడు. ఆధునిక కాలంలో బి. రామరాజుగారు 'తెలుగుజానపద గేయసాహిత్యము'ను ప్రచురించారు. ఆచార్య నాయని కృష్ణకుమారిగారి 'తెలుగు జానపద గేయగాథలు' పేర్కొనదగ్గవి. అట్లే డా॥ జి.యస్. మోహన్ గారి 'జానపదవిజ్ఞాన వ్యాసావళి', 'అనంతపురమండల స్త్రీలపాటలు', 'తెలుగు జానపద విజ్ఞానసూచి', డా॥ రావి ప్రేమలతగారి 'జానపద పురాణగాథలు', నేదునూరి గంగాధరంగారి 'జానపదగేయ వాఙ్మయ వ్యాసావళి', డా॥ తంగిరాల వెంకటసుబ్బయ్యగారి 'కాటమరాజు కథలు', ఎల్లోరాగారి 'జానపద సాహిత్యం', డా॥ ఆర్.వి.యస్. సుందరంగారి 'జానపదసాహిత్యం', కృష్ణశ్రీ సంకలనంతో ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు వారిచే ప్రచురించబడిన 'స్త్రీల రామాయణపు పాటలు', 'స్త్రీల పౌరాణిక పాటలు' అనే గ్రంథాలు జానపద సాహిత్య సంపదలు.

జానపద గాథలను, గేయాలను సేకరించుటకు, ప్రచురించుటకు, వానిలోని అందచందాలను వెలువరించుటకు ప్రయత్నాలు విరివిగా జరుగుతున్నాయి. పాఠ్యపుస్తకాలందు జానపద గేయాలను ఎంపికచేసి కూర్చుతున్నారు. అలాగే విశ్వవిద్యాలయ స్థాయివరకు పాఠ్యాంశాలలో జానపదసాహిత్యానికి ప్రత్యేక స్థానాన్ని

కల్పిస్తున్నారు. విశ్వవిద్యాలయాల్లో పరిశోధక విద్యార్థులు అనేక గేయాలను, గాథలను సేకరిస్తూ, వానిలోని అందచందాలను సమాజానికి అందించటం జరుగుతున్నది. అకాశవాణి, దూరదర్శన్ వంటి ప్రచారసాధనాలు కూడా జానపద గేయాలను విరివిగా ప్రచారం ప్రచారం చేస్తున్నాయి. తెలుగు విశ్వవిద్యాలయాల వారు జానపద సాహిత్యమునకు ప్రత్యేక విభాగాన్ని స్థాపించి, తద్వారా జానపద విజ్ఞానాభివృద్ధికి నిరంతర కృషి చేస్తున్నారు.

లక్షణాలు:

జానపద గేయాలను పరిశీలిస్తే ఈ క్రింది లక్షణాలు కన్పిస్తాయి:

1. అజ్ఞాత కర్తృకం:

జానపద గేయాలను కూర్చిన కర్త ఎవరో తెలియటం కష్టం.

2. అవిధితకాలం:

ఈ గేయాలు ఎప్పుడు కూర్చబడ్డవో తెలుసు కష్టం. దీనిలో వాడిన భాషనుబట్టి కొంతవరకు కాలాన్ని నిర్ణయించవీలవుతుంది. కాని ఖచ్చితంగా చెప్పలేము.

3. మౌఖిక ప్రచారం:

ఇవి మైఖిక ప్రచారంలోనే సాగుతున్నాయి. మొదట మస్తక విద్యగానే సాగాయి. కాని ఇప్పుడిప్పుడే పుస్తకనృస్తమవుతున్నాయి.

4. గానయోగ్యాలు:

ఇవి పాడుకోవడానికి వీలుగా కూర్చబడ్డాయి. పద్యంకన్నా పాట ఎక్కువగా గానంకందుబాటులో ఉంది. కాబట్టి జనసామాన్యము పాడుకోవటానికి వీలుగా వున్నాయి.

5. పునరావృత్తం:

ఈ గేయాలు మొదట చెప్పిన అంశాన్ని అవసరమైతే మరలామరలా చెప్తాయి. ఇందులో పునరావృత్తం ఎక్కువ.

6. ఆశుకవితలు:

ఇవి అచేతన స్థితిలోనున్న జానపదుని ముఖతా వెలువడుతాయి. వేగంగా సాగే గుణం కలవి. ఆశువుగా చెప్పబడ్డవి.

7. రసభరితాలు:

జానపదగేయాలు నవరస భరితాలు. సరససంభాషణలతో ఆనందాన్ని కలిగిస్తాయి. ఎత్తిపాడుపు మాటలతో, యుక్తియుక్తమైన పలుకులతో, చలోక్తులతో, నవరసాలను పోషించే రసగుళికలు.

8. పురుషార్థ బోధకాలు:

ధర్మార్థ కామ మోక్షాలలో ఏదో ఒకదానిని తప్పక తెలియచేయుటయే కాక అంతములో భక్తితోపాటు ముక్తిని గూర్చి వివరిస్తాయి.

9. స్త్రీ ప్రాధాన్యాన్ని చాటేవి:

వ్రతాలు, నోములు ఆచరించే స్త్రీలకు ఉపయోగపడేవి. స్త్రీలు పాడుకొనటానికి యోగ్యంగా ఉండేవి. స్త్రీలను శృంగార నాయికలుగా, మహాపతివ్రతలుగా, సహనశీలురుగా వర్ణించేవి. ఆగ్రహానుగ్రహశక్తి సంపన్నులైన అనసూయ, సీత, లక్ష్మి, పార్వతి, సరస్వతీ మూర్తులుగ అభివర్ణితులయ్యారు.

ఉదా: 'సీత అగ్నిప్రవేశం' పేర్కొనదగినది.

10. వ్యావహారిక భాషాసంపన్నాలు:

జానపదగేయాలు వ్యవహారభాషలో జనసామాన్యంలో అర్థమయ్యే సరళశైలితో కూర్చబడ్డాయి. వ్యాకరణానికి అందని భాషలో స్వేచ్ఛా- చందంలో, మాత్రాగణలలో నిరక్షరాస్యులకు కూడా అర్థమయ్యే భాషలో అల్లబడ్డాయి. అన్యదేశీయాలు కూడా ప్రయోగింపబడ్డాయి.

11. కావ్యప్రయోజనాలను వివరించేవి:

కావ్యాలు ఆనందోపదేశాలను ప్రకటిస్తాయి. కాని జానపదగేయాలు ఆనందంతోపాటు మానవజీవితానికి అవసరమయ్యే నైతికవిలువలనూ తెల్పుతాయి.

12. సంస్కృతినిలయాలు:

జానపదగేయాలు ఏకపత్నీవ్రతం, పాతివ్రత్యము, పితృభక్తి, భాతృభక్తి, గురుసేవ, శిష్యవాత్సల్యం, బ్రాహ్మణులను పూజించటం, దానధర్మాలు, వ్రతాలు, నోములు, సీతిబోధ, ధర్మరక్షణ, సత్యనిష్ఠ మొదలైన సంస్కృతులకు సంబంధించిన అంశాలకు నిలయాలు.

13. సాంఘిక స్థితిగతులకు దర్పణం:

జానపదగేయాల్లోకూడా ఆనాటి సామాజికాంశాలు కన్పిస్తున్నాయి. నాటిజనులు ధరించే వస్త్రాలు, నగలు, వారి జీవన విధానం, పంటలు, వంటల రకాలు, ఆటలు, కళలు, గౌరవ మర్యాదలు, ఆచారవ్యవహారాలు, విద్యావిధానం, వర్ణవర్గ భేదాలు మొదలైన అంశాలకు దర్పణాల వంటివివి.

14. భక్తిభరితాలు:

జానపదగేయాలు దైవభక్తిని చాటుతున్నాయి. భగవంతుడు భక్తపరాధీనుడు. అంబరీషుడు, గజేంద్రుడు, కుచేలుడు, యశోద, ద్రుపుడు, మార్కండేయుడు, సిరియాళుడు మొదలైన భక్తులగూర్చి, వారి భక్తి తత్వాన్ని గూర్చి వర్ణిస్తాయి. భక్తిమార్గాన్ని నిర్దేశించి, సామాన్యజనులను సైతం దైవీమార్గాన నడిపి, ముక్తి పథాన్ని చూపుతాయి.

వివిధ రకాలు

వస్తు రసాది భేదాల ననుసరించి జానపద గేయాలను వివిధ రకాలుగా విభజించవచ్చు. ఇవి అనేక విషయాలను ఆశ్రయించి వెలువడ్డాయి. వీటిలో ముఖ్యమైనవి-

పౌరాణిక జానపదగేయాలు

మతసంబంధ గేయాలు

పారమార్థిక గేయాలు

స్త్రీల గేయాలు

శ్రామిక గేయాలు

బాల గేయాలు

శృంగార గేయాలు

కరుణారస గేయాలు

హాస్యరస గేయాలు

అద్భుతరస గేయాలు

చారిత్రక గేయాలు - మొదలైనవి.

వేదాల తర్వాత భారతీయ సంస్కృతికి ఆటపట్టులు పురాణాలు. పూర్వం గ్రామంలో పురాణపఠన శ్రవణం విరివిగా సాగేది. జానపదులు ఆ కథలను తమకు నచ్చిన విధంగా మార్పులు చేర్పులతో గానంచేసి, తోటి జానపదులకు ఆనందంతోపాటు చైతన్యాన్ని, వినోదంతోపాటు విజ్ఞానాన్ని ప్రసాదించారు. ఇట్లు పౌరాణిక జానపదగేయాలు ఎంతో ప్రశస్తమయ్యాయి.

ఇవి 4 రకాలుగా ఉన్నాయి.

1. రామాయణ సంబంధి గేయాలు
2. భారత సంబంధి గేయాలు
3. భాగవత సంబంధి గేయాలు
4. ఇతర పౌరాణిక జానపదగేయాలు

పౌరాణిక జానపదగేయాల ప్రాశస్త్యం:

పౌరాణిక జానపదగేయాలు పురాణముల నాధారంగా చేసుకొని కూర్చబడ్డాయి. జానపదులు పురాణములందరి ఇతివృత్తాలనాధారంగా తీసికొని స్వతంత్రంగా మూలకథను మార్చి ఒక్కొక్కసారి పెంచి, లేక కుదించి, వినూత్నమైన మార్పులతో మనోహరమైన వర్ణనలతో కూర్చారు.

గర్భిణీ స్త్రీల శారీరక, మానసిక అవస్థలు, వారిని అపురూపంగా చూసుకొనే విధానం, పుత్రోత్సవంనాటి వేడుకలు, వివాహవిధానం, సమర్థ అయినప్పుడు చేసే వేడుకలు, అలంకరణలు, వధూవరుల ముచ్చటలు, వారాడిన క్రీడా విశేషాలు, దాంపత్య జీవితంలోని మధురఘట్టాలు, సరసవిరసాలు, పరస్పర వ్యమోహంతో జరిగే నష్టాలు, ఆడుబిడ్డలకు సారెపోసి, నీతులు చెప్పి అంపకం చేసే విధానం, శైశవ చేష్టలు, పతివ్రతా లక్షణాలు మొదలైన అంశాలతో కూడిన ఇతివృత్తాలు బహుజన ప్రయోజకాలు. ఇట్టివి ఈ పౌరాణిక జానపద గేయాలందు మనం చూస్తాము.

మనోప్రపంచాన అద్భుతమైన భావనలు ఉద్భవిస్తాయి. అలాంటి భావనలు పౌరాణిక జానపదగేయాలలో అనేకములున్నాయి. కవి సమయాలనుపయోగించి, శిష్టకవులవలె ఉపమానాద్యలంకారాలతో చేసిన సాంప్రదాయక భావాలు వీనిలో కన్పిస్తాయి.

ఒక భాషకు సంబంధించిన ప్రత్యేకమైన పలుకుబడులు, జాతీయాలు ఎక్కువగా పౌరాణిక జానపద గేయాలలో ఉన్నాయి. చక్కని జాతీయాలతోను, వ్యాకరణానికి అందని పదాల కూర్పుతోనూ, అన్యదేశీయాలతోను, ప్రత్యేక భాషావిశేషాలను సంతరించుకొని, పౌరాణిక జానపదగేయాలు ఎంతో ప్రశస్తి వహించాయి.

ఒక జాతియొక్క ప్రగతి, నియతి, సంస్కారవంతమైన సంప్రదాయాలను, సంస్కృతిగా పేర్కొనవచ్చు. అట్టి సాంస్కృతిక విశేషాలు, పౌరాణిక జానపద గేయాలలో ఎక్కువగా ఉన్నాయి. గౌరవ మర్యాదలు, అలంకారాలు, వస్త్రధారణ, మాట మన్ననలు, సీమంతం, బాలసారె, వివాహం, ఆడపడుచులకు సారెపోసి, నీతులు చెప్పి, అప్పగించటం, జానపదక్రీడా విశేషాలు, వస్తువిశేషాలు, నగలరకాలు మొదలైన అనేక అంశాలతో పౌరాణిక జానపదగేయాలు ఉన్నాయి. ఆచారవ్యవహారాలు, అలవాట్లు, శుభకార్యములందు చేసే ప్రత్యేకమైన ఏర్పాట్లు, జాతక చక్రాలు వ్రాయించటం, నమ్మకాలు వీటిలో వర్ణించబడ్డాయి. నీతి మానవుని నడవడిని సరిచేస్తుంది. అట్టి నైతికాంశాలు పౌరాణిక జానపదగేయాలలో విశిష్ట స్థానాన్ని పొందాయి.

నా సిద్ధాంత గ్రంథంలో పౌరాణిక జానపద గేయాలలో నిక్షిప్తమైన అనేక సాహిత్య, సాంస్కృతిక, నైతిక విషయాలను విశ్లేషించి, తద్వారా వాని ప్రయోజనాలను వివరించాను.

తెలుగులో జానపద రామాయణ గేయాలు

A. తెలుగు జానపద గేయాలలో రామకథ

'మాతృదేవోభవ' పితృదేవోభవ' 'ఆచార్యదేవోభవ' అని మన వేదాలు ప్రజలకు ధర్మాధర్మాలను గురించి ప్రబోధిస్తున్నాయి. రాజా ప్రజలను పరిపాలిస్తున్న విధంగానే వేదాలుకూడా ఫలానా విధంగా 'నీ విధిని నువ్వు నిర్వర్తించు, కొన్ని పరుల జోలికి వెళ్ళొద్దు' అని ఆదేశించడం వల్ల వాటిని 'ప్రభు సమ్మిత'మని అన్నారు. వేదాలు అపారమేయాలన్నారు. ఈశ్వర ప్రదత్తమైనవిగా భావించడం జరుగుతున్నది.

అయితే ఈ ధర్మ మార్గాల బోధన అనేది కథల ద్వారానే కథాంశాల పరంగానే తెలియజేయడం జరిగితే మనిషి వాటిని అతి సులువుగా గ్రహించగలుగుతాడు. అందుకే పురాణాలు, ఇతిహాసాలూ పుట్టుకొచ్చాయి. అందుకే వీటిని 'సుహృద సమ్మిత'లన్నారు ఇవి మనిషికి మంచి విషయాలుగా హితబోధకు అలవాటమైనాయి.

పురాణాలు ఇతిహాసాలు వేదధర్మాలను ప్రబోధిస్తే కావ్యాలు మనస్సుకు హత్తుకునే విధంగా ఇట్టే పాఠకులకు కర్తవ్య నిష్ఠను ప్రబోధిస్తాయి. కర్తవ్యాన్ని ధృవనింపజేస్తాయి. వాటిని పాటించి లబ్ధిపొందడం అనేదిమన చేతిలో వుంది. అందుకే వీటిని 'కాంతా సమ్మిత'లన్నారు. (Curtain Lecutres.)

పురాణాల్ని, ఇతిహాసాల్ని మనం పవిత్ర గ్రంథాలుగా పాటిస్తాం. వాల్మీకి, వ్యాసుడు రచించిన రామాయణ మహాభారత ఇతిహాసాలను మనం ఆదిగ్రంథాలుగా పాటిస్తున్నాం.

భారతం ఇతిహాసం. భాగవతం పురాణం. రామాయణం ఇతిహాసమే అయినా దాన్ని మనం కావ్యగ్రంథంగా పాటిస్తున్నాం.

'రామస్య అయనమ్ స్థానమ్ రామాయణమ్' అంటే రాముడు రాముడి కథ ఇందులో వర్ణించబడింది'

‘కావ్యం రామాయణం కుత్సనమ్
 సీతాయశ్చరితం మహత్
 పౌలస్త్య వధ మిత్యయ
 చకార చరిత వ్రతంః,¹

అంటే రాముడి కథ ‘రామాయణం’ సీత చరిత ‘పౌలస్త్య వధ’ అనే పేర్లతో కూడా ప్రసిద్ధికెక్కాయి.²

రామాయణం ఆదికావ్యం. వాల్మీకి ఆదికవి.

రామాయణ గాథ ప్రపంచ సాహిత్యంలో ఒక సమున్నత స్థానాన్ని అందుకున్నది. రామాయణం చదివిన మీదట ఆదికవి అన్నట్టు ‘శోకః శ్లోకత్వమాగతః’³ శోకం వల్ల శ్లోకం పుడుతుందనడం యదార్థమే ననిపిస్తుంది. రామాయణం బాగా ప్రచారం కావడానికి కుశలపులు కూడా ఒక కారణంగా కనిపిస్తుంది. ప్రతిచోటికి వెళ్ళి ప్రజలకు రామకథ వినించారు. ఈ కారణంగా రామకథను ప్రప్రథమ కథాగీతంగా భావించవచ్చు.⁴ భారతీయులకు రామాయణం అభిమాన గ్రంథంగా పేరుతెచ్చుకున్నది.

జీవితంలో కష్టం వచ్చినా సుఖం వచ్చినా మనం రాముణ్ణి తలుచుకుంటూ ఉంటాం.

తెలుగు సాహిత్యంలో రామాయణానికి సంబంధించిన రచనలు మూడు నాలుగు వందల కంటే ఎక్కువే వున్నాయి. శిష్ట సాహిత్యంలో వివిధ పురాణాలు, చరిత్రలు ఉన్నట్టే జానపద గేయాలలో కూడా రామాయణానికి సంబంధించిన కథలు ఎన్నో వున్నాయి. అయితే వీటిలో శిష్ట సాహిత్యంలో కన్పించని మౌళికమైన విషయాలెన్నో మనకు కన్పిస్తాయి. జానపద సాహిత్యంలో రాముడికి సంబంధించిన కథలు ఎంతో ప్రాముఖ్యతను సంతరించుకున్నాయి. ఈ దృష్టితో చూస్తే జానపద సాహిత్యంలో రామకథకు ఒక ప్రత్యేకత వున్నట్టు భావించవచ్చు.⁴

1. తెలుగుసాహిత్యం : రామకథ - రావూరి దొరస్వామి శర్మ, పేజీ 9
2. వాల్మీకి రామాయణం.
3. జానపద గేయగాధలు - పుట 45 (అముద్రీయం).
4. తెలుగు సాహిత్యంలో రామకథ - డా॥ శమంతకమణి, జానపద ప్రకరణం.

పండితులు సృష్టించిన రాముడికీ జానపద సాహిత్యకారుల గీతాలలో కన్పించే రాముడికీ ఎంతో వ్యత్యాసం కన్పిస్తుంది. పండితులకు రాముడు అంత సులభసాధ్యుడు కాదు. పామరులకు భక్తిమార్గం ఒకటే తెలుసు! రాముణ్ణి గురించి జానపదులకు తెలిసినంతగా పండితులకు తెలియదేమోనని జానపద గేయాలనుబట్టి తెలుస్తున్నది.¹

జానపదుల దృష్టిలో రాముడు, సీత అవతార పురుషులు కారు; అతి సామాన్యమైన మానవ మాత్రులు. వాళ్ళ కష్టసుఖాలనే ఆ అవతారపురుషుల కష్టసుఖాలుగా వర్ణించారు. ఒకరకంగా చెప్పాలంటే - జానపదులు సృష్టించిన గాథలు వాళ్ళవీ కాదు - రాముడు సీతవీ కాదు - జనసామాన్యానివి! అంటే రామకథను 'సాధారణీకరించా' రన్న మాట! రాముడు, సీత కూడా ఆడుతూ పాడుతూ మధ్య మధ్యలో వయ్యారాలు ఒలక బోసుకుంటూ ఉంటారు. సీత, కౌసల్య కూడా వాళ్ళ పిల్లల్ని జోలపాటలు పాడుతూ నిద్రబుచ్చుతారు. కష్టాలు ఎదురైతే మామూలు మనుషుల్లాగానే బెంబేలెత్తిపోతారు. ఇవన్నీ ప్రతి ఇంట్లో వుండే భాగోతాలే! ఈ పాటలన్నీ మండుబెండలో పొలంలో పాటు పడుతూ పాడుకునేవే! పొయ్యిమీద బియ్యం కడిగిపెట్టి, దీపం వెలిగించుకుంటూ కూనిరాగాల్లాగా ఆడవాళ్ళ నోటనుంచి వెలువడిన పాటలే ఇవి!²

రాముడి కథకు సంబంధించిన కొన్ని గాథలు ఆచరణీయమైనవి. మరికొన్ని వెలుగులోకి రావలసి వున్నాయి. ఇంకెన్నో మరుగునబడి వున్నాయి.

వాడుకలో వున్న గేయాలను ఈక్రింది విధంగా విభజించవచ్చు.

1. ప్రబంధాలు.

2. స్వతంత్ర కావ్యగ్రంథాలు.

ప్రబంధాలలో - 1 మహాకావ్యాలు 2. ఖండకావ్యాలని రెండు భేదాలున్నాయి.

1. మహాకావ్యాల విషయమే వస్తువు విస్తృతమైంది. జీవితానికి సంబంధించిన అనేకానేక సంఘటనలు అందులో తారసపడతాయి. విశాల రూపాన్ని మనం వీక్షిస్తాం. పైగా మహాకావ్యాలు ఛందోబద్ధమైనవి.

1. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము - డా. బి. రామరాజు, పుట 93.

2. ఖడీబోలీ లోకసాహిత్య - డా॥ సత్యగుప్త.

శైలిలో కొనసాగుతాయి. ఒక క్రమపద్ధతిని పాటించడం జరుగుతుంది. ఈ దృష్టితో చూస్తే ముందుగా రాముడికథ సాంగోపాంగంగా, లేదా అత్యధికంగా వర్ణించబడిన గేయాలను పరిశీలించవచ్చు. ఉదాహరణకు - శరద్ రామాయణం, రామకథ సుధార్లవం, సంక్షేప రామాయణం, మోక్షగుండ రామాయణం, శ్రీరామ దండములు, శాంత గోవింద నామాలు పెండ్లి గోవింద నామాలు, అడవి గోవింద నామాలు మొదలైనవి అసంఖ్యాకంగా ఉన్నాయి.

2. ఖండకావ్యాలలో ప్రబంధ కావ్యాలలో కన్పించే తారతమ్యం ఉన్నప్పటికీ ఆకారం పరిమితంగా ఉంటుంది. సాహిత్య దర్పణకారుడి మాటల్లో చెప్పాలంటే - 'ఖండ కావ్య భవేత్ కావ్యస్త్వైక దేశాను సారిణ!' అంటే ఖండ కావ్యం ఒక దేశానికి లేదా దాని అంశానికి సంబంధించింది. ఈనాటి పరిభాషలో చెప్పాలంటే - ఒక ముఖ్యమైన సంఘటనను మాత్రమే తీసుకోవడం జరుగుతుంది.¹

రాముడి కథకు సంబంధించిన కొద్దిపాటి అంశాలను తీసుకొని వర్ణించిన గేయాలు ఈ కోవలోకి వస్తాయి. శాంతా కళ్యాణం, రాఘవ కళ్యాణం, సీతాకళ్యాణం, పుత్రకామేష్టి, సుందరకాండ పదాలు, అంగద రాయబారం, గుహ భరతుల అగ్నిప్రవేశం, లక్ష్మణదేవర నవ్వు, లంకాయాగం, ఊర్మిళాదేవి నిద్ర, కుశలవ యుద్ధం, పాతాళహోమం, శతకంఠ రామాయణం మొదలైనవి.

'ముక్తకేన ముక్తకం' ఛందస్సు అనే బంధనాలను నుంచి బయటబడ్డ రచనలు సంపూర్ణంగా ఉంటాయి. ఈ స్వతంత్రరచనలలో పూర్వాపరాల తారతమ్యం అనేది ఉండదు. తెలుగు జానపద గేయాలలో సీత పాత్రను మాత్రమే ఆధారం చేసుకొని అసంఖ్యాకమైన గేయాలు రచించడం జరిగింది. వీటిలో సీత జీవితానికి సంబంధించిన ఎన్నో సంఘటనల చిత్రణ మనకు కన్పిస్తుంది. సీతపట్ల ఈ జానపద రచయితలకు ఎంతటి ప్రేమాభిమానం ఉన్నదో దీన్నిబట్టి మనం అర్థం చేసుకోవచ్చు. ఈ గేయాలలో ముఖ్యంగా చెప్పుకోదగినవి ఇవి: సీత పుట్టుక, సీతా కళ్యాణం, సీత నత్తవారింటికంపుట, సీత గడియ, సీతమ్మవారి అలుక, సీత ఆనవాళ్ళు, సీత ముద్రికలు, సీత వసంతం, సీత అగ్నిప్రవేశం, సీత వేవిళ్ళు మొదలైనవి.

దీన్నిబట్టి సీతారాములపట్ల ఆంధ్ర ప్రజల హృదయాలలో ఎంత చోటున్నదో ఇట్టే అర్థమవుతుంది.

పైన వర్గీకరించిన పద్ధతిలోనే ఈ గేయాలను గురించి కూడా కొంత మేర పరిశీలించి చూద్దాం -

1. ముందుగా రామకథ పూర్తిగా వర్ణించబడిన గేయాలను తీసుకుందాం:

1. కావ్యకే రూప్ - డా॥ గులాబ్ రాయ్, పుట - 104.

1. 'రామకథా సుధార్ణవం'

'రామకథా సుధార్ణవం' రచించిన కవి 'లాడే సుందర నారాయణ.' గ్రంథం చివర తలదండ్రులపేర్లు, గురువు పేరు చెప్పుకున్నాడు. శ్రీకాకుళం జిల్లా నివాసి. గేయాలతోపాటు, వచనంలోకూడా 'రామకథా సుధార్ణవం'లో రాముడు పుట్టుక నుంచి రావణ సంహారం, ఆపైని రాముడి పట్టాభిషేకం వరకు జరిగిన కథ వర్ణించడం జరిగింది. రచన చాలా సరళమైన శైలిలో కొనసాగింది. ఈ క్రింది అంశం కవి వైదుష్యానికి మచ్చు తునకగా చెప్పవచ్చు-

హితబోధ చేయడానికి వచ్చిన విభీషణుడితో రావణుడిలా అంటాడు-

నీట బుట్టిన తామరాకులు
నీటికంటనట్లు నీ మాహృద
యంబులు కడు కపటాత్ము
డవగుట' ¹

(నీటిలో పుట్టిన తామరాకులు నీటిని అంటకుండా వుంటున్న విధంగానే - ఒకే కులంలో జన్మించిన మనిద్దరి హృదయాలు కూడా ఏకం కావడం అనేది జరగనిపని.)

దీని మూల భావం 'భాస్కర రామాయణా'నికి దగ్గరగా ఉన్నది.

2. సంపూర్ణ రూపంలో రామకథ వర్ణన

'శారద రామాయణం' లో ఉన్నది. ఈ గాథ ఆంధ్రప్రదేశ్ కు చెందిన 'శారద' అనే యాచక వృత్తి చేసుకునే వాళ్ళు గానం చేస్తూ ఉంటారు. ఇది సుదీర్ఘంగా ఉంటుంది. దశరథుడి పుత్రకామేష్టి నుంచి ప్రారంభమై రాముడి పట్టాభిషేకం వరకు కథ కొనసాగుతుంది. కవి రామభక్తుడు. వాల్మీకి రామాయణాన్ని అనుసరించి తానీ రచన చేసినట్లు స్వయంగా చెప్పుకున్నాడు. అక్కడక్కడ కొన్ని మనోహర వర్ణనలు లేకపోలేదు. సీత వియోగంతో రాముడు విలపించడం, ప్రబంధ కావ్య శైలిని గుర్తుకుతెస్తుంది. రాముడిలా అంటాడు:

1. తెలుగు జానపద గేయసాహిత్యం - బి. రామరాజు, పుట - 65.

“తరమా దాని సోయగం ఎన్నగతరమా
దాని పలుకులు కోకిల స్వరమా
దాని పలువరస ముత్యాలసరమా
దానిమేనెల్ల మేల్నిబంగారమా!”¹

(సీత సౌందర్యాన్ని నేను వర్ణించలేను. ఆమె పలుకు కోయిల కంఠంతో సమానం. ఆమె దంతాలు ముత్యాల హారం. ఆమె శరీరభాయ బంగారంతో సమానం)

ఈ గీతంలోని ప్రత్యేకత అంత్యానుప్రాస!

‘సంక్షేపరామాయణం’, ‘శ్రీరామదండములు’, శ్రీమద్రామాయణ గొబ్బిపాట’ - వీటిలో రాముడి కథ సంక్షిప్తంగా వర్ణించబడింది.

3. సంక్షేప రామాయణం:

‘సంక్షేప రామాయణ’ ప్రారంభం- ఒక రోజున పార్వతి అడిగినదానికి సమాధానంగా శివుడు శ్రీరాముడి కథ చెబుతాడు.

ఈ గేయాలలో కథ రాముడి పట్వాభిషేక సమయంలో మంధర కైకేయికి ఏవో చాడీలు చెప్పడంతో ప్రారంభమవుతుంది. ఉదాత్త స్వభావం కలిగిన కైకేయి - రాజ్యాధికారం జ్యేష్ఠపుత్రుడికి సంక్రమించడంలో తప్పేముందిలే అంటుంది. అయితే మంధర ఆమెను రెచ్చగొడుతుంది-

“నీ సవతి కుంచాన కొలిచి ఇయ్యగ
కుడవంగ పాటయ్యె విధి నీకు వ్రాసె
సుతుడు దీనక వృత్తి జీవించి ఉండు”²

(సవతి కొలిచి ఇచ్చే తిండి తినే యోగం నీకు రాసి వుంది. నీ కొడుకు సేవకుడుగా ఉండిపోతాడు)

-
1. తెలుగు జానపద సాహిత్యం - డా॥ బి. రామరాజు, పుట- 70.
 2. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు - సంకలన కర్త- కృష్ణశ్రీ, పుట - 3.

కైకేయి రాముణ్ణి పిలిపించి అడవులకు వెళ్ళమని ఆదేశిస్తుంది. నిండు సభలో తండ్రి దగ్గరకు కళ్ళల్లో కన్నీళ్ళు నింపుకొని వెళ్ళాడు. దశరథునికి ఈ వార్త సుమంతుడు అనే మంత్రి ద్వారా తెలుస్తుంది. కౌసల్యదేవి, మాతృహృదయ, ఆవేదనకు సంబంధించిన చిత్రణ:

“మాకేల పుడితివిర ఓ రామచంద్రా!

కైకకు పుడితేను రాజ్య మేలుదువు”¹

(హేరామా! నువ్వు మాకెందుకు పుట్టావురా? కైకేయికడుపున పుట్టి వుంటే రాజ్యమేలేడివాడివి)

ఆతర్వాత కథ మామూలు పద్ధతిలో నడుస్తుంది. ఈ గేయాలలోని భాష వాడుక భాష అయినా ఎంతో సజీవంగా లోకోక్తులతో నిండి వుంటుంది. సీత రావణుడితో అంటుంది:

“గజమునకు సింహమునకు యెంత అంతరువో

అంత హెచ్చు తగ్గు రామునకు నీకు

గోవుకు కుక్కకూ యెంత అంతరువో

అంత హెచ్చు తగ్గు రామునకు నీకు

నక్కకు పులికి యెంత అంతరువో

అంత హెచ్చు తగ్గు రామునకు నీకు!”²

(ఏనుగుకు సింహానికి, ఆవుకూ కుక్కకూ, నక్కకూ పులికి ఎంత భేదమున్నదో అంత భేదం రాముడికీ నీకూ మధ్యన ఉన్నది)

రామాయణ సంపూర్ణ గాథను వివరించే సుదీర్ఘమైన గేయాలు మూడున్నాయి -

1. శాంత గోవింద నామాలు

2. పెండ్లి గోవింద నామాలు

3. అడివి మాచర గోవిందనామాలు

1. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు- సంకలనకర్త: కృష్ణశ్రీ, పుట : 4.

2. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు- సంకలనకర్త: కృష్ణశ్రీ, పుట : 12.

వీటి ప్రతివాక్యం చివరన 'గోవింద' అనే మాట పునరావృతమవుతూ ఉంటుంది. ఈ గేయాలకు ఈ గోవింద అనేమాట పల్లవిలాంటి దన్నమాట! ఈ 'పల్లవి' శ్రోతల హృదయాలను ఆకట్టుకోవడంలో ఎంతో సహాయపడుతుందనడంలో సందేహం లేదు. పైగా సంగీతపరంగా కూడా ఎంతో ఆహ్లాదాన్ని కలిగిస్తుంది. 'గోవింద' అనే పల్లవిని మాటిమాటికి అనడంలోని అంతరార్థం - పుణ్యం పురుషార్థం అన్నట్లు - గోవింద నామస్మరణ చేస్తే ముక్తి మోక్షం అనేది లభ్యమవుతుందనే నమ్మకం శ్రోతలకు ఏర్పడుతుందని!

4. శాంత గోవింద నామాలు

ఇందులో దశరథుడు శాంతను పెంపుడు కుమార్తెగా స్వీకరించడం, పుత్ర కామేష్టి, జనకుడికి సీత భూమిలో లభించడం, కృష్ణంగా రాముడి పెండ్లివరకు గల కథ వర్ణించబడింది.

క్షీరసాగర శయనులైన లక్ష్మీ, నారాయణులకు అక్షదిక్పాలకులు రావణుడి అత్యాచారాలను గురించి మొరపెట్టుకుంటారు. లక్ష్మీదేవి వాళ్ళకు అభయమిచ్చి విష్ణు భగవానుడినుంచి ఆజ్ఞ తీసుకొని భూలోకంలో జన్మిస్తుంది. లంకలోవున్న ఒక సరోవరంలోని తామర పువ్వులో ప్రవేశిస్తుంది. శివపూజార్చనకు నిత్యం రావణుడి భటులు సరోవరానికి పువ్వుం కోసం వస్తూఉంటారు. లక్ష్మీ పువ్వు పద్మాన్ని తుంచబోగా ఈ క్రింది మాటలు వినిస్తాయి.

'యొక్కడి నరుడవుర గోవిందా రామ
నా సరసు ముట్టితివి గోవిందా
నిన్ను నా బలగముతో గోవిందా రామ
తెగటార్తునని పల్కె గోవిందా!'

(నరుడా! నా సరస్సును ఎందుకు ముట్టావు? నిన్ను నా బలగంతో హతమారుస్తాను)

పద్మం రావణుడికి ఎంతో భారంగా అనిపించడంతో దాన్ని పరిశీలించమని మందోదరి చేతిలో పెడతాడు. మందోదరికి అందులో ఒక అందమైన అమ్మాయి కన్పించింది. ఆమెను పెంచి పెద్దచేశారు.

1. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు- సంకలనకర్త: కృష్ణశ్రీ, పుట : 19.

రావణుడు ఆమె సౌందర్యానికి సమ్మోహితుడై ఆమెను రెండో పెళ్ళి చేసుకోవాలనుకుంటాడు. అయితే జ్యోతిష్కులు ఆ బాలిక లంకకు చేటు తెస్తుందని చెబుతారు. ఎందుకంటే-

'అష్టమి శనివారం గోవిందా రామ
 ఐదు ఘడియల పాడైక్కి గోవిందా
 చిత్త నక్షత్రమున గోవిందా రామ
 సీత పుట్టిన దినం గోవిందా!'¹

ఇవన్నీ అపశకునాలన్నాడు. ఈమె లంకలో వుంటే, ఆమె ప్రభావం వల్ల-

"అతివ ఇచ్చట నుంటే గోవిందా రామ
 మీ లంక పాడగును గోవిందా
 అతివను ముట్టిన గోవిందా రామ
 ఆ ఘడియ శిరము పగులును గోవిందా!"²

(లంక నాశనమవుతుంది. పువ్వు ముట్టుకోగానే తల వెయ్యి ముక్కలవుతుంది)

అందుకని మండోదరి ఆమెను ఒక పెట్టెలో పెట్టి సముద్రంలో వదిలేస్తుంది. మూడు సంవత్సరాలు అక్కడే వుంటుంది. ఆ తరువాత 12 సంవత్సరాలపాటు భూమి పోషణలో గడుపుతుంది.

సీత జన్మవత్సాంతం: పుత్ర సంతానంలేని దశరథుడికి ఒక ఋషి దక్షిణానికి చెందిన ఒక రాజ ఋషి కూతురు శాంతను మీరు పెంచుకుంటే పుత్ర సంతానం కలుగుతుందని చెప్పాడు. ఇందుకు దశరథుడు కుటుంబ సమేతంగా బయలుదేరాడు. అయితే కైకేయి రావడానికి ఒప్పుకోలేదు. కౌసల్యతో ఆమె 'నీకు మగవాడు పుడితే రాజపుతాడు. నువ్వు పట్టపురాణి వయితే నేను నీకు దాసీనపుతాను. అంతకంటే నేను గొడ్డాలిగా ఉండటమే మంచిదనుకుంటున్నాను' అంటుంది. ఈ పాటలో ఆమె ఈర్ష్యాభావం బహిర్గతమైంది. ఈ గేయంలో ముందునుంచే ఆమె మంకుపట్టుగలదని మహాచెడ్డదని చిత్రించడం జరిగింది. దశరథుడు ఆమెను 'నల్లబండ' అని సంబోధిస్తాడు.

1. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు- సంకలనకర్త: కృష్ణశ్రీ, పుట : 20.

2. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు- సంకలనకర్త: కృష్ణశ్రీ, పుట : 20.

ఈ గీతంలో విచిత్రమైన కల్పన మనకు కన్పిస్తుంది. మార్గమధ్యంలో రథ చక్రం ఊడిపోతుంది. దశరథుడు, కుటుంబంలోని ఇతరులు కోరిన మీదట కైకేయి చక్రం తీస్తుంది. చక్రం తీయడానికి ముందు-

“భమిడి కలము దెచ్చె గోవిందరామ
బంగారు పట్టామీద గోవిందా
శ్రీకారము పెట్టి గోవిందారామ
రాము వనవాసము గోవిందా
భరతు పట్టం కట్ట గోవిందారామ
పదు నాలుగేండ్లని వ్రాసె గోవిందా!”¹

(బంగారు కలంతో బంగారు పట్టికమీద రాముడికి పద్నాలుగు సంవత్సరాల వనవాసం, భరతుడికి పట్టాభిషేకం అని రాసింది)

రాబోయే సంఘటనలను గురించి ముందే తెలియజేసినట్లయింది.

దశరథుడు రాజర్షి దంపతులను వాళ్ళ కూతుర్ని తమకిష్టవలసిందిగా కోరుకుంటాడు. తలదండ్రులు తన సంతానాన్ని విడిచి ఉండలేరుగదా! చివరన శాంత తల్లి కోకిలాదేవి కౌసల్యతో ఎంతో బాధపడుతూ అంటుంది-

“ఆట ప్రాయమునాడు ఆడచూడగలేదు
పాటప్రాయమునాడు పాటచూడగలేదు
విత్తనం లేకుండ గోవిందా
వకరికి విత్తనం బడితిని గోవిందా రామ
మొక్క లేకుండా గోవిందా
మొక్క వకరికి ఇస్తే గోవిందా”²

-
1. శ్రీల రామాయణపు పాటలు- సంకలనకర్త: కృష్ణశ్రీ, పుట : 25.
 2. శ్రీల రామాయణపు పాటలు- సంకలనకర్త: కృష్ణశ్రీ, పుట : 28.

(ఈమె బాల్య చేష్టలు మాకు తెలియనే తెలియవు. స్వంతానికి బీజం లేకుండా మరొకరికి ఇచ్చేస్తున్నాం. అదే మాకు బాధగా ఉంది)

ఈ పరిస్థితి మహాదయనీయమైంది. తలదండ్రులు తమ పిల్లల బాల్య చేష్టలు చూసి మురిసి పోవాలనుకుంటారు. రుషి దంపతులు ఆ అవకాశాన్ని వదులుకొని తమ ఏకైక సంతానాన్ని ఇవ్వడం అంటే మహాత్యాగం కిందికొస్తుంది. అది దుఃఖానికి చరమదశకూడాను.

శాంత చాలా అందమైన పిల్ల. దశరథుడి రాజ మహాలులో పెరిగి పెళ్ళి వయస్సుకు చేరుకుంటోంది. ఆమెకు తగిన వరుడు ఋష్యశృంగుడు. అతి అమాయకుడు. అప్పరసలను పంపించి అతనిని రప్పించుకొని అల్లుడుగా చేసుకుంటాడు దశరథుడు.

తరువాత దశరథుడు పుత్రకామేష్టి చేసి సంతానాన్ని పొందుతాడు.

రాముడికి, ఇతర పిల్లలకు అన్నప్రాసనం మాండవ్య రుష్యాశ్రమంలో జరుగుతుంది. అప్పుడు-

“పట్టాభిషేక వుంగరం భరతుడు దీసె
వజ్రాయుధంబును శత్రుఘ్నుడు పట్టె
చామరంబొక్కటి లక్ష్మణుడు తాదీసె
రత్నకవచంబొక్కటి రామచంద్రుడు తీసె”¹

(పట్టాభిషేకానికి ఉంగరం భరతుడు తెచ్చాడు, వజ్రాయుధం శత్రుఘ్నుడు, లక్ష్మణుడు చామరం, రాముడు రత్నకవచం తెచ్చాడు. అంటే వీళ్ళందరూ భరతుడికి పట్టాభిషేకం అవుతుందని, శత్రుఘ్నుడు అతనితో ఉంటాడని, లక్ష్మణుడు రాముడితో వుంటాడని, రామరావణుల యుద్ధం జరుగుతుందని ముందే చెప్పినట్లయింది.)

ఈ గేయంలో శాంత వివాహ ఫలన, పుత్ర కామేష్టి, యజ్ఞయాగాదుల వివరణ విస్తృతంగా వర్ణించడం జరిగింది. చివరలో రాముడి కళ్యాణం, పరశురాముడి గర్వభంగం క్లుప్తంగా చెప్పారు.

1. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు- కృష్ణశ్రీ - పుట : 77.

5. పెండ్లి గోవిందనామాలు

ఈ గేయంలో శ్రీరామజననం నుంచి సీత కళ్యాణం వరకు గల కథ వున్నది. రాముడి బాల్య చేష్టలు, జన్మదిన వేడుకలు, వివాహ సంస్కారాల వర్ణన ఎక్కువగా ఉన్నది. సమకాలీన ఆచారవ్యవహారాలను గురించిన ప్రసక్తి వుంది.

6. అడవి మా 'చర' గోవిందనామాలు

ఇందులో రాముడి వనవాసం నుంచి రావణసంహారం ఆపైని పట్టాభిషేకం వరకు వర్ణితమైంది. ఈ గేయంలో కైకేయిని గురించి ఉదాత్తమైన రీతిలో చిత్రించడం జరిగింది. రాముడంటే అమెకు ఎంత ప్రేమ వున్నదో ద్యోతకమవుతుంది.

మంధర రాముడి పట్టాభిషేక సమాచారం తెచ్చినందుకు అమెకు బహుమానం లభిస్తుంది. మంధరకు బాధగా ఉంది. కైకేయి ఇలా అంటుంది:

“నీకిట్టి చింతేల నాకు సంతోషంబు

శ్రీరామచంద్రుండు జ్యేష్ఠుండు

పరమప్రియుడు నాకు

కన్నతల్లికంటే నను భక్తితో కొలుచు

రాజ్యాధి కారంబు రామునికి తగును

భరతుని పట్టముగట్ట భావ్యమ్ము కాదు సుమీ”¹

(ఈ సందర్భంలో నాకెంతో ఆనందంగా ఉంది. నీకెందుకంత చింత? రాముడంటే నాకెంతో ప్రేమ. తనతల్లికంటే నన్ను మిన్నగా భావించి గౌరవిస్తాడు. సింహాసనం రాముడికే దక్కాలి. భరతుడికి దక్కాలనుకోవడం అనుచితం)

అమె అభిప్రాయాలు ఎంతో ఉదాత్తంగా ఉన్నాయి. అయితే మంధర అమెను రెచ్చగొడుతూ “నువ్వు కొసల్యకు దాసీ వయితే నేను నీకు దాసీని!” అని అనడంతో కైకేయి మనస్సు మారిపోయింది.

1. ప్రీతి రామాయణపు పాటలు: కృష్ణశ్రీ - పుట : 77

రామడు, సీత, లక్ష్మణుల వెంట ప్రజలు కూడా అడవికి బయలుదేరటం చూస్తే వాళ్ళకు వీళ్ళ పట్ల వున్న భక్తి శ్రద్ధలు గౌరవభావాలు, ఏపాటివో అర్థమవుతుంది.

సీత విరహంలో పంపాసరోవరతీరాన రాముడు ఇలా విలపిస్తాడు:

“మడుగులో పుష్పములు మదన బాణములయ్యె

ఈ హంసనడకలు ఇంతి నడకల బోలు

చామ శైవాలంబు సీత కురులను బోలు

మీనుల మిలమిలలు మెలత చూపుల బోలు

పంకజంబులు చూడ పణతి వదనంబోలు

చిలుక పలుకులు వినిన చెలువ మాటగ దోచె

కోకిలారావములు కోమలి గీతములు

యేది చూచినను నాకు ఇంతి రూపంబయ్యె”¹

(ఈ సరోవరంలోని పుష్పాలు మదన బాణాలవలె వున్నాయి. హంసలనడక సీతనడకను గుర్తుకు తెస్తున్నది. నాచుమొక్కలు సీత కేశాలవలె వున్నాయి. చేపల కన్నులు సీత కన్నులను తలపింప జేస్తున్నాయి. చిలుక పలుకులు సీతను గుర్తుకు తెస్తున్నాయి. కోకిలనాదం సీత స్వరాన్ని పోలివుంది. ఎక్కడ చూసినా ఆమె రూపే నాముందు ప్రత్యక్షమవుతుంది)

ఈ సుదీర్ఘ వర్ణన ప్రబంధ శైలిని గుర్తుకు తెస్తున్నది.

యుద్ధంలో కుంభకర్ణణ్ణి మేల్కొల్పి దృశ్యం హాస్యంగానూ, అతిశయోక్తులతో కూడుకొన్నదిగానూ లోస్తున్నది. అతని లేపడానికి రోకళ్ళు, పిడికిలిదెబ్బలు, వేడిచేసిన గడ్డపలుగులతో కాల్చడం చేస్తారు. ఏనుగులను ఎక్కించడం జరుగుతుంది. కుంభకర్ణణ్ణి కాలమృత్యువంత భయంకరుడుగా చిత్రించారు.

ఈ మూడు గేయాలను చదివిన తరువాత - ఈ మూడు ఒకే ఒక సుదీర్ఘ కవితగా స్ఫురిస్తుంది ఎందుకంటే మొదటి గేయంలో శాంతను దత్తు తీసుకోవడం, రాముడి పుట్టుక; రెండో దాంట్లో సీతారామ

1. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యం- డా. బి. రామరాజు, పు : 97.

కళ్యాణం; ఇక మూడో దాంట్లో వనవాసం నుంచి పట్టాభిషేకం వరకు గల కథ వుంది. పైగా ఈమూడింటి చందస్సు కూడా ఒకే రీతిలో వుంది.

7. కుశలవ కుచ్చల చరిత్రం

ఈ సుదీర్ఘమైన గేయంలో దశరథుడి పరిపాలన నుంచి సీత భూమిలో కలిసిపోయినంత వరకుగల కథ వర్ణితమైంది. ఇది వాల్మీకి రామాయణాన్ని ఆధారం చేసుకొని రాయబడినట్టు చెప్పినా కొన్ని ఘటనలు అందుకు భిన్నంగా కన్పిస్తున్నాయి. ఈ గేయాన్ని ఒక పేరు తెలియని మహిళ రచించినట్లు బోధపడుతుంది. శ్రీరామజననం, అరణ్యవాసం, రావణ సంహారం మొదలైన ఘట్టాలు సూక్ష్మంగా వ్యక్తీకరించడం జరిగితే లవకుశలకు సంబంధించిన ఘట్టాలు మాత్రం సుదీర్ఘంగా ఉన్నాయి.

వనవాసం ముగించుకొని సీతారామ లక్ష్మణులు అయోధ్యకు తిరిగివస్తే సీతను చూడడానికి పురస్త్రీలు వస్తారు. సీత ప్రతి ఒక్క స్త్రీని ఎన్నెన్నో ప్రశ్నలడిగి అనేక విషయాలు తెలుసుకుంటుంది ఈ ప్రసంగం స్త్రీల మనోగతాలకు దర్పణంగా కన్పిస్తుంది. ఆ స్త్రీలు పద్మాలుగు సంవత్సరాలు గడిచిపోయినప్పటికీ సీత అందరిని గుర్తుంచుకున్నందుకు పరమానంద భరితులవుతారు.

ఒకరోజున సీత శాంతతో మాట్లాడుతూ ఉంటుంది. రాముడు చాలాసార్లు సీతను అంతఃపురానికి రమ్మని కబురంపుతాడు. కాని ఆమె వెళ్ళలేకపోయింది. అప్పుడు రాముడికి కోపం వచ్చి బాణాలతో ఒక అందమైన స్త్రీని రూపొందించుకుంటాడు. ఆమె అతనికి సేవలు చేస్తుంది-

“వేడుకకు వింజామర విసురుచును

అకులమడుపులు అందిచ్చుచును

పాదములొత్తుచు శ్రీరాములకు

కూడి వుండిరా రామునితోను!”¹

(ఒకామె వింజామరలు వీస్తూంటే మరొకరు తాంబూలం అందిస్తున్నారు. కొందరు కాళ్ళొత్తుతున్నారు. ఇలా శ్రీరాముడి సేవలో మునిగివున్నారు)

1. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 292.

ఈ కోలాహలాన్ని విని అంతఃపురంలోకి వెళ్ళిన సీత అక్కడి పరిస్థితిని పరికించి ఆశ్చర్యపోయింది. మీరు ఏకపక్షీవ్రతులని భావించి నా తండ్రి మీతో వివాహం జరిపిస్తే ఇదా మీరు చేసేదని కన్నెర్ర చేస్తుంది. ఆమె వాగ్వాణాలను సందిస్తుంది-

యెక్కడి దానవే జానకీ నీవు
యెప్పటికీ మేమే ఉన్నాము
అడవులలోపల నీవు బాసినా
అంత వేడుకతో మాతో కూడె! ¹

(జానకీ! ఎక్కడున్నావ్? సదా రాముణ్ణి అంటిపెట్టుకునే వుంటిమి! వనంలో నువ్వు నిద్రపోయినా మేము మేల్కొనే వుంటిమిగదా?)³

ధనుర్వాణాలు రాముడితో వున్నమాట నిజమే! ఈ ఘటన కల్పన చాలా విచిత్రంగా ఉంది. జానపదగేయ కవి తనకల్పనాచాతుర్యాన్ని బహు చక్కగా ప్రదర్శించాడు. స్త్రీలలో కన్పించే సహజదౌర్బల్యానికి ఇదొక ఉదాహరణగా పేర్కొనడం జరిగింది. కవి మనోవైజ్ఞానిక పరిశీలన మెచ్చుకోతగింది.

ఈగేయంలో కన్పించే మరొక విచిత్ర విషయం ఏమిటంటే - జానకుడికి అయోధ్యలో జరిగే విషయలేవీ తెలియకపోడం! నారదుడు వెళ్ళి ఆయనకు రాముడి వనవాసాన్ని గురించి, రావణ వధను గురించి చెబుతాడు.

సీత పరిత్యాగానికి కారణం పండితులు లోనింద అని అంటారు. కాని ఈ గేయంలో మరొక విచిత్రమైన కారణం పేర్కొనడం జరిగింది. జానపదుల సంస్కృతికి దగ్గరగా ఉంటుంది- సీత పరిత్యాగానికి కారణం - జానరపదకవి రాక్షస మాయగా అభివర్ణించాడు.

రామ రావణ యుద్ధంలో ఎందరో హతులయ్యారు. ఒక్క శూర్పణఖ మాత్రం బతికి బయటపడింది. శత్రుశేషం మంచిది కాదుగదా! సీతను, రాముణ్ణి ముప్పు తిప్పలు పెట్టడానికి శూర్పణఖ ఒక్కతే చాలు! యుద్ధానికి మూలకారణం శూర్పణఖే! అయితే యుద్ధంలో అందరిని పోగొట్టుకున్నది. రామలక్ష్మణుల పట్ల ఆకర్షణ ఆమెకు అలాగే వుంది. ఇందుకు సీత అటంకంగా వున్నదని ఆమెను హతమార్చడానికి చాలా

1. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 292.

పన్నాగాలు పన్నినా ఫలితం దక్కలేదు. సీతా రాములను ఎలా విడదీయాలో అలోచించింది. తన ప్రతాపాన్ని గురించే తానే చెప్పుకున్నది-

“ఒడిగట్టి చుక్కల నేరగ నేర్పు
యేరిన చుక్కలు విడువగ నేర్పు
మంచుకుంచాన బోసి కొలువగా నేర్పు
అరచేయి పాత్రగా వాడగా నేర్పు
వాన తాడుగా పేనగా నేర్పు
మడుగుపై చెంగు వేసి నిద్రింపగా నేర్పు
ఆలుమగల నెడబాపగా నేర్పు!”¹

(నక్షత్రాల్ని ఎంచగల నేర్పరిని. ఏరిన నక్షత్రాల్ని విడిచేయగలను. మంచును పాత్రతో కొలువగలను. చేతిని పాత్రగా ఉపయోగించగలను. వర్షాన్ని తాడుగా పేనగలను నీళ్ళమీద విశ్రమించగలను. భార్యా భర్తల్ని విడదీయగల శిఖామణిని నేను)

అదునుకోసం ఎదురుచూసి - చివరకు యోగిని వేషంలో అయోధ్యకు చేరుకున్నది. రామలక్ష్మణులు వేటకు బయలుదేరబోతున్నారు. యోగిని వాళ్ళముందుకెళ్ళి తన విద్యను ప్రదర్శించింది. రాముడు ఆమెను సీత, శాంతలను కలుసుకోమని పంపించాడు. సీత ఆమెకు మర్యాదలు చేయడం శాంతకు, లక్ష్మణుడికి ఇష్టం లేదు. శాంతకు కోపం వచ్చి ఇలా అంటుంది:

“యతులకు విద్యలు యేమి చేయనె
గారడివానికి విద్యలు కాని”²

(విద్యలు గారడివాడికి కావాలిగాని - మునులకు వీటితో పనేమిటి?)

అయితే సీత భక్తితో ఆమెకు సపర్యలు చేస్తున్నది. ఆమెకు విలువైన బహుమతు లిచ్చింది. కాని వాటిని ఆమె స్వీకరించలేదు. ఆమెకు కావలసింది - మరొకటి. ఆ విచిత్రమైన కోరిక ఏమిటంటే - రావణుడి చిత్రం! ఆమె అన్నది -

-
1. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 272.
 2. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 272.

‘రావణు పటము వ్రాసి ఇచ్చితే బ్రతుకుదు

నేనీలోకమున!’¹

(రావణుని బొమ్మ చిత్రించి ఇస్తే నేను ఈ లోకంలో జీవించగలను!)

సీత ఇదివిని గాభరాపడింది. నేను రావణుడి దగ్గర బందీగా వున్నప్పటికీ నేనెప్పుడు అతని వైపు కన్నెత్తి చూడనైనా లేదు. అతన్ని నేను నా జనకుడుగానే భావించాను. నేనతని బొటన వేలు మాత్రం చూశాను. ఆ బొటనవేలునే చిత్రించమని బలవంతం చేస్తుంది. ఆమెకోర్కే తీరింది. దాన్ని తీసుకెళ్ళి -

‘ఆమీదట యతి అంతా వ్రాసె

కాళ్ళు, వేళ్ళు, పిరుదులు, పిక్కలు

ఆ భాగములన్నియు వ్రాసె’²

(ఆ బొటనవేలు ఆధారంతో శరీరంలోని ఇతర అంగాలను చిత్రించింది)

ఆ చిత్రాన్ని బ్రహ్మ దగ్గరకు తీసుకెళ్ళి అరుమాసాల క్రితం చనిపోయిన నా సహోదరుడికి ఆయువు ప్రసాదించమని కోరుకుంటుంది. బ్రహ్మ ఆయువు పోశాడు. ఆ చిత్రాన్ని తిన్నగా శూర్పణఖ అయోధ్యకు తీసుకెళ్ళి అక్కడ వదిలేసి వెళ్ళిపోయింది. సీత చిక్కుల్లో చిక్కుకొన్నది.

“పటమొచ్చి ముందర నిలుచుండి

రావే పోదము లంకకు ననుచు

సీతను బట్టి ఆపద బెట్టెను

జానకి బట్టుక ఈడ్చ దొడంగెను”³

(చిత్రం సీత చెయ్యి పట్టుకొని లంకకు వెళ్ళామని బలవంతం చేస్తుంది)

1. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 274.

2. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 274.

3. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 274.

అంతఃపురంలో వుండే వాళ్ళంతా ఆ చిత్రాన్ని చూసి గాభరాపడి దాన్ని తీసుకెళ్ళి నిప్పులో పడేశారు. నూతిలో పడేసి పైనుంచి రాళ్ళతో నింపారు. అయినా ఆబొమ్మ మళ్ళీ సీత ముందుకొచ్చి నిలబడింది. అప్పుడు రాముడు అయోధ్యలో లేడు. చివరకు సీత రాముణ్ణి తలుచుకొని ఆ బొమ్మను పరుపు కింద దాచి పెట్టింది. రాముడు తిరిగొచ్చాడు. రాముడికి ఇవన్నీ తెలీవు. మామూలుగా పరుపుమీద పడుకొన్నాడు. అర్థరాత్రివేళ ఆ బొమ్మ రాముణ్ణి కిందికి తోసేసి పైకొచ్చి నిలబడింది. రాముడిదంతా చూసి సందేహంలో పడిపోయాడు. ఎవరు ఎంత చెప్పినా వినకుండా గర్భవతి అయిన సీతను వనవాసానికి పంపించి వేశాడు. రాముడు సీతతో చాలా కటువుగా మాట్లాడతాడు. 'రావణుని చిత్రాన్ని నీ దగ్గర బెట్టుకొని వనవాసానికి వెళ్తున్నట్టు నటించావు. జానకీ! నువ్వెంత జాణవో నాకు తెలిసింది. రావణుడి మీద నీకంత మోహం వుందని తెలిస్తే చంపేవాణ్ణీ కాదు - జానకీ! అందుకే అడవాళ్ళను నమ్మకూడదు.'¹

ఆ అశిక్షతులైన జానపదకవుల కల్పనలు ఎంత విచిత్రంగా ఉన్నాయి!

సీతను వదిలివేయడానికి కారణం రావణుని చిత్రమేనని బ్రజ, పూర్వీ, బుందలీ జానపద గేయాలలో కూడా చెప్పడం జరిగింది. అయితే ఈ గేయాలలో సీత అడవికొద్ద రావణుని చిత్రపటం గీయమని కోరడం, ఆమె వేసిన చిత్రాన్ని రాముడు చూస్తాడు. ఆ కారణంగా ఆమెను వనవాసానికి పంపించి వేస్తాడు.²

ఈ గేయంలో ఇలాంటి చిత్రాతిచిత్రమైన కల్పనలెన్నో మనకు కన్పిస్తాయి.

కుశుడి పుట్టుకను గురించి కూడా విచిత్రమైన కథ ఒకటి ఉంది.

ఈ కథ ³ లో సీత కుశలవులకు రామాయణ గాథను వినిపిస్తూ దశరథుడు కైకేయి మాటలు వినీ ఏంచేసిందీ ఒక కథ చెబుతుంది. చీమల సంభాషణ కూడా ఇందులో ఉంది - ఒక చీమ రాజాను ఎగతాళి చేస్తుంది.

“భువిలో ప్రాణములు ఒడలిని వుంటే

బలుసుకూర తిని బ్రతుకగవచ్చు

-
1. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 276.
 2. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 140 - 141.
 3. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 290.

వెర్రివాడు రారాజు గనుకను

భార్యమాటలకు భ్రమసి రాజు

అర్థం, ప్రాణం ఆలికి నిచ్చె”¹

(బతికితే భూమిమీద బలుసాకు తిని అయినా జీవించవచ్చు. రాజు మూర్ఖుడు కావడంవల్ల భార్యకు డబ్బు ప్రాణం ఇచ్చేశాడు)

రాజుకు చీమల భాష తెలుసు కాని, ప్రయోజనమేముది? కైకేయికి దాసుడయ్యాడు.

8. లంకాయాగం

రామాయణ గాథకు సంబంధించిన గేయాలలో దీనికి లభించినంత పేరు మరో గేయానికి లభించలేదు.

కైకేయి ఇష్టానుసారం రాముడు అడవికి వెళ్ళడానికి సంసిద్ధుడు కాగా లక్ష్మణుడు తన తల్లి సుమిత్ర ఆశీర్వాదాలు అందుకొని అన్నతో అడవులకు వెళ్ళాడు. కొసల్య రాముడితోపాటు అడవులకు వెళ్ళాలనుకున్నది. సుమిత్ర తన కొడుకు వియోగాన్ని భరించడానికి సంసిద్ధం కావడం చూసి లక్ష్మణుడితో - రాముణ్ణి సీతను తలదండ్రులుగా భావించి సేవలు చేయమని చెప్పి పంపిస్తుంది.² తులసీదాసు రామచరిత మానన్‌లోని సుమిత్ర ఇలా అంటుంది-

“సియర ఘవర్ సేవా సుచిహ్వా హో

తో జానిహా, సహీ సుతమేరే

కీ బహు ఇహై విచార్ నిరంతర్

రామసమీప్ సుకృత్ నహిఁధోరే”³

(నువ్వు రాముణ్ణి సీతను కొలిచి నీ పవిత్రతను రుజువు చేసుకుంటే నిన్ను నా పుత్రుడుగా భావిస్తాను. వాళ్ళ సన్నిధిలో వుండటమే ఎంతో పుణ్యకార్యంగా భావించుకో)

రాముడితో సీతకూడా అడవికి వెళ్ళటానికి సన్నద్ధమవుతోంది. ఎందుకంటే-

-
- 1.. ప్రజా వాఙ్మయం - చింతా దీక్షితులు - పుట : 25.
 2. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 142.
 3. గీతావళి - గీతా ప్రెస్, గోరఖ్ పూర్ - పుట . 183.

“మానుపారిన తీగ మను తప్పిన వెనుకమరి
యెట్లు నిలువగలదు? చమురులేని
దివ్వె ఎంతకాలముదాక వెలిగేదని పలికెను.”

(చెట్టును పాకిన లత దాని నుంచి వేరైతే ఎంత కాలం జీవిస్తుంది? తైలంలేని దివ్వె ఎంతకాలం వెలుగుతుంది?)

ఆ ముగ్గురితో ఊర్మిళ కూడా వెళ్ళాలనుకుంటోంది. కాని లక్ష్మణుడు అడ్డుకుంటాడు.

లక్ష్మణుడు ప్రతిరోజూ అన్నా వదినెలకు పళ్ళు పలాలు తెచ్చి ఇస్తూ ఉంటాడు. అతడికి ఒకరోజున ఒక ఖడ్గం దొరుకుతుంది. అది శూర్పణఖ కొడుకు చక్రభూపాలుడిది. చంద్రుడు అతని తపస్సుకు మెచ్చి ఇచ్చిన ఖడ్గమది! అదెంత పదునుగా వున్నదో చూడాలని పక్కనున్న పాదల్ని నరుకుతుంటే చక్రభూపాలుడి తల శరీరంనుంచి వేరై పడిపోతుంది. బ్రహ్మహత్య చేశానని లక్ష్మణుడు బాధపడతాడు. శూర్పణఖకు ఈ వార్త తెలుస్తుంది. ఈ ఘటన వాల్మీకి రామాయణంలో లేదు. కొన్ని మార్పులతో ఈ ఘట్టం ‘రంగనాథ రామాయణం’లో ఉంది.

శూర్పణఖ కోపంతో రామ లక్ష్మణుల్ని కలుసుకోగా వాళ్ళ మోహన సౌందర్యానికి మోహితురాలవుతుంది. ఆమె కోపం కామంగా మారుతుంది. తనను వివాహం చేసుకోమని ఉభయులను కోరుకుంటుంది. ప్రతీకారంగా ఆమెకు కురూపాన్ని కలిగిస్తారు. ఈ పరాధవానికి ప్రతీకారం తీసుకోవాలనే రావణుడికి సీత సౌందర్యాన్ని గురించి చెబుతుంది.

‘మండోదరి కన్న మరి చక్కని కన్య
లోకాన లేదు రన్నా!’

(సీత మండోదరికంటే ఎంతో అందంగా ఉంటుంది. ఈ లోకంలోనే ఆమెను మించిన వాళ్ళు లేరు.)

రామలక్ష్మణులు ఉదయం వెళ్ళి సాయంత్రానికిగాని తిరిగి రారు. సీతకు సహాయంగా ఎవరూ ఉండరు. ఇలా చెప్పి శూర్పణఖ రావణుణ్ణి ఉసికొల్పుతుంది.

మాయలేడి ఆర్తనాదం విని సీత లక్ష్మణుణ్ణి భర్త సహాయానికి బయటికి వెళ్ళమంటుంది. లక్ష్మణుడు ఎంత చెప్పినా వినదు. పైగా చాలా కష్టంగా మాట్లాడుతుంది -

“తమ్ములు కారయా అన్నలు చస్తేను
గాపురమ్ములు జేతురు
పట్టణమంతా భరతుండు పంపించె
రాజ్యమతడు గోరే నను నీవు గోరుట
ఇది నీకు న్యాయమవునా?”¹

(భరతుడు రాజ్యాన్ని లాక్కొని అడవికి పంపించాడు. నువ్వేమో నన్ను వాంఛిస్తున్నావు - ఇది న్యాయం కాదు)

అశోక వనంలో తన శోక వృత్తాంతాన్ని విభీషణుడి కూతురైన త్రిజటకు వివరిస్తుంది.-

“వేగుచుక్క వినుమ, వెడలు శృంగారు
బంగారు బొమ్మ వినుమ, తీగ మెరుపా
వినుమ చీకటింటి అద్దమా విభీషణుని
పుత్రీ వినుమా!”²

(త్రిజట సీతను ఓదారుస్తుంది - రాత్రిని పారద్రోలే వేగుచుక్కలాగా, చీకట్లో దారిచూపే విద్యుత్ రేఖలాగా, రాక్షస కులానికి చెందినదైనా, మనస్సు మాత్రం అద్దంలాంటిది - గంజాయి వనంలో తులసి మొక్కలాగా!)

ఈ క్రింది గీతంలో రామరావణ యుద్ధాన్ని విస్తృత రూపంలో వర్ణించడం జరిగింది. మూర్ఖపోయిన లక్ష్మణుణ్ణి చూసి రామడు దుఃఖించే ఘటన కరుణారసంతో నిండివుంది -

-
1. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 147.
 2. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 149.

“సీతవంటి స్త్రీని బడయ వచ్చుగాని
 అరణ్యవాసములు అవనిజకు, తనకు
 ఆహార నిద్రలేక ఇటువంటి
 సోదరుడు తనకెట్లు కలుగునో
 యెన్ని జన్మలకైన
 ఉప్పుకోసము వచ్చి సుగ్రీవుడా నేను
 కప్పురము గోలుపోతి
 మాలికోసము వచ్చి జాంబవా నేనిపుడు
 అనుజుణ్ణి గోలుపోతి
 యే లోకానికి పోతివో తమ్ముడా
 ఆ లోకమునకు నన్ను గొంపొమ్ము లక్ష్మణా
 కూడివస్తామి మనము కూడియుంటిమి ధర్మము”¹

(సీతవంటి స్త్రీని పొందవచ్చు. లక్ష్మణుడు వంటి త్యాగనిరతి అయిన సోదరుడు జన్మ జన్మలకు కూడా
 దొరకడు. ఉప్పు వంటి సీత కోసం వచ్చి కర్పూరం వంటి తమ్ముణ్ణి కోల్పోయాను తమ్ముడా!
 నువ్వేలోకానికి వెళ్ళావో, నన్నుకూడా అక్కడికే తీసికెళ్ళు. ఎందుకంటే, మనిద్దరం కలిసి వచ్చాం.
 కలిసివుండటం ధర్మం)

రాముడికి లక్ష్మణుడి పట్లవున్న గాఢమైన ప్రేమ దీనిని బట్టి తెలుసుకోవచ్చు. వాల్మీకి రామాయణానికి
 భిన్నంగా ఇందులో పాతాళహోమం, కాలనేమి ప్రసక్తి కూడా ఉన్నాయి. సుగ్రీవుడి పట్టం కట్టిన తరువాత
 రాముడు అయోధ్యకు వెళ్ళిపోయినంతవరకు గల కథ ఇందులో వర్ణితమైంది.

2. ఇంతకు ముందే చెప్పినట్లు కొన్ని గేయాలు ఖండకావ్యాల శ్రేణికి వస్తాయి. ఇందులో రామకథలోని కొన్ని
 అంశాలు మాత్రమే ప్రస్తావించబడ్డాయి. చందస్సులో పూర్వపర తారతమ్యాలు కన్పిస్తాయి.

1. స్త్రీల రామాయణ పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట : 159.

ఉత్తరకాండకు సంబంధించిన జానపద గేయాలను పరిశీలిస్తే వీటిలో సీత బహిష్కరణ అంశం ప్రముఖంగా కనిపిస్తుంది. గర్భిణీ వనవాసం, కుశలపుల జన్మం, వాల్మీకి దగ్గర విద్యాభ్యాసం, రాముడి అశ్వమేధయాగం, కుశలపులతో యుద్ధం, సీత భూమిలో కలిసిపోవటం మొదలైన ఘటనలు వర్ణించబడ్డాయి.

1. కుశలాయకం

దీన్ని రచించినది - పందమజ్జపాలెం గ్రామవాసి రామచంద్రరాజు! ఇందులో శ్రీరామజననం నుంచి రావణ సంహారం వరకు గల కథ సంక్షిప్తంగాను, పట్టాభిషేకం నుంచి రామ వైకుంఠ యాత్ర వరకు విస్తారంగానూ వర్ణించబడింది. దీనికి ఆధారాలు వాల్మీకి రామాయణం, విచిత్ర రామాయణం. దీని వైలి సరళంగా వున్నదీ అంటే దీనికి కారణం జనసామాన్యానికి ఇది అందుబాటులో వుండాలని ఉద్దేశించడమేనని కవి స్వయంగా చెప్పుకున్నాడు. విచిత్ర రామాయణాన్ని ఆధారం చేసుకోవడం వల్ల కావచ్చు- ఇందులో చాలా విచిత్రమైన కల్పనలు దృగ్గోచరమవుతాయి.

శ్రీరామచంద్రుణ్ణి వైకుంఠానికి తీసుకొచ్చేందుకు దేవతలు ఒక పథకం తయారుచేశారు.

సరస్వతి అయోధ్యలో ఒక చాకలిగా తన భర్తతో తగవులాడుతుంది. భర్తకు కోపం వచ్చి సీతలాంటి సీతలేని దానినని అంటాడు. ఈ సాకుమీద సీత తిరిగి వనవాసానికి వెళ్తుంది. వాల్మీకి సీతను జానకుడింటికి పంపిస్తాడు. మార్గమధ్యంలో కుశలపులు పుడతారు. వాళ్ళు జనకుడి దగ్గర వుంటూనే వాల్మీకి దగ్గర విద్యాభ్యాసం చేస్తారు. ఉత్తరకాండ మినహా రామాయణమంతా వాళ్ళకు నేర్పుతాడు. ఆ పిల్లలిద్దరూ గురుదక్షిణకోసం భిక్షాటన చేసేవారు. తల్లిసీత వారిచినా వినకుండా ఉత్తరంగా వెళ్ళి అయోధ్య చేరుకుంటారు. రాముడి కొలుపులో రామకథ గానంచేస్తారు. రాముడు వాళ్ళతో కలిసి సీతను కలుసుకుంటాడు. అయితే ఆమె భూమిలో కలిసిపోతుంది. కౌసల్య, సుమిత్ర మొదలైనవారు అగ్నిప్రవేశం చేస్తారు. లక్ష్మణుడు శేషనాగుగా మారిపోతాడు. రాముడు సన్యాసిగా మారి స్వర్గం చేరుకుంటాడు.¹ సౌమిత్ర శేషనాగుగా, భరత, శత్రుఘ్నులు శంఖం, చక్రంగా, సీతారాములు - విష్ణువు లక్ష్మీగా మారి, సుఖంగా ఉంటారు.

1. కుశలాయకం - పుటలు 40 - 41.

గేయం చివర ఫలశ్రుతి - దీన్ని ఎవరు గానం చేసినా మోక్షం ప్రాప్తిస్తుందని, ధన, కీర్తి, సంతాన యోగం కలిగి సుఖంగా ఉంటారని ఉన్నది.

2. కుశలపుల యుద్ధం:

ఈ గేయ కవిని గురించి తెలియదు. దీన్ని రామాయణ కథను అనుసరించే రాయడం జరిగిందని పేర్కొనడం జరిగినా కొన్ని విచిత్రమైన మౌళిక సంఘటనలు ఇందులో చోటు చేసుకున్నాయి- 'కుశలవ కుచ్చల చరిత్ర' తో కొంత సామ్యం కన్పిస్తుంది. అక్కడక్కడ వాక్యనిర్మాణం కూడా ఒకటిగానే ఉంది.

ఈ గీతంలో- లవకుశులు రాముడు కొడుకులని లక్ష్మణుడికి మాత్రం తెలుసునని, ఇతరులకు తెలీక యుద్ధం చేసినట్టు, యుద్ధానికి పూర్వం పిల్లలతో రహస్యంగా మాట్లాడినట్టు, ఇతరులతో కలిసి నటనగా యుద్ధం చేసినట్టు ఉన్నది.

“బాలుర యుద్ధం కన్నుల జూచి
పరిపరివిధముల సంతోషించె
ఉత్తర ప్రాంతము వెయ్యగను
దక్షిణ ముఖమై నిలిచెను తాను
దక్షిణ ప్రాంతము వెయ్యగ
తూరుపు ముఖమై నిలిచెను తాను
తూరపు ప్రాంతము వెయ్యగను
పడమట ముఖమై నిలిచెను తాను
బాలురు బాణములెత్తి వేయగా
ఊరక చూచుచు నిలుచుండె
తనచే బాణము పట్టగలేదు
తనయుల మీదను వెయ్యగలేదు”¹

1. కుశలపుల యుద్ధం - పుట - 29.

(పిల్లల యుద్ధాన్ని చూచి సామితుడు సంతోషిస్తున్నాడు. పిల్లలు ఉత్తరానికి బాణం సంధిస్తే తను దక్షిణానికి ఒదిగిపోతున్నాడు. దక్షిణానికి వేస్తే తూర్పు వైపుకు, తూర్పుకు వేస్తే పడమరకు తిరుగుతున్నాడు. పిల్లలు బాణాలు వేస్తూంటే తమాషా చూస్తూ ఉండిపోయాడు. తన పిల్లల మీద ఒక్క బాణం కూడా ఎక్కు పెట్టలేదు)

లవకుశులు హనుమంతుణ్ణి బందీగా పట్టుకొని తల్లికి బహుమానంగా ఇస్తారు. రాముడు అంగదుడు విభీషణుణ్ణి సంధికి పంపిస్తాడు. లవకుశులు వాళ్ళందరి బలహీనతలు బహిరంగ పరచి గేలిచేస్తారు. విభీషణుడు తనను పరిచయం చేసుకోగా లవకుశులు -

విభీషణుడంటే నీవే నటరా
తెలుసుర నీ శౌర్యములన్నీ
లంకగుట్టు రాముకెరిగించి
ఆయువు జెప్పి, అన్నను జంపి
లంకా రాజ్యమున కధికారివైతివి! ¹

(నువ్వేనటయ్యా విభీషణుడంటే! నీ భాగోతం మాకు తెలుసులే. అన్న ఆయురహస్త్యం బయటబెట్టి, చంపించి లంకను చేజిక్కించుకున్నావు. నీ శౌర్యప్రతాపాలు మాముందరా?)

ఇలాంటి ఆసక్తికర సన్నివేశాలు చాలా ఉన్నాయి. రాముడికి పిల్లలకు మధ్య జరిగిన సంభాషణ:

రాముడు: పట్టర బాలుర బాణం తొడిగితి

తలచుకోర మీ దైవములను.

లవకుశ: తల్లినైన తలచుకొనుటకు

తగినటుటవంటి తల్లులు కారు

అడవుల కంపిన అమ్మలు లేరు. ²

రాముడు బాణం సంధించబోతూ మీ ఇష్టదైవాన్ని తలచుకోమని అంటాడు. దీనికి సమాధానంగా తల్లిని తలచుకోవడానికి - అడవులకు పంపించే తల్లి మాకు లేదు - (క్రైతేయిని ఉద్దేశించి) అని అంటారు.

1. కుశలపుల యుద్ధం - పుట - 44.

2. కుశలపుల యుద్ధం - పుట - 44.

చివరకు రాముడు వాళ్ళను చూసి ఆనందభరితుడై అంటాడు-

“యెన్ని తపంబులు చేసి వుందురో

యెన్నగ మీవంటి తనయులు గలుగ”

లవకుశులు : “తపములు జపములు చెయ్యగ లేదు

పుత్రకామేష్టులు చేయగలేదు.”¹

(మీలాంటి పుత్రుల్ని కనడానికి ఎన్ని తపాలు ఆచరించారో అని రాముడంటే సమాధానంగా పిల్లలు ఏ జపతాపాలు మేమెరుగం, పుత్రకామేష్టులూ మేము చేయలేదని చెబుతారు)

సరస్వతి, పార్వతి, ఇంద్రాణి కుశలపులు సక్షం వహిస్తారు. యుద్ధ విరామానికి రాముడు నమస్కారం చెయ్యడం అనివార్య చర్య.

అప్పుడు “శరణు శరణు మా తండ్రి దశరథరాజు

పాదంబులకు కులగురువు. వశిష్టులకు

శరణు శరణు మా కౌసల్య చరణార విందములకు!

రాముడు తలిదండ్రులను, గురువును స్మరించుకొని శిరస్సు వంచుతాడు.

చివరలో సీతారాముల కలయిక, పుత్రులతో ఆనందంగా ఉండటం మొదలైన సన్నివేశాలు విస్తారంగా ప్రస్తావించడం జరిగింది.

3. శతకంఠ రామాయణం:

కవి కల్పన ఎంతో నిశితంగా ఉంటుంది. చిన్న ఇతివృత్తాన్ని ఆధారం చేసుకొని - కంపలాగా డొంకను కదిలిస్తాడు. రావణుడు దశకంఠుడనే విషయం అందరికీ తెలిసిందే. అయితే ‘పసగాడ సన్యాసి’ అనే పేరుగల కవిగారు ఈ దశకంఠుణ్ణి ‘శతకంఠుడు’ గా మార్చి శతకంఠ రామాయణాన్ని రచించాడు. ఈ కవిగారికి దీని మూలం ఎక్కడ దొరికిందో విశదపరచలేదు.

దశకంఠుడి మరణానంతరం శతకంఠుడు రాముడిమీద పగతీర్చుకోవడానికి తపస్సుచేసి అనేక వరాలు పొందుతాడు. అయితే ఒక స్త్రీ చేతిలో అతని చావు రాసివుందని అతనికి తెలియదు. కణ్వరుషి కూతుర్ని బలాత్కారం చేసిన తప్పిదానికి అతని చావు ఒక స్త్రీ చేతిలో జరుగుతుందని శాపం వుంది. సప్త సముద్రాల

1. కుశలపుల యుద్ధం - పుట - 44.

కావల 'ప్రతాపలంక' అతని రాజధాని. రాముడికి అతడి అత్యాచారాల వివరాలు మునుల ద్వారా తెలియడంతో యుద్ధానికి సన్నద్ధుడవుతాడు. విభీషణుడు, సుగ్రీవుడు తమ సైన్యాలతో బయలుదేరి వస్తారు. సీత ఆదిశక్తిగా రణక్షేత్రంలో విజృంభిస్తుంది. హనుమంతుడు విశ్వరూపం దాల్చి సమస్త సైన్యాలకు ఆధిపత్యం వహించి సప్త సముద్రాలు దాటాడు. రామ రావణ యుద్ధం జరిగింది. శాపం వున్న కారణంగా రావణుడు సీత చేతిలో హరి అన్నాడు. తన వంశజుడు కావడం వల్ల విభీషణుడు శతకంఠుడికి అంత్యక్రియలు చేశాడు. అతని పుత్రుడైన నీలకేశుడికి రాముడు రాజ్యం అప్పగించి పట్టాభిషేకం జరిపిస్తాడు.

ఈ గేయంలో హనుమంతుడి విశ్వరూపవర్ణన భాగవతంలోని వామనుడిని, సీత రణక్షేత్రంలో యుద్ధం చేయడం నరకాసుర సంహారంలోని సత్యభామను స్ఫురింపజేస్తాయి. ఇలాంటి అద్భుతమైన వర్ణనలెన్నో జానపద సాహిత్యంలో మనకు కనిపిస్తాయి.

తెలుగులో రామాయణ కథలోని ఏదో ఒక ఘట్టాన్ని తీసుకొని రాయబడిన గేయాలు అసంఖ్యాకంగా వున్నాయి.

1. పుత్రకామేష్టి:

ఈ గేయాన్ని శ్రీమతి గోదానాయకమ్మ రచించింది. దీన్ని 'బలకమ్మ' పండగ సందర్భంలో పాడతారని గేయాన్నిబట్టి స్ఫురిస్తున్నది. తెలంగాణాలో ఈ పండుగకు ఒక ప్రత్యేకత ఉంది. దీన్నిబట్టి ఈ గేయ రచయిత్రి ఈ ప్రాంతానికి చెంది ఉంటుంది. గేయం పేరు 'పుత్రకామేష్టి' అయినా ఇందులో రాముడి పెళ్ళివరకు జరిగిన కథ వర్ణించబడింది.

వివాహానికి ముందే రాముడు సీత మాట్లాడుకున్నట్లు కన్పించబడింది. సీత ఉద్యానవనంలో ఉన్నప్పుడు రాముడు మునివేషంలో అక్కడికి వెళ్ళాడు. ఆ బాల సన్యాసిని చూసి సీత అనుకోకుండానే ఆకర్షితురాలవుతుంది. అమితానందంతో అతని పాదాలు కడిగి అడుగుతుంది-

'యెచ్చటినుంచి వచ్చినారు

యేపనికొరకు - మీ పేరేమి?

యెవరి శిష్యులు మీరు తెలియజెప్పుమా!'¹

1. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము - డా॥ బి. రామరాజు, పుట 79.

(తమ రెక్కడి నుంచి దయచేశారు? ఎందుకొచ్చారు? పేరేమిటి? ఎవరి శిష్యులు మీరు?)

రాముడు సమాధానం చెబుతాడు -

“విశ్వామిత్రుని శిష్యుడను

రమణుడ యోగి హృదయమున

ధనుసుపందెమని చూడ యేను తరలి వస్తిని”¹

(నేను విశ్వామిత్రుడి శిష్యుణ్ణి, ధనుస్సు ఎత్తడానికి వచ్చిన వాణ్ణి!)

మాటల సందర్భంలో రాముడు - ‘అసలు ఈ ధనుస్సు ఎందుకొచ్చినట్టు? దాని బరువెంత?’ అని అడుగుతాడు. ఒకరోజున ధనుస్సును ఎత్తడంవల్ల పెళ్ళి ధనుస్సును విరిచిన వాడితోనే జరిపించడానికి నిర్ణయమైనట్టు తెలుసుకుంటాడు. ‘ఒక స్త్రీ ఎత్తగలిగినప్పుడు వీరాధిపీరులకు అది సాధ్యం కాదా’ అని నవ్వుతాడు. చివరకు సీత తన మనసులోని మాట బయట పెడుతుంది -

“రామచంద్రుని నాకు పతిగా కూర్చండి!”

(రాముడే నాకు పతి అయ్యేలా చూడండి!)

రాముడు సమాధానంగా-

“రాముడే నీకు భర్త

రమ్యముగా గాగలడు

ఇచ్చోటికి వచ్చినాడెచ్చటనో లేడు”² అంటాడు.

(రాముడే నీకు భర్త అవుతాడు. అతడు ఇక్కడే వున్నాడు)

ఆ విచిత్ర వేషధారి మాటలకు సిగ్గుపడి సీత ఇంటిముఖం పట్టింది.

తులసీదాసు రామాయణంలో కూడా ఈ ప్రసంగం ఉంది. ఇది అత్యంత మనోహరమైన కల్పన.

సీతారాముల ప్రేమ యుగయుగాలనాటిది గదా!

1. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము - డా॥ బి. రామరాజు, పుట 79.

2. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము - డా॥ బి. రామరాజు, పుట 80.

రాముడి వేషధారణ సన్నివేశం కుమార సంభవంలోని మునివేషంలో వచ్చిన శివుడి వృత్తాంతం గుర్తుకు తెస్తున్నది.

2. పాతాళ హోమం

ఈ ప్రసంగం 'రంగనాథ రామాయణం'లో కూడా ఉన్నది. అయితే జానపద గేయాల రూపంలో మనముందుకు తెచ్చిన విశాఖమండల గళ్లపల్లె వాస్తవ్యుడైన శ్రీమంధా సుబ్బరాయుడు శాస్త్రి అభినందనీయుడు. యుద్ధంలో గెలిచేటందుకు రావణుడు 'పాతాళహోమం' జరిపించిన కథ ఈ గేయంలో ఉన్నది.

రావణుడు యుద్ధంలో గెలిచే మార్గం చెప్పవలసిందని అసుర గురువైన శుక్రాచార్యుణ్ణి సలహా అడుగుతాడు. పాతాళ హోమం చెయ్యమని గురువు ఆదేశిస్తాడు.

“పాతాళ హోమంబు పట్టువేల్చితివేని

రథము బాణములు గుర్రములందు బుట్టు!

ఆ సాధనముచేత వాసిగా

రణములో జయమందగలవు”¹

(పాతాళ హోమం చేస్తే అనేక రకాలైన రథాలు, అశ్వాలు, బాణాలు పుడతాయని, వాటి సహాయంతో నువ్వు యుద్ధంలో విజయం సాధిస్తావని శుక్రాచార్యుడు చెబుతాడు)

అయితే ఒక షరతు-

“మధ్య విష్ణుములు గలగ మరి గెల్వగలేవు

నిక్కమిదే నమ్ము నీ మనమ్మునను”²

(హోమం మధ్యలో భంగమైతే గెలవటం ఎంతమాత్రం సాధ్యం కాదు.)

రాముడికి ఈ సమాచారం విభీషణుడి ద్వారా తెలిసింది. హోమం భగ్నం చెయ్యడానికి వానర సైన్యాన్ని పంపించాడు. లేకపోతే రావణుడు గెలిచి ఉండేవాడు. రావణుడి హోమం భగ్నం చేయడానికి రాముడు చేసిన ప్రయత్నాలన్నీ బెడిసికొట్టాయి.

1. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము- డా. బి. రామరాజు - పుట - 99

2. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము- డా. బి. రామరాజు - పుట - 99 (ద్వితీయ ముద్రణ)

అప్పుడు జాంబవంతుడు అంగదుడితో మండోదరిని యజ్ఞస్థలానికి రప్పిస్తే - రావణుని దృష్టి భగ్గుం కాగలదని ఉపాయం చెబుతాడు. దీనికి తగినవాడు అంగదుడే -

“ఆమె ప్రియపుత్రుడు అంగదుడు కాన

పాప మెన్నడురాదు పట్టి ఈడ్చినను”¹

(అంగదుడు అతని పుత్రుడు కావడంవల్ల పట్టుకున్నా పాపం తగలదు.) మండోదరి అయోనిజ, మహాపతివ్రత, అంటుకున్నా పాపం ఉండదు. అంగదుడు వాలి- మండోదరికి పుట్టినవాడని ఒక కథ వాడుకలో వున్నది. మండోదరిని ఆమె తండ్రి విశ్వకర్మ ఆమెను ఒక వజ్రభవనంలో ఉంచాడు. దానిని చేదించినవాడితో మండోదరి పెళ్ళి చేయాలని! రావణుడు ఓడిపోయాడు. వాలి చేదించి, అంగదుడు పుట్టిన తరువాత ఆమెను రావణునికి అప్పగించాడు.²

3. సుందరకాండ పదాలు:

భాస్కర రామాయణ సుందరకాండను పదాల రూపంలో రచించాలని శాప గోపాలుడు అనే కవి ప్రయత్నించాడు. డా॥ బి. రామరాజు కథనం ప్రకారం అతడు ఆనంద గజపతి మహారాజు సమకాలీనుడని తెలుస్తున్నది.

హనుమంతుడు తన విశ్వరూపాన్ని సీతకు చూపినప్పుడు -

“జలనిధులు కులగిరులు చాలా కిందాయె

తారలును తల పువ్వులాయె”³

(హనుమంతుడి విశ్వరూపంతో సముద్రాలు, సర్పతాలు కిందికి కుంగి పోయాయట, నక్షత్రాలు తలలోని పూలుగా మారిపోయెనట!)

హనుమంతుడు లంకలో ప్రవేశించిన రాత్రి -

1. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము- డా. బి. రామరాజు - పుట - 81.

2. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము- డా. బి. రామరాజు - పుట - 81.

3. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము- డా. బి. రామరాజు - పుట - 94.

“శ్రీరామ కార్యములు సిద్ధి బొందుండునని

ఆకాశము పూసినట్లుండె!”¹

(రాముడి కార్యాలు సిద్ధించడంవలన ఆకాశంలో పూలు పూసినట్లయింది.)

చంద్రోదయం దేవతలు వెలిగించిన దీపంలా వున్నది. లంకాపురి వర్ణన, రాక్షస స్త్రీల వర్ణన, మధువనంలో వానరుల కోలాహలాల (ఆనందంతో) అత్యద్భుతంగా వర్ణించబడ్డాయి.

4. శ్రీరామ పట్టాభిషేకము:

ఇది స్వల్ప సంఘటనే అయినా గేయం మాత్రం సుదీర్ఘంగా ఉంది. గేయ ప్రారంభం ఇలా ఉంది: పద్నాలుగు సంవత్సరాల నుంచి అయోధ్యలో నిద్రిస్తున్న ఊర్మిళను నిద్రలేపి లక్ష్మణుడు శ్రీరాముడి పట్టాభిషేక వార్తను చెబుతాడు. సింహాసనం సిద్ధపరచడానికి వశిష్ఠుడు పూనుకున్నాడు.

పట్టాభిషేక సందర్భాన్ని పురస్కరించుకొని సీతకు, రాముడికి ఎన్నెన్నో బహుమతులు అందాయి. సుగ్రీవుడు ఒక హారాన్ని సీతకు సమర్పించాడు. అప్పుడు రాముడు -

“యెవ్వరి మూలమున వృద్ధి బొందితివో”

(ఎవరివల్ల పైకి వచ్చావో వాళ్ళకు ఈ బహుమతి ఇవ్వు!)

అప్పుడు సీత -

“నా యాత్మబంధుండు - జీవరక్షకుడు

నా యన్న హనుమంత రమ్మనుచు బిలిచి

తనచేత కంఠమాల హనుమంతు కేసె-”²

(ఓ నా ఆత్మబంధువా! అన్నా! హనుమంతుడా! అని పిలిచి సీత హారాన్ని అతని మెడలో వేసింది)

సీత వాత్సల్యభావం, స్నేహశీలత దీన్నిబట్టి తెలుసుకోవచ్చు. ఆమె హనుమంతుని మేలు మరచిపోలేదు.

1. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము- డా. బి. రామరాజు - పుట - 94.

2. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు - కృష్ణశ్రీ - పుట - 207.

హనుమంతుడు కూడా సామాన్యమైన భక్తుడు కాదు. స్వామిముందు తానెప్పుడూ అల్పుడనని చాటుకుంటాడు -

వనచరులు జాంబవులు వనరాక్షసూలు
కలలోన రఘుపతిని జూచి యెరుగుదుమా
మన భాగ్యమున కైక వరమడిగె గాన
అడవి మృగముల నేల అవనిపతి కలిగె

(వానరులు, ఎలుగుబంటులు, రాక్షసులు కలలోనైనా రాముణ్ణి చూడగలమనుకున్నారా? కైక వరమడిగిన పుణ్యమా అని మాకందరకూ రాముని దర్శన భాగ్యం కలిగింది.)

సుమిత్ర హనుమంతుడి చేతులకు కంకణాలు తొడిగింది. ఆ చేతులతోనే సంజీవని తెచ్చి ఆమె కొడుకును బ్రతికించాడు. మాతృ హృదయాన్ని ఈ కల్పన అద్దంపట్టి చూపుతుంది.

5. ఊర్విశాదేవి నిద్ర:

శిష్ట సాహిత్య కవులెవ్వరూ ఊర్విశను పట్టించుకోలేదు. ఆమెను పూర్తిగా ఉపేక్షించారు. అయితే జానపద కవులు ఈ లోటును పూర్తి చేసారు. సీతారాముల పెళ్ళి సందర్భంలో ఆమెను పట్టించుకొన్నవాళ్ళే లేరు. వనవాసానికి వెళ్ళేప్పుడు సీత తన భర్తను అనుసరించింది. ఊర్విశ లక్ష్మణుడితో తానూ వస్తానంటే వారించాడు. ఆమె పరిస్థితి అత్యంత దయనీయంగా మారిపోయింది. పద్నాలుగు సంవత్సరాలు అయోధ్యలో ఆమె ఎలా గడిపిందో ఊహించుకుంటే బాధగా ఉంటుంది. ఆమె ఆ సమయాన్ని నిద్రలోనే గడిపేసింది.

లక్ష్మణుడు భాతృసేవలో నిమగ్నమైపోయాడు. అతడి లక్ష్యం అదొక్కటే! భార్య విషయం అలోచించనేలేదు. పాపం, ఊర్విశ స్త్రీ గనుక - ఆమె ఏమీ చేయలేకపోయింది. అయితే స్త్రీ హృదయం స్త్రీకే తెలుస్తుంది. అందుకే సీత రాముడితో ఇలా అన్నది-

“ముందు మన మడపులకు పోగాను
ముద్దు మరది వెంటను
పయనమైరాగ జూచి తన జెలియ
పయనమాయెను

ఊర్మిళా! వద్దు, నీవుండుమనుచు
 సౌమిత్రి మనల సేవింప వచ్చె
 నాడు మొదలు శయ్యపై
 కనుమూసి నాతి పవళించుచున్నది
 ఇకనైన యానతిచ్చి తమ్ముని
 ఇందుముఖి కడకంపండి!"¹

సీత రాముడికి చెప్పి లక్ష్మణుడికి శలవిప్పించింది. అందాకా లక్ష్మణుడికి ఆమె ధ్యాసే లేకపోయింది. పట్టాభిషేక సమయంలో అన్నకు వింజామరలు వీయడంలో నిమగ్నమయ్యాడు.

లక్ష్మణుడు వెంటనే ఊర్మిళ శయ్యాగృహం చేరుకున్నాడు. ఆమె పక్కమీద కూర్చోని 'కొమ్మ! నీ ముద్దు ముఖమూ సేవించ గోరినాడే చంద్రుడూ!' అని తన విరహ బాధను ఒలకబోసుకొన్నాడు. ఒకవైపున పద్మాలుగు సంవత్సరాలపాటు ఆమె నిద్రలో నిమగ్నమై వుంది. ఈయన వెళ్ళి ఆమె పక్కమీద కూర్చున్నాడు. పరాయిమగవాడెవరో అంతఃపురానికి వచ్చినట్టు ఆమె భావించింది-

"అయ్యా మీరెవ్వరయ్యా మీరింత
 యాగడమున కొస్తిరి
 సందుగొందులు వెదుకుచూ మీరింత
 తప్పుశేయగ వస్తీరీ
 యెవ్వరూ లేనివేళా మీరిపుడు
 యేకాంతమున కొస్తీరీ
 మా తండ్రి జనకరాజు వింటె మిము ఆజ్ఞచేయక మానరు
 మాయొక్క బావ విన్నా మీకిపుడు ప్రాణముకు హాని వచ్చు

1. ఊర్మిళాదేవి నిద్ర - స్త్రీల పాటలు - పుట : 10.

మాయక్క మరిది విన్నా

మిమ్మిప్పుడు బ్రతక నివ్వరు జగతిలో¹

(అయ్యా! ఎవరు మీరు? ఇంత దుస్సహసానికి పూనుకున్నారు - మా తండ్రి జనకుడికి తెలిస్తే ఇంకేమైనా ఉన్నదా? మా అక్క బావలకు తెలిస్తే మీ భరతం పడతారు. మా అక్క మరదికి తెలిస్తే (లక్ష్మణుడు) మీ ఎముకల్లో సున్నం ఉండదు సుమా!)

ఊర్మిళ ఇలా లక్ష్మణుణ్ణి హెచ్చరిస్తుంది. ఈ హెచ్చరికలో స్త్రీ సహజమైన సిగ్గు, సిగ్గుతో పాటు సౌశీల్యం రెండూ ప్రస్ఫుటితమాయ్యాయి. అప్పుడామె - .

“హెచ్చైన వంశానికి అపకీర్తివచ్చె

కీర్తిగల ఇంటబుట్టి అపకీర్తి వచ్చె”²

(నేను గొప్ప వంశంలో పుట్టాను. కీర్తిగల ఇంటబుట్టిన నాకు ఈ అపకీర్తి వచ్చింది)

చిరకు ఆమె అతనికి హితవు చెబుతుంది

“ఒకడాలి కోరికదా ఇంద్రునికి వొడలెల్ల

హీనమాయె, పరసతిని కోరికదా

రావణుడు మూలముతో హతమాయెను!”³

(పరస్త్రీని వాంఛించడం వల్లనే కదా ఇంద్రుడు, రావణుడు హతులయ్యారు) కనుక ఈ చర్య మంచిదికాదు. గర్హనీయం.)

చాలాసేపటిదాకా ఆమెకు మెళకువ రాకపోవడంతో లక్ష్మణుడు తన కరవాలం బయటకీ తీసి పొడుచుకోబోయాడు. ఊర్మిళ గాభరాపడి అతని పాదాలమీద పడింది, (ఇలా పడటంలో ఆమె ఉద్దేశ్యం నా

1. ఊర్మిళాదేవి నిధ్ర - స్త్రీల పాటలు - పుట : 11.

2. ఊర్మిళాదేవి నిధ్ర - స్త్రీల పాటలు - పుట : 11.

3. ఊర్మిళాదేవి నిధ్ర - స్త్రీల పాటలు - పుట : 11.

తండ్రి మీతో వివాహం జరిపించి మీకప్పగిస్తే ఇదేనా మీరు నాపట్ల వ్యవహరించవలసిన తీరు? అన్నట్లుగా ఉంది)

చివరకు ఇద్దరికీ సంది కుదురుతుంది. 'గత జన్మలో ఏభార్యాభర్తలనో విడదీసి వుంటాం, అందుకే మనమింతకాలం ఎడబాటును చవిచూశాం' అని అనుకున్నారు. ఆమెకు తన అక్క గుర్తుకొస్తుంది. ఆమె పట్ల తన గాఢ ప్రేమను వ్యక్తం చేస్తుంది 'మీలాంటి పరాక్రమవంతుడు ఉండగా మా అక్కను ఆ రావణుడు ఎలా అపహరించుకు సోయాడండీ?' అని తన సంశయాన్ని బహిర్గతం చేస్తుంది.

లక్ష్మణుడు సీతాపహరణానికి సంబంధించిన గాథను విన్నించాడు. ఊర్మిళ ఒక్కతే కాదు - ఈ గాథ విన్న ప్రతి స్త్రీ ఎంతగానో దుఃఖిస్తుంది. విషాదానికి తెరపడింది. అందరూ కలుసుకున్నారు. ఇందుకు అందరూ సంతోషిస్తారు. జీవితమంటే సుఖదుఃఖాల కలయిక!

ఈ గేయం చివరన వున్న పలశ్రుతి -

"ఊర్మిళ విరహా గాథకు సంబంధించిన ఈ గేయం విన్నవారికి విష్ణులోక ప్రాప్తి కలుగుతుంది. విరహ బాధకు ఎవరూ లోనుకారు" అని.

6. లక్ష్మణదేవర నవ్వు:

జానపద గేయాలలో వస్తువు అత్యంత మర్మగర్భంగా వుంటుంది. చదువులేని జానపద కవుల కల్పనా శక్తి ఎంత గొప్పగా ఉంటుందో తెలుస్తుంది. లక్ష్మణదేవర నవ్వు ఈ కోవకు చెందిందే!

ఇందులోని కవి కల్పన అద్భుతంగా ఉంది. రామ రావణ యుద్ధం ముగిశాక రాముడు అయోధ్యకు నస్తాడు. పట్టాభిషేక సమయంలో అతిథులతో వాతావరణం అంతా కోలాహలంగా ఉంటుంది. అప్పుడు -

"కల కల నవ్వె లక్ష్మణదేవరపుడు

కలతలు పుట్టెను కపులందరికిని

కిల కిల నవ్వె లక్ష్మణ దేవరపుడు

కిల కిల నవ్వగ భిన్నుడాయె రాజు”¹

(నిండు సభలో లక్ష్మణుడు నవ్వేప్పటికి అందరూ సందేహంలో పడిపోయారు)

లక్ష్మణుడి నవ్వుకు అందరూ భుజాలు తడుముకున్నారు.

శివుడు లక్ష్మణుడు తనను చూసి నవ్వి వుంటాడని వూహించుకుంటాడు - తన తలమీద పాతాళగంగ ఉందిగా! అన్నను చంపి సింహాసనం అధిష్టించినందుకని విభీషణుడనుకున్నాడు. సీత ఒకరకంగా, రాముడు మరొక రకంగా - ఇలా అందరూ అనేక విధాలుగా చిలవలు పలవులగా ఆలోచించుకున్నారు.

నిండు సభలో కిలకిలా నవ్వి అందరినీ అవమానించినందుకు కినిసి రాముడు లక్ష్మణుడి మీదికి కత్తి దూశాడు. నవ్వుకు కారణం చెప్పమన్నాడు. లక్ష్మణుడు కారణం చెప్పాడు -

“ఒకరోజురాత్రి అడవిలో మీకు కాపలాగా వున్నప్పుడు అంతటా ప్రశాంతత అలుముకొని వుంది. అప్పుడు నిద్రాదేవి నన్నాశ్రయిస్తే ఆమెతో అనునయంగా అన్నాను-

పోపోమ్మ అయోధ్యా నగరుకు

తన్నుబాసి తనసతి యుండదగదు

రాత్రియును పవలును లేకుండగను

తను విడిచిపోదుమీ ధవళాక్షినిద్ర!”²

(హే నిద్రాదేవీ! నువ్వు ఊర్మిళ వద్దకు వెళ్ళి, విరహబాధను మరిచేందుకు రాత్రింబవళ్ళు నిద్రపోయేట్టు చూడు!)

అప్పుడు నిద్రాదేవి మాయమైంది. అయితే ఆమె తిరిగి ఈ నిండుసభలో వున్న నన్ను ఆశ్రయించింది. ఇందుకు నాకు నవ్వొచ్చింది అని చెబుతాడు. అంటే - లక్ష్మణుడు ఒకవైపున పద్మాలుగు సంవత్సరాలపాటు

1. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు - సం. కర్త. కృష్ణశ్రీ, పుట - 225.

2. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు - సం. కర్త. కృష్ణశ్రీ, పుట - 227.

నిద్రపోకుండా గడిపితే, మరొక వైపున ఊర్మిళ ఆ పద్మాలుగు సంవత్సరాలు నిద్రాదేవి ఒడిలో ఓలలాడిందని జానపద కవుల కల్పన!

లక్ష్మణుడి త్యాగం అమోఘమైంది. తన తొందరపాటుకు రాముడు సిగ్గుపడ్డాడు. ఆ కత్తితో తనను పాడుచుకోబోగా వశిష్టాది మునులు వారిస్తారు. దీనికి ప్రాయశ్చిత్తంగా రాముణ్ణి లక్ష్మణుడి పాదాలు ఒత్తమని చెబుతారు. లక్ష్మణుడు నిద్రపోతున్న సమయం చూసి రాముడు అతని కాళ్ళు ఒత్తుతాడు. లక్ష్మణుడు ఉలిక్కిపడి లేచి అన్నపాదాలమీద పడి -

“అహల్య పాననమైన అడుగుమీ యడుగు

బలి శిరస్సున నున్న అడుగు మీ యడుగు

మీ యడుగు లొత్తెదరు సకలదేవతలు

మా యడుగులొత్త శ్రీమన్నాథ తగదు”¹

(మీ పాద స్పర్శతో అహల్య, బలిచక్రవర్తి ఉద్ధరింపబడ్డారు. ముల్లోకాలకు మీ పాదాలు పవిత్రమైనవి. అటువంటి మీరు నా పాదాలు ముట్టడం తగదు)

అన్నదమ్ములిద్దరూ హాసపరిహాసాలాడుకుంటారు. జనపదాల జనులకు హనుమంతుడు ఆరాధ్యదేవుడు. అయితే మర్కట జాతికి చెందిన వాడు గదా! ఆరూపాన్ని చిత్రించి కవి ఆనందపరవశుడవుతాడు.

అయోధ్యలో ఒకనాడు ఒక పెద్ద విందు జరుగుతుంది. రాముడు భోజనం చేస్తున్నాడు. అందరూ ఆనందంతో వున్నారు. ఎవరికీ హనుమంతుడు గుర్తే రాలేదు. చివరకు హనుమంతుడు అక్కడకు రావడంతో రాముడికి తన తప్పిదం గుర్తుకొచ్చింది. ఏమిటి చేయటం? రాముడు హనుమంతుణ్ణి బుజ్జగించాలనే వుద్దేశ్యంతో - నువ్వు మా కుటుంబంలో ఒకడివి గనుక - నిన్ను ప్రత్యేకంగా విందుకు పిలవలేదని అంటాడు. రా, వచ్చి నా ప్రక్కన కూర్చోమని ఆహ్వానిస్తాడు! అప్పుడంటాడు -

“నీవుండగా గదా సతిని దెచ్చుకొని

అయోధ్య పట్నంబు యేలగలిగితిని

1. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు - సం. కర్త. కృష్ణశ్రీ, పుట - 229.

నీవుండ గా గదా తమ్ముల పంక్తి
 భుజించ గలిగితి హనుమన్న వినుమ
 పాత్తున గూర్చొమ్ము ఉత్తమపురుష"1
 (హే ఉత్తమ పురుషా! వచ్చి నాపక్కన కూర్చో! నీవల్లనే గదా సీతను తిరిగి పొందగలిగాను! అయోధ్యకు
 రాజైనై తమ్ముళ్ళతో ఆనందంగా విందారగిస్తున్నాను)

హనుమంతుడు అంతమాత్రానికే తబ్బిబ్బు అయ్యే జీవికాదు. మరింత రెచ్చిపోయి వ్యంగ్యబాణాలు
 విసురుతాడు -

“పాత్తున్నా కూరుచుండ ఉత్తముడగాను”

అంటే మీ పక్కన కూర్చునేంతటి గొప్పవాణ్ణి కాదు. రాముడితోపాటు కూర్చొని విందారగిస్తున్న
 వ్యక్తులందరిమీద విసిరిన వ్యంగ్య బాణమది! అయితే తన జాతి ప్రవృత్తికి అనుగుణంగా రాముడి పశ్చెం
 తీసుకొని చెట్టుమీదికెక్కి కూర్చున్నాడు. అందులోనుంచి ఒక ముద్ద చేతిలోకి తీసుకొని పశ్చెం కిందికి గిరాటేసి
 తన కోపాన్ని చల్లార్చుకున్నాడు. అప్పుడు రాముడు చెట్టు దగ్గరకు వెళ్ళి కిందికి రమ్మని పిలిస్తే గాని దిగి రాలేదు.
 రాముడు తన సేవకుడి మెడలో ముత్యాల చోరం వేసి సత్కరించాడు.

హాస్యంతో పాటు పల్లె పట్టు మనుషుల మనస్తత్వాల చిత్రణకూడా మనముందు తారట్లాడుతుంది.

7. సేతు మాహాత్మ్యము:

రాముడు లంకారాజ్యాన్ని విభీషణుడికి అప్పగించి బందీలుగా వున్న స్త్రీల నందరినీ విడిపిస్తాడు.
 రాముడు లక్ష్మణుడు, సుగ్రీవుడు, విభీషణుడు తదితర పరిజనంలో అయోధ్యకు బయలు దేరాడు. అప్పుడు
 లక్ష్మణుడికి బ్రహ్మహత్యరూపంలో విమానమొకటి తమను వెన్నాడుతున్నట్టు అనిపించి వృద్ధుడైన జాంబవంతుణ్ణి
 దానికి కారణం అడగ్గా - ద్విజకులలో జన్మించిన రావణుణ్ణి వధించడం వల్ల బ్రహ్మజ్ఞాని, శివభక్తుడు
 అయినందువల్ల ఇలా జరుగుతున్నదని వివరిస్తాడు. బ్రహ్మహత్యా పాతకం పోవాలంటే శివ ప్రతిష్ఠ అవసరమని
 చెప్పడంతో రాముడు హనుమంతుడితో కాశీకి వెళ్ళి శివలింగాన్ని తీసుకురమ్మని ఆదేశిస్తాడు.

1. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు- సంకలనకర్త కృష్ణశ్రీ, పుట : 241.

రాముడు తదితరులతో ధనుష్కోటిలో స్నానమాచరించి పితృకర్మలను పూర్తిచేస్తాడు. వారణాసి వెళ్ళిన హనుమంతుడు తిరిగి రాలేదు. అప్పుడు రాముడు సైకతలింగాన్ని ప్రతిష్ఠించాడు. ఇంతలో హనుమంతుడు రానే వచ్చాడు. రాముడు బాధపడ్డాడు. హనుమంతుడు తెచ్చిన శివలింగాన్ని దర్శించనిదే, ఈ సైకత లింగాన్ని దర్శించినా వ్రయోజనం ఉండదని ప్రకటించాడు. ఇది దీని స్థల పురాణం.

ఇక్కడ రావణ, కుంభకర్ణ, విభీషణ, శూర్పణఖాదుల జన్మవృత్తాంతాలు కూడా వున్నాయి. రావణుడి పూర్వీకులు పౌలస్త్య వంశజులు! రావణుడి తల్లి పేరు కైకశి! నవమాసాలనంతరం అర్ధరాత్రివేళ కైకశి రావణుని కన్నది. అప్పుడు -

“జంబుకంబులు గూసె జగము లల్లల్లాడె

చుక్కలు రాలెను దిక్కులల్లల్లాడె

సూర్యసోముల దీప్తి సంకుచితమాయె”¹

(రావణుడు పుట్టినప్పుడు నక్కలు దిక్కులు పిక్కటిల్లేట్టు ఏడ్చాయట, నక్షత్రాలు రాలిపోయాయి. సూర్యచంద్రులు మసక బారాయి)

శూర్పణఖ మహాకురూపి. కుంభకర్ణుడు నిద్రకు, భోజనానికి పెట్టింది పేరు. కైకశికి మూడో కొడుకు విభీషణుడు. వైష్ణవుడు. రాముడికి వరమ భక్తుడు. అప్పుడు -

“గంధర్వులు బాడ అస్పరస లాడ

సురలెల్ల సమమున సుమవృష్టి కురియ

మంగళవాద్యములు మహిని రంజిల్ల

భూమి యాకసములు పుణ్యాత్ముడనగ”²

1. ద్రీల రామాయణపు పాటలు- సంకలనకర్త కృష్ణశ్రీ, పుట : 177.

2. ద్రీల రామాయణపు పాటలు - సం. కర్త. కృష్ణశ్రీ, పుట : 177.

(విభీషణుడు పుట్టినప్పుడు గంధర్వులు పాటలు పాడారు. అప్పురసలు నాట్యం చేశారు. మంగళ వాయిద్యాలు మ్రోగాయి. పూల వర్షం కురిసింది. భూమ్యాకాశాలు పుణ్యాత్ముడని ఘోషించాయి)

ఆ తరువాత రాముడి పట్టాభిషేకం జరిగిన కథ వర్ణించడం జరిగింది.

జానపద గేయాలలో చాలా భాగం కేవలం సీతను ఆధారంగా చేసుకున్నవి చాలా వున్నాయి. గృహస్థ జీవితానికి సంబంధించిన ఘట్టాలను పైతం సీత పేరుకు తగిలించి వర్ణించడం జరిగింది. జానపదులకు సీతంటే ఎంత ప్రేమ వున్నదో దీన్నిబట్టి అర్థం చేసుకోవచ్చు.

1. సీతాకళ్యాణం:

దీని గేయకర్త ఎవరో తెలియదు. ఒక రోజున సీత బంతి ఆటాడుకుంటూ శివధనుస్సును ఎత్తింది. దానిని చూసి జనకుడు ఆ ధనుస్సు విరిచినవాడితో సీత పాణిగ్రహణం జరిపిస్తానని ప్రతిజ్ఞ పూనాడు. ఆతరువాత రాముడు రావటం, శివధనుస్సు విరవటం, వివాహం జరగటం - సీతాకళ్యాణంలోని కథా వస్తువు. ఆభూషణాల పేర్లు అనేకం ఇందులో మనకు కన్పిస్తాయి. ధాన్యాదుల పేర్లు కూడా ఎన్నో ఉన్నాయి. ఇక సీతను ఎంత మనోహరంగా చిత్రించారో - చూడండి-

“పండువెన్నెల మించు యా పడతి మోము

గండుమీనులబోలు కలికి కన్నులది

కీరపలుకుల బాల కువలాయతాక్షి

తిల పుష్పమును బోలు తీరు నాసికము

తలుకుటద్దము మించు తరుణి చెక్కిళ్ళు”¹

(సీత మొహం వెన్నెల కంటే మిన్నగా వుంది. నయనాలు మీనాలతో సమానం. మాట చిలకపలుకు ముక్కు, నువ్వుపూవులాగా ఉంది. చెక్కిళ్ళు మెరిసే అద్దాల్లాగా వున్నాయి)

1. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు- సంకలనకర్త కృష్ణశ్రీ, పుట :64.

2. సీత ఆనవాళ్ళు:

ఈ గేయం అతిమనోహరంగా ఉంటుంది. సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు బయలుదేరతాడు. ఆమెను గుర్తించడం యెలా? రాముడు ఆమె అందాన్ని వర్ణించి చెబుతూ, తన గృహస్థ జీవితంలోని కొన్ని మధుర ఘట్టాలను ఉటంకిస్తాడు.

సీతది సహజ సౌందర్యమంటాడు, రాముడు -

“తలఅంటు ఆడకే ఆడినట్లుండు

పచ్చిపసుపులద్దకే అలికినట్లుండు

పెట్టక కాటుక పెట్టినట్లుండు

దిద్దక తిలకమ్ము దిద్దినట్లుండు

అద్దక పరిమళం బద్దినట్లుండు”¹

(సీత తలంటుస్నానం చేయక పోయినా చేసినట్టే ఉంటుంది. పసుపు లేకపోయినా, కాటుక పెట్టుకోక పోయినా, సువాసన రాసుకోకపోయినా అన్నీ అమరినట్టే వుంటాయి)

సీత ముగ్ధ మనస్తత్వాన్ని గురించి రాము డేమంటున్నాడో వినండి - ఒకరోజున అద్దంలో తన మొహం చూసుకొని భ్రమకు లోనవుతుంది - రాముడు మరొక స్త్రీని తెచ్చుకొన్నాడని, రాముడితో - ‘ఏకపక్షీవ్రతుడవుగా వుంటావనుకుంటే ఇదా నువ్వు చేసే పని’ అని నిష్ఠురంగా అంటుంది. రాముడు దీనికి ముగ్ధుడైపోయి - ఆమె ఎక్కడుందో చూపించమని వచ్చి పక్కన నిలుచుంటాడు. రాముడు ఇలాంటి సన్నివేశాలెన్నిటిలో వర్ణిస్తాడు. కాకాసుర వృత్తాంతం కూడా ఈ కోవలోనిదే!

ఈ గేయంలోని ప్రత్యేకత ఏమిటంటే ఇందులో సీతను గురించిన వర్ణన జానపద సాహిత్యంలోనే కాదు, శిష్ట సాహిత్యంలో కూడా ఒక విశిష్ట స్థానాన్ని అందుకొన్నది.

1. స్త్రీల రామాయణపు పాటలు- సంకలనకర్త కృష్ణశ్రీ, పుట : 124.

3. సీత అగ్ని ప్రవేశము:

మారీచ మృగం కన్పించినప్పటినుంచి రాముడి పట్టాభిషేకం వరకు జరిగిన కథ ఇందులో ఉంది. రావణ సంహారం తరువాత సీతను ఒంటరిగా వదిలేసి రాముడు అయోధ్యకు తిరిగివస్తాడు. దీనికి కారణం ఏమిటో లక్ష్మణుడితో చెబుతాడు -

‘కుక్క ముట్టిన కుండ కొరగాదు సుమ్మి’ అంటే - కుక్క తాకిన భాండం విసర్జించవలసిందేనని దీని భావన. సీత ఇందుకు ఎంతగానో విలపిస్తుంది -

“పడతిగా గొని ఇట్లు బలుకంగ దగున
పక్షులలోనైన వృక్షములోనైన
పశు, మృగంబులనైన పుట్టలేనైతి
తప్పున్న శిక్షింపదాతవే నీవు”¹

(నేను పశువృక్షాదులలో పుట్టివుంటే మేలుగా ఉండేది. హే నాథా! నిరపరాధిని శిక్షించడం నీకు తగదు)

సీత తాను సతినని నిరూపించుకునేందుకు అగ్నిప్రవేశం చేస్తుంది. ఇందులో నేను భస్మమైపోతే సంవత్సరంలో మూడు మాసాలు వర్షాలుండవు. ‘సదారాముడే, భర్త’ అని అగ్నిలో ప్రవేశిస్తుంది. ఆమె ప్రతివ్రత కావడం వల్ల -

“పరిచిన నిప్పుల్లు పన్నీరు ఆయె
దాపిన నిప్పుల్లు చందనంబాయె”²

అగ్ని పన్నీరుగా, చందనంగా మరిపోయింది. అప్పుడు రాముడు - ఆడవాళ్ళకు అగ్ని అంటుకోని మంత్ర తంత్రాలు వచ్చునంటాడు. నేను దీనికి ఒప్పుకోనంటాడు. చివరకు అగ్నిదేవుడు ప్రత్యక్షమై, సీత నిర్దోషి అని ప్రకటించిన తరువాత ఆమెను శ్రీరాముడు స్వీకరిస్తాడు.

1. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము - డా॥ బి. రామరాజు, పుట : 102.

2. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము - డా॥ బి. రామరాజు, పుట : 102.

జనపదాలలో వుండేవాళ్ళకు ఇలాంటి సంఘటనలు ఇట్టే ఆకట్టుకుంటాయి - జానపద గేయకర్తలకు బాగా తెలుసు!

సైగా సాధారణ దైనందిన జీవితంలోని అనేక ఘట్టాలకు సీత పేరు ప్రస్తావించి జానపద కవులు ఈ గేయాలను రచించారు. సీత వేవిళ్ళు, సీతమ్మవారి అలుక, సీత చెర, సీత గడియ, సీత ముద్రికలు, సీత దాగుడు మూతలు - సీత నత్తవారింటి కంపుట మొదలైనవి.

దీన్నిబట్టి మనకు తెలిసేదేమిటంటే రామాయణ గాథకు సంబంధించిన అంశాలతో కూడుకొన్న జానపద గేయాలు బహుళప్రచారాన్ని అందుకొన్నాయి. వెలుగులోకి వచ్చిన ఈ గేయాలు కూడా అసంఖ్యాకంగా ఉన్నాయి. కొన్ని ఇంకా మౌఖికంగానే వున్నాయి.

అయితే ఒక మాట మాత్రం నిజం. ఈ జానపద గీతాలన్నీ జానపదకవులు తమతమ మనఃప్రవృత్తుల ప్రకారం రచించినవే! వీటికీ వాల్మీకి రామాయణానికి ఎక్కడా పొంతన లేదు. అనుశృతంగా వచ్చే రామాయణాలే అధికంగా కన్పిస్తున్నాయి. రామాయణాన్ని ఆధారం చేసుకొని వాడుకలో వున్న జానపద గేయాలలో 'లక్ష్మణమూర్తి' వాల్మీకి రామాయణానికి సంబంధించిందే అయినా అందులో చిత్రించబడ్డ 'కాలనేమి' వృత్తాంతం జానపదకవుల సృష్టి. ఆ వృత్తాంతం ఏమిటంటే -

విభీషణుణ్ణి రక్షించడానికి లక్ష్మణుడు వెళ్తాడు. రావణుడు వేసిన బాణానికి అతడు మూర్ఛపోతాడు. రాముడు వికలుడవుతాడు. హనుమంతునితో సంజీవిని తెమ్మని చెబుతాడు. ఈ సంగతి తెలుసుకొని రావణుడు హనుమంతుడి మార్గంలో అవాంతరం సృష్టించడానికి 'కాలనేమి' అనే రాక్షసుణ్ణి పంపిస్తాడు. వాడు కపట మునివేషంలో వెళ్ళి ఆశ్రమాన్ని ఏర్పాటు చేసుకుంటాడు. అక్కడి పరస్పర విరోధాలుండే ఎలుకలు, పిల్లులు, సింహాలు, ఏనుగులు, పులులు, పందులు అన్నీ ఒకేచోట సఖ్యభావంతో కలిసి మెలిసి ఉంటాయి. హనుమంతుడు ఈ మాయాజాలంలో చిక్కుకొని, చివరగా కాలనేమిని హతమార్చి, గంధర్వులతో యుద్ధంచేసి కార్యసిద్ధి పొందుతాడు.

సీతను వదిలివేయటం పండితుల దృష్టిలో లోకనింద కావచ్చుగాని పల్లెవాసులకు శూర్యణఖలాంటి వాళ్ళుచేసి అకృత్యాలు సైతం సబబుగానే కన్పిస్తాయి. రావణుడి బొమ్మ కారణంగా సీత అడవికి వెళ్తుంది. ఇది మూలకథలో లేని అంశం.

ఇలాంటి అవాల్మీక ప్రసంగాలెన్నో మనకు కన్పిస్తాయి- జానపదగేయాలలో 'జంబుమాలి వృత్తాంతము' 'పాతాళహోమం', ఊర్మిళ పద్మాలుగు సంవత్సరాలు నిద్రలో నిమగ్నం కావడం, నిండు సభలో లక్ష్మణుడు నవ్వుటం వగైరా ఈ కోవకు చెందినవే!

జానపద కవులకు కాల, వ్యక్తి భేదాలతో నిమిత్తంలేదు. లక్ష్మణుడు వెళ్ళి నిద్రబోతున్న ఊర్మిళ పక్కమీద కూర్చోవడం, ఆమె అతన్ని పర పురుషుడుగా భావించడం, లక్ష్మణుడికి ఉపదేశించడం - వీటికి ఉదాహరణలు. ఊర్మిళ అంటుంది -

“ఒకడాలికోరిగదా ఇంద్రునికి ఒడలెల్ల హీనమాయె

పరసతిని కోరికదా రావణుడు హతమాయెను” - అని.

అంటే ఇతరుల భార్యల మీద మోజు ఉండడం వల్లనే ఇంద్రుడు శాపానికి గురి అయ్యాడు. రావణుడు హతుడయ్యాడు. కీచకుడూ చచ్చాడు. రామాయణానికి సంబంధించిన ఈ గేయంలో కీచకుడి ప్రస్తావన వచ్చినందుకు సాహితీ పరులకు అభ్యంతరం ఉండవచ్చు. అయితే జానపదకళాకారులు స్వాంతః సుఖాయ కోసం తయారుచేసుకున్న పాటలివి! తమ ఆనందంకోసం ఎక్కడెక్కడనుంచో అరుపు తెచ్చుకుంటారు. పాడుకుంటారు, ఆనందిస్తారు. గ్రామ సీమలలో జనానికి తెలిసింది - రామాయణం - లేకపోతే భారతం! వీటిని అర్థం చేసుకున్నంతగా మరొకటి ఏదీ వీళ్ళ బుర్ర కెక్కదు.

అలాగే వ్యక్తుల పరమైన భేదంకూడా తెలియదు. రాముణ్ణి నిద్రబుచ్చుతూ స్త్రీలు పాడే జోలపాటలో బాలకృష్ణలీలలు వినిపిస్తాయి. మందోదరి పద్మంలో బాలికగా కన్పిస్తుంది. విష్ణుమూర్తి భార్యగా అవతారమెత్తింది. రాముడికి భార్యగా పుట్టింది. సీతను ఆమె సఖురాళ్ళు మహావిష్ణువు సృష్టి మీద అవతారమెత్తాడని, హే ఆదిలక్ష్మీ సీతా! నువ్వు ఆయనకు అర్ధాంగివపుతావని అంటారు. ఈవిధంగా రాముడికీ కృష్ణుడికీ మధ్య వున్న భేదం, సీతకూ లక్ష్మీకి మధ్యవున్న అంతరం వాళ్ళకు తెలిక అందరూ ఒకటేనని భావిస్తారు.

వాళ్ళ ద్యేయమల్లా వాళ్ళు చెప్పాలనుకున్నది చెప్పడం వరకే - అదీ కథ ముఖ్యం గాని, తక్కిన అంశాలు వాళ్ళ ప్రాముఖ్యంలోకి రావు.

జానపద గేయాలలో చిత్రించబడే రాముడు, సీత, లక్ష్మణుడు, దశరథుడు, కౌసల్య మొదలైన పాత్రలన్నీ, అతి సాధారణమైన వ్యక్తుల పాత్రలే! తమ అనుభూతులను ఈ పేర్లతో జోడిస్తారు. ఈ పాత్రలు గతానికి

సంబంధించినవి కావు, అసాధారణమైనవి అంతకంటే కాదు. రాముడు, సీత సాధారణమైన దంపతులు. మామూలుగా మాట్లాడుకుంటారు. హాసపరిహాసాలాడుకుంటారు. ఒకరిమీద మరొకరు విరుచుకుపడతారు. అలకపాన్పులు ఎక్కుతారు. ఎడమొహం, పెడమొహం పెడతారు. సీత రాముడితో అంటుంది - “ఈ ముళ్ళ బాటలో నడవమనేనా మీ అమ్మ మనల్ని పంపించింది? ఆమె నడిస్తే తెలుస్తుంది, ఈ బాట సంగతి!” సీత అలా మామూలు స్త్రీలాగానే మాట్లాడుతుంది.

కొన్ని గేయాల చివరన ఫలశ్రుతి ఉంటుంది. గేయాలలోని విషయాలన్నీ తమ జీవితంలో తారసపడేవిగానే వుంటాయి. సాధారణమైనవాటికి అసాధారణత్వం ఆపాదించడం జరుగుతున్నదన్నమాట!

చివరగా - రామాయణ గాథ మన తెలుగు గ్రామీణ జీవితానికి పెనవేసుకొని వున్నదనే విషయం మనం గ్రహించాలి. అడుగడుగునా రాముడు కన్పిస్తాడు. ప్రతి విషయంలోనూ రాముడి ప్రభావం కన్పిస్తుంది.

B. జానపద రామాయణ గేయాలు

శ్రీకరమగు రామాయణ గాథను అయోధ్యా నగరంలో శ్రీరాముడశ్వమేధయాగము చేయు సమయంలో నిండు సభలో కుశలపుల చేత వాల్మీకి మహర్షి గానము చేయించాడు. అలాంటి రామాయణ గాథను మునిగణము మొదలుకొని మిగిలిన ప్రజలు అంతా విని తన్మయులయ్యారు. వారందరూ రామాయణ కథానాయకుడైన శ్రీరాముని స్వయంగా కళ్ళతో చూసి తరించారు.

కవి-పండితులనేకులు తమ తమ భాషలలో రామాయణమును వ్రాసారు. భారతదేశంలో అనేక భాషల్లో చాలామంది రామకథను వాల్మీకి రామాయణాన్ని ఆధారంగా తీసుకొని యథాతథంగా, వారి వారి పాండిత్య విశేషాలను బట్టి మార్పు చేర్పులతో వ్రాసారు. తెలుగున అనేకులు పెక్కు ప్రక్రియలలో రచించారు. భాస్కరుడు, మొల్ల మొదలైన వారు మార్పులు చేసి వ్రాసారు. గోన బుద్ధారెడ్డి ద్విపదలో “రంగనాథ రామాయణమనే పేరుతో పామరులకు అర్థమయ్యే శైలిలో రచించాడు.

శ్రీరాముడు రూప గుణ శౌర్య ధైర్య ధర్మాలలో అద్వితీయుడు. అనన్య సామాన్య సద్గుణ సంపద కలవాడు. ధర్మనిష్ఠ కలవాడు. పితృవాక్య పరిపాలనా పరుడు. ఏకపత్నీవ్రతుడు. ఆశ్రితజన రక్షకుడు. ఆదర్శవంతుడగు భర్త; తల్లి తండ్రులను గౌరవముతో చూసిన ఆదర్శపుత్రుడు. అగ్రజుడు. గురువైన వశిష్ఠునకు నచ్చిన శిష్యుడు. మహర్షి విశ్వామిత్రుని మెప్పించి, అనేకాస్త్రములను అతడి నుండి గ్రహించిన ఆదర్శ విద్యార్థి. వానరసేనను ఆకర్షించి, వారిని మెప్పించి సేవలు చేయించుకొన్న అభిరాముడు. జటాయువు సంపాదించి పక్షుల మనస్సును ఆకర్షించిన మనోభిరాముడు. సిరిసి సీతను పొందినవాడు. ఇట్లు పిసీలికాది బ్రహ్మ పర్యంతము సమస్త ప్రాణుల మనస్సులలో స్థానము సంపాదించిన సకల జీవ మనోభిరాముడు శ్రీరాముడు. శ్రీరాము నంతటి సద్గుణాన్ని లతని తమ్ములు. సీతారాముల సేవతప్ప అన్యమెరుగని

సలక్షణాలు గలవారు. తన ఇల్లాలిని వదిలి 14 ఏండ్లు అన్నా వదినల సేవలో వనవాసం చేసిన ఆదర్శమూర్తి అగు లక్ష్మణుడు సకల సద్గుణుడు. రాముని రాజ్యము తల్లి కోరికపై తనకు లభించినను శ్రీరామ పాదుకలకే పట్టాభిషేకం చేసి రామ రాజ్యాన్ని ముని వృత్తితో వుండి కూడా భరించిన సద్గుణ భరితుడు భరతుడు. కామ క్రోధిది దుర్గుణాలు జయించి, భరతునికి సేవలు చేస్తూ అతని కనుసన్నల్లో మెలగినవాడు, శత్రుఘ్నుడు. భర్తతోపాటు అడవులకెళ్ళి అనేక కష్టాలకోర్చి రాముని మనస్సును హరించిన మహాపతివ్రత; పుట్టిన, మెట్టిన ఇండ్లకు సత్కీర్తి కల్పించి ప్రపంచ స్త్రీలకు ఆదర్శప్రాయమైన సద్గుణ సమేత సీత.

ఆదర్శమిత్రుడు సుగ్రీవుడు. అందరి మెప్పుపొందిన మహాపరాక్రమశాలి. సీతారాముల మనస్సుల దోచుకున్నవాడు వాయునందుడు. ధర్మాన్ని స్థాపించుటకై అగ్రజుని వదిలి రాముని పక్షం చేరి “భూమిపై అసుర ధర్మం నశించును. సత్యము నెలకొనును”, అని చాటి చెప్పిన ఉన్నతమైన పాత్ర విభీషణుడు. గుహుడు, శబరి, త్రిజట మొదలైన పాత్రలు మరువలేనివి. రామాయణంలో సుస్థిరస్థానాన్ని పొందాయి.

శిష్యులనే కాక నిరక్షర కుక్షులగు జానపదులను కూడా ఆకర్షించినదీ రామాయణము. కావున జానపదులు తమ శక్తి కొలది రామాయణమందలి సంఘటనలను చిత్రిస్తూ అనేక గేయాలను పాడుకొన్నారు. మూలములో లేని అనేకాంశాలను చేర్చి మార్చి ఔచిత్యముతో పాడుకొన్నారు. ఇలా జానపదులు వారికై గేయాలే కాక శిష్టకవులు జానపదులకై వ్రాసినట్టి గేయాలై ఉండవచ్చు. అలాంటి గేయాలలో కౌసల్య వేవిళ్ళు, శ్రీరామ జననము, రాములవారి తొట్టి, సీతా కళ్యాణము, శ్రీరాముల వారి అలుక, సీత అప్పగింతలు, సీత నత్తవారింటికంపుట, సీత సమర్థ, సీత వసంతము, సీతమ్మ వారి అలుక, సీత గడియ, సీతాదేవి వామన గుంటలు, సీత దాగుడుమూతలు, కోవెల రాయబారము, సీతాదేవి ఆనవాళ్ళు, సీతచెఱ, సీత అగ్నిప్రవేశము, శ్రీరామ పట్టాభిషేకం, లక్ష్మణ దేవర నవ్వు, ఊర్మిళాదేవి నిద్ర, సీత శుభగోష్ఠి పేర్కొనదగినవి.

కౌసల్య వేవిళ్ళు:

“జననీ జన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపి గరీయసీ” అన్నట్లు జనని స్వర్గము కన్న గొప్పది. జన్మకారకులు జననీ జనకులు. దానిలో మాతృదేవి పాత్ర ఎంతో పూజనీయమైంది. “అమ్మ” అను మాట ఉచ్చరింపని వారును కనీసము స్మరింపని వారు ఉండరనుట అతిశయోక్తి కాదు. మమకారాన్ని పంచు మాతృదేవి పరమపూజ్యరాలు. అమ్మలేని జన్మ లేదుకదా! అట్టి మాతృదేవిని గూర్చి శిష్టకవులు రచించుట సహజమే. కాని జానపదులు కూడా

సర్వప్రాణుల మనోభిరాముడగు శ్రీరాముని మాతృదేవి యగు కౌసల్యాదేవి గర్భమును, ఆమె గర్భము దాల్చినప్పటి ఆకారాన్ని, అభిరుచులను “కౌసల్య వేవిళ్ళు” అనే పాటలో అభివర్ణించారు. మాతృత్వ మాధుర్య ప్రకటనార్థమే జానపదులీ గేయాన్ని ఇతివృత్తముగా స్వీకరించారని చెప్పవచ్చు.

ఇతివృత్తము:

శ్రీరాముడు కౌసల్య గర్భాన పడెను. ఆమెకు అనేక పదార్థాలు తినవలెననే కోరిక కల్గింది. చెలికత్తెలకు చాలా వేడుకగా ఉంది. పొందుగా పుల్లిన చల్ల, నిమ్మరసము కలిపి నూరిన మామిడల్లము, దానిమ్మపండ్లు, ఖర్జూరములు కౌసల్య తినగోరింది. ఆమె కప్పుడు పల్లవ ప్రాణులైన చెలులు వానిని కొల్లలుగా తెచ్చి ఇచ్చారు. కౌసల్య మనసార ఆరగించింది. ఆమెకు నెలలు నిండగా రతికాంక్ష తప్పింది. ముఖము పూర్ణచంద్రుని వలె ప్రకాశింప సాగింది. పాలిండ్లు దండిగ విస్తరిల్లినవి. నాతి నూగారు నల్ల చీమల బారుగా మారెను. నాభి యెరుక అయ్యెను. అలసిన రాచకన్య పవ్వళించింది.

ఆదివారము అష్టమి తిథియందు భూమి సంతసమందగా శ్రీరాముడు ఉదయించాడు.” భూభారమడచుటకు జన్మించినాడు కాబట్టి భూదేవి సంతసించింది.

“వెండి కాగులతో వేడినీళ్ళు, బంగారు బిందెలతో చల్లని నీళ్ళు సమముగా తోడి, మూడు దోసెళ్ళు ముందుగా పోసి బాలునికి స్నానము చేయించారు. మెత్తని వస్త్రమున మేను తళ్ళెత్తి, కళ్ళకు కాటుకపెట్టి, తిలకము నుదుట దిద్ది నవరత్న ఖచితమగు బంగారు తొట్టియలో బాలునుంచి కౌసల్య జోల పాడింది.”

మార్పులు - చేర్పులు - ప్రయోజనం:

1. మూలంలో మంత్రసాని ప్రవేశం లేదు. ఇది జానపదుల కల్పన. తర్వాతి కవులు దాన్ని అంగీకరించారు. విశ్వనాథవారి రామాయణ కల్పవృక్షములో ఇలా వుంది:

“మంత్రసానిని బిల్చె మహి మహిళాపతి
తొలిసొప్పలని నంత తొయ్యలులకు
మంత్ర జలము లిచ్చె మానవ నాథుండు
దొంగ నొప్పలు పోవ నంగనలకు

పెట్టించెను విభూతి భృదిలే మహేశాను

డెల్ల రక్షలు కల్గ నింతులకును.”

(రామ. కల్ప. బాల. పుట 109)

1. మంత్రసాని ప్రవేశమేకాక మంత్రజలం తెప్పించుట, రక్షకై విభూతి పెట్టించుట వర్ణితము. అమూలకమైన వారి రచనకు వర్ణనలే మూలమనిపిస్తాయి.

గేయంలో మంత్రసాని భయంలేదని వెన్ను చరచటం జానపదుల స్వభావానికి నిదర్శనం.

మంత్రసాని బంగారు జలతారు పగ్గాలు దూలానికి కట్టించి, నొప్పులచే బాధపడుతున్న కౌసల్యచే పట్టించెను. కారణం ఆమె బాధతో పడిపోకుండా పగ్గాల నాధారంగా పట్టుకుని కూర్చున్నచో తేలికగా ప్రసవమగుటకు అట్లు చేయించారు.

2. చైత్రమాసంలో శుక్లపక్షంలో - నవమి తిథినాడు పునర్వసు నక్షత్రాన (అభిజిత్తగ్నమున) కర్కాటక లగ్నంలో చంద్రుడు బృహస్పతి యున్న ఉదయపు వేళలో సూర్యుడు మొదలైన అయిదు గ్రహాలు వాని వాని యుచ్చస్థలము లందుండగా కౌసల్యాదేవి రాముని కన్నదని మూలం. (వావిలికొలను సుబ్బారావు గారి ఆంధ్ర వాల్మీకి. రా. బాల. పుట. 71)

పై మూలంలో వారాన్ని గూర్చి వ్రాయలేదు. కాని మొల్ల రామాయణంలో ఆదివారం నాడే శ్రీరామ జననమయినట్లు వ్రాయబడింది.

“కౌసల్యాది కాంతాత్రయమ్మును చైత్రమాసంలో శుక్లపక్షంలో నవమీ భానువారంన పునర్వసు నక్షత్రాన కర్కట లగ్నంలో శ్రీరామ భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులం గాంచి.....” (మొల్ల. రా. పు. 22)

అన్నదాన్ని బట్టి భానువారంలో శ్రీరాము డుదయించినట్లు తెలుస్తుంది. కానీ “అష్టమీ దినంగా ఆదివారంనా కాకుండుదయించె భూమి - సంతసిల్లా” (ప్రీ. రా. పాటలు. పుట 52)

అంటూ గేయంలో వ్రాయబడింది. అష్టమి తిథియందు రాముడు జన్మించినట్లుంది. అష్టమి తిథి ఆదివారం శ్రీకృష్ణ జననం కాని శ్రీరామ జననం కాదు. అష్టమి అనేది జానపద కవి పాఠపాటుగా

తోస్తుంది.

3. మూలంలో జలకాలాడించిన వర్ణన లేదు. గేయంలో వెండి, బంగారు కాగులలో నీళ్ళు జోడించి బాలునికి పోయించినట్లు వర్ణింపబడింది.

గర్భిణీ స్త్రీపట్ల తీసుకోవల్సిన జాగ్రత్తలూ, ప్రసవసమయంలో పాటించు నియమాలూ, మాతా శిశువులకు చేయు సేవలూ ఈ గేయం వల్ల అందరికీ సులభంగా తెలుస్తాయి.

విశేషాంశాలు:

భాషకత:

1. గర్భిణీ స్త్రీ వర్ణనలో సాంప్రదాయకత పాటించబడింది. శ్రీరాముడు కౌసల్యదేవి గర్భానవడెను. అప్పుడామె మనస్సు మారింది.

“లేడి మానసాయె వెలదీకి నపుడూ! వేడుకలై తోచె యింతులకు యిపుడు” (స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట

52)

కౌసల్య కళ్ళు లేడికళ్ళు వలె సుదీర్ఘమై సుందరంగా నున్నవి. అంతేకాదు, లేడి సహజంగా భయం గల జంతువు. ఎప్పుడెట్టి ముప్పు వచ్చునో యని పెద్దకళ్ళతో భయంగా చూస్తూ తిరుగుచుండును. ఇక్కడ కౌసల్యకు గర్భం రాగానే తొలుచూలు కనుక ఏమి జరుగునో అని భయపడసాగింది. అట్లు సుందరమూ, భయగ్రస్తమైన కౌసల్యను లేడితో పోల్చుట ఔచిత్యవంతంగా ఉంది. ఆమెను చూసిన స్త్రీలు అనుభవజ్ఞులు కనుక వారికి భయం లేకపోగా, ఆమె భయపడటాన్ని చూసి ముచ్చట పడసాగారు. అందువల్ల వారికి వేడుకగా ఉండెను. ఈ భావన సహజ సుందరంగా వుంది.

2. “కాకుంట్టెడుదయించె భూమి సంతసిల్లా” (స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 52)

శ్రీరాముడు దుష్ట శిక్షణ చేసి భూభారాన్ని తగ్గించునని భావిసూచన. అందువల్ల భూమండలమంతా ఆనందించినదట.

భాష:

1. పొందూగ, వేడూక వంటి పదమధ్య దీర్ఘము గల పదాలు పాడుటకు వీలుగా ఉండుటకు వాడబడ్డాయి.
2. వెన్ను జరచుట: భయంలేదని తెల్పుటకు ఉపయోగింపబడిన జాతీయం.

గేయరచన వ్యవహారిక భాషలో సాగింది.

ఫలశ్రుతి:

ఈ పాట పాడిన స్త్రీలకు రాముని వంటి కుమారులు పుడతారని, ఎల్లకాలం వర్తిల్లుతారని ఫలం తెల్పుబడింది.

ఇట్టి చిన్నగేయంలో స్త్రీ సహజమైన ప్రసవవేదన, ఆ సమయంలో జరుగు ఉపచారాలు కండ్లకు కట్టినట్లు వర్ణింపబడ్డాయి.

శ్రీరామ జననం:

దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ చేసి ధర్మ స్థాపన కొరకు హరి అనేక అవతారాలు ఎత్తాడు. తాటకి, మారీచ సుబాహులు, కబంధుడు, రావణకుంభకర్ణాది రాక్షసులు పొందిన వరాలచే దేవతలను, మునులను అనేక విధాల బాధ పెట్టారు. వారి బాధలను మాన్పించుటకై మహావిష్ణువు శ్రీరామావతారమెత్తాడు. పుత్రార్థియైన దశరథుడు పుత్రకామేష్టి చేసి, దానివల్ల లభించిన పాయసాన్ని భార్యలకు పంచాడు. శ్రీరాముడు కౌసల్యకు పుట్టుటయే “శ్రీరామ జననము” అనే ఈ జానపద గేయము.

ఇతివృత్తము:

ఇది శ్రీరాముని పేరుమీద పాడిన లాలిపాట. దశరథుడు పుత్రకామేష్టి చేశాడు. అగ్నిదేవుడిచ్చిన పరమాన్నమును తన ముగ్గురు భార్యలకు పంచాడు. వారు గర్భములు ధరించారు. కౌసల్య గర్భము ధరించగా సీమంతము చేశారు. వసిష్ఠాదులు దీవించారు. ముగ్గురు భార్యల వల్ల దశరథుడికి నల్లరు పుత్రులుదయించారు. దశరథుడు దండిగా దానాలు చేసాడు. బాలలకు స్నానాలు చేయించారు. బాలెంతలకు పులగము తినిపించారు. బాలెంతలు పట్టు వస్త్రాలు ధరించారు. కాటుక, కస్తూరి బొట్టు అలంకరించుకొన్నారు. నారదుడు వీణమీటగా

రంభ నాట్యమాడగా, బ్రాహ్మణులు దీవించారు. బాలలకు రామలక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులని పేర్లు వ్రాయించారు. బాలురను ఉచితమైన నగలతో అలంకరించారు. స్త్రీలు మంగళహారతులు ఇచ్చారు.

దశరథుడు అందరికీ షడ్రసోపేతాన్నములు వడ్డించాడు. బ్రాహ్మణులకు వింజామరలతో వసరించెను. అందరును మజ్జిగ, పెరుగు, మీగడలతో కోరిక తీరా భుజించారు.

బ్రాహ్మణులకు తగ్గ కానుక లిచ్చారు. విశ్వబ్రహ్మచేత తొట్టెలు చేయించారు. రాముని తొట్టెను అందముగా చెక్కించారు. రత్నాల తొట్టెలను బంగారు గొలుసులతో చేయించి, పగడాల స్తంభాలకు కట్టించారు. రాముడిని తొట్టెలో పడుకోబెట్టి హరతులు ఇచ్చారు.

కౌసల్య ముత్తైదువలకు వాయనము లిచ్చింది. స్త్రీలంతా బాల రాముని ముగ్ధ మనోహర రూపానికి సంతోషపడ్డారు. వారు మత్స్య, కూర్మ, వరాహ, నారసింహ, పరశురామ అవతారాలను వేనోళ్ళ కీర్తించారు. పాత్రిభులో నున్న రాముని తమ్ములను పొగిడారు. నానబెట్టిన సెనగలు తింటూ “ఉప్పులేదు, చప్పగా ఉన్న”వని అంటూ, ఒకరి నొకరు హాస్యము లాడుకొంటూ, స్త్రీలు తమ గృహాలకు వెళ్ళారు.

మార్పులు చేర్పులు - ప్రయోజనాలు:

1. మూలంలో శ్రీరామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్ను లుదయించగానే ఆకాశంలో గందర్వులు పాడి, అప్పరస లాడినట్లు, దేవతలు పూలవాన కురిపించినట్లుంది.

గేయంలో దశరథు డానందంతో పట్టణమంతా అలంకరించినట్లు, బాలెంతలకు బాలలకు నీళ్ళుపోసి, సాంబ్రాణి పాగులు వేసినట్లు, పులగమును బెల్లం నేతితో చేయించి పడతులకు 11వ రోజు పెట్టించినట్లుంది. పురిటి సమయంలో నేటి సమాజమున సామాన్య గృహాల్లో జరుగు అంశాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని ఈ మార్పులు చేసారు.

2. వసిష్ఠుడు పేర్లు పెట్టినట్లు మూలంలో ఉండగా బంగారు తబుకులో రంగైన ఆణిముత్యాలు పోసి, వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, గౌతమి, వాల్మీకి, భరద్వాజ మునులు పచ్చల కలము దశరథుని చేత పట్టించి, రామలక్ష్మణ, భరత శత్రుఘ్నులని పేర్లు వ్రాయించినట్లు గేయంలో ఉంది.

పేరు తండ్రి వ్రాయుట ఆచారం కాబట్టి నామకరణం దశరథునిచే చేయించుట ఉచితంగా ఉంది.

3. 'బాలసారె' అంటే బాలలకు ఇచ్చే కట్నాలు. కట్నములు చదివించుట. నేటి ఆచారం కాబట్టి ఔచిత్యంతో ఈ మార్పు చేయబడింది.

4. బ్రాహ్మణులకు, నగరవాసులకు, జానపదులకు దండిగా భోజనంపెట్టి, మణులు మొదలైనవి దక్షిణ లిచ్చినట్లు వాల్మీకం.

గేయంలో బ్రాహ్మణులకు, ముత్తైదువలకు బంగారు పల్లెరంలో వడ్డించినట్లు, విప్రులకు పీవనలు విసురుతూ కర్పూర పీడెం అందిస్తూ పాదపూజలు చేసినట్లు విప్ర సేవను వర్ణించారు.

విశ్వకర్మచే తొట్టెలు చేయించి బాలురనందు పరుండబెట్టారు. స్త్రీలు జోల పాడారు. రాముని తొట్టె అందంగా ఉందని పొగిడారు.

నామకరణం, డోలారోహణం, విప్రపూజ కాలానుగుణంగా వర్ణించబడ్డాయి.

5. కౌసల్య వాయనం తీయగా స్త్రీలందరూ దశావతారాలను వర్ణిస్తూ జోలలు పాడారు. సెనగలు చప్పగా ఉన్నాయని స్త్రీలు హాస్యమాడుతూ తమ గృహాలకు వెళ్ళినట్లు గేయంలో ఉంది. వాయనా లిచ్చుట ఆచారం. హాస్యాలాడుట మనోరంజనానికి సూచన. మూలంలో లేని దశావతార వర్ణన, హాస్యపు మాటలు జానపదుల రంజింప చేయుటకు వర్ణించబడ్డాయి.

విశేషాంశాలు:

భావుకత:

1. శ్రీరాముడు శ్రీమహావిష్ణువు యొక్క అవతారం. అలాగే రామునికి, లక్ష్మణునికి నిరంతర సాహచర్యమునకు కారణం లక్ష్మణుడు ఆదిశేషుని అవతారం కావటంవల్లనే.

అలాగే విష్ణువు యొక్క శంఖ చక్రాలు భరత శత్రుఘ్నులుగా జన్మించుటయే వారిరువురు కలిసి ఉండటానికి కారణం.

5. దశరథుడు విశ్వబ్రహ్మను పిలిచి తొట్టెను నిర్మించమని ఆజ్ఞాపించాడు. రాముని తొట్టెను విశ్వబ్రహ్మ రంజిల్లునట్లు నిర్మించాడు. బంగారు కోళ్ళతో చిలుకలు, నెమళ్ళను అందంగా చెక్కించాడు.

గోవిందుని తొట్టెకు/ కీలున కోవెలలు పలికించెను (స్రీ. రా. పాటలు. పుట 57)

భాష :

గేయం వ్యావహారికంలో సాగింది. సరళమై ధారాశుద్ధిగల శైలితో నడిచింది.

ఉదా: నొష్ట= నొసటియందు అనే అర్థంలో వాడబడింది.

ఫలశ్రుతి:

ఈ పాట పాడినా; విన్నా పాలసంద్రపు బాలుడు అంటే విష్ణువు తప్పక శుభములను నిచ్చునని తెల్పబడింది.

రాముల వారి తొట్టి:

పుత్రోదయమైన తర్వాత 11 వ దినమున పురిటి శుద్ధి చేస్తారు. తర్వాత 21 వ రోజు బాలసారె చేసి, నామకరణోత్సవము జరుపుతారు. సాయంత్రము ముత్తయిదువులందరు చేరి, మాతా శిశువులతోపాటు ఊయల నలంకరించి, డోలారోహణోత్సవము చేస్తారు.

శ్రీసారి రామావతార మెల్లాడు. సామాన్య మానవునివలె చరించాడు. బాల్యములో మానవ శిశువువలె పెరుగుటచే అందర నలరించు అందాల బాలరాముని డోలారోహణోత్సవమును జానపదులు రమ్యముగ గానము చేసారు.

ఇతివృత్తము:

బాలుడైన రాముడు ఏడుస్తుండగా ప్రేమతో కౌసల్య జోల పాడింది. సూర్య వంశాన రాజుగా జన్మించి పోరేల చేయుదువనెను. “దశరథ తనయా! కౌసల్య వరపుత్రా! రఘుకుల భూషణా! సీతాపతీ! రామచంద్రా! నిద్రించ మని తల్లి జోలపాడింది. రత్నమువలె సూర్యవంశాన జన్మించి పోరేల చేయుచున్నావని తల్లి ప్రశ్నిస్తుంది.

సామిత్రితో ఇతర బాలలతో కూడి, బంతులాడమని కోరింది. చందమామను చూపించినా చంకలో నిల్వక ఏడుస్తున్న బాలుని పాలు గుడుపుడని, ఊయలలో వేసి ఊపుడని తల్లి కౌసల్య కోరింది.

విశ్వబ్రహ్మను పిల్చి వెంటనే ఊయల నిర్మింపుడని తల్లి కౌసల్య ఆజ్ఞాపించింది. అప్పుడు బ్రహ్మ పసిడి ప్రతిమలను వ్రాసి, చిలుకల నమర్చి బంగారు గొలుసులతో బాల సూర్య ప్రభలతో తొట్టెను నిర్మించాడు.

అప్పుడు కౌసల్య సంపెంగ తైలముతో బాలునికి తలంటి, మెత్తని కస్తూరితో నలుగుపెట్టి, కలి నీళ్ళతో ముఖము కడిగింది. వేడి చలినీళ్ళు సమముగా తోడి, రెండు దోసిళ్ళు ముందుగా పోసి, కర్పూరపు ధూపము వేసింది. పీతాంబరము కప్పి, ముత్యాల కుళ్ళాయి పెట్టి, దొడ్డ ముత్తయిదువులను ప్రేమతో పిలిపించి, రాముని తొట్టెలో పడుకోబెట్టింది. చైత్ర శుద్ధనవమి పునర్వసు నక్షత్రములో ఊయలలో వేసారు.

పేరంటాండ్రకు పసుపు, కుంకుమ, గంధము, అత్తరు పన్నీరు, సెనగలు పంచారు, కట్న కానుకలిచ్చారు. బాలుని ఆశీర్వాదిస్తూ వారు అక్షింతలు చల్లారు. ఇప్పటివరకు ఇంతటి సుందర బాలుని చూడలేదు. శూరుడో, వీరుడో, ధీరుడో అంటూ పొగిడారు. తుమ్మెదల బోలు వెంట్రుకలు, చిత్రమైన కనుబొమలు, బారెడు కన్నులు, ఆజానుబాహువులు, పాదాన పద్మం సిరి రేఖలున్నవి. బాలుని పాట్ల పచ్చ పగడము వలె ఉంది. వైకుంఠుడే జన్మించాడని స్త్రీలు కీర్తించారు.

మార్పులు -చేర్పులు- ప్రయోజనం:

మూలంలో “రాముల వారి తొట్టి” వర్ణించబడలేదు. శిశువును తొట్టెలో వేయుట ఈనాడు ఆంధ్రదేశంలో జరుగుతున్న వేడుక. దీనిని “డోలార్ హణ” మంటారు. మూలంలో లేకపోయినా ఈ లొకికాచారం మనోహరంగా చిత్రించబడింది.

విశేషాంశాలు:

భావుకత:

“ఇంతి చేకాక మేనెంత కందిందో”

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 59)

ఏడుస్తున్న బాల రామున్ని ఒక ముత్తైదువ చాలాసేపు ఎత్తుకొని ఉండటంవల్ల ఆమె చేతి వేడివల్ల బాలుని సుకుమార దేహం ఎంత కందిపోయిందో కదా! అంటూ కౌసల్య మాతృవాత్సల్యంతో పలికింది. శిశువైన

రాముడు సుమదళ సుకుమార దేహుడు. అలాంటివాడు చేతివేడికే కందినాడని నిర్ణయించటం సముచితంగా ఉంది.

2. కొసల్య బాల రాముని పెద్ద ముత్తైదువులను ప్రేమతో బిలచి పదిలంగా చేతులకు యిచ్చి (స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 59) పెద్దలైన పునిస్త్రీలను సంభావించుటయేగాక, వారి ఆశీస్సులను కోరింది. పతివ్రతామ తల్లుల ఆశీర్వలం రామునికి భవిష్యత్తులో రాణింపుకు తోడ్పడుతుందని భావం.
3. బాల రాముని చూసి ముత్తైదువలు ఈ క్రింది విధంగా పాగిడారు:

“అజానుబాహులే అతని హస్తములు

పాదాన పద్మసిరి రేఖలే గలవు.

నాసికము జోక దేశాన లేదు!

పచ్చపగడము గదే బాలయుదరమ్ము!

పూర్వ జన్మ భవంపు పుణ్యమే కాని

వైకుంఠ వాసులే వచ్చి జన్మించె!

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట - 60)

దీంట్లో మహాపురుష లక్షణాలు చెప్పబడ్డాయి. వైకుంఠ వాసుడే ఇట్లుండునని, బాలుడు సాక్షాత్తు పురుషోత్తముడే అని వారు నిర్ణయించారు. ఇది చక్కని భావన.

4. చైత్ర శుద్ధ నవమి పునర్వసు నక్షత్రం గొప్ప లగ్నం. అది శ్రీరాముడు పుట్టిన శుభలగ్నం. కాని ఆ రోజు డోలారోహణం చేసినట్లు గేయంలో వర్ణించటం అనాచిత్యం.

భాష :

గేయం చక్కని వ్యావహారిక భాషలో సాగింది.

ఉదా. 1. సిరులు= అల్లరులు

ఫలప్రతి:

ఈ గేయం ఎవ్వరు పాడినా, విన్నా, కౌసల్యకు రాముడు కల్గినట్లు పుత్రహీనులకెల్ల పుత్రులుదయింతురు అనే ఫలమును తెల్పుతుంది.

సీతా కళ్యాణము

ఈ పాటలో సీత “బాలప్రాయము నాడు నాతి పాడుచునూ, వేలుపు లెత్తగలేని విల్లు తానెత్తెనట”. ఆ దృశ్యాన్ని చూసి జనకుడు ఆ వింటిని ఎక్కుపెట్టినవానికే సీతను ఇస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేసాడు. “శిలను పావన జేసి శ్రీపాదములమునుకొని హరివిల్లు ముమ్మారు వంచీ గుణ ధ్వనులు జేసెను కోదండధరుడు”. జనకుడు సంతసించి దశరథులకు వార్త పంపగ దశరథాదులు వసిష్ఠులతో వచ్చారు. వారందరూ ఘనముగా లగ్నము గట్టిగా చూసి మీన లగ్నము మంచిదన్నారు. కౌసల్య, సుమిత్ర, కైక లగ్న పత్రికను చూసి విఘ్నేశ్వరుని పూజించి పెద్ద ముత్తైదువులను రాముని పెండ్లికి పసుపుకొట్టడముకు పిలిచారు. వారి సంరంధములు -

“పట్టంచు చీరతో పణతి, రావమ్మా
మట్టెల పిల్లేళ్ళ మగువ, రావమ్మా
సేలంచు చీరతో చెలియ, రావమ్మా
నీలంచు చీరతో నెలత, రావమ్మా
కరకంచు చీరతో కలికి, రావమ్మా
చెరకాకు చీరతో చెలియ, రావమ్మా
మల్లెపూవు చీరతో మగువ, రావమ్మా
ఉల్లిమళ్ళ చీరతో ఉవిద, రావమ్మా
గోరంచు చీరతో కొమ్మ, రావమ్మా”

చీరెల రెప రెపలతో వచ్చారు. వారితోపాటు వారిజాక్షులు, నీలవేణులు, ‘బాలరో నువు రావె పసుపు దంచేము’ అని అందరును కూడారు.

పసుపు దంచిన దండ కడియాల చేతులతోనే వారు వివిధ ధాన్య విశేషాలను “సుప్తీ సువ్వులార” అంటూ నాటరాగంలో పాడుతూ కొట్టుములు దంచారు.

దొడ్డ పెద్దలందరూ తోరణాలు కట్టారు. పూర్ణకలశములు పిండిపూతతో నిలిపారు.

ముప్పదివేల ఆది దేవతలతో దశరథుడు తరలివచ్చాడు. విందు భోజనాల వర్ణన, రాముని పెండ్లి కొడుకుగా ముస్తాబు చేసిన విధానమును విపులంగా వర్ణించారు జానపదకవులు. రామునితోపాటు వివాహము కావల్సిన లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులు శ్రీరామునకు సందిట నిలి -

“తమ్ముడు సౌమిత్రి తాంబులమియ్యా - చామరంబులు భరత శత్రుఘ్నులేయా” రాముడు పెండ్లికి వచ్చినట్లు వర్ణన. ఈ జానపదకవికి రాముని వివాహ విషయమే గాని తక్కిన సోదరుల వివాహవిషయము స్ఫురింపలేనట్లుంది. బాణసంచాతో ఊరేగివచ్చిన రామునకు జ్యోతులు వెలిగించి మూడుసార్లు దిగదుడిచినగాని దృష్టిదోషము పోదని జానపదుల భావన.

వివాహమునకు ముందే దశరథుడు అనేక రకాలైన అభరణాలను సీతకు కానుకగా పంపాడు. ఆ నగలన్నింటిని సీత కలంకరించారు.

ఆ సమయములో అరుంధతి అడ్డాలనుండి యొడిలోని పువ్వులు తీసి సీత కందించింది. దశరథుడు ఇచ్చిన ఏడువారాల నగలకంటే మిన్నగ ఎంచవలసినవి అరుంధతి చేతి అలరులు. అరుంధతికి సీతపై గల ప్రేమను భవభూతి - ‘సీత లేని అయోధ్యకు నేను రానని’ అరుంధతిచే అనిపించి వ్యక్తము చేయగా, ఈ జానపదకవి వివాహము నాడే అరుంధతి ప్రత్యేక పూలతో సీతకు అలంకరింపచేసినట్లు వర్ణించాడు.

బ్రహ్మముడి వేయుట, ముసుగు పెట్టటం, సంకల్పము చెప్పి సమిధలుంచటం, లాజహోమము, కాళ్ళు కడిగి కన్యాదానము చేయటం, పెళ్ళి జందెము వేయటాన్ని వర్ణించి, పుణ్య వనితల చేత పుస్త్ర ముట్టించి సన్ను తాంగికి కట్టించారు.

విధాత, ఈశ్వరుడు, విఘ్నేశ్వరుడు ఎదుట కూర్చుండి వేదాలు పఠించారు.

నాలుగో దినమున ‘నాగవల్లి/ నాకబలి’

ఆరొక్క దినమున హస్తకంకణములు, బ్రహ్మముడి విప్పారు.

అయోధ్యలో - గడప దగ్గర నిలబడి స్త్రీలందరు సీతచేత కుడి పాదాన్ని పెట్టించి గృహప్రవేశాన్ని చేయించారు.

సూక్ష్మాతీసూక్ష్మాతైన ఇలాంటి మర్యాదలన్నింటిని జానపదులు శ్రద్ధాళువులై వర్ణించారు.

మార్పులు-చేర్పులు-ప్రయోజనం:

- 1 మూలంలో రామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రుని వెంట మిథిలకు చేరినట్లు, విశ్వామిత్రుని అనుమతితో హరుని వింటిని శ్రీరాముడు విరిచినట్లు, ధనుర్బంగం అయినపుడు సభాసదులు విస్మయం చెందినట్లు వర్ణించబడింది.

గేయంలో జనకునాజ్ఞపై శివధనుస్సును మూడుసార్లు వంచినట్లుంది. హరుని చాపం కాపున విరచటానికి బదులు వంచినట్లు గేయంలో మార్పుట చాలా ఔచితంగా ఉంది.

2. మూలంలో జనకుని దూతననుసరించి దశరథుడు సపరివారంగా తరలి వచ్చినట్లుంది. కాని గేయంలో రాముడు వార్త నందించగా దశరథుడే స్వయంగా తరలి వచ్చినట్లుంది. ఈ మార్పు అనుచితం.
3. మూలంలో వివాహం ఒక్కదినమే జరిగినట్లుంది. గేయంలో 4వ రోజు నాకబలి జరిగినట్లుంది. 7వ రోజు కంకణాలు విప్పారు. దీన్నిబట్టి వివాహం నాలుగు దినాలు జరిగినట్లుంది.

విశేషాంశాలు:

భావుకత.

1. గేయంలో సీతా సౌందర్య వర్ణన చేయబడింది.

నునుపు శంఖం బోలు నలినాక్ష గళమూ!

తొలకరి తేనైనా తోయజగంధి!

అరటి బోదెల మించు అతివ పెందొడలూ!

కరిదంతముల బోలు కలికి పిక్కలది!

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 64)

సాంప్రదాయిక శిష్టకవుల వర్ణన వలనే ఇక్కడ కూడా కవి సమయములతో సీత అందాన్ని వర్ణించటం జరిగింది.

2. బాణసంచా మంచి తారాజువులునూ!
పూనికతో లంకా పురులు వెలుగంగా!

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 67)

సీతా కళ్యాణ సందర్భంలో బాణసంచా కాల్రబడింది. అట్టి బాణ సంచా వెలుగులు లంకాపట్టణం కాలుతూ వెలుగునట్లు భావన చేయుట భావికథాసూచన.

3. సగము దారిలోను సంగరముననూ
పగలేర్చి రామయ్య పగతుని గొట్టె

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 69)

వివాహం తర్వాత అయోధ్యకు వెళ్ళుతున్న రాముడు మార్గమధ్యలో పరశురాముని ఓడించినట్లు వర్ణించబడింది.

4. సుష్పిపాటలు పాడుతూ, శ్రీరాముని పొగడ్త: "రాతిని నాతిగ చేసినవాడు" అంటూ కీర్తించారు.

గౌతమ మహర్షి ఇల్లాలైన అపాల్య భర్త శాపం వల్ల రాయిగా మారింది. తర్వాత రామపాద స్పర్శ వల్ల తిరిగి యధారూపాన్ని పొందినట్లు ఈ గేయంలో వర్ణించుటవల్ల రాముని మహిమ వ్యక్తమౌంది.

భాష:

వ్యవహారంలో ఉన్న పలుకుబళ్ళతో గేయం సుందరంగా సాగింది.

ఉదా: 1. నారబలి అనే అర్థంలో "నాగవల్లి" అంటూ వాడబడింది.

ఫలప్రతి:

ఈ గేయాన్ని గానం చేసిన, విన్న వారికి సంతోషమొందే సంతానం కలుగుతుంది. ఎల్లకాలం వారి సంతానం జీవించును. సత్యంగా ఐశ్వర్యాన్ని కలుగుతాయి. నిత్యకళ్యాణం సంభవిస్తుంది. దీనులను రాముడు కాపాడుతాడు.

శ్రీరాములవారి అలక

వివాహసంబంధం కుదిరిన తర్వాత కట్నకానుకల గూర్చి ముచ్చటిస్తారు. అబ్బాయికి ఇచ్చే కట్నం; పెట్టే వస్తువులు; అమ్మాయికి అబ్బాయి వారు చేయించు నగలు; చీరలు గురించి చర్చించుకొని ఒక నిర్ణయానికి వస్తారు. దాని అనుగుణంగా వివాహం జరుగుతుంది. మొదట లగ్నం అయిన తర్వాత నాకబలి ముందు పెండ్లికొడుకు అలుకబూనును. అత్తవారి చెంబు నొకదాన్ని వారికి తెలియకుండా ఎత్తుకొని, తల్లి తండ్రులున్న విడిదింటికి పెళ్ళికొడుకు చేరతాడు. అప్పుడు పెండ్లికొడుకు దగ్గరకు వస్తారు. పెండ్లికొడుకు కోరిన వస్తువులనిచ్చి అలక తీర్చటం ఒక సంప్రదాయం, వేడుక. అట్టి విషయం గేయరూపంలో రామచంద్రుని పరంగా ఈ గేయంలో వర్ణింపబడింది.

ఇతివృత్తము:

“శ్రీరాములవారి అలక” అనే శీర్షికలో వివాహం తర్వాత జరిగే వివిధ వేడుకలు వర్ణించబడ్డాయి. శ్రీరామ కళ్యాణ సమయంలో పెండ్లికొడుకు రాముడు అలుగుతాడు.

మొదట దొంగవేలము వర్ణింపబడింది.

“దొంగ బంటని ఆచటి చెలులు నవ్వుదురు
ఋషివల్లి వీధిలో దొంగ జొచ్చాడు
ఈ దొంగనెవ్వరు పట్టేవారనీరీ
జనక చక్రవర్తి నగరిలోపలనూ
యీ దొడ్డ దొంగను బట్టుకొమ్మనిరీ”

రాత్రి రెండు గంటల సమయంలో పెండ్లి కొడుకు రాముడు పానకంతో నిండిన బంగారు చెంబును దొంగిలించాడు. అప్పులు చూసి దొంగయని అరుస్తూండగా జనక మహారాజు భవనం నుండి అయోధ్య రాజు నివాసం ఉండే విడిదికి రాముడు వచ్చాడు. దశరథుడు, అతని భార్యలు ఆశ్చర్యపడ్డారు. రాముడు ఒంటరిగా రాక భటులతో వచ్చాడు.

దొంగవేలము తర్వాత శ్రీరాముడు అలకసాగించాడు. జనకుడు రాముని అలక తీర్చి ప్రయత్నించాడు. సీతను సకలాభరణాలతో అలంకరించి రాముని దగ్గరికి తెచ్చారు. రాముని అలకమాని లేచి రమ్మనే తీరు గమనించదగ్గవి.

“గుర్రము యెక్కి యీ కొమ్మ వచ్చినదీ
 గోత్ర చింతామణి లేచి రావయ్యా
 అందలము యెక్కి ఈ యతివ వచ్చినది
 అందమయిన పెండ్లికొడుకా లేచి రావయ్యా
 మట్టెలు పిళ్ళేళ్ల మగువ వచ్చిందీ
 మదన కందర్పాడ లేచి రావయ్యా
 సూడిదమ్ముల పెట్టి సుదతి వచ్చినదీ
 చుక్కల చంద్రుడా లేచి రావయ్యా
 వేళ్ళ వుంగరాల వెలది వచ్చిందీ
 వేల్పుచింతామణి లేచి రావయ్యా
 కంకణంబులు బెట్టి కాంత వచ్చిందీ
 కలవారి అల్లుడ అతివ వచ్చిందీ
 ఆసీతనాథుడా లేచి రావయ్యా”

అంటూ అనేక రకాలుగా సీత సౌందర్యాన్ని వర్ణించి, లేచిరమ్మని వేడారు. కాని ఆ అలక పెండ్లికొడుకు
 అభ్యంతరము చెప్పాడు. ఎన్నెన్నో వస్తువులను అరణ మడిగాడు.

అప్పుడు రాముడు

“ధర్మ సరుకుల; రెండు జారిచెంబులూ,
 మంచి గంధపు చెక్క; చుక్కల్లసాప;
 భమిడి సున్నపకాయ, చిలుకలడకత్తెరా,
 బంగారు గొలుసుతో పావురము పెట్టె
 వెండికాగులు; మంచి భమిడి గోలెములు,
 పచ్చలపతకములు - బోడ ధనాలు
 పట్టె మంచము, పరుపు, భటులు, దాసీలు,

తూర్పు పడమరలన్ పాడావుల మంద,
ఉత్తర దక్షిణముల ధర్మావుల మంద,
పంట భూములు మరియు జోడు శాలువలూ"

వరకట్నంగా ఇయ్యమని కోరాడు. అల్లుని కోరికలు విని, వాటినన్నింటినీగాక సీతను గూడ ఇస్తాననెను.

అరణమ్మ లిచ్చేను అతివ నిస్తిని
ఆ సీతపతి నీవు లేచి రావయ్యా

అంటూ "వెండితాళ్ళు పసిడితాళ్ళు" ను రాముని మెడలో వేసారు- 'ఆణిముత్యాల అమరపతకమును సీతరాముని మెడలో వేసి దగ్గరకు రాగానే రాముడు సిగ్గుతో వెంటనే లేచెను.

అలక తీరిన రాముడు సీతతో విడిదికి చేరాడు.

మార్పులు - చేర్పులు - ప్రయోజనం:

మూలంలో శ్రీరాములవారి అలక తీరు వర్ణించబడలేదు. కాని జానపదులు వివాహ సమయంలో పెండ్లి కొడుకు అలుకకు వెళ్ళేతీరు ఇతివృత్తంగా గ్రహించి, రాముని పరంగా చక్కని శైలిలో గేయమల్లారు. శ్రీరాముడు కల్యాణ సందర్భంగా అలుక కేగినట్లు; జనకమహారాజు అలుక తీర్చినట్లు చాలా మనోహరంగా కవిత సాగింది.

విశేషాంశాలు :

భావుకత:

వివాహసందర్భాన ఆచారాన్ననుసరించి శ్రీరాముడలిగి బంగారు చెంబుతో మామగారి వద్దనుండి తల్లితండ్రులున్న మేడకు వెళ్ళాడు. అప్పుడు దశరథుడు ఆత్మ తనయుని యీ అర్ధరాత్రి నీవంటిగా రాదగునా! (స్త్రీ. రా. పా. పుట. 68)

అంటూ దశరథుడు శ్రీరాముని ప్రశ్నించాడు. రాముడు అప్పటికే తాటకీ, సుబాహ్వాది పెక్కురు రాక్షసులను చంపినవాడు; శివధనుర్బంగం చేసి సీతను పరిగ్రహించిన ధైర్యశాలి, మహాబలశాలి అయిన దశరథుడట్లు రాత్రి ఒంటరిగా ఎట్లా వచ్చావని శ్రీరాముడిని ప్రశ్నించుటనుబట్టి రామునిపై అతనికి ఎంతటి వాత్సల్యం, మమకారం, ప్రేమ, ఆత్మీయతా వున్నాయో తెలుస్తుంది. రాముని కెట్టి కష్టం వచ్చినా

దశరథుడు సహింసలేడని తెలుస్తుంది. రాబోయే కాలంలో రాముని ఎడబాటు దశరథుడు ~~అనుభవించే~~ నిర్వహించేది ధ్వనిస్తుంది.

2. వెండి, పసిడి తాళ్ళు రాముని మెడలో వేసి లాగినా; అలక తీరి రాముడు రాలేడు. అప్పుడు సీత సిగ్గుతో రాముని మెడలో అమరపతకము వేసినను లేవడయ్యెను.

రంజిల్లుచును సీత దగ్గరకువస్తే!

సిగ్గున శ్రీరాముడు దిగ్గున లేచె!

(స్త్రీ. రా. పా. పుట. 80)

తన మనోహరిణి సాక్షాత్తు లక్ష్మీదేవి అయిన సీత సిగ్గుతో తనను సమీపిస్తుండగానే శ్రీరాముడు వెంటనే లేచాడు. మామగారెన్ని కానుక లిచ్చినా లేవనివాడు, తాను కోరింది లభించినదని ఆనందపడి, "దిగ్గున లేచినట్లు" వర్ణించటం ఎంతో ఉచితంగా వుంది.

భాష:

వాడుక భాషలో గేయం సాగింది.

1. తబుకులు - చిన్న పల్లెములు (లేక) మూతలు
2. ఉడుకుబోతులు - ఓర్వలేనివారు (జాతీయం)
3. తివాసులు - జంబుకానాలు, మొహిరీలు (అన్యదేశీయులు)

ఫలశ్రుతి:

పై పదాల ప్రయోగాన్నిబట్టి ఈ గేయం తెలంగాణా ప్రాంతపు జానపదులు అల్లించని తెలుస్తుంది.

ఇది మూలంలో లేని సంఘటన అయినప్పటికీ గేయం ఔచిత్యంగా వుంది.

సీత అప్పగింతలు:

వివాహం తర్వాత వధువును అత్తమామలకు, భర్తకు, ఆడబిడ్డలకు అప్పగించటం అనేది అనాది కాలం నుండి వస్తున్న ఆచారం. కనీ, పెంచి, పోషించి వివాహం కాగానే మగపెండ్లివారికి పెండ్లికూతురును

అప్పగిస్తారు. కూతురితోపాటు వారి ఆర్థికస్థితికి తగ్గట్లు కట్టుకానుకలు వస్తు సామగ్రిని అర్పిస్తారు. పూర్వం కన్యాశుల్కం ఉండేది. ఇప్పుడు వరకట్నాలిచ్చే ఆచారముంది. జనకమహారాజు సీతను అప్పగించటాన్ని ఇతివృత్తముగా ఈ గేయరచన సాగింది.

ఇతివృత్తము:

దశరథ మహారాజు పున్నెమి వెన్నెల చల్లని రాత్రి వచ్చి, సీతను పంపమని జనకమహారాజు అడిగెను. జనకమహారాజు అంగీకరించాడు. సీత ముగ్ధగా పెరిగింది. సరిగా చూసుకొమ్మని దశరథునితో పల్కాడు. తర్వాత సీతను అలంకరించి సిద్ధము చేసారు. జనకుడు దశరథ మహారాజుకు పట్టు వస్త్రాలిచ్చి సత్కరించాడు. సీతకు క్రొత్త చీర లిచ్చారు. దశరథుడు పురోహితులకు, బంధువులకు కట్టు కానుకలిచ్చాడు. యాజ్ఞికులకు వేయి కట్నాలిచ్చాడు. ఇన్నేండ్లు పెంచిన కన్యను తప్పు పట్టకుడని జనకుడు కోరుతూ బంగారు గిన్నెలో పాలు నెయ్యి పోసి రామునికి, కౌసల్య కైక సుమిత్రలకు, శాంతకు సీత నప్పగించాడు.

జనకుని భార్య -

“నేయి కాచనేరదు నెలతసుమి వదిన
 నేర్పుతో పనులెల్ల నేరుపావమ్మా
 కుడువ నేరదు చిన్న పసిబాలసుమ్మీ
 వేరుగా నవనిజ తానారగించదు
 చల్ల చేయనేరదు సఖియ సుమి వదిన
 మీ బాలలలోను నొక్క బాలగా చూడు
 బుద్ధు లెరుగదు మంకు బుద్ధులే కాని
 బుద్ధి వచ్చిన దాక దిద్దు కోవమ్మా
 ఆకలెరి గన్నంబు పెట్టిన దాక
 అడుగనేరదు నీవు యడిగిపెట్టుము
 అన్నాన బెంచుమీ అమృతాన బెంచు
 చిన్నపిల్లను నీచేతి కందిస్తే
 అడబోయిన చోట అట్టే యుండును
 మెల్లగా నేర్పుతో పిలువవేయమ్మా
 కోడలు మీ సొమ్ము కొడుకు మీ సొమ్ము”

అని “బాలకు తినుటరాదు. మంకుబుద్ధులే గాని పెద్దతనము తెలియదు. కావున పదిలంగా పని చెప్పి చేయించుకొమ్మని” విన్నవించింది. ఆటల్లో ఉన్నప్పుడు ప్రేమతో పిలిచి పని చెప్పమని, కోడలు మీది, కొడుకు మీవాడు వారిద్దరూ సిరి, హరి వంటివారని పలికింది. అప్పుడు కౌసల్య “నా కూతురు శాంతతో సమానంగా చూతును. నన్ను నమ్మ”మని పలికింది.

ముత్యాలు, బియ్యము ఒడిలో పోసి, బంగారు గిన్నెను అందుంచి కడప దాటించ ప్రయత్నించారు. ఆ రాత్రి రామునితో ఆరువేలు పందెమని అత్త పలికింది. సీతతో తల్లి “బుద్ధిగా నుండుము. అత్తమామల మాట దాటకుము. ఇతర పురుషుల తలెత్తి చూడకుము. పతిమాటకు ఎదురాడక తగిన సేవలు చేయుము. పాదము లోత్తుము. ఎడమ భాగాన్నే శయనింపుము” అని సీతులు చెప్పింది. ఆ రాత్రి విడిదిలో నిద్రించారు. సీతను మణిహారాలతో అప్పగించారు. అనేకాలైన వస్తు సామాగ్రి నిచ్చారు. పిండి వంటలు చేసి పంపారు. దాదులను సీతతో పంపెదమన్నారు. జానకి కన్నీరు కార్చగా ‘రాముడంతటివాడు పతిగా నుండగా దుఃఖించవ’ద్దని జనకుడనెను. నిన్ను కన్నందుకు వారు అల్లుడయినారని జనకుడు చాటించు వేయించెను.

అత్తమామలకు హర్షముగ; అణుకువగ; వదినె మరదళ్ళతో ఓర్పుగా; బావమరదులతో భక్తిగా; తోడి కోడండ్రతో కూర్మిగా; ఇరుగు పొరుగువారితో విమర్శగా నుండమని తల్లి సీతతో చెప్పి, కౌగిట చేర్చి కన్నీరు నింపుతూ ‘శ్రీరామ చంద్రుని పట్టపు దేవియై; శ్రీలక్ష్మీవై సిరులతో వెలుగొందు’మని పల్కుతూ అప్పగించారు.

మార్పులు-చేర్పులు-ప్రయోజనాలు

భావుకత:

1. అప్పగింతలప్పుడు పాలునెయ్యి మిశ్రమాల నుపయోగిస్తారు. పాలవలె స్వచ్ఛంగా; నేయివలె స్నిగ్ధత్వాన్ని కలిగి నిష్కల్మషమైన హృదయంతో అందరూ కలిసి మెలిసి ఉండాలని అందలి అంతర్యం కావచ్చు. ఆ మిశ్రమం మాదిరిగా జీవితం మాధుర్యంతో, ఆనందంగా ఉండాలని భావం.
2. అప్పగింతలు భర్తకు, అత్తమామలకు, ఆడబిడ్డలకు చేస్తారు. కాని గేయంలో నున్న విశేషమేమనగా

“హస్త కంకణాల సీతను దెచ్చి!

సౌమిత్రి చేతిలో చేయప్పగించె!

(స్త్రీ. రా. పా. పుట. 82)

లక్ష్మణునికి కూడా సీత నప్పగించినట్లుంది. ఇట్లునేయుట తగదు. అయినా భవిష్యత్తులో సీతారాములకు

లక్ష్యణుడు 14 ఏండ్లు ఏమరపాటు లేక సేవలు చేసాడు. అట్టి సేవా పరాయణుడిని జానపదులీవిదంగా సంభావించారు.

3. కుడువనేరదు చిన్న పసిబాలసుమ్మి!
ఆకలెరి గన్నంబు పెట్టిన దాక!
అడుగనేరదు నీవు అడిగిపెట్టమ్మా!

(స్త్రీ. రా. పా. పుట. 82)

ఈ గేయంలో మాతృమూర్తి మమకారం తారస్థాయినందుకొంది. తినుట చేతకాదని, ఆకలైనా అడుగదని, ఎంత తినాలో తెలియదని అన్నమాటలు మాతృమూర్తి మమకారవాత్సల్య ప్రేమకు; దయాద్రవ్యదయానికి తార్కాణం.

4. సిరివంటి కోడలు హరివంటి కొడుకు
మగువరో సాభాగ్య మహిమయే మమ్మా!

(స్త్రీ. రా. పా. పుట. 82)

నీ కొడుకు విష్ణువు, కోడలు లక్ష్మీదేవి. సాక్షాత్తు లక్ష్మీనారాయణులను కొడుకు, కోడలుగా పొందిన నీ జన్మ ధన్యమైందని సీతతల్లి కౌసల్యతో పల్కుటం గొప్ప భావుకత.

5. సీతకు తల్లి నీతులు బోధిస్తూ ఇలా పల్కింది:
పలుమారు మామీద ప్రేమలుంచకుమీ
పరమాత్ముతో కూడి మెలగుమోయమ్మ!

(స్త్రీ. రా. పా. పుట. 83)

కన్నవారిమనే ప్రేమతో మమ్ములనే తలుస్తూ భర్తపట్ల నిర్లక్ష్యభావం చూపవద్దు. మాపై ఇహలోక సంబంధమైన అశ్రురమైన ప్రేమ వదలుము. నీ భర్త పరమాత్ముడు. అట్టి నీ దైవాన్నే నమ్మి అతడే సర్వస్వమని జీవిస్తూ, అంతములో అతన్నే పొందమని, అమందానంద నిలయుడు, శాశ్వతుడు అగు పరమాత్ములోనే లీనం కమ్మని భావం.

ఇది మానవ జాతికి ఇచ్చిన ఒక చక్కని ఆధ్యాత్మిక సందేశం.

6. తండ్రిని వదలలేక సీత కన్నీరు కార్చింది.

సన్నంపు - ముత్యాలు జలపోసినటుల ।

జానకి చెక్కిళ్ల పడెను కన్నీళ్ళు ।

(స్త్రీ. రా. పా. పుట. 84)

సీత కన్నీరు సన్నని ముత్యాల వలె నున్నని చెక్కిళ్ళపై బడ్డాయి. ఇది సహజ సుందరమైన వర్ణన.

భాష:

గేయం శిష్ట వ్యవహార భాషలో సాగింది.

ఉదా! 'చీర' అనే పదం నాడు స్త్రీ పురుషులుపయోగించే వస్త్రాలకు వాడేవారు. నేడు కేవలం స్త్రీలు ధరించే వస్త్రాలనే "చీర" అంటున్నాం.

2. తొలుచూరు: తొలిచూలు అన్న పదానికి రూపాంతరం

స్వస్తివాచకం: గేయాంతములో తనకు నమస్కరించిన సీతను దీవిస్తూ జనకమహారాజు

1. శ్రీలక్ష్మీవై నీవు శ్రీరాముకొమ్మా!

2. సిరిగలిగి వర్తిల్లు సృష్టి పాలించు.

(స్త్రీ. రా. పా. పుట. 84)

అని సాక్షాత్తు లక్ష్మీ స్వరూపిణియైన సీతతో పల్కుటం ఉచితంగా ఉంది.

"అత్తమామలకు హర్షముగను; అణకువగను,

వదినా మరదళ్ళతో ఓర్పుగను;

బావా మరుదులతో భక్తిగను;

తోడి కోడండ్రతో కూర్మిగను;

ఇరుగుపొరుగు వారితో విమర్శగను "ఉండమని"

తల్లి సీతతో తెల్పుతూ కౌగిట చేర్చి కన్నీరు నింపుతూ "శ్రీరామచంద్రుని పట్టపుదేవివై; శ్రీలక్ష్మీవై సిరులతో వెలుగొందు"మని పల్కుతూ అప్పగించింది.

సీత నత్తవారింటి కంపుట

ఎంతటి గారాబు బిడ్డనైనా పరులింటి కిచ్చుట తప్పదు. వివాహం తర్వాత కూతుర్ని నత్తవారింటికికంపుట సహజం. లోకాచారం. సీతాదేవికి కూడా జనక గృహం వదిలి రాముని చేరక తప్పలేదు. సీతారామ కల్యాణం తర్వాత అప్పగింతలు చేసిన తర్వాత సీత నత్తవారింటికి పంపుట జరిగింది. స్త్రీకి మేట్టనిల్లే సుగతిని కల్గించునని తెలుస్తుంది.

ఇతివృత్తం:

రాముడు సంతోషంగా ఉన్నాడు. అప్పుడు స్త్రీలు సీతను పిలిచి సీతారాములకు జేజేలు పలుకుతూ, పొగడుచు; పతి చెంత కంపుతూ పరిహాసమాడారు. గదిలోకి పంపి తలుపులు మూసారు. రాముడు సీతను తన తొడపై నుంచుకొని ముదంతో ఆమె మేనుకు కస్తూరి పెట్టాడు. తలకు పూల నలంకరించి సుగంధద్రవ్యాలను పూసెను. కర్పూరతాంబూలము నిచ్చెను. తర్వాత వారు చక్కగా ఆనందంతో నిద్రించారు. కోడి కూయగానే దంపతులు నిద్రలేచారు. వారి పసుపు చీరెలను, గంధపు గుర్తులను, విడివడిన కొప్పులను, శృంగార చిహ్నాలను చూసి చెలులు నవ్వారు.

జనకుడంత సీతను పిల్చి “నీవు చిన్నదానివయినా బుద్ధిలో గొప్పదానవు. నేను చెప్పేడి నీతులు శ్రద్ధగా విని పాటింపుము” అని ఇలా అన్నాడు: ‘భర్త చెంత పకపక నవ్వుకుము. భర్తకన్నముందర మేల్కొనుము. కలలో కూడా ఎవ్వరిని నిందింపకుము. భర్త చెప్పకముందే పనులు చేయకుము. పిలిచినప్పుడే పలుకుము. అత్తమామలకు భక్తితో; జనులకు దయతో సేవలు చేయుము. వదిన మరదళ్ళతో హెచ్చుగ నుండకుము. ఆశగల వారి ఆశలు తీర్చుము. నీతోడివారితో రహస్యము లాడకుము’.

ఒడిబియ్యములో పుత్తడి బొమ్మ నుంచి; చెలులు సీత నెపుడు మరల చూతుమోయని బాధ పడ్డారు. పల్లకిలో సీతారాములు కూర్చుండగానే మునులు శుభాలు పల్కారు.

జనకుడు రామునితో ‘నీవే అల్లునివి, చెలికాడవు, తల్లివి, తండ్రివి నీవే. కావున సీతమ్మను నెమ్మదిగా తీసికొని పొమ్మనెను. పదివేల గజములు, వేగము గల లక్షల గుఱ్ఱములు, బంగారు రథములు, భామలు, భూములు, రత్నాల సాములు, పల్లకీలు మొదలైనవి రామునకు జనకమహారాజు ఇచ్చాడు. మునులకు

నమస్కరిస్తూ సీతారాములయోధ్యకు చేరారు. పెద్దలకు వందనములు చేసారు. దంపతులు అంతఃపురము చేరి తల్లెలకు నమస్కరించారు. రాముడు తనకు మామగారిచ్చిన కానుకలన్నీ తనవారికి ఇచ్చాడు.

మార్పులు-చేర్పులు-ప్రయోజనం:

మూలంలో జనకుడు శ్రీరామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులతో “మీరందరూ స్వచ్ఛమైనవారు, దోషరహితులు. సుందరులగు భార్యలతో కలిసి సమాచార సంపన్నులు గల”డని పలికాడు.

గేయంలో జనకమహారాజు సీతతో “భర్తముందర ఎట్టి పరిస్థితులలోను పకపక నవ్వుకుము. భర్త కన్న ముందర మేల్కొనుము. కలలోనైనా ఎవ్వరిని నిందింపకుము. భర్త చెప్పని పనులు చేయవద్దు. అత్తనూమలను భక్తితో చూడుము” అంటూ నీతులు చెప్పాడు. ఈ నీతి బోధనలు మిక్కిలి ఉచితంగా ఉన్నాయి.

విశేషాంశాలు:

జనకమహారాజు సీతను శ్రీరామునితో పంపుతూ ఇట్లనెను
 “అల్లుడవూ చెలికాడవు. తల్లిని దండివి నీవే
 వెళ్ళేటపుడు బాలను చల్లగా తోడుకపోమ్మి!”

([స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 90])

జనకుడు గొప్ప దైవభక్తి గలవాడు. అంతేగాక దైవతత్వం తెలిసిన ప్రభువు. కాబట్టి రాముని అల్లుడవే కాదు. నీవే నా స్నేహితుడివి. అంతేగాక తల్లివి, దండివి అని అన్నాడు. సమస్త సృష్టి దైవం వల్లనే జరుగుతుంది. అతడే సమస్త జీవులను సృజించేవాడు. కనుక అతడే కర్త. అట్టివాడు తల్లితండ్రులతో సమానం. పుట్టించి, రక్షించి, క్షయింపచేసేవాడే దైవం. అట్టి దైవం నీవే అంటూ శ్రీరామున్ని విష్ణుతత్వాన్ని గ్రహించి పైవిధంగా జనకుడు పక్కటం ఎంతో సమంజసంగా ఉంది.

2. గేయం చివర ఫలశ్రుతి తెల్పుతూ ఇలా వర్ణించాడు: “భువిలో ఈ పాట పాడినా, వాన్ని అష్టయిశ్వర్యాలు. ఆది దేవుడు రఘుపతి యిచ్చును మనకు”. ([స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 91])

రఘుపతి ఆదిదేవుడనే భావం దీనివల్ల తెలుస్తుంది. సాక్షాత్తు ఆదిదేవుడైన రఘునాథుడు అష్టవిధాలైన ఐశ్వర్యాలు మనకు కల్గిస్తాడు. శ్రీరాముడు విష్ణువే అనే తత్వమిందు స్పష్టమవుతుంది.

భాష:

గేయ భాష వ్యవహారికం

1. అగ్గల వడుట - బాధపడుట
2. మడుపులు - మడతపెట్టినవి
3. శాయకెప్పుడు - చేయకెప్పుడు

ఫలశ్రుతి :

భూమిలో ఈ పాట పాడినా, విన్నా ఆదిదేవుడగు రఘుపతి వారికి అష్టైశ్వర్యాలు కల్గిస్తాడు.

సీత సమర్థ

జనకుని కూతురు జానకి సమర్థ అత్తవారియింట ఆటకూటమిలోన, అయోధ్యలోన, జానకి చెలులతో కూడి ఆడుతూ సమర్థ అయింది. అత్త కొనల్య చూసి అమర పంచాంగములు విప్పి చూపించింది. వారు పంచాంగాలు చూసి-

“పాడ్యమి నాడయితే పడతి సుఖపడును
విదియ నాడయితేను వనితకు చింత
పంచమి నాడయితే పరమ పతివ్రత....”

ఇత్యాదిగా తిథులన్నిటికీ ఫలితాలను చెప్పారు. వారములకును ఫలములు చెప్పారు:

“ఆదివారంబయితే అతి రోగిష్టి,
సోమవారంబయితే పరమ పతివ్రత,
మంగళవారంబయితే మగువకు చింత,
బుధవారంబయితే బుద్ధిశాలియగును,

గురువారంబయితే గరుడు సంపదలు,
శుక్రవారంబయితే సుదతి సుఖపడును,
శనివారంబయితే నతి పేదరాలు”

ఇత్యాదిగా పంచాంగములు వివరించారు.

జానకి పంచమి, సోమవారమున, హస్త నక్షత్రములో శుభలగ్నమున సమర్పాడెను. పంచమి, సోమవారము-
రెండును పరమ పతివ్రతయగు లక్షణాలు.

సీతకు నలుగుపెట్టి, బంగారు పట్టు చీరగట్టి పాటలు పాడుతూ, చిమ్మలి, కొబ్బరి, బెల్లము కోరదంచారు.
పేరంటములు చేసారు. నాల్గవనాడు స్నానము చేయించి శోభనము గావించారు. రాముని కేళీ గృహమును
కొసల్య వేడుకతో అలంకరించింది.

పలప్రదానమైన తర్వాత కొడుకు, కోడలు వచ్చి కొసల్యకు మ్రొక్కుగా, “తనకు మనమని గనమని
కోడల్ని” దీవించుటే గాక హెచ్చరికలు కొన్ని చేసింది.

‘ఓ కాంతామణి నీతో నేకాంతుడు పలికినను పరకాంతల కెరిగించకు ఓ కాంతామణి నీవు’ అంటూ
మంచి మాటలు చెప్పింది.

సీతారాములు సాగటాలాడిరి. సీత గెలిచింది. రాముడిని కోటి ధనాన్ని తెచ్చింది. శ్రీరాముడు సీతతో

‘సకల రాజ్య వైభోగము పతి నీవాడను గానా.

సకలము నీదే’ నంటూ సతిని లాలించి, ‘నీవంటి స్త్రీలతో రాత్రి పగలు కూడున్నా ఆకలి
దప్పికలుండవు’ అన్నాడు.

సీత సమర్త పాటల వల్ల సమర్త సందర్భములలో తెల్పుకోవాల్సిన విషయాలెన్నో స్త్రీలకు తెలుస్తుంది. ఈ
విషయాన్ని జానపదకవులు కావ్యవస్తువుగా స్వీకరించుటవల్ల సాధితమైన ప్రయోజనమది.

శిష్ట వాఙ్మయంతో సమర్త వర్ణన విస్తరమందలేదు. ముద్దుపళిని “రాధికా స్వాంతనము”లో ఇళాదేవి
సమర్తను; శోభనమును వర్ణించింది. కాని అక్కడ సాధితమైన ప్రయోజనము ఇందుకు భిన్నమైనది. జానపద
కవుల సీత సమర్తపాట వినోదాత్మకంగానేకాక విజ్ఞానదాయకంగాకూడా ఉంది.

సీత సమర్థ పుట్టినింటనే జరిగినట్లొక జానపదగేయము ఉంది. కాని అయోధ్యలో జరుగుటయే సంభావ్యమువివాహం తర్వాత ఆమె అయోధ్యకు చేరింది కదా!

మార్పులు- చేర్పులు-ప్రయోజనం:

మూలంలో సీత సమర్థ పుట్టం ప్రత్యేకంగా వర్ణించబడలేదు. వినోదం కల్పించే పుట్టాలన్నింటిని వర్ణించదలిచిన జానపదులు సీత సమర్థ పుట్టాన్ని అభివర్ణించారు. (స్త్రీ జీవితంలో యుక్త వయస్సు రాగానే శారీరకంగా మార్పులు జరగటం సహజం. పుష్పవతి అగుట ఒక ప్రధాన పుట్టం. దానివల్ల తోడివారితో ముఖ్యంగా అన్నదమ్ములు మొదలైన బాలురతో యధాపూర్వకంగా కలిసి తిరుగలేదు. సీత సమర్థ పుట్టాన్ని జానపదులు రమ్యంగా వర్ణించారు.

బాలికలు పుట్టింటిలో సహజంగా వ్యక్తురాండ్రవుతారు. కాని సీత అత్రింటిలో సమర్థ అయింది. కౌసల్య కన్నతల్లికన్న మిన్నగా ప్రేమతో వేడుకలన్నీ జరిపించటం గేయమందలి విశేషం.

విశేషాంశాలు:

భావుకత:

1. సీత నత్తవారింటికి పంపుతూ, ఆమెతల్లి కౌసల్యతో ఇలా అంది: “నా కుమార్తె సీత అమాయకురాలు. పిలిచి భోజనమ్ములనూ పెట్టినగా నొల్లదు సుమీ!

వలదని యెరుగదే ఓయమ్మా! ఓవదినె మా బాలా” (స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 92)

సీతకు ఆకలి తెలియదు. ఎంత తినాలో తెలియదు. అభం శుభం తెలియదని మాతృ ప్రేమతో పలికిన మాటలు.

2. శోభనం గదిలో సీత సిగ్గుతో రాముని చేరక నిలుచుంది. అప్పుడు రాముడు తన ఉంగరాన్ని క్రింద పడేసి దాన్ని తెమ్మని సీతను కోరాడు.

పతియాజ్ఞను మీరకనూ అతి భయమున వుంగరము

సతిగాని యిచ్చిన చనువు చేసెనే రామచంద్రా

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 92)

పతి సతిని చెంతకు తీసుకొనటంలోని నేర్పును ఇక్కడ గ్రహించవచ్చును.

3. శోభనం గదిలో తొలిరోజు సీతారాములు సాగటాలాట ఆడారు. దానిలో సీత గెలిచి కోటి ద్రవ్యమిమ్మని రాముని కోరింది.

సకల రాజ్య వైభోగము సతినీవాడను కానా!

సకలము నీదే యనుచును సతి లాలించెనే రామచంద్రా!

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 98)

సీత రాముని భార్య. సతికి పతి సొంతం. అట్టియెడ నేనే నీవాడనైతిని. ఈ సమస్తం నీదే అంటూ రాముడు తన సర్వస్వమును సీత కర్పించుకొన్నాడు.

4. రాముడు తన సర్వస్వాన్ని సీత కర్పిస్తూ ఇలా అంటాడు:

సీత నీవంటి స్త్రీలతో రాత్రి పగలు కూడున్నా

ఆకలి దప్పిక బాయును అలసటలే తోచవు.

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట - 98)

సీతవంటి స్త్రీలతో అహోరాత్రులు కలిసి ఉన్నను ఆకలిదప్పికలే కలుగవట. అంతేకాదు, అహారపానీయాలు లేకున్నా అలసట అసలే కలుగదట.

భాష:

వాడుక భాషలో గేయం సాగింది.

1. నల్లకొండ: తమిళంలో 'నల్ల' అనగా మంచి అని అర్థం. నల్లకొండ అనగా మంచికొండ అని అర్థం.
2. తబుకులు = చిన్న పల్లెరాలు.
3. సమర్థ = సంసారానికి అర్హురాలగుట.

ఫలశ్రుతి :

సీత సమర్థపాట పాడినా, విన్నా, ఇష్ట సంపదలు; భోగములు కలుగుతాయి. ఇదే విధంగా ఈ చిన్న గేయంలో సమర్థ దినాన జరిగే వేడుకలు, అలంకరణలు కండ్లకు కట్టినట్లు వర్ణించబడ్డాయి.

సీత వసంతము

వసంతము జల్లుకొనుట ఒకనాడు శృంగార రసాధిదేవత నారాధించుట. ఆ ప్రక్రియను సీతారాముల యెడల నిరూపించి వర్ణించారు జానపదకవులు. వసంతం జల్లుకోవటం కూడా ఒక విధమగు క్రీడయే. అది సరసక్రీడ.

సీతాదేవి చెల్లెండ్రతో కలిసి బొమ్మరిల్లు కట్టుకొని అడుకొనుటలో నిమగ్నురాలైంది. శ్రీరాముడు సభను ముగించి రంభాది అప్పరస్త్రీల నాట్యాన్ని ఏర్పాటు చేసి చూస్తూ వినోదిస్తుండెను. అక్కడికి వచ్చిన సీత బంగారు తలుపు ప్రక్కన నిలబడి ఆ నాట్యాన్ని చూడసాగింది. అంతలో రాముడామెను చూచుట జరిగింది. వెంటనే సీత సిగ్గుపడి అక్కడి నుండి వెళ్ళింది. ముచ్చటపడి చూడవచ్చిన సీత తనను చూసి భయపడి మరలివెళ్ళిందేమోనని శ్రీరాముడామెను పిలుచుకు రమ్మనెను. ఆమె అత్తమరుగుదానను రానంది. అంతలో శ్రీరాముడే రాగా చెల్లెండ్రు అక్కకు సైగ చేసారు. అతడు తన సతి జడబట్టి ముత్యాల హారాలతో, పచ్చలపతకములతో ఆమెను భమిడి స్తంభములకు ముడివేసెను. ఆమె సిగ్గుతో తలవంచగా-

“ఇవ్వన్ని బూటకాలిందీవరాక్షి
విల్లు విరువా మేము వచ్చినా నాడు
విరహ తాపములు మేము యెరుగనివె”

అంటూ పలుకగా “పద్మాక్షికరములు వణక దొడిగినవి.” అప్పుడు నీలవర్ణుడు నెలత జడ విప్పగా ఆమె కట్లన్నిటినీ విప్పుకొంది. అతడు ఆమె భయాన్ని తీర్చుటకై ఆమెను అంతఃపురంలోని తన పాన్పునకు తీసుకొనిపోయి వణుకు తగ్గేవరకు జానకికి సేవలు చేయసాగాడు.

“ముత్యాల వేపన మురవైరి వినరె
కర్పూర తాంబూలం కాంతకందిచ్చె
కనక మేడలలోను కరుణాకరులు”

ఇట్లు జానకికి సేవలు చేసి, సరసాలాడుతూ పూల బంతిని పడతి మీదికి విసిరాడు. పూబంతి తాకునకు ఆ పూబోణి మూర్చిల్లింది. పడిన సతిని చూసి భయపడి తొడలపై ఉంచి సేవింప మొదలుపెట్టెను. ఇంతలో

కౌసల్య ఆటలలో మునిగి ఆకలి మాటయే యెరుగని కోడలి భోజనానికి కొనిపోవచ్చింది. కౌసల్యతో వెళ్ళిన సీత ఆరగించి లేచి కర్పూర తాంబూలాన్ని సేవిస్తూ శ్రీరాముని కొరకు తలపోయసాగింది.

రాముడిని చూడాలనుకొని అంతఃపురములో ముత్యాల పందిళ్ళలో, రత్నాల చవికెలో, మానికంబుల చవికెలో, పగడాల చవికెలో వెదికింది. ఎక్కడా శ్రీరాముడు కన్పించలేదు. ఘనమైన దివ్యమేడలో వెదకుచుండెను.

“జప మంటపములోను జగదేక రాము

కనులు మూసుకు జపం చేయుచుండగను” చూసింది. చూసిన

ఆ సతి “పాదమున అందెలు కదలకుండగను

బంగారు చెంబుతో వసంతములు దెచ్చి చల్లి యా పద్మాక్షి”

శ్రీరాముడు కనుదెరిచి చూచునంతలో పంజరంలోని చిలుకవలె పారిపోయింది. ఆ పరుగు పరుగామె అత్తను కౌగిలించుకొంది. ఆమెకు గుండె లదురుచుండెను. ఆ అదురుట చూసిన కౌసల్య సీతతో-

“సీతో కూడి ఆడువారు కొట్టంగా పరుగెత్తి వచ్చితివా”

అని ప్రశ్నించింది.

సీత సమాధానము చెప్పే లోపల శ్రీరాముడు కొప్పర్లలో వసంతము చేయించి, కుంకుమ జవ్వాది కస్తూరి కలిపి మున్నూరు చిమ్మిన గోవులతో సీత దగ్గరికి వచ్చాడు. ఆ కోడలు అత్తమరుగున ఉంది. ఎదురుగా రాలేదు. అప్పుడు రాముడు-

“ఓయమ్మ మామీద వసంతములు జల్లి ముచ్చవలెనే వచ్చి దాగివుంది. పంప”మని శ్రీరాముడనగా కౌసల్య పంపనంది. అంతలో అక్కడికి వచ్చిన సుమిత్ర ఆవిషయం తెలుసుకొని వసంతము జల్లుకొను వేడుక జాచెదము సీతను పంపుమని, సీతను తన అంతఃపురానికి కొనిపోనిచ్చగించింది.

సీత బయటకు వచ్చుటే తడుపుగా రాముడు అడ్డము నిలిచి వసంతము చల్లాడు. ఇంతలో దశరథుడు సభను ముగించి వచ్చి వసంతముల వేడుక చూసి బంగారు బిందెలతో వసంతము చేయించాడు. ముత్యాల పందిళ్ళలో బంగారు చెంబు అర్ధాంగి చేతికిచ్చి ముంచి పాయ్యగా రఘురాముడు తీసి దశరథుడు చూస్తుండగా పోయదలిచాడు.

“పయిడి స్తంభాల” మరుగున నిలుచుండి భరత శత్రుఘ్నులు అన్నావదినలు వసంతములు చల్లుకోవటం మాని, పోసుకోవటం చూసి ఆనందించారు.

దశరథుడు కూడా అంతఃపుర వేడుకలో పాల్గొని ఆనందించిన ఘట్టమిది. ఈ ఒక్క ఘట్టముననే దశరథుడు జానపద గేయాలలో కనిపిస్తాడు. జానపద గేయాలు చాలావరకు సీతారాముల అరణ్యవాసాంతర కథాభాగాలకు సంబంధించినవి. అనాటికి దశరథుడు జీవించి యుండలేదు. అరణ్యవాసంకు ముందు వానిలో దీనియందే దశరథుడు కూడా పాత్ర వహించాడు.

మార్పులు-చేర్పులు-ప్రయోజనం:

మూలంలో సీత వసంతా లాట కన్పించదు. జానపదులకు సీతయొక్క బాధలు, దుఃఖం, కష్టాలు మాత్రమే తెలుసు. కాని ఆనంద ఘట్టాలు తెలియవు. సీతారాముల సహజీవనంలో కేళీ విలాసాలు, సరస సల్లాపాలు చాలా తక్కువ. అట్టి సీతారాములు కూడా వసంతాది క్రీడలో పాల్గొని ఆనందించటం మంచిదని, మూలంలో లేని సంఘటనలు గ్రహించి, ఔచిత్యంగా బహజన ప్రయోజనార్థం ఈ గేయాన్ని కల్పించారు జానపదులు.

విశేషాంశాలు:

భావుకత:

1. రాముడు బంగారు మేడలో పాన్పుపై రమణి సీతతో కలిసి సరసాలాడుతూ, ఆనందంతో పూలబంతిని విసిరాడు. అది సీతకు తగిలింది.

పువ్వుల బంతులకు పడతి మూర్చిలై!

ఝడియక హరి యెదుట పడి మూర్చలాయే!

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 100)

రాముడు పూలబంతి విసరగానే “రమణి అయిన సీతకు తగిలి మూర్చిలైనట్ట!” ఆమె సుకుమార స్వభావాన్ని సూచించటానికి జానపదులు ఎంత చక్కని భావన చేసారు!

లోకంలో ఆచారంలో నున్న ఈ అంశాన్ని స్వీకరించి సీతారాములే ఆట ఆడినట్లు జానపదులు కల్పించుట ముచ్చటగా ఉంది.

సీతమ్మ వారి అలుక

శివ ధనుర్బంగము చేసి సీతను పెండ్లాడి రాముడు సీతాసమేతుడై అయోధ్యా నగరంలో సంతోషంగా కాలక్షేపము చేస్తుండెను. సీతారాముల ప్రణయ కలహాన్ని ఇతివృత్తంగా తీసుకొని ఎంతో సుందరముగా ఈ గేయాన్ని జానపదులు కల్పించారు. దాంపత్య జీవితంలో అప్పుడప్పుడు కలహాలు సంభవించుట, ఆ కలహాలు తీరుట, తర్వాత ప్రేమానురాగాలతో కలిసి జీవించుట సహజంగా జరుగుతాయి.

ఇతివృత్తము:

శ్రీరాముడొకనాడు వ్యాయామం చేసివచ్చి, అలసటతో, తన చెమటను తుడువమని సీత నాజ్ఞాపిస్తాడు. సీత రాముని మాట వినలేదు. రాముడు దగ్గరున్న పూబంతితో సీతను కొట్టగా ఆమె మూర్చిల్లింది. రాముడు వెంటనే గంగనీరు గుండిగలలో తెప్పించి, చల్లని వస్త్రీరు కలిపి, సీతపై చల్లాడు. మూర్ఛితేరిన సీత కోపము పట్టలేక “ఒంటి స్థంభపు మేడనెక్కి పట్టెమంచముపై ఎక్కి, పన్నెండు మూరల పచ్చడాన్ని, ముప్పదిమూరల ముతక పచ్చడాన్ని ముసుగుపెట్టి పడుకొంది.”

సీతచే పెంచబడిన రామచిలుక సీతజాడ తెలిక వెదుకుతూ ఒంటి స్థంభపు మేడ వద్దకు వెళ్ళింది. అన్ని ద్వారాలు మూసి వున్నవి. కాని తూర్పుద్వారము కొంచెం తెరిచి యుండుటవల్ల సందులోనుండి లోపలికి వెళ్ళింది. సీతకు మ్రొక్కి “భూదేవి బిడ్డవు, నీకు కోపము కూడదనెను.” ఆ చిలుక మాటలు విని, సీత కోపముతో వదరకుము, నన్ను లెమ్మనకుము. నీ “తల పగుల గొట్టి నిన్ను చంపెదనని పలికింది”. ఆ మాటలు విని చిలుక రాముని దగ్గరకెళ్ళి బ్రతిమాలింది.

రాముడు జరిగిన విషయాన్ని చెప్పి, వారి కోపాన్ని తీర్చుమని లక్ష్మణుని అర్థించెను. లక్ష్మణుడు తనకు చేతకాదనెను. అప్పుడు చిలుక ‘నన్ను పెంచిన వారు కావున అట్లు అడిగితిని. దయతో ఉపాయము చెప్ప’మని మరల కోరింది. అప్పుడు లక్ష్మణుడు-

“రాముని ఒంట్లో లఘువు తప్పిందని సీతతో తెల్పుము. నేను రాముని దగ్గరకు వెళ్ళి, అటుక తీర్చి సీతపై ప్రేమ కలుగునట్లు చేస్తా”ననెను.

వెంటనే చిలుక సీత దగ్గరకెళ్ళి “రాముని ఒంట్లో లఘువు తప్పిందని” చెప్పి మాట్లాడలేదు. ఆ మాటలు వినగానే సీత వెంటనే చిలుకను అనేక విధాలుగా బ్రతిమాలి,

దాని ముక్కుకు వెండిని,
రెక్కలకు పసిడి చేయింతుననియు
చిలుక పోవు త్రోవలో సెనగ వేయింతుననియు
త్రాగుటకు చెలమ; నిలుచుండుటకు నిమ్మ
పరుండుటకు పనస, కూర్చుండుటకు అరుగు

వేయిస్తాననెను. రాముని కాపాడమని చిలుకను అడిగింది. నేను ఒక్కదాన్నే వెళ్ళను. నీవుకూడా నాతో రమ్మని, లక్ష్మణుడు రాముని దగ్గరే ఉన్నాడని, రాముని కోపము త్వరగా పోదని, చిలుక పలికింది. అప్పుడు సీతా, చిలుకా రాముని చెంతకు వెళ్ళారు.

రామునితో లక్ష్మణుడు మాట్లాడుతుండెను. సీత సిగ్గుతో దూరముగా పోయి

“నేను మూర్ఖపడి యుంటిని.
మీకు సేవలు సిగ్గువలన చేయలేదు.
అందుచే పరుంటిని తప్పు పట్టెదరేల” అని అంది.

అప్పుడు లక్ష్మణుడు ‘మా అన్న ఉపచార మహిమ నీకు తెలియదు. ఆయన భూలోక మాంత్రికుడు’ అని అన్నాడు.

సీత సిగ్గుతో తలవంచుకొని ఉండగా రాముడు ఫక్కున నవ్వాడు. “శ్రీరాముడు సాక్షాత్తుడైవము. ఏడు భువనము లేలుచుండెను. అట్టి రాముని నీవు లేపిన వేరగేమి?” అంటూ లక్ష్మణుడు సీతను ప్రశ్నించాడు. అప్పుడు సీత “ఏమే చిలుకా! అబద్ధాలు పలికావు. రాముడు బాగానే ఉన్నాడు కదా!” అంటూ చిలుకను గద్దించి

పలికింది. అంతట లక్ష్మణుడు 'సీత పెంచిన చిలుక నీ మంచికై అలా పలికింది' అని సీతకు సమాధానము చెప్పాడు. అందుకు రాముడు అలుక తీరి ఘనముగా నవ్వాడు. సీత అలుక తీరింది. అందరూ ఆనందించారు.

మార్పులు-చేర్పులు- ప్రయోజనం

మూలంలో సీతమ్మవారి అలుక వర్ణించబడలేదు. ఇవి కేవలం జానపదుల కల్పన. సీతారాముల దాంపత్య జీవితంలో చిన్న లోనగు ఏర్పడ్డప్పుడు వారెట్లు అలిగిరో, వారి అలుకను సీత పెంచిన చిలుక, లక్ష్మణుని సాయంతో ఎట్లు తీర్చెనో, మిక్కిలి ఔచిత్యంగా, మనోహరంగా దీనిలో వర్ణించబడింది.

విశేషాంశాలు:

భావన:

1. చిలుక అలిగిన సీత చెంతకేగి
భూదేవి బిడ్డ విడ బుద్ధి నీకు!

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 102)

అంటూ పల్కింది. భూమాత ఓర్పుకు మారుపేరు. అట్టి భూసుతనైన సీకింత కోపం తగునా! అని హెచ్చరించింది. ఆ పల్కులకు సీత ఎంతో కోపంతో చిలుకను కొట్టెదనని బెదిరించింది. చేసేది లేక అలుకతో నున్న రాముని దగ్గరికెళ్ళి పాదాల వ్రాలి "ఓ రామ చంద్రా! సీత సంగతి తెలియదా!

కౌసల్య తనయుడవు ఘనంగల తండ్రి!

భూదేవి యల్లుడవు బుద్ధియిదితగునా!

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 103)

అంటూ పల్కింది. భూదేవి సహనానికి మారుపేరు. అట్టి భూమాత అల్లుడివి. అటువంటి నీకు కోపం రాదగునా? అని చిలుక పలుకుట మిక్కిలి ఔచిత్యంగా ఉంది. ఇట్లు సీతారాములిద్దరితో పల్కిన చిలుక పల్కులు మణిపూసల వంటివి.

2. చిలుక సీతారాముల అలుక తీర్చి యత్నించింది. సాధ్యం కాలేదు. అప్పుడు వేటకెళ్ళి వస్తున్న లక్ష్మణుణ్ణి త్రోవలో చూసింది.

“మీ వదిన జానకి మంచలకనుండే! మీయన్న రాఘవుడు మంచలనకనుండే! (స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 103)

సీతారాములిద్దరు మించిన అలుకతోనే ఉన్నారు. వారి కోపం సమానంగా ఉంది. అట్టి వారి అలుకలు ఎవరూ తీర్చలేరని భావం.

3. లక్ష్మణుడు చెప్పిన ఉపాయాన్ననుసరించి చిలుక సీత దగ్గరికి వెళ్ళి, “రఘురాము ఒంట్లో లఘువు తప్పింది” అని ఇక మాట్లాడలేదు. ఆ మాటలు విన్న సీత వెంటనే లేచి, చిలుకతో “ఓరామచిలుక, వివరంగా పలుకవేమో” అంటూ అనేకసార్లు అడిగినా చిలుక పలుకలేదు.

“చిలుక పలకక యుండె చిత్తరువులాగు” (స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 103)

చిలుక చిత్రపటం మాదిరి పలుకకుండుట మిక్కిలి ఔచిత్యంగా ఉంది.

భాష:

గేయం భాష వ్యావహారికం.

ఉదా: మించలక = మించిన కోపం, (లేదా) ఎక్కువ కోపం

2. లావుతప్పట - లఘువు తప్పట.

ఫలప్రతి:

ఈ గేయం విన్నా దీర్ఘాయువు కలుగును. ఈ గేయంలో ప్రణయ కలహం ఏర్పడటం, అది తీరిన విధం వర్ణించబడింది. భారతస్త్రీకి భర్తపట్ల భక్తి ఎక్కువ. సీత పాతివ్రత్యాన్ని కుదాహరణప్రాయం. చిలుక పాత్ర చిత్రణ మరువరానిది. లక్ష్మణుడి ఉపాయమును ఎంతో మనోహరంగా చిత్రించారు.

సీత గడియ

సీతారాముల దాంపత్య జీవితంలోని రహస్యాలను కూడా గేయరూపంగా జానపదులు పాడుకొని ఆనందించారు. దానిలో ‘సీత గడియ’ ఎంతో రమ్యమైన ఘట్టం.

ఇతివృత్తము:

జనకుని కుమార్తె సీత రాముని భార్యగా అత్తిల్లు చేరింది. ఒక రాత్రి సీత పరమ గురుభక్తితో

అత్తమామలకు సేవల చేస్తూ శ్రీరాముని దగ్గరికి తొందరగా రాలేకపోయింది. శ్రీరాముడు జాజివిరులు ధరించి, జవ్వాది పూసుకొని సీత రాకకై ఎదురు చూస్తుండెను. ఆలస్యానికి సహింపని రాముడు కోపంతో ఇలా తలపోసాడు:

“సీతరో నీ పనులు చేయుట కాదు

నీవు మైమరిచి యున్నావు” అని తలపంకిస్తూ తలుపు గడియను గట్టిగా వేసి శయ్యమీద పడుకొనెను.

అప్పుడు సీత త్వరత్వరగా అత్త కౌసల్యకు పాదాలు ఒత్తింది. మామ దశరథులకు తమలపాకు మడతలు అందించింది. సుమిత్రాకైకలకు సురబీలు వేసింది. కౌసల్యకు పాన్ను అమర్చింది. పిమ్మట స్నానం చేసి పసుపు రాసుకొంది. బంగారు పూలచీర ధరించింది. రవ్వల ముత్యాల హారాన్ని, వేయి వెలగల కమ్మల్ని; రెండువేలు చేయు హారాలు, మూడువేల ముక్కర, నాలుగువేల నాను, పదివేల పతకాన్ని ధరించింది. గంటల వడ్డాణము; నీలాల కీలు కడియాలు; కడనుంచి కన్నుల కాటుక దిద్దుకొంది. నిలుపుటద్దములో తన రూపాన్ని చూసుకొని ముచ్చటపడి నవ్వుతూ పంచ భక్ష్వాన్నమును ఆరగించింది.

జిలుగు బుట్టెదారు పచ్చదము కప్పుకొని, బంగారు కలశంలో నీరు తీసుకొని, ఆకుపోకలు, మంచి అత్తరు, పునుగు, జవ్వాది, చలువ పన్నీరు, గంధము, పండ్లు, ఫలహారాలు పళ్ళెరములో సిద్ధపరుచుకొంది. మల్లెలు, మొల్లలు, విరజాజులు దరించింది. వెంటనే శ్రీరాముని శయన గృహానికి వెళ్ళి-

‘ఓ కాకుత్స్థ తనయా

వీరవతారా! పరశురాముని భంగపరిచినవాడా!

నిలబడలేకున్నాను. పాదములు నొప్పిగా నున్నవి.

తలుపు వేయగా నే తాళలేను

దంతపు తలుపులు తీయుము

ఒక్కొక్క చినుకుకే కొంగు తడిచింది.

ఓ రాముడా! కనకపు గడియ తీయుము. నాలుగు రూములైంది.

నా ప్రాణనాథా! రత్నహారము ఇచ్చెదను. కరుణతో గడియ తీసినచో నీ కాళ్ళచెంతనైన నిద్రించెదను. శరణొంది పొందును" అంటూ వేడుకొంది.

ఆ మాటలకు శ్రీరాముడిట్లు జవాబిచ్చాడు:

“నాకేమి ఒంటిలేదే నలినాక్షి! సీత
అలదిన గంధంబు అది తోడునాకు
పరిచిన పారిజాతములన్నీ తోడు నాకు
వెలిగేటి కాను దివ్యెలవితోడు”

ఓ సీతా! నీకు నిద్ర లేకున్న నాకేమి? దీపము నాకు తోడున్నది. నీవు నిలుచున్న నాకేమి? పువ్వులు, గంధము, కస్తూరి, పట్టెమంచము, పరుపు నాకు తోడున్నవి” అనెను.

చివరకు సీత అలిగి అత్త కౌసల్య దగ్గరకెళ్ళి విషయం విన్నవించింది. కౌసల్య రాముని శయన గృహం దగ్గరకు వచ్చి, దశరథ పుత్రుడవు, జనకునల్లుడవు.

భూదేవల్లుడా! యిది బుద్ధిగాదు
పాడ్డుగాని వేళ సీత నంపుదురా
బుద్ధిలేదా నీకు ఓ రామచంద్ర

సీత చేసిన దోషము శీఘ్రాన తెల్పరా” అంటూ కన్నతల్లి అడిగింది.

అప్పుడు రాముడు “ఓ అమ్మా! నీవు కోడలిని మిక్కిలి గారాబంతో పెంచావు. ఆమె నన్ను చూచునా? అంటూ చిరునవ్వు నవ్వుతూ రత్నాల గడియ తీసాడు.

అప్పుడు సీత “మా మామ దశరథులు ఒక్కరే ఉన్నారు. అత్తా! మీరు పొండి” అంటూ కౌసల్యను పంపింది. సీత సిగ్గుతో రామునికి దగ్గరగా చేరగా దీపం కలకలా నవ్వింది. పానుపుపై సుగంధాల వాసన గుభాళించింది.

“ఆడవారి కోపమెట్టిదో” అంటూ రాము డటుతిరిగి పడుకొనెను. “అగ్నిచెంత వెన్న ఎంత తడవు కరుగకుండ ఉండునో? అట్టిదే ఆడవారి కోప”మంటూ సీత రాముడిని కలిసింది.

ఇట్లు సీతారాములు కేరీవిలాసాలతో శయనించారు.

మార్పులు-చేర్పులు-ప్రయోజనం:

సీత గడియ అమూలకం. సీతారాముల జీవితంలోని అతి మధురమైన సాంసారిక శృంగార ఘట్టాలు కూడా వదలక ఎంతో మనోహరంగా గానం చేసారు జానపదులు. భార్యాభర్తల మధ్య వచ్చే ప్రణయ కోపం తాత్కాలికమని ఈ గేయం తెల్పుతుంది.

విశేషాంశాలు:

భావుకత:

సీత రాముని దగ్గరకు తొందరగా రాలేదు. అందుకు రాముడు కోపంతో వెంటనే తలుపు గడియ పెట్టాడు.

“అవనిజయై మరిచి నీవున్నావు! అనుచు తలపంకించి కడు భ్రమచెంది”

(శ్రీ. రా. పాటలు. పుట 105)

అవనిజయై అనగా వృక్షంవలె చైతన్యం లేకుండా జడత్వం వహించి ఉన్నావని ఒక భావం. అవనిజ అనగా సీత అని రెండవ అర్థం. ఈ విధంగా శ్లేషలో వర్ణన కడు రమ్యంగా చేసారు. “అవనిజమై” అని ఉంటే బాగుంటుంది.

2. సీత అత్తలకు, మామలకు సేవచేసి, తగినట్లు ఆలంకరించుకొని తగిన సంభరాలతో రాముడు నిద్రించు గృహానికి వెళ్ళి గడియ తీయమని రాముని బ్రతిమాలుతూ-

తలుపేయ కోపమును తాళంగ గలనా!

నిలుచున్న పాదాలు చేతులును నొచ్చె

(శ్రీ. రా. పాటలు. పుట 105)

అంటూ వేడుకుంది. సీత మిక్కిలి సౌకుమార్యం కలదని దీనివల్ల తెలుస్తుంది.

3. ఎంత బ్రతిమాలినను రాముడు గడియ తీయలేదు. అప్పుడు సీత రామునిట్లు వేడుకొంది:

కరుణించి తీస్తేనా కాళ్ళకడనైనా!

మించి ఒక నిద్రైన శరణొంది పోదు

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 106)

శరణన్న వారిని కాపాడునట్టి ఓ రామచంద్రా! నీ సతివైనా నేను గడియ తీసినచో కనీసం నీ పాదాల దగ్గరైనా శరణుజొచ్చి నిద్రించునని పట్టుట సీత పాతివ్రత్య ప్రకటనకు చక్కని నిదర్శనం.

4. కౌసల్య వచ్చి రాముని మందలించగా రాముడు గడియ తీసాడు. అప్పుడు సీత అత్ర కౌసల్యతో మా మామ దశరథులు ఒక్కరున్నారు? అత్ర మీరుపొండి మా మామ కడకు! (స్త్రీ. రా. పా. పుట. 106) అంటూ కౌసల్యను సీత పంపించింది. రాముడు గడియ తీసాడు. అత్రగారు వచ్చినవని తీరింది. వెంటనే ఆమెను పంపించటానికి సీత చేత జానపదులిట్లు చెప్పించటం ఎంతో బైచిత్యంగా, సందర్భోచితంగా వుంది.
5. రాముని శయ్య చేరింది సీత. ఆడవారి కొపమెట్టిదో అంటూ రాముడు ప్రక్కకు తిరిగి పడుకున్నాడు.

అగ్నిచెంతను వెన్నెంత తడవగు నోడ!

ఆడువారి కోపమ్ము అట్టిదేయనుచు

శీఘ్రాన కలిసెను శ్రీలక్ష్మీయంత

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 106)

సీత మహా సుకుమారి. వెన్నవంటి మనస్సు కలది. అగ్నివంటి పురుషుని సన్నిధిలో తొందరగా కరిగిపోయి తన్నుతా సత్వరమే అర్పించుకొంది. పైగా సిరియగు సీత హరియగు రాముని చేరుట సహజం కాదా! చక్కని అర్థవంతమైన భావన.

భాష: వ్యావహారికం.

బుద్ధటరసీకు = బుద్ధి+అటర సీకు= సీకు బుద్ధికలదా అని అర్థం.

ఫలశ్రుతి:

భువిలో ఈ పాట పాడినా, విన్నా స్త్రీలు ఐశ్వర్యవంతులై జీవిస్తారు. ఈ గేయంలో సీత అత్తమామలకు సేవలు చేయటం, పతి పాదాల దగ్గర నిద్రించటం వంటి చోట్ల పతివ్రతా ధర్మం సహజంగా, మనోహరంగా చిత్రించబడింది.

సీత దాగుడుమూతలు

జనక మహారాజు శ్రీరామ భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులకు సీత, మాండవీ, ఊర్మిళా శ్రుతకీర్తుల నిచ్చి, వైభవంగా వివాహ మహోత్సవాలు జరిపించాడు. ఆ తర్వాత తగిన కట్టుకానుకలతో వారిని ఆయోధ్య నగరానికి పంపించాడు. సీత తన చెల్లెండ్రు మరియు శాంతతో కలిసి ఆడుకొంటుండేది. పుట్టింటిలోవలెనే ఆత్రింటిలో ఆటపాటలతో కాలక్షేపం చేయసాగారు.

పిల్లల ఆటలలో దాగుడుమూతలాట ఒకటి. జానపదులు సీత దాగుడుమూత లాటను గూర్చి ఎంతో రమ్యంగా వర్ణించారు.

ఇతివృత్తము:

శాంతాదేవి ముత్యాల చవికెలోనుండి దాగుడు మూతలాడుటకు తోడి స్త్రీలను పిలుచుకొని సీతను రమ్మంది. ఊర్మిళ మాండవి శ్రుతకీర్తిని కూడా పిలిపించారు. అందరందు చేరి దాగుడు మూతలాడ నిశ్చయించుకొన్నారు.

“తల్లి ఎవరు?

కన్ను లెవరు మూతురు?

ఓడితె ధనము లెవరు తెత్తు”రని శాంత పలికింది.

అప్పుడు శాంతను తల్లిగా చేసారు. ఓడినచో మీ వద్దనుందుమని శాంతతో పల్కారు. శాంతాదేవి, మరదండ్రు కలిసి దాగుడు మూతలాడుచుండగా రాముడక్కడికి వచ్చాడు. అప్పుడు శాంత-

“ఓ రామచంద్రా! ఇక్కడ నీకేమిపని” అంటూ ప్రశ్నించింది. అంతట రాముడు “ఇచ్చట నా మరదండ్రు ఆటలాడు చుండగా చూడముచ్చట గల్గి వస్తే” నన్నాడు.

అతివలందరూ సిగ్గుతో తలలు వంచుకొన్నారు. శాంత సీతను తప్ప మిగిలిన వారినందరిని కనక మేడలకు పంపింది.

శాంతమ్మ సీతారాములను, రత్నాల చవికెకు తీసుకొని వెళ్ళింది. శాంత సీతారాములు కలిసి దాగుడుమూత లాడారు. రాముడు సీతను తాకలేకపోయాడు. సీత పరుగున వచ్చి తల్లిగా నున్న శాంతను తాకింది. సీత గెలిచింది. రాముడు ఓడాడు. ఓడినందుకు కోటి ధనము లిమ్మని సీత రాము నడిగింది. ధనము తెమ్మని సీత రాముడిని కొంగు పట్టింది. రాము డందుకు కోపగించుకొన్నాడు.

“మాతో ఆడనేల? ఓడనేల?”

ఓడి ధనము లడుగ కోపమేల?” అంటూ సీత పలికింది.

శాంత నవ్వుతూ రాముడిని చేరదీసి-

“రామా! సీత నీ ధనము కాదా?” అంటూ పలికింది.

“పున్నెమి వెన్నెల కాయుచుండగా

శాంత కన్నులు మూయుచుండగా”

సీతారాములు మరల ఆడారు. ఇది వారికి మిక్కిలి ఆనందాన్ని కల్గించింది.

మార్పులు-చర్చలు-ప్రయోజనం

ఈ గేయంలోని ఇతివృత్తం కేవలం జానపదుల కల్పన. ఇందులో సీత గెల్చింది. సీతను గెల్చించి ఆమెకు ప్రాధాన్యాన్ని కల్గించటానికే జానపదులు ఈ గేయ కల్పన చేసారు.

విశేషాంశాలు

భావుకత:

1. శాంతాదేవి సీతను కంబుకంఠి; కుందనపు బొమ్మ, పట్టపుదేవి అంటూ సంబోధిస్తూ, ఆమె పట్టపుదేవి కాగలదనే సూచన కల్గిస్తుంది.
2. దాగుడు మూతలాటలో సీత గెల్చింది. రాముని ధనం ఇమ్మని, సీత కొంగుబట్టి అడిగింది. అప్పుడు రాముడు -

“కొమ్మ నా కొంగు పట్టదగునా” అని ప్రశ్నించాడు. అందుకు శాంతాదేవి నవ్వుతూ -

“రామ నీదు ధనము కాదరా రామ సీతా!”

(ప్రీ. రా. పాటలు. పుట 109)

అంటూ ధర్మం చెప్పింది. సతి పతి సాంతం. పైగా సీత సాక్షాత్తు లక్ష్మీదేవి, రాముడు విష్ణువు. అట్టి లక్ష్మీ స్వరూపిణి సీతయే తన ధనం కాగా ఇక వేరే ధన మెందుకు? ఇట్లు శాంత రామునికి కోపం రాకుండా దర్శింపదేశం చేయటం చక్కని భావప్రకటన కుదాహరణం.

భాష:

గేయం వ్యావహారిక భాషలో ప్రయోగింపబడింది.

1. కోటి ధనములియ్యమాని = కోటి ధనములిమ్మని.

గేయం మిక్కిలి చిన్నదైనా జానపద కవి దాగుడు మూతలాటను గూర్చి చక్కగా వర్ణించాడు. సీతారాముల నిందు ఆటలాడించి, సీతా ప్రాధాన్యంను కల్పించటం విశేషం. “భక్తితోడ పద్మాక్షి పాట పాడెను” అంటూ గేయాంతమున ఉంది. కావున ఈ గేయకర్త స్త్రీయై యుండవచ్చు.

సీత వామనగుంటలు

ఇతివృత్తము:

సీతాదేవి వామనగుంటలు పాటలో సీత వామనగుంట లాడటానికి శ్రీరాముడు వామనగుంటల పీటలు వజ్రాలు తాపినవి, కెంపులు తాపినవి, రత్నాలు తాపినవి, పచ్చలు తాపినవి, నీలాలు తాపినవి, ముత్యాలు తాపినవి ప్రత్యేకంగా చేయించాడు. ఏడు వారాల నగలవలె, నవరత్నభరణములవలె, వామనగుంట పీటలను అనేక రకాలుగా చేయించాడు.

ఆటను మొదలుపెట్టారు సీతారాములు, ఆ ఆట ఆడే తొందరలో శ్రీరాముని కర్ణకుండలములు కదిలాయి. సీతకు పచ్చల భావిళాలు కదిలినవి. ఆట సాగింది. ఒకమారు జానకి ఓడింది. ఇంకొకసారి రాముడు ఓడాడు. ఇక ఆట చాలిస్తామని శ్రీరాముడు సీతతో “తమకు ఆట పీటలు అఖిల బ్రహ్మాండ”మని గుర్తు చేసాడు.

“అఖిల బ్రహ్మాండములె ఆటపీటలూ
 ప్రజలు రక్షించుట పసిడి డిబ్బీలు
 సఖియ: నీతో ఆట నేడు సంబరమాయెనే
 ఆట చాలునికను చెలియ పీట కట్టుము”.

అఖిల బ్రహ్మాండములె ఆటపీటలని శ్రీరాముడు ఆట చాలించలేదు. ఓలినీయక (ఓడినందుకు ధనము నీయక) పీట కట్టమన్నాడు. ఈ విషయాన్ని గ్రహించిన జానకి-

“పీట కట్టుమనే బొంకి పారి పోదుగా
 ఆట కరనై వేలు ఇవ్వలెక్కలున్నవి
 వోలి గట్టక అడుగుదాటి కదలనివ్వను
 నిలుపు నిలుపు మనుచు సీత ఆజ్ఞ చేసెను”

ఆడి ఓడినందుకు ఓలిగట్టి నిలబడమని సీత ఆజ్ఞాపించింది. కాని రాముడు నిలబడక వెళ్ళిపోయెను. సీత రామునిపై-

“ఓణి పట్టి ఆపెను”
 ఆట ఓడిన కాసువీసమిత్తురు గాని వేల నిత్తురా?
 నేను గెలిచినా, వోడినా నీ సొమ్ము గాదటే
 నీవు గెలిచితేను నా సొమ్ము గాదటే”

భరత లక్ష్మణులు వింటే గేలిసేతురు అంటూ తప్పించుకొనజూచాపాడు. జానకి పట్టు వదలలేదు. తన యొద్దగల ముప్పదివేల ముత్యపు పతకము, పదివేళ్ళ నున్న బంగారు బటువులు, కిరీటము, మామగారు నాగవల్లి నాడిచ్చిన ముద్రిక, పడకటింటిలోన పదిలక్షల చేయు పానుపు తీసికొనుము. ఇక నాయొద్ద కోసల రాజ్యమేలుకొమ్మనినాడు. సీతారాముల ఆటల చిత్రములు జూచి కౌసల్యారు అందరూ ఆనందించారు. సీత తన చెల్లెళ్ళతో రాముడు ఓలిగట్టక పారిపోవుచున్నాడనగా భరత శత్రుఘ్నులు పరిహసించారు.

మార్పులు - చేర్పులు - ప్రయోజనం

దీనిలోని ఇతివృత్తం అమూలకం. జానపదులకు ఈ ఆట చాలా ఇష్టం. అందుచేత తమ ఇష్టదేవతలైన సీతారాములు కూడా ఆడినట్లు వర్ణించారు.

విశేషాంశాలు:

భావుకత:

వామనగుంటలాటలో శ్రీరాముడు గెలిచాడు. దానితో సీత చిన్నబోయింది.

“అఖిల బ్రహ్మాండములే ఆటపీటలూ!
ప్రజలు రక్షించుటలు పసిడి డిబ్బీలు!”

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 107)

రాముడు సాక్షాత్తు విష్ణువే. త్రిమూర్తులు సృష్టి, స్థితి, లయకారులు, అందు అఖిల బ్రహ్మాండములను ప్రజలతోపాటు రక్షించేవాడు శ్రీహరి. రాముడే విష్ణువు కదా! అట్టివానికి లక్ష్మీయనగా పసిడి డిబ్బీల తోడుండగా సమస్తం కాపాడగలడు. అనగా సీతారాములే బ్రహ్మాండమును చూసేవారని భావం.

హాస్యం:

రాముడు గెల్చాడు. అందుకు సీత ఓలికట్టమని రాముడిని అడుగగా కోసల రాజ్యముంది, ఏలుకొమ్మన్నాడు. అందుకు సీత నేను గొల్లదాన్ని కాదు, పల్లెలు తిరిగి చల్లలమ్ము కోలేను అంటూ హాస్యమాడింది. అంతేగాక, ఓలికట్టలేక పనికిరాని మాటలేల పలుకుతానని రామునడుగటంతో అత్తలు, మాండవి, శ్రుతకీర్తి, భరత శత్రుఘ్నులు, రాముడు ఓడి ఓలికట్టనందుకు; సీత గెల్చినందుకు నవ్వారు.

భాష:

వ్యవహార భాషలో గేయం సాగింది.

ఉదా: పట్టి చక్కట్లు = పనికిరాని మాటలు

ఫలశ్రుతి:

ఈ పాట విన్నవారు సీతారాముల వలె వర్తిల్లుతారు.

కోయిల రాయబారము

మోసంతో రావణుడు సీతాపహరణం చేసాడు. త్రోవలో తన్నెదుర్కొన్న జటాయువును కొట్టి, శింశుపా వృక్షముక్రింద సీతనుంచాడు. జనకపుత్రి అన్నపానీయాలు ముట్టక శ్రీరామ ద్యానమునే చేస్తూ జీవించసాగింది. రాక్షస స్త్రీలు ఆమెను అనేక రకాలుగా బాధిస్తూ రావణుని పెండ్లాడమని వేధిస్తుండేవారు. రావణుడు కల్గించు బాధలు సహింపలేక జానకి చివరకు కోయిలను రాయబారిగా రాముని దగ్గరికి పంపినట్లు జానపదులీ గేయంలో వర్ణించారు. కలకంఠియగు సీత కలకంఠమును రాయబారిగా పంపుట ఎంతో ఔచిత్యముగా ఉంది.

ఇతివృత్తము:

సీత కోకిలను రాయబారిగా రాముని దగ్గరికి పంపుతూ ఇట్లు పలికింది: “ఓ కోయిలా! నేను భూపుత్రిని, మా తండ్రి జనకమహారాజు. ఇప్పుడు నా వస్త్రాలు మాసాయి. జడలు మైనము పట్టాయి. అత్తరు పన్నీరు అడవిపాలు, సుగంధము కస్తూరి గంగపాలు, పుష్పాలు, బుక్కాలు భూమిపాలైనాయి. చిన్నపాములు సురటి విసురుతున్నాయి. పెద్దపాములు గొడుగు పట్టాయి. గండభేరుండాలు, సింహాలు, మృగములు, పెద్దపులులు, నన్ను కాపాడుతున్నాయి. భరత శత్రుఘ్నులు, లక్ష్మణుడు నా మరదులు. పట్టాభిరాముడు నా భర్త. నీకు ముత్యాలు, వజ్రాలు ఇస్తా” నంది.

కోకిల పర్లశాల దగ్గరికెళ్ళి, రామలక్ష్మణుల చూసి, ప్రదక్షిణ చేసి, పాదాభివందనము చేసింది. “ఇందొక సాంపైన వనములో నిన్ను చూస్తేమి. ఇంతలో నిన్నెవరు కొట్టారు, తిట్టారు తెలుపు” మని రామలక్ష్మణులు కోకిలను ప్రశ్నించారు.

అంతట కోకిల “నన్నెవరు కొట్టలేదు, తిట్టలేదు. సీతాదేవి హీనస్థితిలో నుండి నన్ను మీ దగ్గరకు రాయబారిగా పంపిం”దని పల్కింది. తర్వాత సీత పైన తెల్సిన మాటలను కోయిల మధురకంఠముతో రామలక్ష్మణులకు విన్నవించింది.

రామలక్ష్మణులమాటలు విని “సీతను వీడి మేము సన్యాసులమైతిమి. విరాగులమైతిమి” అంటూ జానకిసకిట్లు సమాధానము పంపారు: “ఓ జానకీ! నీ దగ్గరికి వచ్చి ఒక్క బాణంతో రాక్షసుణ్ణి నేలమీద పడేసి నిన్ను తెస్తాము.”

అప్పుడు రాముడు “జాప్పిచెట్టుక్రింద మనమిద్దరము జూదమాడిన చోట, రావిచెట్టుక్రింద రహస్యము లాడిన చోట, మామిడి చెట్టుక్రింద మాటలాడిన చోట తప్పక నిన్నేలేదను. అనుమానము వల”దంటూ సీతకు కోయిలతో వార్త పంపాడు.

మార్పులు-చేర్పులు-ప్రయోజనం

మూలంలో సీత లంకలో ఉండి రాముని దగ్గరికి కోయిలనే కాదు, ఎవ్వరిని కూడా రాయబారిగా పంపినట్లు లేదు. ఇది కేవలం జానపదుల కల్పన.

ప్రాచీన కాలం నుండి విరహావస్థలో తమ ప్రియులకు రాయబారం పంపుట ఆచారంగా వస్తుంది. అట్టివే కాళిదాసుని మేఘసందేశం, దమయంతి పంపిన హంసదూత్యం మొదలైనవి. జానపదులు అంతకంటే విలక్షణమైన సందేశాన్ని పంపే మాధ్యమాన్ని ఎన్నుకోవటం ఇందలి విశేషం. అందులోనూ అందరికీ కన్పించే మనోహరమైన కంఠం కలదైన కోయిలను ఎన్నుకోవటంలో వారి ఔచిత్యం స్పష్టమైంది. కలకంఠియైన సీత కలకంఠి ద్వారానే ఈ సందేశాన్ని పంపినట్లు చేసిన కల్పన సహజ సుందరంగా ఉంది.

విశేషాంశాలు:

భావుకత:

1. సీత లంకలో తన దుస్థితిని కరుణారస్పూరకంగా వర్ణించింది. మాసిన వస్త్రాలు, మైనపు జడలు, కారిన కన్నీరు, సుగంధ ద్రవ్యాల విసర్జన, అంతేగాక పాములు; ఖడ్గ మృగాల వంటి క్రూరమృగాల పోలిన రక్కసుల వేధింపు; ఎంతో బాధను కల్గించే సన్నివేశ వర్ణన భావస్పూరకంగా, సందర్భోచితంగా ఉంది.
2. సీత సందేశాన్ని యథాతథంగా పునరుక్తం చేయటం, చిలుకపలుకులవలె మధుర స్వరముతో విన్పించటం ఉచితంగా ఉంది.
3. రాముడు సీతతో కూడిన స్థలాల వర్ణన, తప్పక రాక్షసుణ్ణి ఒక శరంతో చంపి యథాపూర్వకంగా మనం కూడి యుండేటట్లు చేస్తానని, అనుమానపడవద్దని సీతకు కోయిల ద్వారా తిరిగి వర్తమానం పంపటం లాంటివి సీతపట్ల శ్రీరామునికి గల ప్రేమకు చిహ్నాలు.

భాష:

మొత్తంపై తెలంగాణా ప్రజల వాడుక భాషలో గేయం సాగింది. దీనికర్త తెలంగాణా వాసియై ఉండవచ్చును.

కోవిలాలమో = ఓ కోకిలా! అని సంబోధించటం.

బుక్కాలు = రంగులు.

సీతాదేవి ఆనవాళ్ళు

సీతాపహరణం తర్వాత రామలక్ష్మణులు సీతాన్వేషణ చేస్తూ కిష్కింద చేరారు. మైత్రి, వాలి వధ, సుగ్రీవ పట్టాభిషేకాలు జరిగాయి. సీతాన్వేషణకై ముహూర్త నిర్ణయం చేసి ఆయా దిక్కులకు కపివరులను పంపుతూ, దక్షిణాన అంగదుని ఆధిపత్యములో హనుమంతుని మొదలైనవారిని పంపదలిచారు. ఆ సమయంలో సీతాన్వేషణార్థం బయలుదేరే హనుమంతుడి దగ్గరికి పిల్చి శ్రీరాముడు సీత ఆనవాళ్ళని తెల్పాడు.

ఇతివృత్తము:

సీతాన్వేషణార్థం బయలుదేరే హనుమంతుడు శ్రీరామునితో “తాను సుదతుల రూపం చూడలేదు. కావున సర్వేశ్వరీ దేవియగు సీతారూపము మాకు తెల్పుము. సీత మెచ్చునట్టి ఆనవాలిమ్ము” అని కోరగా రాముడు సీతను గుర్తించుటకై హనుమంతునికి 13 ఆనవాళ్ళను తెల్పుట జరిగింది.

సీత ఎప్పుడు శ్రీరాముడే తలుస్తుండెను. సీత కురులు నీలవర్ణంతో విప్పబడి జడలు కట్టి పెద్దవిగా ఉండును. సీత తల అంటకే అంటి నట్లుండును. శరీరమునకు పచ్చి పసుపు అలదకే అలది నట్లుండును. బంగారు ఛాయలో ఉండును. కాటుక పెట్టకయే పెట్టినట్లుండును. తిలకము దిద్దకయే దిద్దినట్లుండును. చేయకయే శృంగారం చేసినట్లుండును. పరిమళము అలదకయే అలదినట్లుండును. వేయకున్నను తాంబూలము వేసినట్లుండును. ఆభరణములు పెట్టకయే పెట్టినట్లుండును. తొలకరి మెరుపువలె, మసిగుడ్డ కట్టిన మాణిక్యము వలె, నివురుగప్పిన అగ్నివలె, కసుగందిన కుసుమమువలె, మేఘములోని సూర్యుని వలె, మాసిన అద్దమువలె, రాహువు పట్టిన చంద్రునివలె, చింతచే కడు చిన్నబోయి ఉండును.

2. కళ్యాణ మంటపములో సీతా వామనగుంటలాడుచుండగా, శ్రీరాముడు సీతను చూచుటకు వచ్చెను. సీత చెలులు రాముని చూచి సీతతో “శ్రీరాముని కన్నులు రమ్యముగా ఉన్నవని; అతడు సీలమేముడు; కమల బాంధవుడు; మన్మథుడు” అని పల్కగా సీత సిగ్గుతో తలవంచుకొన్నది.

3. ముని యాగము కాచి, శివధనుర్బంగము చేసి, సీతను రాముడు పెండ్లాడెను. ఒక శుభదినము శోభనమునకై చిత్రపుమేడ అలంకరించి, అందు రమ్యమైన బంగారు పట్టెమంచాన్ని అలంకరించారు. అనేక రకాల పూలను పాన్పుపై అలంకరించారు. అప్పుడు శ్రీరాముడు ఆ పారిజాతపు పాన్పుపై పవ్వళించెను. అప్పురస లాడుతుండగ సీతను మనోహరంగా అలంకరించుకొని, ముత్రయిదువలు తీసుకొచ్చి; రాముడు పరుండిన మందిరములోకి పంపి; బయట తలుపులేసారు. సీతమ్మ మిక్కిలి సిగ్గుతో రాముని చెంతకు రాలేకుండెను. రాముడు తన చేతి ఉంగరాన్ని తీసి, క్రింద పడవేసి, “దానిని తెమ్మని” సీతతో చెప్పగా అమె మిక్కిలి సిగ్గుతో అంగుళీయకాన్ని తీసికొని రాముని చెంతకు చేరగా, రాముడు సీతను తన తొడలపై కూర్చుండబెట్టుకొని, సుఖముల పొందెను.

4. ఏడు నిలుపు కనక మేడలో ఏకాంతమున రాముడు సీతను తొడలపై ఉంచుకొని, తలదువ్వి సుగంధములద్దెను. వెండి బంగారు కాగుల నీళ్ళతో స్నానము చేసారు సీతారాములు. మగువలందరూ సీతను అనేక ఆభరణాలతో అలంకరించారు. వయ్యారి నడకలతో, వంకర చూపుతో సీత రాముని శయ్యాగృహానికి చేర వచ్చుచుండగా రాముడు గడియను గ్రక్కున పెట్టెను.

“రామచంద్రా! అశ్రితపారిజాతా! ఆదినారాయణ! తలుపుతీయ” మని సీత కోరగా గడియ తీసి రాముడు సీతను కూడి సుఖంగా నిద్రించెను.

5. సీతారాములు పానుపుపై శయనించి ఉన్నారు. సీత పెక్కు హారములు ధరించెను. సుగంధ పుష్పముల గాలి వీచెను. అప్పుడు సీత కుచమధ్యనున్న పుష్పాన్ని రాముడు తన పండ్లతో తీసి సీతకిచ్చెను.

6. ఒకమారు సీత తన రూపాన్ని అద్దములో చూసుకొని, భ్రాంతిపడి, రాముడిచెంతకే! “శ్రీరామా! నీవు ఏకపత్నీవ్రతదవని మా తండ్రి నన్ను నీకిచ్చెను. “ఏకపత్నీవ్రతము తెలిసింది. ఇదిగో! ఈ మాయ సలి ఎవరు? అని అద్దములో నున్న తన రూపాన్ని చూపెను. అంత రాముడు సీత చేయిపట్టుకొని “సీతా! ఏల కోపించెదవు? ఈ స్త్రీ యొక్క పతిని చూపెదను” అని నిలుపుటద్దము తెప్పించి, ముందు నిలిపి-

“వారు సీతారాములు

ఇక్కడ వేరెవరున్నారు”? అని తెల్పగా అప్పుడు సీత రామునికి మ్రొక్కెను.

7. చిత్రకూటమున అందమయిన కౌలనులో సీతాదేవి పచ్చిపసుపు అలడుకొని, స్నానమాడబోయి తన ప్రతిబింబాన్నే నీటిలో చూసుకొని-

“మింటనున్న చంద్రుడు ధరణికి దిగి వచ్చినాడు.

తుమ్మెదలున్నవి, చూడరమ్మని” రామునికి కబురంపగా రాముడు వచ్చెను.

“ఓ సీతా! నీట నున్నది చంద్రుడుకాదు, నీ ముఖమే. అవి తుమ్మెదలు కావు, నీ కురులే” అని రాముడు పలుకగా సీత సిగ్గు పడింది.

8. పతివ్రతయగు సీత ఒక మారు వికసించిన పూల సురటితో రామునికి విసరుచుండెను. బాగుగా విసరగా, చిన్న రతనాల వలె సీతకు అలసటతో చెమట బిందువులు పట్టెను. అంతట రాముడు చీనాంబరమగు దుప్పటి చెంగుతో సీత చెమట తుడిచెను.

9. శృంగారమగు బంగారు ఊయ్యాలపై హంసల పాన్పున రాముడు పవళించి యుండెను. సీత ఆవలిమొగమై యుండెను. అప్పుడు రాముడు తుమ్మెను. వెంటనే సీత “కోటంత ఆయుష్షు గోవిందా! బ్రహ్మాంత ఆయుష్షు పరంజ్యోతి! చిరంజీవి” అని పలికెను. ఈ మాట పెద్దలు అనవలెను. కాని తాను రాముని, గూర్చి పక్కింది. కనుక తప్పు అని తెలిసికొని చెవిని పట్టుకొంది.

10. క్రొత్తమేడలలో ఒకనాడు సీతారాములు సాగటాలు ఆడిరి. సీత పెక్కుచూర్లు రాముడిని ఓడించెను. “ఇట్లు ఓడింతువా?” అని సీతపై అలిగి రాముడు పట్టుకాలువ కప్పుకొనెను. అంతట సీత తప్పని క్షమించమని రామునికి మ్రొక్కెను. రాముడు నవ్వుతూ లేచెను.

11. అరణ్యములో అత్రిమహాముని ఆశ్రమానికి వెళ్ళినపుడు మహాసాధ్వి అనసూయాదేవి శృంగారము వదలని దుస్తులు, చెడని నగలు ఇచ్చింది.

12. ఒకనాడు శ్రీరాముడు దండకారణ్యములో సీతాదేవి తొడలపై తలపెట్టి నిద్రించుచుండగా కాకాసురు డామెను బాధించెను. రాముడు మేల్కొని ధర్మమంత్రించి, విడువగా అది కాకాసురుని వెన్నంటి తరుమగా ఎవరు కాపాడువారు లేక చివరకు శ్రీరాముడినే శరణు వేడుకొనెను. కాకాసురుని కన్ను మాత్రము హరించి, రాముడు వానిని కాపాడెను.

13. అచ్చమైన నవరత్నాలతో తయారు చేయించిన, మహిమ కలదైన తన అంగుళీయకాన్ని రాముడు హనుమంతుని కిచ్చెను.

ఈ పదమూడు ఆనవాళ్ళను రాముడు హనుమంతునికి తెల్పుగా, రామాజ్ఞపై వాయుపుత్రుడు సీతాన్వేషణ చేసి, లంకలో సీతను కనుగొని, రామ ముద్రికను సీత కర్పించెను. సీత జాడ తెలిసికొనివచ్చి “ఓ రామచంద్రా! మీరు చెప్పిన ఆనవాళ్ళ ననుసరించి సీతను గుర్తించి, ఆమె నుండి మీకు శిరోమాణిక్యము తెచ్చితిని. సీత బలమైన పంజరంలో బంధింపబడి, చిక్కి, అలసిన రాజహంస వలె ఉంది. మిమ్ముల గూర్చి తెల్పుగా భూమిపై పడిపోయింది. మీవంటి పతి కల్లుట సర్వతికే అని పల్కింది” అంటూ హనుమంతుడు సీతమ్మ ఇచ్చిన ప్రతి ఆనవాలు రాముని కందించెను.

మార్పులు-చేర్పులు-ప్రయోజనం

ఈ గేయంలో సీత దేహ సౌందర్యంతో పాటు సీతారాముల ఏకాంత జీవితంలో జరిగే శృంగార సంఘటనలు వర్ణించబడ్డాయి. ఇవి మధురమైన ఘట్టాలు. సీతారాములు ఆదర్శదంపతులు. పావన చరితులు. ఎవరైనా గుర్తించటానికి ఆనవాళ్ళు తెల్పుట సామాన్య విషయం. కాని సీతారాముల ఏకాంతమందు జరిగిన శృంగార విషయాలను ఆనవాళ్ళుగా రాముడు హనుమంతునికి తెల్పి, సీతను తొందరగా గుర్తించటానికే కాక ఆమెను నమ్మించటానికి తోడ్పడేటట్లు చేయటం ఎంతో ఉచితంగా ఉంది.

విశేషాంశాలు:

భావుకత:

శ్రీరాముడు సీత సౌందర్యవర్ణనను ఎంతో మనోహరంగా చేసాడు. సీత సహజ సౌందర్యవతి. తొడుగులు తొడగకనే తొడిగినట్లుండును. అంతేకాదు. తొలకరి మెరుపువలె; మసిగుడ్డకట్టిన మాణిక్యం వలె ఉంటుంది. కందిన సుమము, శీతాకాలంనాటి సేతువు, మేఘంలోని మెరుపు, రాహువు పట్టిన చంద్రుడు

చక్కని ఉపమానం. దీనిలోని ఉపమానాలు చాలవరకు సీతపరిస్థితిని తాత్కాలికమని, అతి త్వరలోనే చక్కబడునని, తెల్పుటకు ఉపయోగింపబడ్డాయి. ఇవి తగిన కవి సమయాలు. వర్ణన సహజంగా ఉంది. సీతమ్మను చెరగొన్న రావణుడు త్వరలోనే తొలగిపోవునని తెలుస్తుంది.

2. ఒకనాడు సీత రాముని పాదాలు వత్తుతూ, “వికసితవిరుల సురటి చేపట్టి వేగముగ” విసిరింది.

అప్పుడు “చిటి చిటి వజ్రాలు చితికించినట్లు!

సీత సిరి మేనెల్ల చెమ్మటలు బోస!”

(ప్రీ. రా. పాటలు. పుట. 128)

సీత సుకుమారి. వికసించిన పూల వీవెనతో వినరగానే ఆమె మేనున చిన్న వజ్రాలంతటి చెమట బిందువులు అలసట వల్ల కల్గాయి. ఇక్కడ చెమట బిందువులను చిన్న వజ్రాలతో పోల్చుట మనోహరంగా ఉంది.

3. హనుమంతుడు సీత జాడలు రామునికి తెల్పుతూ, ఆమె పంపిన శిరోమాణిక్యాన్ని అందించాడు.

“ఓ రామచంద్రా! సీతాదేవి బలమైన పంజరం నడుమ చిక్కి

అలసిన రాజ హంస వలె నున్నదని” రామునికి తెల్పాడు. సీతను హంసతో పోల్చుట సహజం. అప్పటి స్థితిలో బక్కచిక్కిన, అలిసిన హంసవలె ఉన్నదనటం ఎంతో ఉచితమైన భావన.

4. రాముని పరమాత్మతో; నారాయణునితో; సీతను లక్ష్మీదేవితో పోల్చుటం వారియొక్క అవతార తత్వాన్ని తెల్పుతుంది.

భాష:

కుడుతా = చొక్కా

దీపంపు కనులు = దీపంవలె ప్రకాశవంతమైన నయనాలు.

ఈ గేయంలో సీతారాముల అదర్శప్రాయమైన దాంపత్య జీవితంలోని మధుర సన్నివేశాలను ఒకచోట వర్ణించటం విశేషం.

సీత చెఱ

పితృవాక్య పరిపాలనాదక్షుడైన శ్రీరాముడు, సీతాలక్ష్మణ సమేతుడై వనములకెళ్లాడు. పంచవటిలో శూర్పణఖ పరాభవం జరిగింది. శూర్పణఖ ప్రేరితుడైన రావణుడు సీత నెత్తుకొని పోయి, లంకలో అశోకవనములో ఉంచి తనను పొందమని కోరాడు. త్రిజట మొదలైన రాక్షస స్త్రీలను కాపుంచాడు. అక్కడ సీతపడే బాధలను, సీతా రావణుల సంభాషణను; హనుమంతుని రాకను జానపదులు ఈ గేయంలో వర్ణించారు.

ఇతివృత్తం:

రావణుడు సీతాపహరణం చేసి, లంకలో అశోకవనమునందుంచి, తనను కూడమని ఆమెను బాధించసాగాడు. సీతను చెఱకొన్న వార్తకు ప్రజలు హర్షిస్తారని రావణుడు పలికాడు.

“నా తండ్రి జనకుడీ వార్త విన్న నీ తల నరికించు నోయనా!” అని సీత బదులుచెప్పింది. వారికిట్లు సంభాషణ జరిగింది: “నీమీది మోహంతో నిన్ను తెచ్చాను. యముని మాటలెందుకు చెప్తావు. అతడు మా లంకలో కొలువున్నాడు. నీకు సకల భూషణము లిస్తాను. మా లంకను ఏలుకో! నీకు లంకలో నేను తప్ప ఇంకెవరున్నారు? నీ రూపు చూసి నేను నిలువలేకున్నాను. నన్ను పొందుము” అని రావణుడు పలికాడు. అంతట సీత “నా చెఱ తొలగించి నిన్ను ఖండించ రాముడున్నాడు.

ఈ లంకను ఏలుటకు మా వదినె మండోదరి ఉంది. రాముడేంచి

నీ తలలు నరుకును. దొంగకుక్కవలె నన్నెత్తుకొని వచ్చావు.

అగ్నిమీద ఈగలు వ్రాలునా? చీంబోతు లెన్నైనా ఏనుగుతో

సమానమౌనా? కుక్కలు సింహమును కరచునా? ఓ లోకరక్షకా?

పది తలలు త్రుంచి వీని మదమణచుము. దయతో రమ్ము”

అని రాముని ప్రార్థిస్తూ రావణునికి సమాధాన మిచ్చింది.

“రాముని చూతునా? ఈ చెఱ వదలునా? రాముడు నన్ను బాసి పదినెలలైంది. కనకపు మృగంను పొందగోరి, రాముని పంపాను. లక్ష్మణుని దూషించితిని, కృపతో రాముని చూపేవారు లేరా? ఈ రాక్షసుని వార్త రాముని కెవ్వరు తెల్పుతారు?” అంటూ సీత విలసిస్తున్న సమయంలో హనుమంతుడు అశోకవనంలోకి ప్రవేశించాడు.

“నేను రాముని బంటును. హనుమంతుడని నన్ను పిలవరు.

శ్రీరామ ముద్రికను తీసికొని, సముద్రం చాటి వచ్చితిని” అని పలికాడు.

“హనుమంతా! నీవేమి ఆనవాలు తెచ్చావు? రామలక్ష్మణులు బాగున్నారా? నా చెఱ విడిపించగలరా? కైక మమ్మింత చేసింది. నా కర్మమిట్లుంది. హనుమంతా! నీవెట్లు వచ్చితివి? నేను చేసిన పారపాటుకు బాధపడుచున్నాను. రాముడు వచ్చి నన్ను కాపాడునా?” అని చింతిస్తూ పల్కుతున్న సీతను చూసి, హనుమంతుడు-

“రాముడు తప్పక వచ్చి నిన్ను కాపాడు”నని పలికాడు. అప్పుడు సీత “రాముడు ‘సీతా!’ అని పిలచునా? రాముని నిజంగా మరల చూతునా? నా బంగారు లక్ష్మణుని చూతునా? కైక ఇట్లు చేసెను” అంటూ సీత చింతించింది.

తర్వాత రామ రావణ యుద్ధం జరిగింది. రావణుడు వధించబడ్డాడు. పుష్పవస్త్రీకురిసింది. పట్టపుటేనుగు నెక్కి సీతారాములు అయోధ్య చేరారు. వసిష్ఠుడు వచ్చి వైదేహికి పట్టం కట్టాడు.

మార్పులు-చేర్పులు-ప్రయోజనం:

1. మూలంలో రావణుడు అశోకవనమందున్న సీత దగ్గరకెళ్ళటం, సీతారావణుల సంభాషణం, రాక్షస స్త్రీలు సీతను బాధించటం, త్రిజటాస్వస్థ వృత్తాంతం, సీతాదేవి ప్రాణత్యాగం చేయ యత్నించే సమయంలో హనుమంతుడు రఘుస్వామి చరితం గానం చేయటం, హనుమ సీతకు కన్పించటం, సీతతో సంభాషిస్తూ తన స్థితిని తెల్పటం; మారుతిని రావణుడని సీత శంకించటం; సీత సందేహ నివృత్తికై హనుమంతుడు తన దివ్య రూపాన్ని చూపటం; ముద్రికాప్రదానం, సీత తన శిరోమణిని హనుమంతుని కివ్వటం జరిగింది.

గేయంలో సీతారాముల సంభాషణ తర్వాత రావణుడు వెళ్ళగానే హనుమంతుడు అశోకవనంలో ప్రవేశించి సీతను చూడటం “ఏలమ్మసీతమ్మ, నేను రాముల బంటునమ్మ, నా పేరు హనుమంతు మ్మా!” (స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 132) అని పలుకుతూ రాముని ముద్దుటంగరాన్ని తెచ్చానని చెప్పినట్లుంది.

2. మూలంలో అశోకవనభంగం; అక్షయ వధ; ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మస్థానికి హనుమంతుడు కట్టుబడిఉండుట, లంకాదహనం; తర్వాత శిరోమణి ప్రదానం చేసి హనుమంతుడు సీత జాడ తెల్పుటం, వానరసేనను సుగ్రీవుడు నడపటం, వారధి నిర్మాణం, విభీషణ శరణాగతి, కుంభకర్ణ, ఇంద్రజిత్తుది రక్కునులతో సహా రావణవధ, విభీషణ పట్టాభిషేకం, సీత అగ్ని ప్రవేశం, శ్రీరామ పట్టాభిషేకముంది.

గేయములో సీతారావణుల సంవాదం, సీతా హనుమంతుల సంభాషణ జరిగింది. తర్వాత హనుమంతుడు మారుజాబులు తిప్పియిచ్చాడు. రావణునితో రాముడు యుద్ధం చేసాడు. రావణుని పది తలలు త్రుంచాడు. పుష్ప వర్షం కురిసింది. పట్టణం వారంతా చూస్తుండగా వారు పట్టపేనుగు ఎక్కి వెళ్ళారు. వసిష్ఠ మహామునులు వచ్చిరు. అప్పుడు వైదేహికి పట్టం కట్టారు. (స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 133)

హనుమంతుడు సీతను కనుగొన్న తర్వాత జరిగిన కథాంశం అంతా నాలుగు పాదాలలోనే ముగించటం జరిగింది.

3. పుష్పక విమానానికి బదులు పట్టపుటేనుగు అని మార్పారీ జానపదులు.
4. సీతారాములకు పట్టాభిషేకం జరిగినట్లు మూలం కాని గేయంలో “వైదేహి పట్టం కట్టిరి” అని సీతకు ప్రాధాన్య మిచ్చారు.

సీత బాధను గేయమంతా వర్ణించి, మిగిలిన కథను నాలుగు పాదాలలో ముగించారు. “సీత చెత” తో ముగించటం ఇష్టపడని జానపదులు పట్టాభిషేకం వరకు కథను గానం చేసి సుఖాంతం చేశారు. కథను సుఖాంతం చేయటంలో జానపదులకు గల మక్కువ దీనివల్ల తెలుస్తుంది.

విశేషాంశాలు:

భావుకత:

రావణుడు సీతతో “నీమీద మోహంతో తీసికొని వచ్చాను. నీవు నన్ను “అన్నా” అని ఏల సంబోధించావు?” అని పలికాడు. అప్పుడు సీత -

“ఒకరి భామను నీవు ఒనగోరి తెస్తే!

గొట్టెవలె నీ గొంతు కోసురా యముడు” అన్నది.

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 131)

సీత రావణుని గొట్టెతో పోల్చింది. గొట్టె తెలివితక్కువ జంతువు. అట్లే రావణుడు దూరాలోచన లేనివాడు. గొట్టెను కోసినట్లు యముడు రావణుని గొంతు కోస్తాడని సీత పల్కింది. హంతకుడగు యముడిట్లు చేస్తాడని వర్ణించటం సముచిత భావన. అంతేగాక, జానపదులు తమకు అందుబాటులో నున్న ఉపమానాన్ని స్వీకరించటం గమనార్హం.

2. “రాముడు చెఱబోయిన నిన్ను చేకొని పాలించునా? రాముని ఓడించి నిన్ను చెఱగొంటానని రావణుడు సీతతో పలికాడు. అప్పుడు సీత “దొంగ కుక్కవలె చొచ్చి తెచ్చితివి! అగ్నిమీదను ఈగలు వాలునాయన్న!

“చీంబోతులెన్నయిన ఏనుగుతో సరియోనా!

కుక్కలెన్నయినాను కరచునా సింహమును?” అని పల్కింది.

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 131)

రావణుని దొంగ కుక్కతో పోల్చటం చక్కగా ఉంది. ఉపమానం సరిగా, సూటిగా, వాడిగా ఉంది. అగ్నిపై ఈగలు వ్రాలవు. తాను అగ్ని వంటిది. అట్టి తనను ఈగవంటి రావణుడు తాకలేడని పల్కుట ఉచితంగా ఉంది. చీంబోతులు ఏనుగుతో సరికావు. కుక్కలు సింహంనేమి చేయలేవు. నీచుడైన రావణుడు వీరాగ్రేసరుడైన రాముని గెలువలేడని భావం.

3. రాముని చక్రధరునితో పోల్చి, సాక్షాత్తు నారాయణ స్వరూపుడని తెల్పటం ఉచితంగా ఉంది.

భాష:

గేయం వ్యవహార భాషలో సాగింది.

1. ఘళ్ళు = ఘడియలు.
2. తోడ్కుపోరాద = తీసికొని పొమ్ము.

దుష్టుడైన రావణుడి పట్ల సీతకు గల వివ్యాభావం ఈ గేయంలో చక్కగా వ్యక్తీకరించటం జరిగింది.

సీత అగ్ని ప్రవేశము

శ్రీరాముడు మాయవియగు రావణునింట పెక్కునాళ్ళున్న సీతను తాను పరిగ్రహించినచో లోకులు నిందిస్తారని తలచి సీత పవిత్రతను లోకాలకు చాటుటకు అగ్ని పరీక్ష చేయింపఁజేసెను. మనోవాక్యాయ కర్మల పఠినే దైవముగా భావించు సద్గుణ ఖని పూతచరిత సీత అగ్నిప్రవేశం చేసే ఘట్టాన్ని జానపదులిట్లు గానం చేసారు.

ఇతివృత్తము:

పర్వశాలలో సీతారాములు జూదమాడుచుండగా బంగారు వన్నెగల లేడివచ్చి, వయ్యారాన్ని ఒలుకబోస్తుండగా సీత చూసింది. లేడి అందానికాకర్షితురాలైన సీత దాన్ని తనకు ఆడుకొనుటకు తెచ్చియిమ్మని కోరింది. “అది మామూలు మృగము కాదు; రావణుని మాయ” అని రాముడు అనెను. “దనుజమాయకాదు. బ్రహ్మ దానినెట్లు చేసెనో కాని నాకదితప్పక కావలె నని సీత రాము నర్థించింది. విధి ప్రేరితుడైన రాముడు ధనుర్దారియై దాన్ని వెన్నంటి బహుదవ్వుల కరిగి, పట్టుకొనలేక బాణముతో కూలవేసెను. అది రాముని కంఠ స్వరముతో హా “సీతా! హా లక్ష్మణా!” అని అరుస్తూనే నేలకూలింది. ఆ మాట విన్న సీత రామునికి ఆపద సంభవించినదని తలపోసి, లక్ష్మణునితో బెట్టిరముగా మాట్లాడి, “రాముని కాపాడు పామ్మని” పలికింది. ఆ పల్కులు సహింపని సౌమిత్రి గిరిగీసి ఆనలు పెట్టి ఏడుస్తూ రాముని వెదకుతూ వెళ్ళాడు.

రావణుడు మాయయతి వేషములో వచ్చి, సీతనపహరించి, మార్గమధ్యమున తన్నుడిన జటాయువును పడవేసెను. అపహృతయైన సీత తన నగలమూటను ఋష్యమూకాద్రిపై పడవేసింది. రావణుడు సీతను లంకకు చేర్చెను.

రామలక్ష్మణులు సీతాన్వేషణ చేస్తూ, జటాయువు ద్వారా సీతాపహరణ వార్త తెలుసుకొన్నారు. దారిలో సుగ్రీవునితో మైత్రి చేసి, వారిని వధించారు. రామాజ్ఞానుసారం వాయునందనుడు సీతాన్వేషణ కేగి, లంకలో సీతను కన్నాని, రామ ముద్రికను యిచ్చి, ఆమె శిరోరత్నమును తెచ్చి రామునకర్పించెను. రాముడు వారధి నిర్మించి, లంకకేగి, రావణాది సమస్త దుష్ట రక్కసులను చంపి, విభీషణునకు లంకాపట్టము కట్టెను.

విభీషణుడు రామాజ్ఞపై సీత నలంకరించి, రాముని చెంతకు గొనితెచ్చాడు. రాముడు సీతతో మాట్లాడనందుకు ఆమె మూర్ఛిల్లింది. రావణుని చెఱలో ఆరునెలలున్న సీతను “కుక్క ముట్టిన కుండతో” పోల్చెను. సీత ఎన్ని ప్రమాణాలు చేసినా రాముడంగీకరించలేదు.

రాముని ఆనతిపై హనుమంతుడు 60 యోజనాల పాదపు; 40 యోజనాల వెడల్పుగల అగ్నిగుండాన్ని తయారు చేసి అందు అగ్ని రగుల్కొల్పెను. ఆ అగ్నిలో ప్రవేశింపమని రాముడు సీతను ఆదేశించెను. సీత పూత చరిత - అగ్నికి ముమ్మారు ప్రదక్షిణం చేసి, రాముని తలుస్తూ అందు ప్రవేశించింది. అగ్ని చల్లగా మారింది. సీత పునీతయై సిగ పూలైన వాడకుండ మిక్కిలి కాంతిగల దేహంతో బయటికి వచ్చెను. ఆకాశవాణి “ సీత పరమ పతివ్రత” అని పల్కింది. అంతట దశరథుడేతెంచి, “సీత మహా పతివ్రత” అని వెల్లడించెను. దేవదుండుభులు మ్రోగెను. పూలవాన కురిసింది. భూదేవి సీతను రాముని తొడపై నుంచెను. అంతట రాముడు సంతోసించి సీతాసమేతుడై లక్ష్మణుడాదిగా గలవారితో పుష్పక విమానారూఢుడై అయోధ్యకు చేరాడు.

గుహునికి, నందిగ్రామాన ఉన్న భరతునికి వర్తమానం పంపెను. అందరూ మహానందముతో కలిసారు. సీతారాములు పరమానందముతో పట్టాభిషిక్తులై అయోధ్యను పాలించారు.

మార్పులు-చేర్పులు-ప్రయోజనాలు:

సీత అగ్నిప్రవేశం తర్వాత బ్రహ్మాది దేవతలు స్రత్యక్షమై, సీత మహాప్రతివ్రత, పూత చరిత్ర అని పల్కుట; అగ్నిదేవుడు “ఇంతకు రావణు వెంటనుంది మాయసీత, నిజమైన సీత మీ ఆజ్ఞచే నావద్దనే ఉంది. కావున పరిగ్రహించు” డని రాముని కోరగా అతడు సీతను గ్రహించినట్లు మూలములో ఉంది.

గేయంలో శీర్షికకు సంబంధం లేని పూర్వగాధనంతా తెల్పారు. కాని, అగ్నిదేవుని పల్కుట గూర్చి వ్రాయలేదు. దీనికి మనమొక కారణాన్ని ఊహించవచ్చు . రాముడు చేసిన రావణ సంహారాది కార్యకలాపాలన్నీ అసలు సీత కోసం కాని, మాయ సీత కొరకు కాదు. మాయా సీత కొరకైనచో ఇంత ప్రయాసపడటం అనవసరమనిపించును. అందువల్ల జానపదులు మూలంలో లేని భావాన్ని పరిహరించుట యుక్తియుక్తంగా వుంది.

2. మూలంలో అగ్ని వ్రేల్చగా దానిలో సీత ప్రవేశించినట్లుంది. గేయంలో 60 యోజనాల పాదపు; 40 యోజనాల వెడల్పుగల అగ్నిగుండమని పేర్కొనబడింది. ఇంత పెద్దదిగా నిర్మించుట కష్టతరం. జానపదులకు అద్భుత సన్నివేశం కల్గించటానికి పెద్దగుండాన్ని తయారు చేసినట్లు ఇట్లు కల్పించి యుంటారు. అంతేగాక, అంత పెద్ద అగ్నిలో దూకిన సీతమ్మ పతివ్రత కావున మిక్కిలి తేజస్సుతో బయటికి వచ్చినట్లు గేయంలో పొగడటం ఉచితంగా వుంది.

3. రావణుడు సీతను వెంట్రుకలు పట్టి ఈడ్చుకొని రథంపై నిడుకొని వెళ్ళినట్లు మూలంలో ఉంది. గేయంలో జానపదులు దుష్టుడైన రావణుడు సీతను తాకటానికి కూడా ఇష్టపడడు. అందుచే సీత మూర్ఛపడిపోగా మట్టిపెల్లతో సహా రావణుడు ఎత్తుకొని, రథంపై నిడుకొని పోయినట్లు మిక్కిలి ఔచిత్యమైన మార్పు చేశారు.

విశేషాంశాలు:

భావుకత:

శ్రీరామబాణంచే హతుడగుచు మారీచుడు శ్రీరాముని కంఠస్వరంతో సీతా- లక్ష్మణుల పిలుస్తూ మృతి చెందాడు. ఆ మాటలు విన్న సీత లక్ష్మణునితో రాముని సహాయం కొరకు వెళ్ళమని పలికింది. కాని లక్ష్మణుడు రామాజ్ఞపై ఇక్కడ సీత సహాయార్థం నియమించబడ్డాడు. కాబట్టి లక్ష్మణుడు రామునకెట్టి ఆపద రాదనే దృఢ సంకల్పంతో, వెళ్ళటం తగదని సీతతో పల్కాడు.

యుగములు కృంగినా జగములు చెడినా
సోమ సూర్యుల నడక యెప్పుడు తప్పినను
అగ్నికి చెదపట్టినా ఆపదలు రావు.

(గ్రీ. రా. పాటలు. పుట 167)

రామునికి ఎట్టి పరిస్థితులలోను ఆపదలు రావని లక్ష్మణుడు సీతతో నొక్కి వక్కాణించాడు. సూర్య చంద్రులు గతులు తప్పవచ్చు. అగ్నికి చదలుపట్టునుగాక! కాని, రామునికి మాత్రం ఆపదలు రావని భావన.

2. మాయా సన్యాసి వేషంలో రావణుడు పర్లకాల దగ్గరికి వచ్చి, తనకు భిక్ష వేస్తున్న సీతను చూసి ఇల్లని పల్కాడు:

“శ్రీలక్ష్మీవా నీవు, భూలక్ష్మీవోను! వనలక్ష్మీవో నీవు వాపుగా దెలుపు”

(గ్రీ. రా. పాటలు. పుట 168)

రావణుడు సీతను చూడగానే అతని నోటిలో అతనికి తెలియకుండగనే వాస్తవం పల్కుట జరిగింది.

దొంగిలించుటకై వచ్చి, ఆమెను చూసి, సహజ సౌందర్యంకు ఆశ్చర్యపడి “సాక్షాత్తు లక్ష్మీదేవివే నీవు” అని రావణుడు పల్కుటం పరమ ఆశ్చర్యం; గొప్ప భావుకత.

3. రావణుడు సీత నెత్తుకొని లంకామార్గంన పోసాగాడు.

సీతను పెల్లతో రథంపై నుంచి/శీఘ్రాన తాబోయె లంకామార్గమున

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట 168)

రావణుడు సీతను తాకటానికి కూడా జానపదులు అంగీకరించరు. అందుచే ఆమె మూర్ఛపడియుండగా ఆమెను తాకకుండా మట్టి పెల్లతో సహా ఎత్తుకొని పోయెనని పేర్కొన్నారు. సీతను రావణుడు తాకలేదు. అట్టి సీతను రాముడు కాదనటానికి వీలులేదనే భావం ఇందు సూచితం.

4. రావణావధానంతరం సీత నలంకరించి రాముని చెంతకు తీసికొనిరాగా, రాముడు ఆమె మొగం కూడా చూడక తిరస్కరించాడు.

అనుజుడ తమ్ముడ ఓయి లక్ష్మణుడ!

కుక్కముట్టినకుండ కుదరదు మాకు!

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 171)

“లక్ష్మణా! రావణుడనే కుక్క తాకిన కుండవంటి సీతను నేనొల్లను” అని రాముడు పల్కాడు. కుక్క ముట్టిన కుండను, దానిలోని ఆహారపదార్థాన్ని ముట్టము. అట్లే సీతను పరిగ్రహించనని రాముని అభిప్రాయం. కుక్క ముట్టిన కుండ మంచి ఉపమానం. సీతను అన్నంకుండతో పోల్చారు జానపదులు. కుండలో వండుకొనుట జానపదుల లక్షణం. తమకు ఉచితమైన ఉపమానం తీసికొనటం సమంజసంగా ఉంది.

5. భూదేవి, సీత అగ్నిలో ప్రవేశించి తిరిగి రాగానే ఆమె నెత్తుకొని, రాముని తొడలపై నుంచి, సీతను పరిగ్రహింపకున్న ధరణిపై పంటలెన్నటికీ పండవని అతనితో పలికింది. అంత దశంధుడు ఏతెంచి ఇట్లా పలికాడు:

‘పరమాత్మ శ్రీరామ సతి చేకొనుము!

జానకిని నీవింకా చేకొనకుంటే!

పుర్విని లోకములు వుండనేరవుగ !

పరలోకములు లేవు పరమాత్మ మాకు !

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 174)

సుతులు లేకున్న గతులు లేవు. నీకు సంతానం కలగాలి. అప్పుడే మాకు ఊర్ధ్వలోకాలు కలుగుతాయి. లేనిచో మాకు పరలోకాలు లేవు. కావున సీత నేలుకొనుము. పైగా నీవు ఏకపత్నివ్రతుడవు. అట్టి నీవు పత్నిని విడిచిన నీకు పుత్రులు కలుగరు. మాకు పరలోకములు కలుగవు. సీత పునీత కావున ఏలుకొని మన వంశాన్ని ఉద్ధరించ”మని దశరథుడు రాముని కోరటం మిక్కిలి బైచిత్యంగా ఉంది. పైగా దశరథుడు శ్రీరాముని “పరమాత్మ” అని సంబోధించటంలో అతనిలోని దైవతత్వం విశదమగుతుంది.

భాష:

వ్యావహారిక భాషలో గేయం సాగింది.

ఉదా: ఆనెట్టి = ఆనపెట్టి (ఒట్టుపెట్టి అని అర్థం)

ఫలశ్రుతి:

ఈ గేయం పాడినా విన్నా శ్రీరాముడు సిరిసంపద లిస్తాడు.

శ్రీరామ పట్టాభిషేకము

శ్రీమహావిష్ణువు దుష్టశిక్షణచేసి, ధర్మసంస్థాపనార్థమై రామావతారమెత్తాడు. తండ్రియానతి ననుసరించి 14 ఏండ్లు వనవాసం చేసి, రావణాది రక్కసులను హతమార్చి అయోధ్యకు వచ్చెను. కులగురువగు వసిష్ఠమహర్షి శ్రీరామునకు పట్టాభిషేకం చేసెను. పట్టాభిషేకం జరుపబడిన విధమును జానపదులు ఈ గేయంలో ఎంతో ఇంపుగా వర్ణించారు.

ఇతివృత్తము:

రావణవధానంతరము శ్రీరాముడు సీతాలక్ష్మణ సమేతుడై అయోధ్యాపురి చేరాడు. కొసల్యాదిమాతలు

సంతోషపడ్డారు. ఊర్మిళాదేవిని నిద్రమేల్కొలుప లక్ష్యణునంపారు. లక్ష్యణుడు అన్నగారి ఆజ్ఞపై ఊర్మిళను నిద్రలేపి సరగున వచ్చెను. శాంత వసిష్ఠుని పిలిచి, రామునికి శుభలగ్నమున పట్టం కట్టమని కోరింది.

అందుకు అభిజిల్లగ్నమును నిర్ణయించి, మొదట విష్ణుశ్రరపూజ చేసారు. సింహాసనాన్ని చక్కగా అలంకరించారు. నవరత్న భితిమగు గద్దెను వసిష్ఠుడు వర్ణించెను. అంత శివపార్వతులు దేవేంద్రాది దేవతలను, ఋషిగణములను రావించారు. పరమేష్ఠియు ఆహ్వానింపబడెను. కాముని సతి, సరస్వతి, శచీదేవి, అరుంధతి, అమరకన్యలు, దేవాంగనలు విచ్చేశారు. అయోధ్యానగరమందలి ముత్తయిదువులు వచ్చారు. మంత్రి, సామంత, దండనాథులు, సమస్త రాజగణములు విచ్చేశారు. జనకమహారాజు సపరివారంగా వేంచేసెను.

అందరూ పాగడ్తుండగా, వేదమంత్ర పఠన ధ్వనులతో, పెక్కు వాద్యముల మ్రోతతో, కులగురువగు వశిష్ఠుడు మంగళాష్టకములు పఠిస్తుండెను. శుభముహూర్తము సమీపించగానే శ్రీరాముని సీతాయుక్తంగా కనకపు సింహాసనాన అభిషిక్తుని చేశారు.

తలపై మణికిరీటముంచారు. మంగళవాద్యములు మ్రోగుతుండగా రాము డనేక దానాలిచ్చెను. దశావతారముల వర్ణనము చేశారు. స్త్రీలు మంగళహారతులిచ్చారు. 11 వేల సంవత్సరాలు పాలించమని దీవించి, అక్షింతలు చల్లారు. వసిష్ఠాది ఋషులకు కట్టకానుకలిచ్చి సత్కరించారు. 12 ధాన్య రాసులను దానము చేశారు.

సీతారాములను సుందరమగు రథముపై కూర్చుండబెట్టి అయోధ్యా నగరాని కేగారు. అప్పుడా నగరమందలి స్త్రీలు పూలవసంతాలు చల్లారు. కర్పూర నీరాజనా లిచ్చారు.

మూర్ధాభిషిక్తుడగు శ్రీరాముడు సీతతో కూడి వారునికి మ్రొక్కిెను. వసిష్ఠమునికి వందనములు చేసారు. ఋష్యశృంగునకు, తల్లులకు వందనాలు చేసారు. చివరకు శాంతకు మ్రొక్కిరి. అంత శాంత “భూభారము మోసి పుత్రులని కనుమని, శంకలేక రాజ్యము లేలుమనియు” దీవించింది.

మూర్ఖులు - చేర్చులు - ప్రయోజనం:

1. సీతారాములచేత ననుజ్ఞాతుడైన లక్ష్యణుడు ఊర్మిళను నిద్రలేపి పరగున వచ్చాడు. 14 ఏండ్లు నిద్రలోనున్న ఊర్మిళను శిష్ట కవులు మరచినా, జానపదులు మరువలేదు.

2. మూలంలో కౌసల్యాది మాతలు వసిష్ఠునితో పట్టాభిషేకం గూర్చి తొందరచేయగా గేయంలో శాంతచే ప్రేరితుడైన వసిష్ఠుడు రామాభిషేకంకు లగ్నం నిశ్చయం చేసినట్లుంది. ఆడుబిడ్డయైన శాంతకు ప్రాధాన్యం నిచ్చారు ఈ జానపదులు.
3. మూలంలో పట్టాభిషేకానికి ముందు పురమేగగా, గేయంలో పట్టాభిషేకానంతరమని మార్చారు. గేయంన పట్టాభిషేకానంతరం హరునికి, వశిష్ఠునికి, ఋష్యశృంగునికి, తల్లులకి, చివరకు శాంతకు సీతారాములు మ్రొక్కినట్లుంది. పెద్దలకు మ్రొక్కించి వారినుండి దీవెనలు పొందుట ఉచితంగా ఉంది.

విశేషాంశాలు:

భావుకత:

సీతారాములచే అనుజ్ఞాతుడైన లక్ష్మణుడు 14 ఏండ్లు నిద్రలోనున్న తన సతి అయిన ఊర్మిళను నిద్రలేపి వచ్చేసమయంలో శంకరుడు లక్ష్మణుని ముఖంచూస్తూ శ్రీరామునితో ఇట్లా పలికాడు:

సతి లేపుకొని రాగా సౌమిత్రి ముఖమూ!

పొంగుచూనున్నది పుండరీకాక్షా!

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 101)

రామచంద్రుని కన్నులు ఎంతో రమ్యమైనవి. వికసించిన తెల్ల తామరపూవులంత అందంగా నున్నవని హరుని సంబోధన వల్ల తెలుస్తుంది. “పుండరీకాక్షా” అన్న సంబోధనవల్ల నారాయణత్వము సూచితం. 14 ఏండ్ల పిదప సతిని చూసి వచ్చుటచేత లక్ష్మణుని ముఖం ఆనందంతో పొంగిందని పార్వతీపతి భావన. దీనిలో సౌమిత్రి ముఖ సౌందర్యం, శ్రీరాముని నయనాల సౌగంధ్యం వర్ణితం.

2. శ్రీరామ పట్టాభిషేక మహోత్సవం జరిగే సమయమున కాంతలందరూ కలిసి మంగళహారతులు పాడుతూ మత్స్య, కూర్మ, వరాహ, నారసింహ, వామన, శ్రీరామకృష్ణ బౌద్ధావతారాలను గానంచేసారు. శ్రీరాముడు సాక్షాత్తు విష్ణువే అని వారి భావన.
3. పట్టాభిషేకం తర్వాత శ్రీరాముడందరికి కట్టు కానుకలిచ్చి సత్కరించాడు. అప్పుడు హనుమంతుడు తనకు కంఠహారమివ్వగా ఆనందంతో అందరూ వింటుండగా -

కలలోను రఘుపతిని చూచి యెఱుగుదుమా!

మన భాగ్యమున కైక వరమడిగెదానా!

(ప్రీ. రా. పాటలు. పుట. 207)

అని కైకను సంభావించాడు. కైక వరమడుగుటచే శ్రీరాముడు అడవులకెళ్ళెను. కావున మనోహర రూపుడైన శ్రీరామ దర్శనమైంది. నిజంగా కైక మనకు మేలుచేసినదనటం జానపదుల మహనీయమైన భావన.

భాష:

శిష్ట వ్యవహార భాషలో గేయం సాగింది.

పనికాయ తొడగిరి= పనిచేయ ప్రారంభించిరి.

సందర్భచితమైన వర్ణనలతో శ్రీరామ పట్టాభిషేకమనే ఈ గేయం ఎంతో మనోహరంగా వర్ణించబడింది.

లక్ష్మణదేవర నవ్వు:

శ్రీరాముడు రావణవధానంతరము సీతాలక్ష్మణ సమేతుడై ఆయోధ్యకు వచ్చి ఒక సుమూహార్తమున పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. లక్ష్మణుడు 14 ఏండ్లు వనవాసమున సీతారాములకు సేవలు చేసెను. ఆ పదునాలుగేండ్లు లక్ష్మణుని సతి ఊర్మిళాదేవి పతియానతిపై నిద్రిస్తూనేయుంది.

శిష్టపులు సీతారామలక్ష్మణుల ఘనతను మాత్రమే పొగడ్డారు. కాని లక్ష్మణుని ఇల్లాలు, మహాసాధ్వియగు ఊర్మిళను ఎవ్వరూ గుర్తించలేదు. జానపదులు మాత్రము వీరిని మరువలేదు. “లక్ష్మణదేవర నవ్వు” అనే ఈ గేయంలో ఊర్మిళా లక్ష్మణుల సహజీవనాన్ని అభివర్ణించి, ఆనందించారు జానపదులు.

ఇతివృత్తము:

రావణ వధానంతరము శ్రీరామ పట్టాభిషేకం ఆయోధ్యలో జరిగింది. ఒకనాడు సభలో సుగ్రీవ, విభీషణ, హనుమంతాది సకల వీరులతోను సింహాసనాధిష్టుడై రాముడుండెను. లక్ష్మణుడు రాముని సన్నిధిలో కూర్చుండి మెల్లమెల్లగా తల ఊపుతూ నిండు సభలో అకారణముగా కిలకిలా నవ్వెను. “గుమ్మడి కాయల

దొంగ అనగానే భుజాలు తడుముకొన్నట్లు” సభికులందరూ తమను చూసే లక్ష్యణుడు నవ్వెననుకొనిరి. జాలరిస్ట్రీని తలనెక్కించుకొన్నందులకు నవ్వెనని శివుడనుమానించెను. అన్నను చంపించి తాను రాజైనందుకు నవ్వెనని విభీషణుడు, అనరాని మాటలాడు స్త్రీల నమ్మరాదని నవ్వెనని జానకి, ఈశ్వరుని పెండ్లిలో నడుము విరుగుటచే సరిగా నడవనందుకు నవ్వెనని జాంబవంతుడు, తన తండ్రిని చంపినవానితో కలిసి తిరుగుచున్నాడని తన్నుగూర్చి నవ్వెనని అంగదుడు, వాలిని చంపించి, అతని భార్యను సతిగా ఏలుచున్నందుకు నవ్వెనని సుగ్రీవుడు, ఇంద్రజిత్తుకు పట్టుబడినందులకు నవ్వెనని హనుమంతుడు, లంకలో చెరనున్న భార్యను గ్రహించినందుకు నవ్వెనని శ్రీరామచంద్రుడు తలంచిరి. ఇట్లు సభలోని వారందరూ తమతమ లోపాలను తలచుకొని బాధపడసాగారు.

సభలోని వారి నిట్లనమానపరచినందుకు రాముడు మండిపడి కత్తిదూసి లక్ష్యణుని చంపనెంచగా అందరు వారించారు. లక్ష్యణుడు అన్న పాదాలపై వ్రాలి కారణమిట్లు వివరించెను: “మన అరణ్యవాస సమయములో పర్వతాలలో మీరిద్దరు నిద్రించుతరి ధనుర్బాణములు ధరించి, నేను కావలికాయుచుంటిని. ఆ నిశీధిలో చీమ మొదలు సింహం వరకు నిద్రించుచుండెను. నేను మాత్రము మీ సేవార్థము మేలుకొని యుంటిని. నా దరి చేరలేక నిద్రాదేవి ఏడ్చుచుండెను. ఆమె చెంతకేగి, కారణమడుగగా నిద్రాదేవి ‘నా ప్రభావమున సమస్తజీవులు నిద్రించుచున్నవి. కాని నీపై నా ప్రభావం పడలేదు. ఇది ప్రకృతి విరుద్ధము. నాకు అవమానము జరుగుట వలన దుఃఖించుచున్నాను’ అని పలికింది. నిద్రాదేవికి నమస్కరించి నేను అన్నానది నెల సేవలో నున్నాను. నా భార్య అయోధ్యలో ఒంటరిగా ఉంది. భర్తను వదలి భార్య ఉండుట తగదు. కావున నన్ను వదలి ఆమెను చేరుము. ఆమె రాత్రి పగలు నిద్రించునట్లు చేయుము. 14 ఏండ్ల తర్వాత నన్ను చేరుము, అని విన్నవించితిని. అదే ప్రకారము 14 ఏండ్ల పిదప ఈ రోజు నిందుసభలో నిద్రాదేవి నన్నావరించి, కన్నుల పండుగగా వేయికండ్లతో చూడవల్సిన నీవైభవమునకు అంతరాయం కలిగించినందుకు పెద్దగా నవ్వితిని” అని పలికెను. లక్ష్యణుని సోదర భక్తికి మెచ్చిన రాముడు, తన తప్పును గ్రహించి, తనను తానే చంపుకొనబోగా వసిష్ఠాదులు అడ్డుపడి “లక్ష్యణుని కాళ్ళు వత్తుటవలన ఆ పాప పరిహారమగు”నని తెల్పారు.

అంతట లక్ష్యణునికి నిద్రించుటకు పాస్పమర్పారు. అందు లక్ష్యణుడు నిద్రించగా రాముడాతని పాదములొత్తెను. రాముడు తన మరదండ్రను పెద్దల అనుమతితో చూచి, తన తమ్ముళ్ళకు తగినవారని ఆనందించి, వారికి మిక్కిలి చిన్న వయస్సులోనే వివాహం జరిగింది, అందుచే వారికి ఇప్పుడు మరల వివాహం చేయించదలిచి వసిష్ఠాదులచే సుముహూర్తములు పెట్టించెను.

తదనంతరము భరత, లక్ష్మణ, శత్రుఘ్నులకును, మాండవి, ఊర్మిళ, శ్రుతకీర్తులకును మంగళ స్నానాలు చేయించి, రాజోచితమైన అలంకరణాలు చేయించి, అందరును పురమేగారు. చక్కగా వివాహములు జరిపించి, రాత్రి శోభనములు ఏర్పాటు చేసారు. పాలు పంచదార కలిపినట్లు భార్యభర్తలు కలిసి ఎంతో ఆనందించారు. అందరునూ ఆలస్యంగా నిద్రించారు.

శ్రీరాముడు విందు ఏర్పాటు చేయించెను. అందరును విందులారగించుచుండిరి. విందుకు హనుమంతుని పిలుచుట రాముడు మరచెను. అది గ్రహించక రాముడు చిన్నబోయివున్న హనుమంతుణ్ణి తనతో కలిసి భుజింపమనెను. రామునితో కలిసి భుజించుట భావ్యము కాదని హనుమంతుడు రాముడు తిన్న పిదప ఆ కంచము నెత్తుకొని అవిసి చెట్టెక్కి, చిలిపి చేష్టలు చేసెను. తర్వాత శ్రీరామప్రసాదము అందరికి పంచెను. రాముడు హనుమంతునికి ముత్యాలహారమిచ్చి సత్కరించెను.

మార్పులు - చేర్పులు - ప్రయోజనం:

లక్ష్మణదేవర నవ్యగూర్చి వాల్మీకి రామాయణంలో లేదు. లక్ష్మణుని బాత్సభక్తికి, ఊర్మిళ పతిభక్తికి నిదర్శనంగా ఈ గేయరచన సాగింది. తప్పు చేసినచో రాముడైనా ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకొనక తప్పదని తెల్పుచున్నదీ గేయం. రాముడు పెద్దల అనుమతితో మరదండ్ర చూచి ఆనందించటం, మరల వారికి వివాహం చేయించటం, అందరికి శోభనాలు చేయించటం, విందు బోజనాలు, హనుమంతుని చిలిపిచేష్టలు జానపదుల ఎంతేని ఆకర్షించే మధురఘట్టాలు. ఈ గేయంలో ఇలాంటి చక్కని సన్నివేశాలు కల్పించి, జానపదుల సాహిత్యానికే వన్నెతెచ్చారు కాని, మరదండ్ర అందాన్ని రాముడు పొగడడం, లక్ష్మణుని పాదా లోత్రటం మాత్రం అనౌచిత్యంగా ఉన్నాయి.

విశేషాంశాలు:

భావన:

1. రాముడు నిందు కొలువులో ఉన్నాడు. కోసలాధిపతి అయిన శ్రీరాము డసామాన్యుడు. “అఖిలాండ కోటి బ్రహ్మాండ నాయకులు” అని సంబోధించటాన్నిబట్టి చూడగా రాముడు సాక్షాత్తు అఖిలాండాన్ని కాపాడే నాయకమణి అని భావన.

2. నిందుసభలో లక్ష్మణుడు తలవూపుతూ అకారణంగా కిలాకిలా నవ్వాడు. గుమ్మడికాయల దొంగ అనగానే భుజాలు తడుముకొన్నట్లు సభికులు తమను చూసియే లక్ష్మణుడు నవ్వాడని భావించుకొన్నారు. జాలరి స్త్రీని తలపై ఎక్కించుకొన్నందుకు నవ్వెనని శివుడు అనుమానించాడు. అన్నను చంపించి తాను రాజైనందుకు నవ్వెనని విభీషణు డనుకొన్నాడు. నడుము విరుగుటచేత సరిగా నడువలేని స్థితిలో ఉన్న తనను చూసి నవ్వెనని జాంబవంతుడు, తన తండ్రిని చంపినవానితో కలిసి తిరుగుచున్నందుకు నవ్వెనని అంగదుడు, అన్నయైన వాలిని చంపించి అతని భార్యను తన భార్యగా చేసికొన్నందుకు నవ్వెనని సుగ్రీవుడు అనుకొన్నారు. అట్లే ఇంద్రజిత్తుకు పట్టుబడినందుకు నవ్వెనని హనుమంతుడు, లంకలో చెరనున్న భార్యను గ్రహించినందుకు నవ్వెనని శ్రీరాముడు తలంచారు. లక్ష్మణుడు నవ్వినందుకు సభలోని పెద్దలు తమలో తాము ఇట్లనుకొనటం మిక్కిలి విచిత్రమైన కల్పన.

3. శృతకీర్తి వర్ణన ఇట్లు చేయబడింది:
చిగురుటాకులబోలు చిన్న పాదములు,
సింగిణి విల్లుల బోలు కనుబొమల తీరు,
కలువరేకుల బోలు కన్నుల తీరు,
దానిమ్మ గింజలే తరుణి పలువరుస,
చామంతి రేకులే చెలియ చెక్కిళ్ళు.

చుక్కలలోన బాల చంద్రునట్లు- లనే ప్రయోగాలు మంచి ఉపమానాలంకారాలు. సాంప్రదాయక వర్ణన ఔచిత్యంగా ఉంది.

4. సీత మరదులకు తన చెల్లెండ్రనప్పగిస్తూ ప్రేమలు జాలువార ఇట్లు పలికింది:

తమ్ములు యైనను మీరు సుమి తమకు
మరదులు అయినను మీరే సుమి తమకు
సహోదరులు లేక తమ రిప్పుడును
అబ్రాత్య కన్యలము అయివుంటి మనిరి.

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 236)

మాకు మీరే తమ్ములవంటివారు. మీరే మరదులు. మాకు సహోదరులు లేరు. మేము భాత్యహీనులం అని పలికింది. మరది తమ్ములతో సమానమని పల్కటం ఎంతో సమంజసంగా ఉంది. వారిని సోదరులుగా భావించి ఆదరించటం గొప్ప సంస్కారం.

పరమ పతివ్రతలైన స్త్రీల కందరికి
పతిరాక జూచితే సంతోషముకాద!
పాలు పంచదార కలిసినయట్లు
శ్రీరాములు సీత కలిసిరపుడు.

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 239)

సీతారాముల కలయిక దీనిలో పరమ సహజంగా వర్ణితం. పాలు, పంచదార కలిసినట్లు ఎంతో ఆప్యాయంగా వారి దాంపత్య జీవనం ఉన్నదని భావన.

లక్ష్మణుని నవ్వు విని “గుమ్మడికాయల దొంగ అనగానే భుజాలు తడుముకొన్నట్లు” ఒక్కొక్కొక్కొక్క విధంగా తమ లోపాలను గూర్చి వితర్కించుకొన్నారు.

ఇది బహు విచిత్ర సన్నివేశం.

“నవ్వు నాల్గందాల చెరువు” అన్నట్లు లక్ష్మణునికి ప్రాణాపాయస్థితి కల్గింది. తొందరపడి ఏ పని చేయరాదన్నట్లు లక్ష్మణుని చంపబోయిన రాముడు అసలుసంగతి గ్రహించి ప్రాయశ్చిత్తం చేసికొనటం మరువరాని గొప్ప కల్పన.

7. హనుమంతుణ్ణి అన్ని పనులకు నియోగించటం, అతడా పనులను వేగంగా చేయటం గేయంలో వర్ణితం. హనుమంతుడు వాయుపుత్రుడు కనుక ఆ లక్షణాలు కల్గియుండటం సహజం. అంతలో విందులో రాముడు హనుమను మరవటం పిదప తనతో భుజింపుమని కోరటం, హనుమంతుడు రాముడు తిన్న పిదప పశ్చరమెత్తుకొని, అవిసి చెట్టెక్కి చిలిపిచేష్టలు చేయటం సహజంగా వున్నాయి. అప్పుడు రాముడు వ్యక్షానికి ఎదురుగా నిలిచి-

చేయిజాచి హనుమన్నును బిలిచె

రామచిలుక వలె చేతిపై వ్రాలె!

(స్త్రీ. రా. పాటలు. పుట. 241)

హనుమంతుడు రాముని ఆహ్వానాన్ని గ్రహించి, రిప్పున రామచిలుకవలె అతని చేతిపై వ్రాలాడు. రామభక్తుడైన హనుమను రామచిలుకతో పోల్చటం సముచితంగా వుంది.

భాష:

1. గడ్డెలు బెట్టించీ= సింహాసనములు చేయించి.
2. సింగిణి విల్లులబోలు= ఇంద్రధనుస్సులవంటి.

పలఁపుతి:

ఈ పాట పాడినను, విన్నను పరమాత్మ పరబ్రహ్మలోకాలిస్తాడు.

ఊర్మిళాదేవి నిద్ర:

దుష్టశిక్షణచేసి శ్రీరాముడు అయోధ్యలో పట్టాభిషిక్తుడయ్యాడు. రాముడు ప్రజారంజకంగా రాజ్యమేలుచుండెను. లక్ష్మణుని భార్య ఊర్మిళ పతిననుసరించి 14 ఏండ్లు నిద్రించింది. అట్టి పతివ్రతఅయిన ఊర్మిళాదేవి నిద్రగూర్చి శిష్టకవులు వర్ణించలేదు. 14 ఏండ్లు పతిని వదిలి ఆహారాన్ని గ్రహింపక నిద్రను వరించిన పరమసాధ్విని ఈ 'ఊర్మిళాదేవి నిద్ర' అనే గేయంలో జానపదులు అభివర్ణించారు.

ఇతివృత్తము:

శ్రీరామునకు త్రిభువనములు మెచ్చగా పట్టాభిషేకమైంది. లక్ష్మణుడు తన సతి ఊర్మిళను తలచక సీతారాముల సేవలోనే నిమగ్నమై ఉన్నాడు. అంతట సీత గుర్తుచేయగా శ్రీరాముడు లక్ష్మణుని "ఊర్మిళాదేవి చెంతకువెళ్ళి ఆమె దుఃఖాన్ని దూరముచేయు" మని పంపాడు. అన్నగారి మాటలకు సామిత్రి "మహా ప్రసాదము" అంటూ తన గృహమున కేగాడు. నిద్రలోనున్న ఊర్మిళ వెంటనే లేవలేదు. తర్వాత నిద్రలేచిన ఊర్మిళలక్ష్మణుని చూచి పరపురుషుడనే భావంచేత తన శయ్యచేరినందుకు నిందించింది. ఆ నిందావాక్యాలు విని, లక్ష్మణుడు కత్తితో తనను తాను చంపుకోబోయాడు. అపుడు ఊర్మిళ పతిని గుర్తించి పాదములపై

వ్రాలింది. తనకు నమస్కరించిన సతిని లేవనెత్తి ఆమె బాధను పోగొట్టాడు లక్ష్మణుడు. 14 ఏండ్లు నిన్ను వదలి నిద్రాహారాలు మాని సీతారాముల సేవ చేసేతినని తెల్పాడు. పూర్వజన్మ దుష్కృతంవలన తమకు ఎడబాటు కల్గిందని వారు బావించారు. ఈ సంగతి తెలిసి కౌసల్య వారిచెంతకు వచ్చి చక్కగా తలంటి స్నానంచేయించి తగిన దుస్తులు, ఆభరణాలు ధరింపజేసింది. పిండివంటలతో మధురపదార్థములు వారిచే ఆరగింపజేసింది. వారికి దృష్టి తగలకుండా నివాళులిమ్మని సీత కోరింది. వారికి హారతు లిచ్చారు.

సీత శాంతలు హాస్యంగా మాట్లాడుకొన్నారు. ఊర్మిళా లక్ష్మణుల శోభనాన్ని ఏర్పాటు చేయించారు. శయ్యాగృహమును చక్కగా అలంకరించారు. తాంబూలాలు సేవిస్తూ పాన్పున దంపతులిద్దరూ ముచ్చటించుకొను సందర్భంలో సీత చెఱగూర్చి ఊర్మిళ ప్రశ్నించగా, లక్ష్మణుడు సీతాపహరణాన్ని, సుగ్రీవమైత్రిని, హనుమంతుడు సీత జాడలు తెల్పిన విధానాన్ని, రావణవధా ఘట్టాన్ని, సీత అగ్నిప్రవేశ వృత్తాంతాన్ని, సీతారాములకు పట్టాభిషేకం జరిగిన సంగతినీ, సవివరముగా తెల్పాడు. సీత కష్టగాధను విన్న ఊర్మిళ ఎంతో దుఃఖించింది. తీరిన కష్టాలకు చింతించకూడదని అందరూ పట్టాభిషిక్తుడైన రామపునిచూచి ఆనందించారు.

మూర్ఖులు - చేర్పులు - ప్రయోజనాలు:

1. మూలంలో సీతారామ లక్ష్మణులు అరణ్యాలకెళ్ళే సమయంలో లక్ష్మణుడు ఊర్మిళతో తన ప్రయాణాన్ని గూర్చి చెబుతాడు. అప్పుడు ఊర్మిళ తానుకూడ వస్తాననగా, 'బావ నడిచిన త్రోవలో నీవు నడవకూడదనియు, నేను వచ్చువరకు నిద్రించుచుండు'మనియు లక్ష్మణుడు అంటాడు. పతి ఆనతిపై ఊర్మిళ 14 ఏండ్లు యోగనిద్రలో గడిపినట్లుంది. పట్టాభిషేకం తర్వాత అన్నగారి ఆజ్ఞపై లక్ష్మణుడు భార్యను చూడవచ్చెను. 14 ఏండ్లు సీతారాముల సేవతప్ప భార్యను తలంచని కఠినుడుగా మూలంలో వర్ణితం. కాని గేయంలో ఊర్మిళను కూడా సీతవలె పతివ్రతగా చిత్రింపతలచి ఈ మూర్ఖు చేసియుండవచ్చు.
2. 14 ఏండ్లనుండి చూడని పతిని చూసిన ఊర్మిళ పరపురుషునిగా భావించటం, తననుతాను చంపుకొనబోయే లక్ష్మణుని పతిగా గుర్తించటం, కౌసల్య వారికి శోభనం చేయించటం, లక్ష్మణుని భాతృసేవ, ఊర్మిళ పాతివ్రత్యాన్ని జానపదులు చక్కగా వర్ణించారు. ఊర్మిళాదేవి పతిభక్తి వెల్లడించటానికి ఈ గేయం కూర్చబడింది.

విశేషాంశాలు:

భావుకత:

1. అన్నావదినెల ఆజ్ఞపై లక్ష్మణుడు భార్య శయ్యచేరి నిద్రిస్తున్న ఊర్మిళను లేపుచుండెను. నీ ముద్దుముఖం సేవింపవచ్చానని పల్కాడు.

అమృతధారలు కురియగా పలుకవే! ఆత్మ చల్లన చేయవే!

(ప్రీ. రా. పాటలు. పుట. 243)

అమృతం వంటి మధుర వాక్కులతో పల్కుము. వేడెక్కిన నా ఆత్మను నీ చల్లని మాటలతో చల్లార్చుమని లక్ష్మణుని భావన. 14 ఏండ్ల ఎడబాటువల్ల భార్యనుండి అమృత వాక్యాలు కోరాడు. ఎడబాటుతో కాలుతున్న ఆత్మను చల్లార్చుమని భార్యను కోరటం మిక్కిలి ఉచితమైన కోరిక.

2. ఊర్మిళను మేల్కొల్పిన లక్ష్మణుడు “ఓ బాలా, 14 ఏండ్లు నిన్ను విడిచి జీవించాను. ఆహారనిద్రలు వదిలాను. నీమీద ప్రతిజ్ఞచేసి చెప్పుతున్నాను. ఇది మన కర్మ. ఏల నందువేమో-

పుణ్యపురుషుల స్త్రీలను యెడబాసి

పూర్వజన్మమున మనమూ

ఎన్నెన్ని యుగములైనా ఇది మనకు అనుభవించక తీరదు.

(ప్రీ. రా. పాటలు. పుట. 244)

మనం పూర్వజన్మలో పుణ్యపురుషులను వారి స్త్రీలనుంచి వేరుచేసి యుండవచ్చు. ఎన్ని యుగాలైనా కర్మను అనుభవించక తప్పదు. అందుచే ఇప్పుడు 14 ఏండ్లు వేరై జీవించితిమి” అని పల్కటం మిక్కిలి తగినట్లుంది.

3. సుగ్రీవ మైత్రీ ననుసరించి రామలక్ష్మణులు కిష్కింధలో ఋష్యమూక పర్వతంపై ఉండిరి. అప్పుడు సుగ్రీవుడు సీతమ్మ నగలమూట రామునకిచ్చాడు. అందున్న నగలు సీతవేనా? అని రాముడు వాటిని లక్ష్మణునికి చూపి అడిగాడు.

ఇన్ని తోడుగుల యెరగను శ్రీరామ! సూర్య ఉదయమున నొక్క
ఇందుముఖి పద్మముల యుండేటి అందెలటు నమ్మిపిని.

(ప్రీ. రా. పాటలు. పుట. 247)

ఇక్కడ మూలంలో-

నాఝాం జానామి కేయూరేనాఝాం హంజా నామి కుండలే
నూపురేత్యభిజానామి నిత్యం పాదాభివందనాత (రా. కిష్కిం. 6-22)

అని వుంది. పై గేయభావన దీనికి అనుసరణమే. లక్ష్మణుడు తనకు సీత ఆభరణాలేమీ తెలియవని, కాని ప్రతిదినం నిద్రలేచగానే సీతాదేవి పాదాలకు మ్రొక్కిడి వానిని కాబట్టి అందెలను మాత్రం గుర్తించగలను అని తెల్పాడు. దీనివల్ల లక్ష్మణుడు సీతను తల ఎత్తి చూసేవాడు కాదని, ప్రతిరోజు పాదాలను మాత్రమే తాకేవాడని తెలుస్తుంది. నిజంగా లక్ష్మణుడు ఎంతటి మహోన్నత లక్షణుడో దీనివల్ల తెలుస్తుంది.

భాష:

గేయరచన వ్యావహారిక భాషలో సాగింది. తెలంగాణాప్రాంత భాషలో ఉంది.

1. ఇంత ద్రోహము కొస్తురా= ఇంతటి ద్రోహం చేయుదురా?
2. దద్దిలి పడిలేచెను= భయపడి లేచెను.
3. దేవి తోడుకు వస్తిమి= దేవిని తీసుకొని వచ్చితిమి.

ఫలశ్రుతి:

ఊర్మిళా విరహం తెలిపే ఈ గేయం ఎవరు పాడిననూ, విన్ననూ విష్ణులోకాలు శిష్టకవులు కల్పించారు. సీతమ్మకే అగ్రతాంబూలమిచ్చారు. లక్ష్మణుని భాతృభక్తినే తప్ప ఊర్మిళ పాతివ్రత్యాన్నిగూర్చి తెలుపలేదు. సీత వనవాస కాలంలో కొన్ని నెలలు తప్ప రాముని విడిచి లేదు. కాని ఊర్మిళ 14 ఏండ్లు భర్తను విధివశాన ఎడబాసి విరహంతో జీవించింది. భర్తవచ్చి తనగూర్చి తాను తెల్పుకొన్నప్పటికీ వెంటనే గుర్తించలేని దీనస్థితిలో ఉండెను. అలాంటి సాధ్వినిగూర్చి జానపదులు గేయంలో వర్ణించటం మిక్కిలి విశేషం. దీనివల్ల లక్ష్మణుని భాతృభక్తితోపాటు ఊర్మిళ పతిభక్తి అందరికీ తెలుస్తుంది.

సీత శుభగోష్ఠి:

శ్రీరామ పట్టాభిషేక మొక శుభముహూర్తమున జరుపబడింది. రామరాజ్యమున ప్రజలు సుఖంగా కాలక్షేపంచేసారు. ప్రజలు ఈతిబాధలు లేక ధర్మానురక్తులై న్యాయవర్తనులై ఆనందంతో సదా రామనామస్మరణ చేస్తూ ధన్యులయ్యారు.

సీతారాములు ఏకాంతమున ఉన్న సమయంలో సీత శుభగోష్ఠి నడుగుటచే రాముడు సర్వమంగళకరము, శుభకరము అగు రామాయణ గాథనే సీతకు విప్పించాడు. శుభకరమైన అంశాలగూర్చి తెల్పుటకే “సీత శుభగోష్ఠి” అనే ఈ గేయాన్ని జానపదులు నిర్మించారు.

ఇతివృత్తము:

అయోధ్యలో రాముడు పట్టాభిషిక్తుడై యుండెను. ఒకనాడు సీత ఏకాంతములో రాముని “శుభగోష్ఠి” కోరింది. రాము డానందముతో సుందరమైన సీతను తన తొడలపైనుంచుకొని ప్రేమతో కాంక్షతీర తిలకిస్తూ నిట్లు చెప్పెను: హరుని విల్లు విరిచి ఆవనిజయైన నిన్ను పరిణయ మాడితిని. ఆనందంతో అయోధ్యచేరి భోగముల ననుభవించుచుంటిమి. ఒక శుభముహూర్తాన నన్ను మూర్ధాభిషిక్తుని చేయవలెనని నా తండ్రి తలంచెను. అప్పుడు కైకమ్మ తల్లి తన పుత్రుడగు భరతునకు పట్టము కట్టమని, నన్ను 14 ఏండ్లు వనముల కంపుమని, నా తండ్రిని కోరింది. నాతోపాటు నీవు లక్ష్మణుడు అడవులకే తెంచితిరి. భరతుడు చిత్రకూటమునకు వచ్చి నాయొక్క పాదుకలు గొంపోయెను. నా పాదుకలకు పట్టాభిషేకమొనర్చి, తాను నంది గ్రామమున మునివృత్తి నుండి నా ప్రతినిధిగా రాజ్యపాలన చేసెను.

లక్ష్మణుడు పర్ణశాలలో మనల కాపాడెను. మాయలేడిని తెమ్మని నీవు నన్ను వేడుకొనగా నేను దాన్ని పట్టుటకు వెళ్లితిని. క్షణములో దానిని వధించితిని. నీవు కఠిన పలుకులతో లక్ష్మణుని నిందించి, నా చెంత కంపితివి. అప్పుడు ఒంటరివగు నిన్ను రావణుడెత్తుకపోయెను. నీ జాడ ఆ జటాయువువల్ల వింటిమి. సుగ్రీవుడు నీ నగలివ్వగా తీసుకొంటిమి. శబరి భక్తితో పెట్టిన ఫలము లారగించితిని. పర్వతములతో వారధి నిర్మించి, లంకలో జొచ్చి రావణుని ద్రుంచితిని.

విభీషణునికి పట్టము గట్టి ముక్కోటి దేవతలు పాగడగా పుష్పకమెక్కి ఆనందముతో అయోధ్యచేరితిమి. అయోధ్యలో నేను పూలపాన్పుపై ఆవనిజతో పవళించితిని.

మదిరాక్షిరో, నీవడుగగా ఈ కథ చెప్పితిని. రాముడిట్లు రమ్యమైన తన కథనే “శుభగోష్ఠి”గా సీతకు తెల్పుట జరిగింది.

మార్పులు - చేర్పులు - ప్రయోజనం:

1. మూలంలో శ్రీరాముడు సీతతో శుభ ప్రసంగాలు చేసినట్లుంది. కాని తమ గాథనే వినించినట్లు ఈ గేయమందున్నది.
2. “రావోయీ లక్ష్మణా! కానలకు పోదా”మని రాముడే పిల్చి వెంట తీసికొని పోయినట్లు గేయంలో వర్ణితం. మూలంలో లక్ష్మణుడు పెక్కుమాటలు చెప్పి, రాముడు వద్దన్నా అతన్ని ఒప్పించి అడవులకెళ్ళినట్లుంది.
3. సీతకైకను నిందించినట్లు గేయంలో వుంది. తెలిసిన గాథయే అయినా సీత రాముణ్ణి శుభగోష్ఠి అడగటం, ఆత్మకథనే రాముడు సీతకు ఏకాంతాన వినిపించటం ఉచితంగా ఉంది.

విశేషాంశాలు:

భావుకత:

1. సీతారామకల్యాణమైన కొంతకాలానికి దశరథుడు శ్రీరామునికి అభిషేకం చేసి, తగిన ముహూర్తం నిర్ణయించాడు. ఆ సంగతి తెలిసిన కైక దశరథుడు తనకు పూర్వం ఇచ్చిన వరాలను రెండింటి నిపుడు తన కిమ్మని కోరింది. ఆ వరాల ప్రకారం తన కుమారునికి పట్టాభిషేకం, శ్రీరామ వనవాసం జరగవలెను.

కర్మశేషం చేత ఒక నింద తను బొంద
అసురూల ఉసురూలు బాపుకొరకూ
తనయుడికి పట్టమ్ము కట్టించుమని కైక-
తండ్రితో వాదింపు చుండెనే సీత-

(ప్రీ. రా. పాటలు. పుట. 240)

కర్మవశాన అపనింద పొందటానికి చేసింది. ఎవరికైనా కర్మ దాటవశంకాదు. కైక దశరథుని వరంకోరి రాముని అడవులకి పంపనిచో అసురుల ఉసురులెట్లు పోతాయి? అసురుల వధించుటకే విష్ణువు రామావతారమెత్తాడు. దుష్టశిక్షణ జరిగినరోజే శిష్టుల రక్షణ జరుగుతుంది. ఆ పరిస్థితులలో ధర్మస్థాపన

కాగలదు. కాబట్టి లోకం నింద వడ్డప్పటికి సమస్త రాక్షసులను వధించటానికి కైకేయి రాముని అడవులకు పంపింది. వచ్చిన పని వదిలి వేరేపని చేస్తున్నవారికి కర్తవ్యాన్ని గుర్తుచేయటం గొప్పకార్యం. ఆవిధంగా చేసినకైక జనసామాన్యంకు నిందామాత్యురాలిగా కన్పించినా, ధర్మవిదులైన సుజ్ఞానులకు వంద్యురాలిగా నగును కదా! కైక దైవరహస్యం తెలిసిన దీమణి అని పై గేయం వల్ల తెలుస్తుంది. కైకేయి యొక్క ఈ జీవరహస్యంను తెలుపడానికే భాసుడు తన ప్రతిమా నాటకంను వ్రాసాడు.

భాష:

గేయం వ్యవహారిక శైలిలో సాగింది.

1. పావాలు= పాదుకలు.

ఇట్లు 'సీత శుభగోష్ఠి' అనే ఈ చిన్నగేయం కర్మను గూర్చి; అంతరాత్మను వివరించటంవల్ల జానపద పౌరాణిక గేయాలలో విశిష్టమైందిగా చెప్పవచ్చును. కైక లోకోపకారార్థమే ఈ పని చేసిందని తెలుస్తుంది.

హిందీలో జానపద రామాయణ గేయాలు

A. హిందీ జానపద సాహిత్యంలో రామకథ

హిందీలో ఎనిమిది మాండలిక, మూడు ఉపభాషల జానపద సాహిత్యంలో రామాయణ కథలు కోకోల్లలుగా ఉన్నాయి. ఈ అధ్యాయంలో సీతకు సంబంధించిన అనేక విషయాలను గురించి చర్చించడం జరిగింది.

జానపద సాహిత్యం సమాజానికి దర్పణంలాంటిది. సమకాలీన జీవితానికి సంబంధించిన సమస్త విషయాలు, మానవ స్థితిగతులు ఇందులో మనకు కళ్ళకు కట్టినట్టు కన్పిస్తాయి. జీవితానికి సంబంధించిన సూక్ష్మాతీసుక్షమైన సంగతులన్నీ మనకీ సాహిత్యంలో నిక్షిప్తమై వున్నట్టు బోధపడుతుంది. ఇక మన భారతీయ సంస్కృతికి రామాయణగాథ మూలాధారం. జానపద సాహిత్య కర్తలు రామాయణాన్ని ఎలా వదలిపెడతారు?

జానపద సాహిత్యం సామాన్యుల సాహిత్యం. వాల్మీకి, వ్యాసుడిలాగా దీనికి కర్తలంటూ ఎవరూ లేరు. ప్రతి సామాన్యుడూ జానపద సాహిత్యకారుడే! అతని హృదయంలో ఒక భావం ఉద్భవించింది అంటే దానిని తన భాషలో వెంటనే వెలువరించడానికి పూనుకుంటాడు. ఇందులో సాహిత్యంకంటే ఆత్మీయతాభావం అధికంగా నిండి వుంటుంది. సాహిత్యంలో భావుకత, మేధాశక్తి కన్పిస్తే జానపద సాహిత్యం సామాన్యమానవుడి పల్లె జీవన మాధుర్యాన్ని, అమాయకత్వాన్ని మనముందు ఉంచుతుంది.

మన సాహిత్యంలో రాముణ్ణి ఒక మానవ మాత్రుడుగా చిత్రించడానికి బదులు ఏవో లోకోత్తర గుణ గణాలతో నిండిన పరమాత్ముడి అవతారంగా పేర్కొనడం జరిగింది. రాముని, సీతని ఆరాధ్య దేవతలుగా చిత్రించారు.

అయితే జానపద సాహిత్యంలో సీతారాములిద్దరూ సాధారణ కుటుంబీకులుగానే చిత్రించడం జరిగింది. వాళ్ళ తీరుతెన్నులు, వ్యవహారశైలి సాధారణ మానవులలాగానే ఉంటాయి. మామూలు మనుషుల వలె మాట్లాడతారు, నవ్వుతారు, కోపించుకుంటారు, కన్నీళ్ళు కూడా కారుస్తారు. జానపద సాహిత్యంలో మనకు

రాముడు, సీత పాత్రల ద్వారా మానవతా దృష్టి కన్పిస్తుంది. గౌరవ మర్యాదలకు భంగం కలిగించే సన్నివేశాలు మనకు కన్పించవు. ప్రజా బాహుళ్యాన్ని అలరింపజేసే జీవన మార్మికతను అందులో జొప్పించడంవల్ల ఆ సాహిత్యం వాళ్ళకు ప్రాణప్రదంగా మారిపోయింది. రాముడు, సీత - ఇద్దరూ సాధారణమైన భార్యాభర్తలుగానే మన ముందు ప్రత్యక్షమవుతారు.

రాముడు వక్రయితే, సీత తమలపాకు. సీత బుట్టయితే రాముడు ధాన్యం. ఆభావం ఇలా వ్యక్తం చేయడం జరిగింది.

“సీతాయా జేయుంధీరే గుయాగుండి
రామ్ రామ్ సెయీ థోరే పాన్
సీతాయా జేయుంధీరే టోకయీ
కుంఠయీ రామ్సేయీ థోరే ధాన్”¹

మరొక చోట -

“రామ్ హేలా జల్ సీతా హేలా లహుడీ
రామ్ హేలా మేఘ సీతాహేలా ఘడ్ ఘడీ
రామ్ హేలా దహీ సీతా హేలా లహుణీ
రామ్హేలా ఘర్ సీతా హేలా ధరణీ”²

రాముడు జలమైతే సీత జలతరంగం. రాముడు మేఘమైతే సీత మెరుపు. రాముడు పెరుగయితే సీత వెన్న. రాముడు గృహమైతే, సీత గృహిణి.

ముక్తా ముక్తా బోలంతీ ముక్తా
కే వుంతీ ముక్త కే జానే
జగతా సముకా రఘుమణ ముక్తా

1. బేలాపూలే ఆధీరాల్ - పుట 60.

2. బేలాపూలే ఆధీరాల్ - పుట 60.

ఏ పరిముక్త కే జానే

జీవణి బికు యూంకీణీలిముక్తా

ఏ పరిబికా కిణాంకేజానే¹

ముత్యం ముత్యం అని అంటారేగాని ఎక్కడుంది ఆ ముత్యం? దీన్నిగురించి ఎవరికి తెలుసు? ఈ జగత్తే ఒక ముత్యం. రఘురాముడే ఒక ముత్యం. అలాంటి ముత్యాన్ని గురించి ఎంతమందికి తెలుసు? కనుక జీవితాన్ని అమ్మేసి ఈ ముత్యాన్ని ఖరీదు చేశాను. ఈ అమ్మకం, కొనుగోలు వ్యవహారం ఎవరికి తెలుసు?

పెళ్ళిగాని సీత ఒక సామాన్య పల్లెటూరి స్త్రీలాగానే ఇల్లు అలుకుతుంది. నేలమీదున్న ధనుస్సును ఎత్తి బెట్టి అక్కడ కూడా అలికి, తిరిగి ధనుస్సును అక్కడే పెడుతుంది. ఈ తతంగం చూస్తున్న జనకుడు జానకిని చూసి ఆశ్చర్యపోతాడు. సీతలో ఇమిడివున్న అలౌకిక శక్తిని అంచనా వేయటానికి ప్రయత్నించి, ఓడిపోతాడు. శివధనుస్సును హేమా హేమీలైన రాజాదిరాజులెందరో ఎత్తలేకపోయారు. అలాంటి ధనుస్సును తన కూతురు అతి సునాయాసంగా ఎత్తి అవతలబెట్టటం చూసి అవాక్యమైపోయాడు. ఆ క్షణంలో ఆయన, నేను ఈ ధనుస్సును ఎత్తిన వాడితోనే సీత వివాహం జరిపిస్తా నని నిశ్చయించుకుంటాడు.²

ధనుర్బంగానికి ఎత్తటానికి ముందే సీత రాముణ్ణి జనకుడి తోటలో కలుసుకుంటుంది. విశ్వామిత్రుడి అనుమతిని పొంది రాముడు లక్ష్మణుడు జనకమహారాజు తోటను చూడటానికి వస్తాడు. జనకుడి గారాలు బిడ్డ అయిన సీత కూడా తన స్నేహితురాళ్ళతో పూలు కోసుకోవటానికి తోటకు వస్తుంది. అప్పుడే ఆమె రాముణ్ణి చూస్తుంది. సీతా రాములిద్దరూ ఒకరినొకరు చూసుకుంటారు.

రామ్ లఖన్ ముని సం ఆజ్ఞామాంగయి

మంగళతు సఖి కరజోరి

జనక్సగర్ పులవారీ దేఖబ

ఇహో మనోరథ్మోహర్

- భలాతరకన్మే తీర్ విరాజ్కరహ

1. బేలాపూలే ఆదీరాత్ - పుట 62.

2. కాశ్మీరీ, హిందీ రామకథ తులనాత్మక అధ్యయన.

జనక్ దులారి గేల్ పులవారీ

సఖిలియ సంగ్లగాయ్

చంపాబేలి చమేలీ తోరయ

నీర్ అమీరంగ్

- భలా రఘువర్పర్ దృష్టి జాయ్ పడే ¹

ఒక భోజపురీ జానపద గీతంలో సీత ఒక పూలతొట్టి తీసుకొని తమలపాకులు నములుతూ తోటలో పూలు కోసుకోవడానికి వెళ్తుంది. అక్కడ రాముడు సీత చీరకొంగును పుచ్చుకొని - 'ఇప్పుడు నువ్వు నాదానినై పోయా'వని అంటాడు, 'నా చీర వదులురామా! మా నాన్నకు ఈ సంగతి తెలిస్తే బావుండదు. సీత పరాయిదైపోయిందంటాడు.' నవ్వుతూ రాముడు సీతతో ఆ పూలతొట్టి కట్టుంగా ఇవ్వమని అంటాడు. 'అయ్యా రామచంద్రప్రభూ! మా నాన్నగారి ఈ బంగారు పాత్రలో నాతమ్ముడు పాలు తాగుతూ ఉంటాడు. ఇది మీకివ్వడానికి వీలులేదు' అని సీత రాముడితో అంటుంది.²

కట్నాల ఆచారం సీతనుకూడా వదిలిపెట్టలేదు. ధనుస్సు ఎత్తడానికి రాముడు వచ్చినప్పుడు సీత ధనుస్సుయొక్క భారాన్ని తగ్గించవలసిందిగా మనసారా పార్వతిని ప్రార్థిస్తుంది.³

పెళ్ళిపాటల్లో వధూవరులకు సీతారాముల పేర్లు పెడతారు. వరుడి తండ్రిపేరు దశరథుడుగా మారిపోతుంది. వదువుతండ్రి జనకుడైపోతాడు.

ఈ పెళ్ళిలో వరుడికి బొట్టుబెట్టి బహుమతులు చదివిస్తారు. స్త్రీలు ఈ సందర్భంలో చాలా పాటలు పాడతారు. ఈ పాటలన్నీ భోజపురీలో ఉంటాయి. ఈ పాటలన్నిటిలోనూ ధన కనక వస్తు వాహనాలకు సంబంధించిన ప్రస్తావన ఉంటుంది.

ఆజు జనక్పుర్సే తిలక్ ఆయో

తిలక్ లేహునా చధాయి ఏభాయీ!

-
1. మైథిలీ లోక్ గీత్ - పేజీ 101 - రామ్ ఇక్బాలిసింహ రాజేక్.
 2. భోజపురీ గ్రామగీత్ - కృష్ణదేవ్ ఉపాధ్యాయ్, పుట - 143.
 3. కాశ్మీరీ - హిందీ తులనాత్మక అధ్యయన్, పుట - 66.

తడపితే బోలే నే బాబా హో కబన్ బాబా

తిలక్ హే, బడాచోర్ ఏభయా

తిలక్ హటావహు జల్దీ ఉరావహు

మేరేబాబూ రహి, హై కుంవార్ ఏబాయీ

ఆజు జనక్పురోసే తిలక్ ఆయో

తిలక్ లేహునా చఢాయి ఏబాయీ! ¹

వరుడి పెళ్ళి ఊరేగింపు ప్రారంభంకాబోయేప్పుడు స్త్రీలు మంగళహారతులిచ్చి పాటలు పాడతారు. వరుడి తరపునుంచి బట్టలు, నగలు తీసుకెళ్తారు. స్త్రీలు పాడే పాటల్లో పెళ్ళికూతుర్ని రూపంలోనూ, గుణంలోనూ సీతలాగ ఉండాలని ఆకాంక్షిస్తారు. వరుడి వస్త్రధారణను గురించి హిందీ జానపద గీతాలలో ఇలా వర్ణిస్తారు:

కాన్ రంగ్ మంగ్ వా కాన్ రంగ్ మోలియా కాన్ రంగ్ నా?

సియా దుల్హన్ కాదులా కాన్ రంగ్ నా? ²

పెళ్ళి మండపాన్ని గురించి కూడా జానపద గీతాలలో ప్రస్తావన వస్తుంది. దశరథుణ్ణి దేవ పురుషుడుగా వర్ణిస్తూ సీత తండ్రి జనక మహారాజును పెళ్ళి మండపం శోభాయమానంగా లేకపోవడానికి కారణం ఆయన మహానిర్లనుడని గేలి చేస్తూ పాటలు పాడతారు.

పెళ్ళి మండపం బ్రహ్మాండంగా తయారుచేయించే తాహతు అందరికీ ఉండదని, అలాంటి అదృష్టం దశరథుడువంటి మహానుభావులకే ఉంటుందని గీతాలు ఆలాపిస్తారు. ఆ తరువాత వధువు పక్షంవాళ్ళు నచ్చ జెబుతారు - 'మీ అయోధ్యలో సమస్తమైన బహుమూల్యమైన వస్తువులా దొరుకుతాయి. మా జనకపురి సామాన్యమైన ప్రదేశం కావడంవల్ల, మేము కూడా సామాన్యజనులం కావడంవల్ల మండపాన్ని మేము అంతగొప్పగా 'ఏర్పాటు చేయలేకపోయా'మని అంటారు. ³

1. బోజపురీ లోక్ గీతోంకీ సామాజిక వ్యవహామి - పుట. 116.

2. లోక్ గీతోంకీ సామాజిక వ్యాఖ్యా - పుట : 188.

3. ఆవధీ లోక్ గీత్ - పుట 129.

పెళ్ళిలో వధూవరుల చేతికి కట్టిన గాజు ముడి ని వూడదీసే క్రతువు చాలా మనోరంజకంగా ఉంటుంది. గాజులో వున్న ఆ ముడిని ఎవరు తొందరగా ఊడదీస్తే నాళ్ళు గెలిచినట్టు భావిస్తారు. ఈ ముచ్చటలో గెలిచిన వధువును సీతగా భావించి ఎంతో ఆనందపడిపోతారు.

సీతాకే హాథ్ కంగన్ భలేసో భేల్
గాంఠీహి గాంఠ్ సంవారిమే
ఛుటపీత్ రామ్ ఛుటల్ నాహిఁ కంగన్
సఖి సబ్ తాల్ బజాయియే
జో తోసే రామ్ ఛుటల్ నాహి కంగన్
హారిజాహు మహతారి ఏ.¹

సీతను గెలిపించి, రాముణ్ణి అపజయాల పాటుజేసి గ్రామీణ యువతులు పరిహాసాలాడతారు.

ఈ క్రింది గీతంలో కూడా అదే భావం ప్రకటితమవుతుంది:

హంసి పూచ్ జనక్ పురోకీ నారి
కహో కైసే గజక్ ఫంద్ ఛుడాయో
సుచియత్ హై తీనోంకే నాయక్
కైసే కా చాప్ చధాయో
జోరి ఆయిరనివాస్ జనక్ కీ
సియ కంగన్ ఉరఝాయో
సోరిన చూటే సియాజీకి కంగన్
గాంఠీకీ మరమ్ న పాయో
జలడూబల్ గజరాజ్ ఉబార్ యో
సంకర్ చాప్ చధాయో²

1. భోజ్ పురీ లోక్ గీతోంకీ సామాజిక వ్యవహారిక - పుట : 118.

2. అవధీ లోక్ గీత్ - పుట 223.

రాముడు సీత చేతికి కట్టిన గాజును విప్పలేకపోతున్నాడు. జానక్పురి స్త్రీలు ఆయన అసమర్థతను చూసి పకాపకా నవ్వుతున్నారు. విల్లు విరిచిన రాముడు చేతికి కట్టిన కంకణాన్ని పూడదీయలేక ఓడిపోయినందుకు ఆశ్చర్యాన్ని ప్రకటిస్తూ కేరింతలు కొట్టారు.

వివాహనంతరం సీతను అత్తవారింటికి సాగనంపే దృశ్యం జానపదాలలో అతి హృద్యంగా ఉంటుంది. సీతను ఇంతకాలంగా పెంచిన జనకుడికేకాదు - గ్రామంలోని వాళ్ళందరికీ ఈ ఎడబాటు ఎంతో బాధాకరంగా ఉంటుంది.

ఒక వైపున రాజప్రాసాదంలో రాణులు కన్నీరుమున్నీరుగా రోదిస్తూంటే, మరొక వైపున జనకుడు ద్వారం ముందు నిశ్చేష్టుడుగా నిలబడి బాధపడుతున్నాడు. గ్రామంలోని వాళ్ళందరూ కన్నీరుమున్నీరుగా ఏడుస్తున్నారు.

చివరిసారి సీతను చూడాలని అందరూ ఎంతో తహతహలాడుతూ గుమిగూడి వచ్చారు. ఆమె తిరిగి మరల ఎప్పుడు వస్తుందో ఏమోనని బాధపడుతున్నారు.¹

సీత అయోధ్య చేరుకున్నది. రాజమహాలులోని ఆడవాళ్ళకు రాముడువంటి వ్యక్తిని భర్తగా పొందడానికి సీత ఆచరించిన వ్రతమేమిటని ఆరా తీశారు. దానికి సమాధానంగా సీత ఇలా అన్నది!

గంగాహి పయిసి నహో ఇలి
సురజగోర లగత హై
సఖి హేతులసీ కే దీప్ జరావల్
రామ్ వర పావోల్ హై ²

సీతకు రాముడే సమస్త ఆభూషణ ప్రాయుడు. సీత రాముడితో - 'నువ్వు నా నొసటి సింగారంతో సమానం. లక్ష్మణుడు నా చేతికంకణం, మా అత్తగారు నా మెడలోని చంద్రహారం. నా తోడికోడలు నా కుడిభుజం. నా పుట్టబోయే బిడ్డ నా కంటిచూపు. నా ఆడబిడ్డ, నా రవికెలాంటిది. వీళ్ళనాకు అలంకరణాలు' అంటుంది. ³

1. పైథిరీ లోక్ గీత్ - రామ్ ఇక్ బాలీసింహ - పుట : 185.

2. పైథిరీ లోక్ గీత్ - పుట : 69.

3. పైథిరీ లోక్ గీత్ - పుట : 145.

సీత ఆంతర్యం ఎంత ఉన్నదమైంది! వెండి బంగారు కృత్రిమ ఆభరణాలు సీత దృష్టిలో విలువలేనివి. అత్తమామలు, తోడికోడలు, ఆడబిడ్డ, మరదులు - వీళ్ళే తనకు నగలతో సమానమని అంటుంది. రాముణ్ణి తన నుదుటికి శృంగార సమానుడుగా భావిస్తుంది. దీన్నిబట్టి గ్రామీణ స్త్రీలు మెట్టినింటిని ఎంత గొప్పగా భావించుకుంటారో బోధపడుతుంది. పల్లెటూరి సీత ఇందుకు భిన్నమైందేమీకాదు.

భారతదేశం వ్యావసాయికదేశం కావడంవల్ల రాముడు, సీతకూడా జానపద సాహిత్యంలో మనకు రైతులుగానే కనిపిస్తారు. ఒక జానపద గీతంలో రాముడు లక్ష్మణుడితో 'లక్ష్మణా! నా పొలంలో నారు మొలసిందో లేదో వెళ్ళి చూసిరా!' అని పంపింస్తాడు.¹

రాముడు వనవాసానికి ప్రయాణమైతే సీతకూడా వస్తానని పట్టుపడుతుంది. ఎంతచెప్పినా వినించుకోలేదు. 'అడవిలో నేను ఆకులమీదనే పడుకుంటాను. పాస్పులతో నాకు పనిలేదు. బట్టలుకూడా నేను కోరుకోను. వల్గులములు (నారబట్టలు) ధరించి గడుపుతాను' అని చెప్పి ఒప్పిస్తుంది.

ఖానా నహీఁ మాంగుఁ పత్తోపర్ సారూం
మహల్ నహిం మాంగూం కూటీ మేరహానా
సేవా కర్కే జన్మ సుధారూఁ
స్వామీ మేరే మె వీనమేచలూంగీ
తుమబినజీనా ధిక్కార్!
చాహీ బీత్ హజార్ వర్ష
హజార్ మోరే స్వామీ!²

పల్లెవాసాల స్త్రీలు సీతను మహాసాధ్వీమణిగా భావిస్తారు. పతిసేవా పరాయణురాలుగా ప్రస్తుతిస్తారు. ముళ్ళపాదలమద్య తిరిగి, కందమూలాలు పళ్ళూ తెస్తూ, భర్తను రెప్పలాగా కాపాడుకుంటుందని వాళ్ళు గొప్పగా అనుకుంటారు. రాముడు లేకపోతే నా ఉనికి లేదని ఆమె భావిస్తుందట! 'రామా! నేను తెల్ల కలువను. చంద్రుని చలవ లేకపోతే నేను వికసించగలనా?' అని అంటుంది.³

1. బేలాఫూల్ ఆధీరాత్ - పుట : 119.

2. ధూళి ధూసరిత మణియం - సంకలనం - పుట : 46.

3. ధూళి ధూసరిత మణియం - సంకలనం - పుట : 49.

వనవాసంలో సీత రాముణ్ణి ఎలా చూసుకునేదో జానపద సాహిత్యంలో ఎంతో హృద్యంగా చెప్పడం జరిగింది.

సీత రాముణ్ణి ఎంతగానో ప్రేమించేది! ఆమె చేసే ప్రతి పనిలోనూ ఈ భావం ప్రస్ఫుటితమయ్యేది.

ఒరియా జానపద సాహిత్యంలో రాముడు స్వయంగా ఇంటి పసులన్నీ చక్కపెడతాడు. వ్యవసాయం చేసుకునే రైతులా కన్పిస్తాడు. పొలం దున్నుతాడు. రాముడితోపాటు లక్ష్మణుడు కూడా పంచె పైకి కట్టుకొని పొలం దున్నటంలో నిమగ్నుడవుతాడు. సీత విత్తనాలు వెదజల్లుతుంది. గంగిగోవు పాలు పితుకుతుంది. లక్ష్మణుడికి కొబ్బరి నీళ్ళిచ్చి అతని దప్పిక తీరుస్తుంది.¹

మరికొన్ని ఒరియా జానపద గీతాలలో వనవాసంలో వుంటున్న సీత చిరిగిపోయిన చీరె కట్టుకున్నదని చెప్పడం జరుగుతుంది. సగం పగిలిపోయిన పాత్రలో రాముడు భోజనం చేస్తున్నట్లుగా చిత్రించారు. సీత బట్టల కోసం తపిస్తుంది. కడుపునిండా అక్షణుడికి భోజనం కూడా ఉండదు. తన దుర్భర జీవితాన్ని తలుచుకుంటూ, కంట తడిపెట్టుకొని సీత పాలు పితుకుతూ ఉంటుంది. ఆమెకు తన పుట్టినిల్లు గుర్తుకొస్తుంది.²

జానపదులకు మదిరాపానం నిషిద్ధంకాదు. రైతుగా కన్పించే రాముడు, మదిరాపానంపట్ల ఆసక్తివున్న సామాన్య మానవుడుగాకూడా మనముందు ప్రత్యక్షమవుతాడు. అయితే సీతకు భర్త మదిరాపానం చేయడం ఇష్టం లేదు. ఈ విషయాన్ని పసికట్టిన రాముడు కిమ్మనడు. ఖర్చైర చెట్లు కల్లు తాగుతున్న రాముణ్ణి తాగవద్దని ప్రార్థిస్తుంది.³

భర్తను ఈ దురలవాటునుంచి మాన్పించేందుకు ఎంతగానో ప్రయత్నిస్తుంది. సిగ్గుతో కుంచించుకపోతుంది. చివరకు రాముడితో 'కనీసం మా ఇంటి పరువును గుర్తించి ఈ పాదు అలవాటుకు స్వస్తి చెప్పలేరా? లక్ష్మణుడు ఏమనుకుంటాడో కాస్త ఆలోచించండి!' అని అంటుంది.⁴

కపిల వన్నెగల ఆవు వుంటే ఎంత బావుండునని రోదిస్తుంది. జానపద సాహిత్య రచయిత అతి స్వల్ప విషయాన్నిపైతం వదిలిపెట్టకుండా మనకు చెబుతాడు.

1. లోక్ గీతోంకీ సామాజిక్ వ్యాఖ్య - పుట : 136.

2. లోక్ గీతోంకీ సామాజిక్ వ్యాఖ్య - పుట : 134.

3. లోక్ గీతోంకీ సామాజిక్ వ్యాఖ్య - పుట : 135.

4. లోక్ గీతోంకీ సామాజిక్ వ్యాఖ్య - పుట : 135.

గృహస్థ జీవితంలో ఎన్నో ఎగుడు దిగుడులుంటాయి. అలాంటివి వుంటేనే జీవితం మధురంగా ఉంటుంది. ఈ రహస్యాన్ని అవగతం చేసుకున్న జానపద రచనాకారులు చిన్న చిన్న విషయాలమీద వాదులాడుకోవడం, కీచులాడుకోవడం - అతి సహజమైన ధోరణిలో చెబుతారు.¹

లవంగలతతో సీతను రాముడు కొడతాడు. పూలచెండు రాముడిమీదికి విసిరి తన కోపతాపాల్ని ప్రదర్శిస్తుంది సీత! “నువ్వుగనుక నన్ను చీటికి మాటికి కొట్టానంటే పుట్టింటికి పోతానయ్యో రామయ్యా! లేకపోతే వంటికి నిప్పంటించుకొని బూడిదై పోతా జాగ్రత్త!” అని హెచ్చరిస్తుంది.²

రావణుడు బైరాగివేషంలో సీతను అవహరించుకొని వెళ్ళటానికి వస్తాడు. రాముణ్ణి మరిచిపొమ్మంటాడు. నీకు బంగారు కడియం చేయిస్తానంటాడు. నీ కడియం నువ్వు నాశనం గాను - నీ మొహానికేసి కొడతా! జన్మజన్మాంతరాలకు రాముడే నాకు భర్త!” అని అంటుంది సీత.³

రావణుడు సీతను అవహరించి లంకకు తీసుకెళ్ళి అశోకవనంలో ఉంచుతాడు. ఆమెను వశపరచుకోవడానికి ఎంతో ప్రయత్నం చేస్తాడు.

కాని, ఆమె తన సౌశీల్యాన్ని కాపాడుకోవటానికి ఎంతగానో ప్రయత్నిస్తుంది. అతని వశం కాదు. రాముడు సముద్రం దాటి లంకకు చేరుకుంటాడని, రావణుణ్ణి వధించి తనను తిరిగి అయోధ్యకు తీసుకువెళ్తాడని అనుకుంటుంది. రావణుడితో ఎంతో ధైర్యంగా ఇలా అంటుంది.-

“దుర్మార్గుడా! నీ మతి భ్రమించింది. నేనెవరో నీకు తెలుసా? జనక మహారాజు కూతురిని, దశరథ మహారాజుకు కోడల్ని! రాముడు తన సోదరులతో వచ్చి, నిన్ను హతమార్చి లంకను భస్మీపటలం చేస్తాడు.”

“మల్లెలాయ్ వచన్ కే హాథ్

దుష్టకోంగయీ అక్లతేరీ మార్

మై రాజా జనక్ కీ బేటీ, దశరథ్ కి బహూ

1. రోక్ గిత్ ఓకీ సామాజిక్ వ్యూహ - పుట : 137.

2. బేలాపూల్ ఆదీరాత్ - దేవేంద్ర ప్రత్యర్థి - పుట : 111/112.

3. దర్శిగాతీహై - పుట : 105.

యే రామ్‌లఖన్ చారోం భాయీ
 ఆ అవధోసే కరే సహాయీ
 తేరీలంకా దేంగే పూంక్
 దుష్ట క్యోంగయీ అక్లతేరీ మారీ"¹

రావణుణ్ణి వధించిన తరువాత రాముడు సీత పాతివ్రత్యాన్ని పరీక్షించాలనుకుంటాడు. ఆమెను అగ్ని పరీక్షకు గురిచేయడమే గాక సూర్య, సర్ప, గంగ, తులసీదళాలను స్పృశించమనికూడా అంటాడు. జానపద సాహిత్యకర్తలు రాముడి కారిన్యాన్ని చిత్రించి సీతపల్ల తమ సానుభూతిని ప్రకటిస్తారు.²

ఇన్ని పరీక్షలు జరిపి రాముడు సీతను తన అక్కన చేర్చుకుంటాడు.

14 సంవత్సరాల తరువాత రావలసిన శుభ ముమూర్తం ఆడబిడ్డ కారణంగా వెనక్కుపోతుంది. 'ఆడబిడ్డ సగం మొగుడు!' అనే సామెత నిజమవుతుంది. పల్లెజనులు భర్తతోపాటు, ఆడబిడ్డకూడా కోడలిని కష్టాలపాలు జేస్తారనే నానుడిని నమ్ముతారు. సీత ఆడబిడ్డను దీనికి ఉదాహరణగా పేర్కొంటారు:

ననద్ బేజాయీ దునోం పాసీ గయీ
 అర్‌పాసీ గయీ
 బేజీ జోన్ ఖన్ తుహేహరి
 వెయిగి ఉరేహి దిఖావహు
 జో మై ఖనా ఉర్‌హో ఉరేహి దిఖావహుఁ
 సునిపే హై బిరన్ తుమ్హరే తే దే దేసవా నికరి హై!"

సీత ఆడబిడ్డతో కలిసి రేవుకు వెళ్తుంది. దారిలో ఆడబిడ్డ సీతతో - 'నిన్ను అపహరించుకపోయిన రావణుడు ఎలా ఉంటాడో, కాస్త బొమ్మ వేసి చూపిస్తావా?' అని అడుగుతుంది.

-
1. దూర్ధి ధూసరిత మణియం - పుట : 47.
 2. బోజపురీ గ్రామగీత్ - పుట : 167.

సీత ఎంత వారించినా ఆడబిడ్డ ససేమిరా అంది. అప్పుడు సీత విధిలేక దశరథుడిమీద, రాముడిమీద ఒట్టేసుకొని రావణుడి బొమ్మ వేయడానికి పూనుకుంటుంది. అంతలోనే రాముడు అక్కడికి వస్తాడు. సీత వెంటనే ఆ చిత్రాన్ని పమిటచెంగు చాటున దాచిపెట్టేస్తుంది. అప్పటికి ప్రమాదం తప్పింది. అయితే ఆడబిడ్డది వూరుకునే మానస్తత్వం కాదాయె! రాముడు భోజనానికి కూర్చున్నప్పుడు అతని పక్కన కూర్చుని సీతమీద చాడీలు చెప్పటం మొదలుబెట్టింది. వదినె రావణుడి బొమ్మ వేసిందని అన్న చెవిలో ఊదుతుంది.

రాముడు అది విని ఉక్రోశంతో ఊగిపోతాడు. అయితే తన ఆంతర్యాన్ని మరుగుపరుచుకొని నవ్వు మొహంతో సీత దగ్గరికొచ్చి అంటాడు -

దార్సే ఆయెవే రఘులాల్కి
 ధనికే బోలా ఆలేహే
 ధని ఆయెలో నయి హరవాకే
 కి హమ్, తుహు జాఎబ్ నేవోత్ హే
 నయమెరా నయిహార్ మే మాయే
 భయ్యా సహోదర్ హే
 ప్రభుజీ నయేరే జనక్ రిసి బాప్ కేక్ రా
 బల జాహూహే.¹

రాముడు సీతను 'నీ పుట్టింటినుంచి కబురొచ్చింది - రమ్మని! వెళ్తావా మరి?' అని అడుగుతాడు. 'పుట్టింట్లో నా తల్లిలేదు, అన్నదమ్ములూలేరు. నా తండ్రి జనకుడూ లేడాయె! నేనక్కడకు ఎవరిని చూడటానికి వెళ్ళాలి?'

సీత అన్నదానికి రాముడు ఏ సమాధానము చెప్పలేదు. వెంటనే లక్ష్మణుడి దగ్గరకు వెళ్ళి 'నువ్వు మీ వదినెను అడవిలో వదిలిపెట్టిరా!' అని చెబుతాడు.²

1. మైథిలీ లోక్ గీత్ - పుట : 60.

2. లోక్ గీతోంకీ సామాజిక్ వ్యాఖ్య - పుట : 109.

లక్ష్మణుడు అన్నమాట విని ఆశ్చర్యచకితుడై పోతాడు. పరమపవిత్రమైన సీతను వనంలో వదిలిరావడానికి లక్ష్మణుడు ఇష్టపడడు - అతను అన్నతో అంటాడు - “వదినె ఆకలిగొన్నవాళ్ళకు అన్నం పెడుతుంది. వంటిమీద బట్టలేనివాళ్ళకు బట్టిలిచ్చి సహాయపడుతుంది. ఆమె దానధర్మాలకు పెట్టింది పేరు. అటువంటి పవిత్రమైన సాధ్విని అరణ్యవాసానికి పంపించడం చాలా అన్యాయం. పైగా, ఆమె ఇప్పుడు వట్టిమనిషికూడా కాదు. గర్భవతి కూడాను. ఈ స్థితిలో ఆమెను ఇలా ఇంటినుంచి దూరం చేయడం శాస్త్రవిరుద్ధం.”

అయితే, రాముడికి తన ఆదేశాన్ని వెనక్కి తీసుకోవడం అవమానంగా లోచింది. చెల్లెలు చెప్పిన విషయాన్ని లక్ష్మణుడికి వినిపించి, తాను చెప్పినట్టు చెయ్యమని తిరిగి ఆదేశిస్తాడు. లక్ష్మణుడు సందిగ్ధంలో పడిపోతాడు. చివరకు విధిలేక సీతను సమీపించి - ‘వదినా! వనప్రాంతంనుంచి నీకు ఆహ్వానం వచ్చింది, బయలుదేరు. నేనుకూడా వస్తా నీవెంట’ అంటాడు.

సీత అవాక్కయిపోతుంది. తండ్రి జనకుడు వనవాసంలో లేడు. మరి తనకు ఆహ్వానం ఎవరు పంపినట్టు? అక్కడెవరున్నారు? సీత ఆలోచనలో పడిపోతుంది.

లక్ష్మణుడి మాటను శిరసావహించి మారుమాట్లాడకుండా వనానికి బయలుదేరుతుంది. వెళ్ళేప్పుడు ఆవాలు ఒడిలో నింపుకున్నది. వాటిని మార్గంలో కొంచెంకొంచెంగా చిమ్ముకుంటూ వెళ్ళింది. లక్ష్మణుడు తిరిగి వచ్చేప్పటికి అవి మొక్కలు మొలిచి పూలు పూస్తే వాటిని తుంచుకొని లక్ష్మణుడు తిని ఆకలిని తీర్చుకోవచ్చు. అదవిలో సీతను వదిలి తిరిగివచ్చే లక్ష్మణుడిని గురించి ఏమాలోచిస్తున్నదో ఏమో? ఆన్నమాట వెంటనే పాటించి వదినెతో వనానికి బయలుదేరిన లక్ష్మణుడి మనస్సు ఎంత క్షోభిస్తున్నదో ఎవరికి తెలుసు? నిద్రపోతున్న సీతను వదిలేసి లక్ష్మణుడు వెళ్ళిపోయాక సీతకు మెలకువ వచ్చి చూస్తే లక్ష్మణుడు కన్పించలేదు. ఆశ్చర్యపోయింది. ఆ దుర్మార్గపు చర్యకు ఆమె ఎంతగానో బాధ పడింది. అయితే, లక్ష్మణుడిగురించి ఒక్క చెడ్డమాటకూడా ఆమె నోటనుంచి వెలువడలేదు. తిరిగివెళ్ళేప్పుడు లక్ష్మణుణ్ణి చూడలేకపోయాననే బాధ ఆమెను కుదిపివేసింది. తాను గర్భవతిననే విషయం ఆమెకు గుర్తుకొచ్చింది. నిర్జనారణ్యంలో క్రూరమృగాలు తిరుగాడేచోట ఎలా వుండటం? ఆలోచించుకొని తన స్థితికి ఎంతో బాధపడింది, రోదించింది.

ఆమె రోదన అరణ్యరోదనగానే మిగిలిపోయింది. ఆ సమయానికే తపస్సు చేసుకునే మునికన్యలు అటుగాపోతూ ఆమెను చూసి విస్తుపోయారు. ఆమెను తీసుకొని రుష్యాశ్రమానికి వెళ్ళారు. అందరూ ఆశ్రమంలో ఆమెను ఎంతో బాగా చూశారు. ఆమెకు ఇద్దరు పిల్లలు పుట్టారు. అత్తగారిల్లు గుర్తుకొచ్చింది.

రోదించింది. తానే గనుక అయోధ్యలో వుండివుంటే ఎన్నో దానధర్మాలు చేసి ఉండేదాననని అనుకున్నది. ఉత్సవాలు జరిగివుండేవి.¹ మహారాణి సీతకు వచ్చిన విషయను గురించి ఆశ్రమవాసులుకూడా ఎంతో బాధపడ్డారు. ఒక స్త్రీ ఎదుర్కునే కష్టాలకు వాళ్ళు కరిగిపోయారు. ఆమెను వేనోళ్ళ పాగిడారు. ఆమె హృదయ ఔన్నత్యం వాళ్ళను ఎంతగానో ఆకట్టుకున్నది.

సీత వ్యధను పరికించిన జనకుడు ఇలా అంటాడు:

అరీమాలీ దరబ్ మేర్ బహుత్ బహుతేరా
చున్నీకీ మేరే లగీ చినాయీ
బైరీ దరబ్ లుటాయోజా
తొ సాసూకే మల్ జయియో బేటీ.²

'నావద్ద అపారమైన సంపద వున్నది. దేనికి లోటులేదు. నాదగ్గరున్న వజ్ర వైడూర్యాలతో ఒక మహిళనే నిర్మించవచ్చు. నువ్వు ఎన్ని దానధర్మాలు చేయాలనుకుంటే అన్ని చేసుకో!' అని. కాని సీతకు మనశ్శాంతి లభించలేదు.

“ఇక నువ్వు అత్తగారింటిగడపతోక్కే పనిలే దన్నాడు. అయితే తండ్రి అన్న ఈమాటకు ఆమె మనస్సు మరింతగా బాధపడింది. ఆమె తండ్రితో-

‘నీ ఐశ్వర్యం నా కక్కర్లేదు. భగవంతుడు నన్ను నా భర్త సన్నిధికి చేరిస్తే అదే నాకు పదివేలు!’ అని సమాధానం చెప్పింది.

పెళ్ళయ్యాక ఆడపిల్లకు తండ్రి అస్త్రీమీద ఎటువంటి హక్కు ఉండదు. ఈ విషయం స్త్రీ బాల్యంలోనే తెలుసుకుంటుంది. భర్త ఇల్లు వదిలి తండ్రి గడప తొక్కడమంటే - తండ్రిని ఆశ్రయించినట్లు అవుతుంది. భర్తతో గడిపిన తీపి గుర్తులే ఆమెకు దైర్యాన్ని కల్పిస్తాయి. ఆమె పరిత్యక్త అయినప్పటికీ రాముడిపట్ల ఆమెకున్న ప్రేమలో ఎలాంటి మార్పు రాలేదు. తండ్రి సంపదను చూసి ఆమె ఉప్పొంగిపోలేదు. ఆమె ముందు దానికి ఏ మాత్రం విలువలేదు. ఒక ఆదర్శమైన స్త్రీగా ఆమెను జానపద సాహిత్యకారులు రూపొందించారు.

1. ధూళి ధూసరిత మణియం - సంకలనం - పుట : 41.

2. ధూళి ధూసరిత మణియం - సంకలనం - పుట : 41.

అగ్నిప్రవేశం, వనప్రవాసం తరువాతకూడా సీత రాముడిని నిజమైన మనస్సుతో ప్రేమిస్తూనే ఉన్నది. ఆభావనలో ఎటువంటి మార్పు రాలేదు. అయితే, తన ఆత్మ గౌరవానికి భంగం వాటిల్లిందనే భావం ఉదయించి నప్పుడు మాత్రం ఆమె తనను తాను సంబాధించుకుంటుంది. లవకుశల వల్ల పరాభవం చవిచూసిన రాముడు దెబ్బతిన్న వ్యక్తిగా వచ్చి సీతను కలుసుకుంటాడు. సరీగా ఆప్పుడే ఆమెలో ఆత్మగౌరవం పెల్లుబుకుతుంది. తల్లి భూదేవిని ప్రార్థిస్తుంది. భూమి రెండు ముక్కలవుతుంది. తనకు శిక్షగా ఆమె అందులో ఇమిడిపోతుంది. దీనంగా, హీనంగా చేతులు కట్టుకుని అపరాధిగా నిలబడడానికి ఆమె మనస్సు తిరుగుబాటు చేస్తుంది. ఒక్కసారి రాముడివైపు తలెత్తించాసి భూమిలో కలిసిపోతుంది.

తన తల్లి భూమాతకు తన బాధ పూర్తిగా తెలుసునని సీత తలుస్తుంది. తన కూతురి ఆత్మాభిమానాన్ని గుర్తించే భూదేవి రెండు ముక్కలుగా చీలిపోతుంది. ఇది అతి స్వాభావిక పరిణామంగా భాసిస్తుంది. జానపద సాహిత్యకారులు ఎంతో ఉన్నతస్థాయిలో వూహించి శిష్ట సాహిత్యనేత్రలను అబ్బుర పరచారు.

అయితే, జానపద సాహిత్యంలో సీత పరిత్యాగానికి కారణం ఆడబిడ్డ అని పేర్కొనడం జరిగింది. చారిత్రక దృష్టితో చూస్తే దీనికి అంతగా విలువ వున్నట్టు కన్పించడం లేదు. అయితే, గ్రామీణ వాతావరణంలో ఆడబిడ్డ పాత్ర తగవులమారిగా భావించడం జరుగుతుంది. పైగా 'స్త్రీబుద్ధి: ప్రళయాంతక:' అన్న నానుడిని దృష్టిలో ఉంచుకొని దీన్ని సృష్టించడం జరిగి ఉండవచ్చు.

ఏదిఏమైనా జానపద గీతాలలో సీతను కూతురుగా, కోడలుగా, సోదరిగా భావించి, ఆ పాత్రలో ఆప్యాయతను నింపారు. జానపద సాహిత్యకులు రాముడు సీతకు అంతటి దండన విధించినందుకు కూడా ఆక్రోశం చెందారు.

రాముడు అహంభావపూరితుడుగా వ్యవహరించి, పేరు ప్రతిష్టలు ఆర్జించాలనే తపనతో సీతను తప్పుచేసిన స్త్రీగా భావించడం జరిగిందని జానపదుల భావన!

జనమానసం పూర్తిగా సీత పక్షమే వహించింది. అందుకే ఆమె కరుణగాధను కన్నీటిలో తడిసి - ఆమెకు తల్లి ఒడిలోనే స్థానం కల్పించారు. అందుకు సీత కూడా ఎంతో సంతృప్తి చెందింది.

హిందీ భాష మాట్లాడే ప్రాంతాల్లో లభ్యమయ్యే రామాయణానికి సంబంధించిన జానపద పాహిత్యాన్ని పరిశీలించి చూస్తే మన భారతీయ సంస్కృతి మన భావాత్మక ఐక్యతకు, మానవజీవిత నేపథ్యానికి - ఆధారభూతంగా కన్పిస్తున్నది.

B. హిందీ జానపద రామాయణ గేయాలు

జానపద సాహిత్యంలో ఉటంకించిన గాథలు చాలావరకూ నగ్నసత్య సంయుతాలు కాకపోగా పురాణ రూపాన్ని పొందుతాయి. రామాయణం విషయంలోనూ ఇలాగే జరిగింది. ఇక్కడ రామాయణంలో సంఘటనల ప్రాతినిధ్యం కంటే, భావప్రాధాన్యత ఎక్కువగా వుంది. అందుకనే ఇక్కడ ఏకసూత్రత లేకపోయినా క్రమబద్ధీకరణ వుండటం గమనించగలం. ఈ ఏకసూత్రత లేకపోవటానికి కారణం - యీ జానపద గాథలు లిపిబద్ధంకాక - జనుల నాలుకలే నెలపులుగా మనటమేనని చెప్పకతప్పదు. కథాక్రమం మాత్రం తప్పటం అన్నమాట వుండదు.

రామ జననం

జనన కారణం:

రామజనన కారణంగా జానపద సాహిత్యంలో రెండు ఆధారాలు లభ్యమౌతున్నాయి. పౌరాణిక ఆధారం మొదటి కారణమైతే, లోకనింద రెండవది. బ్రహ్మపురాణం (12వ అధ్యాయం)లో పుత్రశోకాన్ని తట్టుకోలేని అంధముని దశరథునికి శాపం ఇచ్చిన వృత్తాంతం వుంది. అవధీ జానపద సాహిత్యంలో అంధముని పుత్రుణ్ణి దశరథుడు ప్రమాదవశాత్తు చంపటం, అతడు శాపమివ్వటం వర్ణించబడ్డాయి (అవధీ లోక్‌సంగీత్ ఔర్ పరంపరా 1-31-32). భోజ్‌పురీ జానపద సాహిత్యంలో దీనితోపాటు రామజనన వృత్తాంతంమూ లభ్యమౌతుంది (భోజ్‌పురీ లోక్‌సంగీత్ - 1/24-25).

పద్మపురాణం (గౌడీయప్రతి - పాతాళఖండం - 14వ అధ్యాయం)లో శృంగిబుషిద్వారా యజ్ఞసంకల్పం చేయటం, నామదేవుడనే సాధువు యీ యజ్ఞానికి అవసరమయ్యే వస్తువులు, చేయవలసిన పద్ధతి సవిస్తరంగా తెలిపినట్లుగా వర్ణింపబడివుంది (112వ అధ్యాయం). కృత్తివాసరామాయణం 39వ అధ్యాయంలో లోమసాదుని వద్దనుంచి శృంగిబుషిని అయోధ్యకు తీసుకునివెళ్ళి, పుత్రకామేష్టి చేయించినట్లు వర్ణింపబడివుంది. అవధి జానపద సంగీతంలో శృంగిమహర్షి అయోధ్యకు వచ్చి దశరథ మహారాజుతో యజ్ఞం చేయించినట్లు చెప్పబడింది. యజ్ఞంవల్ల సంతృప్తిచెందిన దేవతలు దశరథునికి పాయస ప్రదానం చేస్తారు. రాణులు ఈ పాయసాన్ని

స్వీకరించి గర్భవతులౌతారు. (అవధీ లోక్సంగీత్ - 6/41-20 వరకు.)

అరిహో అగ్నిదేవతా రాజాహాథ్ పసారిలయి లిహిన్ రే

x x x x x x x x x x x x

అరిహో తీనిపు రానియాఁ యహీవిధి రహిగాహయేరే....

(అగ్ని దేవత అందించిన పాయసాన్ని చేతులు చాచి దశరథుడు స్వీకరించాడు... ఈవిధంగా మువ్వరు రాణులూ గర్భవతులయ్యారు.)

భోజేపురీ జానపద సంగీతంలో యీ కథంతా లభ్యంకాలేదు. కాశ్మీరీ రామాయణంలో దశరథ మహారాజుకూ అవధీ జానపద గేయాల్లో కౌసల్యకూ రాముడు స్వప్నంలో సాక్షాత్కరించి (అవధీ లోక్సంగీత్. 7/11-12) మీ పుత్రుడుగా జన్మింపనున్నానని చెప్పటం వుంది.

స్కాందపురాణానుసారం, (వ్రభాస్ ఖండే 171వ అధ్యాయం) పుత్రప్రాప్తికోసం దశరథుడు శివలింగ స్థాపన చేసి తపస్సుకు పూనుకుంటాడు. భోజేపురీ జానపద గేయాలలో పుత్రప్రాప్తికోసం దశరథుడు శంకరుని గూర్చి తపస్సు చేయటం, సంతసించిన శంకరుడు పుత్ర సంతానప్రాప్తికి వరం యివ్వటం గురించిన వర్ణన వుంది. (వెళ్ళురాజా! ఇప్పటికి తొమ్మిదినెలల తర్వాత నీకు సంతానం సంప్రాప్తిస్తుంది- పేజీ నెంబర్ లేదు) అవధీ జానపద సంగీతంలో పుత్రహీనుడైన దశరథుడు సమాధిలోవున్న శంకరుని ఉద్దేశించి 12 సంవత్సరాలు కఠిన తపస్సు చేసి, అతనినే కొడుకుగా పొందాలన్న కోరిక వ్యక్తం చేస్తాడు. త్రేతాయుగంలో శంకరుడు శ్రీరామునిగా అవతరిస్తాడని వుంది. (అవధీ లోక్సంగీత్, 5/21-25 వరకు.) అంతేకాక - కౌసల్య ఏకాదశీవ్రతం చేసుకుని, ద్వాదశినాడు బ్రాహ్మణునికి మృష్టాన్న భోజనం పెట్టటంవల్ల రాముడు కొడుకుగా జన్మించాడని కూడా వుంది. (అవధీ లోక్సంగీత్, 22/3-4.) వరాహపురాణంలో (45వ అధ్యాయం) దశరథుడు యీ వ్రతం చేసినట్టు వుంది.

పౌరాణిక కారణాలకు భిన్నంగా ఒక అవధీ జానపదగేయంలో దశరథ మహారాజు లోకనిందకు భయపడి, సంతానప్రాప్తికోసం అడవిలో తపస్సు చేసినట్టుగా వుంది. అప్పుడే ఒక యోగి దర్శనమిచ్చి తన జోలెలోంచి విభూదిని తీసి యివ్వటం - సంతానప్రాప్తి జరుగుతుందని చెప్పటం వుంది (అవధీ లోక్సంగీత్, 2/18-20). మరో అవధీ జానపదగేయంలో - అడవిలో దశరథుని గురించిన వర్ణన వుంది. (అవధీ లోక్సంగీత్, 3/38-39)

భోజ్‌పురీ జానపద సంగీతంలో యిలా లోకనిందకు భయపడి దశరథుడు తపస్సు చేసినట్లు లేదు. కానీ సంతానహీనుడైన దశరథుడు నిష్ణువర్గాల హేళనకు గురికావటం, ఫలితంగా రాజు పట్నీసహితంగా పుత్రసంతానంకోసం గంగాస్నానం చేసి సూర్యోపాసన చేయటం వర్ణింపబడింది.

సురుజ్ జాతియా కే హేలీనియా కహాల్ నిరబంసియా

ఆల్ మహీనా నవ లాగల్ హోరిలా అనమ్ విహాల్

- భోజ్‌పురీ లోక్‌సంగీత్, 2/17-19.

ఈ గేయాల్లోనే ఓ చోట - గంగాస్నానమాచరించి, సూర్యారాధన చేసి, అన్నార్తుడైన బ్రాహ్మణునికి భోజనంపెట్టి, వస్త్రహీనులైన వారికి వస్త్రాలనిచ్చి, తులసీవృక్షంవద్ద రోజూ దీపం వెలిగించటంవల్ల తనకు రాముడు కుమారుడుగా జన్మించాడని కౌసల్య అనటం వర్ణించబడింది. (భోజ్‌పురీ లోక్‌సంగీత్, 13/7-10.)

అవధీ జానపద గేయాల్లో, యీ లోకనింద గురించిన వర్ణనలేమీ లేవు. ఇక్కడ గంగకంటే సరయునదికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యత యివ్వబడింది. కార్తీకమాసంలో సరయునదికి సంబంధించిన సూరజ్‌కుండ్‌లో స్నానమాచరించి, పాత్రదానం చేయటంవల్ల శ్రీరాముడు నాకు జన్మించాడని కౌసల్య అంటుంది. (అవధీ లోక్‌సంగీత్, 8/4-5.)

అవధీ, భోజ్‌పురీ జానపద సాహిత్యంలో కౌసల్యసంతానంకోసం ఔషధ సేవనం చేసినట్లు వుంది. (అవధీ లోక్‌సంగీత్, 4/18-19, భోజ్‌పురీ లోక్‌సంగీత్, 5/4-6.)

స్వరూపం: (కౌసల్య వేదిళ్ళు)

గర్భధారణం తరువాత కౌసల్య శరీరంలో శుభలక్షణాలు కనిపించసాగాయి (అవధీ లోక్‌సంగీత్, 9/4-6.) మెల్లమెల్లగా సమయం గడిచేకొద్దీ- ప్రసవసమయం దగ్గరపడసాగింది. జ్యేష్ఠామూలంలో ప్రసవం ఎక్కడ జరుగుతుందోనని కౌసల్య దిగులుచెందసాగింది.

(అశ్వినీమయ మూలానాం

తిస్త్రా గండాద్య నాడికః

అంత్యాపాష్టోరగేంద్రాణాం

పాశ్చాత్య యువనా జగుః
మూలేంద్రియోద్భవా గంఢో

నిశాచపితృ సర్పయోః
సంద్యారాజి దివా మార్గే

గండయోగోద్భవః శిశుః

-జ్యోతిషతత్వం, 39-40 శ్లోకాలు

జ్యేష్ఠవల్ల అశుభాలు జరుగవచ్చునని జ్యోతిషాచార్యుల అభిప్రాయం. జ్యేష్ఠ అధిపతి ఇంద్రుడు, మూల అధిపతి చైత్యుడు. వీరిరువురికి సంబంధమున్న జ్యేష్ఠామూల అశుభకారి. దేవదానవుల మధ్య శత్రుభావం వున్నట్టుగా యీ జ్యేష్ఠమూలలో జన్మించినవారి జాతకంలో ఎప్పుడూ సంఘర్షణ వుంటుంది. అందుకే కౌసల్య చాలా భయపడింది. కన్నతల్లి యిలా భయపడటం గమనించిన రాముడు - కడుపులోనుంచే ఆమెను సముదాయించాడట - నేను మంచిముహూర్తంలోనే జన్మిస్తాను. దిగులుపడవద్దు అని. సేకరించిన భోజ్ పురీ జానపద గేయాలలో - దశరథుని రాణులు గర్భం దాల్చటం, ప్రసవపూర్వం యిలాంటి సన్నివేశాలు లేవు. అలాకికమైన తేజస్సుతో శిశువు జన్మించటం- శంఖ చక్ర గదా పద్మధారి విష్ణువు- ఆ శిశువుగా దశరథుని యింట వెలసినట్టు వర్ణించటం వుంది. (భోజ్ పురీ లోక్ సంగీత్, 8/3-4, 9/1-2.) రాముని విష్ణుస్వరూపంగా వరాహపురాణం (45వ అధ్యాయం), బృహత్ ధర్మ పురాణం (పూర్వఖండం - 18వ అధ్యాయం)లో వర్ణింపబడివుంది. సేకరించిన అవధి జానపదగేయాల్లో నారాయణ పదంద్వారా రాముడు విష్ణువు అవతారంగా తెలుస్తోంది. (అరి రాజా ఇ బల్కా హోన్ హోర్ తోహరే నారాయణ్ ఆయే హైః రే - అవధి లోక్ సంగీత్, 29/28-30).

అవధి జానపద గేయాలలోని దైత్య సంహారానికై రాముడు శ్రీతాయుగంలో (తీహతా యుగ్ మా జలమ్ లేయిబయ్ కవుసిలియా రానీ కోధియారే - అవధిలోక్ సంగీత్, 5/29) చైత్రమాస నవమి తిథినాడు (చయితియ తిథి నవుమీ కి నవుబతి బాజయి - దశరథ్ రాజ్ దు ఆర్ కవుసలియా రానీ మందిర్ హో - అవధి లోక్ సంగీత్, 12/9) రోహిణి నక్షత్రంలో (బహుతయ సుఘరీ రామా జనమేః లేవరోహిని నఖత్ మే (అవధి లోక్ సంగీత్, 3/44) కౌసల్య గర్భాన వుదయించాడు.

పలిత జ్యోతిషంలో రోహిణి నక్షత్రంలో జన్మించిన బాలుణ్ణి -

(ధనీ కృతజ్ఞో మేధావీ నృపమాన్యం ప్రియంవదః
సత్యవాదీ సురూపశ్చ రోహిణీజో భవేన్నరః

-లగ్నచంద్రిక - జన్మనక్షత్రపలం - 58వ శ్లోకం)

బాలికను -

(జాతా భవేత్ స్త్రీత్వథ ప్రభూతగాత్రా శుచిర ప్రమత్తా
పతి ప్రధానా పితృమాతృ భక్తా సుపుత్ర కన్యా విభవైః సమేతా

-(స్త్రీజాతక్ - రోహిణీ జాతపలం 4వ శ్లోకం)

శుభలక్షణ యుక్తులుగా వర్ణించటం జరిగింది. భోజ్పురీ జానపదగేయాల్లోనూ త్రేతాయుగ చైత్రమాసంలో రాముడు జన్మించినట్టు మాత్రమే ఉటంకించబడివుంది. (భోజ్పురీ లోక్సంగీత్, 8/1 - 10/1). సుమిత్ర లక్ష్మణుణ్ణి, కైకేయి భరతుణ్ణి కన్నట్టువుంది. అవధీ, 'భోజ్పురీ' జానపదగేయాలలో రెండింటిలోనూ రామ, లక్ష్మణ, భరతులను మాత్రమే ఉటంకించబడింది. కానీ శతృఘ్నని పేరులేదు!

కానీ నామకరణం సందర్భంగా అవధీ జానపదగేయాల్లో శత్రుఘ్నని పేరు కూడా వున్నట్లు వుంది. (అది రాజా భరత్ సత్రఘన్ దోనోః భాయా, ధోనోః భాయా జోడీ హయేరే - అవధీ లోక్సంగీత్, 11/3-4.) సంతాన హీనుడైన దశరథమహారాజు. నలుగురు కొడుకుల తండ్రిగా ఆనందోత్సాహాలలో.. అన్నదానాలు గోదానాలు స్వర్ణదానాలు చేస్తాడు (అవధీ లోక్సంగీత్ - 11/3-4 మరియు భోజ్పురీ లోక్సంగీత్, 8/11-14). నవజాత శిశువు రామునికి చెవులు కుట్టించేందుకు ఏర్పాటు చేసినట్లు అవధీ లోక్సంగీత్లో వర్ణింపబడింది (18/3-4, 19/ 3-4). బంగారు కడ్డీతో రాముని చెవులు కుట్టించిన వర్ణన యిందులో అద్భుతంగా వుంది.

భోజ్పురీ జానపద గేయాలలోనూ (11/6-7) యిలాగే వుంది.

అవధీ జానపదగేయాలలో రాముని జాతక విశ్లేషణ కోసం. గర్భ, వశిష్ట మునులను దశరథుడు పిలిపించినట్లు వుంది.

ఆరేవరాహ్మన్జాయి బోలావపు

1. అవధీ లోక్సంగీత్ (21/2-3).

2. కౌసీయాకీ భయిలే రాజా రామచందర్
సుమిత్రాకా లచుమన్ హో
కేకయియాకీ భయిలే భరత్, భువార్
తీనోః ఘర్ మంగల్ బాజేలా -

భోజ్పురీ లోక్సంగీత్, 5/11-12.

వసిష్ఠముని అవరౌ గరగ మునిరే

- అవధీ లోక్సంగీత్, 13/19-27.

పండిత మతానుసారం శుభ నక్షత్రంలో రాముడు జన్మించినట్లుగా వున్నా 12 సం॥ వయసు నుంచే వనగమనయోగం వుంది.

బహుతమ్ సుధరీ రామా జనమైఁ
తవ రోహిణీ నఖత్మేఁ
రాజా బారహ్ కయ్ హోయి హయీఁ
తవన్ కయ్ సిధిరిహయిఁ

- అవధీ లోక్సంగీత్, 3/44-45.

సేకరించిన భోజ్పురీ జానపద గేయాల్లోనూ రామజాతక విశ్లేషణం కోసం పండితులను రప్పించటం వలన గమన వార్తను తెలపటం వుంది.

హంకలోరే నపువా విప్రవేగి చలి ఆవహు

రామా బరహో బరిన్వాకా హోయి హవజన్వా సుధరీహ

- భోజ్పురీ లోక్సంగీత్, 2/ 22-25.

కానీ ఆ పండితుల పేర్లుగానీ, నక్షత్ర విశేషం పేర్లుగానీ లేవు.

రాములవారి తొట్టి:

రామజన్మవార్త అయోధ్యలో హర్షోల్లాసాలనూ శత్రుసక్షంలో అమంగళ సూచనలనూ విస్తరిల్లజేస్తుంది. (అవధీ లోక్సంగీత్, 14.) భోజ్పురీ జానపద గేయాలలో - రావణునికి అమంగళ సూచనలు కలిగినట్టులేదుకానీ, అయోధ్యలో ప్రజలు రామజన్మవార్త విని ఆనందోత్సాహాల్లో మునిగినట్టు వర్ణించటం జరిగింది.

చక్ర దిసిహోలా జయజయ్కార్ సుమన్ సుర్ బర్సేలాహో

- భోజ్పురీ లోక్సంగీత్, 8/17.

అవధీ జానపద గేయాల్లో 12వ రోజు గర్ల మునిద్వారా రామునికి నామకరణం జరిగినట్టు వర్ణించబడి వుంది. పురాణాదులలో విశ్లేషణ జరిపి రామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులన్న పేర్లు దశరథుని కుమారులకు పెట్టినట్టుగా వుంది. (అవధీ లోక్సంగీత్, 13/ 32-36.)

7 నెలల వయసులో రామునికి అన్నప్రాశన జరుపబడింది. (సవా మహీనా రామ్ భయే తవు అనపరాసన్ కరావయిరే - అవధీ లోక్సంగీత్, 13/ 37-38. సంకలనం చేసిన భోజ్పురీ జానపద గేయాల్లో రామునికి ముండన సంస్కారం చేయించాలని సంకల్పించటం కైకేయి, విష్ణుం కలిగించటంవల్ల అది జరుగకపోవటం కనిపిస్తుంది. (15/ 1-6) ఈ గేయాలలో అన్నప్రాసన, నామకరణ మహోత్సవాల వర్ణనకూడా లభ్యం కాలేదు,

అవధీ జానపద గేయాల్లో, రాముని బాల్య వర్ణన యిలా వుంది:

మాల్కేకయీ లీలా దేభావయిం కిలకారీ మార్మార్

దవురయిం

వయి చారివు భయియా అంగనయియా మా

ఖేలయి(వయి చారివు భయియా

- అవధీ లోక్సంగీత్, 24/14-15.

బాల్యచేష్టల వర్ణనకూడా కమనీయంగా వుంది. భోజ్పురీ గేయాల్లో యీ వర్ణనలు అలభ్యాలు.

సీత జననం - యవ్వనం:

గుణచంద్రుని ఉత్తర పురాణంలో (68వ పర్వం) అలకాపురి రాజు “అమితవేగుని” కుమార్తె ‘మణిమతి’ వింధ్య పర్వతంపై విహరింపగా, అప్పుడు రావణునిచే అవమానింపబడిన ఆమె, రావణుని పుత్రిగా జన్మించి. అతని కులాన్ని నాశనం చేస్తానని ప్రతిన బూనినట్టు చెప్పబడింది. పరిణాసు స్వరూపంగా ఆమె రావణుని భార్య మండోదరి గర్భాన వుదయిస్తుంది. జ్యోతిష్యులు యీ బాలికను కులనాశినిగా చెబుతారు. వసుదేవ్ హిండి (సంఘదాసు రచన - జైన్ ఆత్మానంద్ సభ, భావనగర్ ముద్రణ - రెండవభాగం 24-246 పేజీల వరకు), మహాభాగవత - దేవీపురాణంలో వలె (అధ్యాయం 42/ శ్లోకం 62) అవధీ జానపద గేయాల్లోనూ, సీత రావణాత్మజ. అతని కులనాశనం చేసేందుకే మండోదరి గర్భాన జన్మించినట్టువుంది. జన్మకుండలి వ్రాసే

సమయంలో నారదుడు - రావణునితో సీత మంచి ముహూర్తంలోనే జన్మించినట్లు, కానీ కులనాశనం చేసి, నీ తలకొరివి పెట్టేందుకు యెవరూ లేనిస్థితి కల్పిస్తుందనీ చెబుతాడు. నారదుని మాటలకు తోడు ఆకాశవాణి సైతం సీతను, రావణ కులనాశినిగా వర్ణిస్తుంది.¹ ఉత్తరపురాణంవలె జ్యోతిష్యుల ద్వారా సీతను రావణకులనాశినిగా వర్ణించటం యిక్కడ లేదు.

స్వరూపం:

నారదుడు రావణునికో సలహా యిస్తాడు. నవ జాత శిశువును ఓ కుండలో పెట్టి జనకరాజు రాజ్యంలో పెట్టి రమ్మంటాడు.² నారద నిర్దేశాను సారం రావణుడు, సీతను జనకమహారాజు పాలంలో వుంచినట్లు - కుండలో పడుకోబెట్టి. ఆ క్షణం నుంచే జనకుని రాజ్యంలో వర్షాలు పడకుండా పోతాయి. సేకరించిన భోజ్పురీ జానపద సంగీతంలో యీ వివరణ లేదు.

అవధీ లోక్సంగీత్ లో జనకపురిలో వర్షాలు పడని కారణంగా జీవజంతువులన్నీ అల్లలాడి పోతాయి. దీన్ని నివారించేందుకు జనకపురి వాసులందరూ రాజదర్బార్లో ఓ సభ నిర్వహిస్తారు. సంప్రదింపుల తరువాత, వాళ్ళేమని నిర్ణయించారంటే - జనక మహారాజు భార్య 'సోంభలియా' నిర్వస్త్రగా (వివస్త్రగా), అర్ధరాత్రి నాగలిపట్టి భూమిని దున్నితే ఇంద్రుడు సంతుష్టుడై వర్షాలు కురిపిస్తాడు, అని. అదేవిధంగా జనకుని భార్య నాగలిపట్టి భూమి దున్నుతుంది. (అవధీ లోక్సంగీత్, 27/ 1-5.)

భోజ్పురీ గ్రామీణ గేయాలలో యీ అనావృష్టినివారణార్థం మధ్యాహ్నం జనకుడే నాగలిపట్టి భూమిదున్నితే.

1. అరిహో సంయున్ బియాకుల్ భయోఁ మందోదరీ సారీరాల్ బియాకుల్ రే.

అరిహో భోసహర్ జలిమి బలియవా, కన్యాశువు జలిమిరే

x x x x

సాయిల్ సోధవు భవానీ పుర్ ఆయీ హమ్రే

బదానిక్ సాయిల్ బాటే సుభేషురీ జలమ్ భయారే

రేరాజా కుల్ తోహార్ నాన్ కరి హయం పనియా దేయి కోయి న రహిరే

- అవధీ లోక్సంగీత్, 26/2-16.

2. మోరే రావన్ లయకయ జాహూ ఫుడ్నా మా ధరపు

జనక్పుర్ కయ్ రాజ్ మయిహబ్దై

నారద్ సబరే జతన్ బతావయి బతాయి కయ్లోక్ గవారే

- అవధీ లోక్సంగీత్, 26/ 17-18.

అతని భార్య సునయన వివస్త్రగా అతన్ని అనుసరిస్తూ విత్తనాలు నాటుతుంది. గ్రామప్రాంతాలలోని నమ్మకాలు, విశ్వాసాలకు ఉదాహరణ ఇది. (భోజ్‌పురీ లోక్‌సంగీత్, 17/1-6.)

అవధీ గ్రామ్యగీతాలలో నాగలిపట్టి దున్నేటపుడు భూమి విచ్చుకుని, నాగలి పాన్ను ఒక కుండకు తగిలి ఆగిపోతుంది. కుండ పగిలి, బాలిక కనిపిస్తుంది. సంతాన భాగ్యంలేని జనకుని భార్య 'సోంథయిలా' ఆ బాలికను హృదయానికి హత్తుకుంటుంది. (అవధీ లోక్‌సంగీత్, 27/ 6-12.)

ఇంద్రుడు తృప్తిచెంది వర్షం కురిపించాడు.

ఇంద్రాతపూ ఖాబ్ ఖుశీ భయే హయం

ఝమ్ ఝమ్ పనియా బరసయ్ రామ్ జీ

- అవధీ లోక్‌సంగీత్, 27/7.

ఆ శిశువును తీసుకుని మహల్‌లోకి వచ్చిన రాణి, ముహూర్త నిర్ణయం కోసం, పండితులను పిలువనంపించింది. పండితులు సుముహూర్తమే నన్నారు. ఈ బాలిక సాక్షాత్తు జగజ్జనని అవతారమే. వీరికి తగిన వరుడు, మూడు లోకాలకూ అధినాథుడైన రామచంద్రుడే నన్నారు. (అవధీ లోక్‌సంగీత్, 27/14-18.) భోజ్‌పురీ గ్రామ్య' గీతాలలో కుండనించీ బయటపడ్డ కన్యను జనకుడు హృదయానికి హత్తుకుంటాడు. దేవతలు పైనించి పుష్పవర్షం కురిపించారు. వర్షమూ పుష్పలంగా కురిసి జీవజంతువులన్నీ ఆనంద సంద్రంలో మునిగి తేలియాడి, జయజయ ధ్వానాలు చేశాయి. (భోజ్‌పురీ లోక్‌సంగీత్, 17/8-11.)

బాల్యావస్థనించీ సీత కిశోరావస్థకు చేరుకుంది. ఆమె మనో భావాలన్నీ జానపదుల భాషలోనే వ్యక్తమౌతున్నాయి. సీతారాముల పూర్వరాగంలో యీ విషయం మరింత స్పష్టంగా తెలుస్తుంది.

కావ్యాలలో వివాహపూర్వ రాగం గురించి వివరాలు లభిస్తున్నా, రామకావ్యాలలో యీ పూర్వరాగ వివరాలు అంతగా లేవు. దీనికి కారణం యీ రచనలు క్రీస్తుపూర్వం 8 వ శతాబ్దానికి తరువాతివి కావటమే. కేంద్ర ప్రాంతాలలో అధికారం పట్టునడలి, అనేక చిన్న చిన్న ప్రాంతాలుగా విడిపోయి, వేటికవే రాజ్యాలుగా మనుగడ సాగిస్తున్న ఆ రోజులలో గ్రామీణ భాషలు సైతం అభివృద్ధిని పొందుతున్నాయి. లభ్యమైన గ్రామ్య సాహిత్యంలో చెప్పబడిన సంప్రదాయాలు అప్పటివేకానీ అంతకు పూర్వంవి కావు అనేకదా అర్థం?

అవధీ గ్రామ్యగీతాలలో సీతారాముల పూర్వానురాగం - అధికంగా, ఉద్యానవనాల్లో జరిగినట్లుగా వర్ణించబడివుంది, కిశోరావస్థలో వున్న జానకి, జనకుడు నిర్మించిన ఉద్యానవనంలో నిత్యమూ శివపూజకై వస్తుంటుంది.

రాజా జనక్ ఏక్ బాగ్ లగాయత్

బాగ్ లగాయపు మన్ భాంతిరే

బాగ్ లగాయపు సీవ బయిరయపు

సీతా పూజన్ నితి జాయ్ రే

- అవధీ లోక్ సంగీత్, 29/1-4.

ఒకరోజు రామలక్ష్మణులు యీ ఉద్యానవనానికి వస్తారు. అక్కడి రమణీయతకు ముగ్ధులయ్యారు.

రామలఖన్ దోనపూ దేఖన్

గయిలే ఫిర్ ఫిర్ బాగ్ నిహారిరే

మయి బలి మయి బలి రాజా జనక్ కధ

జపు అన్ బాగ్ లయాయపురే.

- అవధీ లోక్ సంగీత్, 29/2-3.

ఇంతలో పూలమాల అల్లుతున్న సీతపై రాముని దృష్టిపడింది. అందుకే ఆమెతో పరిచయం చేసుకోవటంతో పాటూ, ఎవరికోసం ఆ పూలమాల అల్లుతుంది తెలుసుకోవాలని ఆమెను పలుకరిస్తాడు రాముడు. సీత వినమ్రతతో తాను జనకుని ముద్దు బిడ్డననీ రాముని కోసం మాల అల్లుతున్నాననీ చెబుతుంది. సీత ముగ్ధత్వానికి రాముడు, ముచ్చటపడి ఆకర్షింపబడతాడు. (అవధీ లోక్ సంగీత్, 29/5-11.)

ఈ గేయాలలోనే మరోచోట రామలక్ష్మణులు గురుపూజకై పూలకోసం ఉద్యానవనానికి వెళ్ళినట్లు చెప్పబడింది.

ఆయే రాజ్ కుమార్ పూల్ పుల్ వరియా మా పూలయిఁ

హమరే గురుజీ పుజ్ హ కరత్ హయం పుల్ హ తోడబ్ అపనేహాథ్

పుల్ పుల్ వరియాఁ మా పూలయిఁ

- అవధీ లోక్ సంగీత్, 33.

పుష్పాపచయనం చేస్తున్నప్పుడు ఒక చెలికత్తె వాళ్ళ వివరాలు అడుగుతుంది.

కేకర్ హోపు తుమ్ బారే దులారేకా హయ్

తుమ్హరా నామ్

రాజా దశరథ్ కయ్ బారే దులారే రామ్

తుమ్హరా నామ్

- అవధీ లోక్ సంగీత్, 33/ 2-3.

ఆ చెలికత్తె రాముని సౌందర్యం గురించి సీతకు వివరిస్తుంది. ఆ మాటలు విని సీత మనసులో ఆనందపరవశురాలై, రాముణ్ణి పతిగా పొందాలని అనుకుని, తన మనోవాంఛను తీర్చమని శివుని ప్రార్థిస్తుంది.

“సఖీరే పుల్ వరియామా దోనపు జనే ఆయపు

సియామ్ గవురీ మన్ హరన్ ఛయల్ వర్

చివన్ చితహి చోరాయపు

సుని సఖీ బచన్ సియా కయ్ హియా హరసిత్

మనహి మహేసు మనాయపు”

- అవధీ లోక్ సంగీత్, 34.

మరో అవధీ గ్రామ్యగీతంలో రామలక్ష్మణులు వేటకోసం అడవిలోకి వెళ్ళినట్టుగా. వుంది దప్పికగొన్న వారిరువురూ సమీపంలోని నగరంలో ప్రవేశిస్తారు. ఇంతలో ఓ గుడిసె నుంచి బైటికి వస్తున్న సీతను రాముడు చూసి, మంచినీరు యిప్పించమని అడుగుతాడు. (అవధీ లోక్ సంగీత్, 31/1-4.) నీళ్ళు తాగుతూ రాముడు, సీత సౌందర్యాన్ని గమనించి ముగ్ధుడయ్యాడు.

పనియా పియత్ రామ్ దేఖయ్ సురతియా

పని యహ్రాసమ్ అధిక్ మిరాన్ రే

కీ తోహయ్ లాగీ రామావన్ మయ

పియసియా కీ తోహార్ రూప్ పియాన్ రే

- అవధీ లోక్ సంగీత్, 31/6-9.

సీతస్తోత్రం రామునిపట్ల ఆకర్షితులవుతుంది. కానీ తండ్రి, తన పెండ్లికోసం చేసిన భీషణ ప్రతిజ్ఞ తలచుకుని కంపించిపోతుంది. ఎందుకంటే - శివుని ధనుస్సు చాలా పెద్దది. రాముని చేతులు అత్యంత సుకుమారమైనవి మరి.

బాబా జనక్ యక్ ధనుహ్ ధరే హయ్

ధనుహ్ తూరి లదావోరే

తోహార్ హాథ్ కమల్దల్ లాగిత్

ధనుహ్ సాల్ అపారేరే

- అవధీ లోక్సంగీత్, 31/12-19.

ఇలాంటి వల్లనే “మహానాటకం” లోనూ వుంది. (స్మరస్మరం - 19వ చందం.)

సేకరించిన భోజ్పురీ గ్రామ గీతాల్లో యిలాంటి సన్నివేశ వర్ణనలు లేవు. కానీ ఒక గీతంలో సీతారాముల ప్రణయ వర్ణన వుంది. (భోజ్పురీ లోక్సంగీత్, 20/1-22.)

రాముని ఉపనయనం:

సమాజంలో ప్రచులితంగా వున్న సంప్రదాయానుసారం ఉపనయన సంస్కారం క్షత్రియుకుమారులకు ఎనిమిదవ సంవత్సరంలో జరగాలి. (ముహూర్త చింతామణి 5-39.) దాని ప్రకారం, అవధీ గ్రామ్య గీతాలలో దశరథుడు రాముని 8 వ సంవత్సరంలో ఉపనయన సంస్కారం చేయటం కోసం వశిష్ఠుని పిలిపిస్తాడు. వశిష్ఠుడు మండపం వేయించి, కలశం వుంచమని ఆదేశిస్తాడు.

ఆర్ బరిన్ కయ్ రమయియా హో వయం దైలైపు జనేఉవా

ఎత్నా సునిన్ హయం వసిత్ జీ మలి ఆ బులావయిం

మావీ పానేన మండవా చపావపుకలసా ధరావపు

- అవధీ లోక్సంగీత్, 41/1-4.

మరోచోట పచ్చపచ్చని వెదురు బొంగులతో మండపం వేయించమని చెప్పినట్లువుంది.

హారేహారే బంసువా కటయిహో తో భూరే భూరే రూఖ్

పనవన్ మాండో భవయిహో తమోలీకయి పూత్

- అవధీ లోక్సంగీత్ 44/1-2

మండపం వేసినతను, దశరథుని భార్యల దగ్గరికి బహుమతి (యినాం) కోసం పెళ్లితే కొసల్య తన బంగారు గాజులు, కైకేయి ఉంగరము, సుమిత్ర రత్నాలు యిచ్చినట్లు వుంది. కొసల్య మెడలో వున్న హారము కావాలని అతని భార్య పట్టుపట్టినట్లు వుంది.

మండయే మాఁ యుగరహ నవునియా

బహుత్ కభు లేబయి

లేబయి కవునవియా గరే హారుహమ్ లేబయి

- అవదీ లోకోసంగీత్, 44/ 3-10.

రాముని ఉపనయన సమయంలో పుష్కలవర్షం కురిసింది. దశరథుడు, కొసల్య భయపడి, రాముని ఉపనయన శుభసమయంలో యీ కుండపోత వర్షం ఏమిటని, ఇంద్రున్ని చేతులు జోడించి ప్రార్థిస్తారు.

ఇంద్రఘటాఘన్ ఘేరియే

ఇంద్రబర్సన్ ఆయపు హయంహో

సభవాతే ఉతిభే దసరథ్ రాజా దోనపు కర

జారహిహో

హాథ్ జోరి వినతీ కరవుఁ

సునపు ఇంద్ర వినతిపుహో

ఆజా దివసు నాహీ బరసహు మోరే

బరువా రామచంద్ర హోయే

- అవదీ లోకోసంగీత్, 45.

భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లో యీ సన్నివేశ వర్ణన లేదు.

ధనుర్భంగం:

శివుడు జనక రాజు పట్ల ప్రసన్నుడై 'అజగవు' అను ధనుస్సును కానుకగా యిచ్చినట్లు పద్మపురాణం (పాతాళఖండం 112వ అధ్యాయం)లో వుంది. సఖో పాఖ్యానం (ఉత్తరార్ధము. 2వ అధ్యాయం) బృహత్కేసల

ఖండం (6 వ అధ్యాయం)లో జనకుని, శివుడు స్వప్న సాక్షాత్కారం యిచ్చి, ధనుర్బంగం చేసే వ్యక్తితోనే సీత వివాహం జరిపించాలని ఆదేశించినట్లువుంది. కానీ వాల్మీకి రామాయణంలో (1/66/7-12) శివధనుస్సు, జనకునికి కా - జనక వంశజుడూ పూర్వీకుడూ అయిన దేవరాతునికి శివుని నుంచి లభించినట్లు వుంది.

అవధీ గ్రామగీతాలలో యీ ధనుస్సును రావణుడు గృహప్రవేశ సమయంలో శివుని నుంచి పొందినట్లు వుంది.

రావనా జాయికయ్ దేఖిస దుబార్వా
 ధనుసా ఏక్ దరా హయేరే
 రావనా ధనుసాదేఖ్ లలచానే హయరే
 అరిహో ఇతపు ధనుస్ లంకా జోట్వా
 హమ్కా తపు చాహీ హయరే
 గురుజీ ఇతపు ధనుష్ లంకా
 జోట్ సంగీతా మయిహాన్ దేతెవురే
 ఎత్నా వచన్ సునయి శంకర్జీ
 ధనుసా తపు దయి తపు దిహిన్రే

- అవధీ లోక్సంగీత్, 46/15-28.

ధనుస్సు యిచ్చేటపుడు శంకరుడు రావణునితో యిలా అన్నాడు - యీ ధనుస్సును మార్గమధ్యంలో ఎక్కడా ఏ కారణంగానైనా కింద వుంచరాదు. లేదా లఘుశంక లాంటి పనుల తరువాత అపవిత్రమైన చేతులతో తాకితే యిది వజ్రకఠినమై, బరువైపోతుంది. జాగ్రత్త! అని.

తూ ధనున్ లయికయ, చలపు
 పేశాబ్ నాహీ కరపు, భూయియా నాహీ ధరవురే
 పేశాబ్ కయికయ ధనుసా తూ చూబపు
 చూతయి బజర్ హో జాయిరే

- అవధీ లోక్సంగీత్, 46/23-24

రావణుడు శివధనుస్సును భుజంపై మోస్తూ వెళ్తున్నాడు. జనకపురి దగ్గరికి వచ్చేటప్పటికి, లఘుశంక కు వెళ్ళవలసిన అవసరం వచ్చింది. (అవధీ లోక్సంగీత్, 46 (32-35.) ధనుస్సును కింద ఎలా వుంచటమో అని ఆలోచనలో పడ్డాడు రావణుడు. జనకుని నివాస ద్వారం దగ్గరికి వచ్చేసరికి యిక ఆపుకోలేకపోయాడు.

ధనుస్సును కిందకి దింపి లఘుశంక తీర్చుకోవటానికి ఉద్యుక్తుడయ్యాడు. తరువాత ధనుస్సును తీసుకుని తన నివాసంపైపు వెళ్ళాలని సంకల్పించుకున్నాడై దానిని ఎత్తుకొనబోతే ఆవగింజంత కూడా కదలలేదు. ఎంత ప్రయత్నించినా విఫలమౌతున్నాడు. అప్పుడే ఆకాశం నించి 'వాణి' వినిపించింది. ధనుస్సును ఎత్తే ప్రయత్నం మాని యింటికి వెళ్ళిపోవమని.¹ దీనితో ఒటమని అంగీకరించి రావణుడు యింటికి వెళ్ళిపోయాడట!²

స్వప్నావస్థలో జనకునికి దేవీదర్శనంతోపాటూ, ఆదేశమూ వినిపించింది: 'నీ ముంగిట ఒక అందమైన ధనుస్సు వుంది. దాన్ని యింట్లోకి తెచ్చుకొని నిత్యము పూజిస్తూ వుండు. దానివల్ల నీకు శుభం కలుగుతుంది' అని. యిలా ఆదేశించి దేవి అంతర్ధానమయింది.

సోవత్ రహవీ రాజా జనక్ అరి అప్నే మహరియామారే
అరిహో సపనా తవు దేఖయి దేవీ జీ కయరే
రేమోరే రాజా తోహరే మహల్ కేరే
దుఅరబా ధనుసా ఏక్ ధరా హయరే
రాజా ధనుసా కయ్ కరో తూ పూజా ధనుసా
బడా సుందర్ రే
అరే రాజా ధనుసా కరౌపూజా పవిత్ర తూ హయం హోయి
సుభఘడి బాటయి
ఎత్నాకహి కయ్ దేవీజీ అంతరధియాన్ భయో రే

- ఆవధీ లోక్ సంగీత్, 40/ 1-10.

భోజ్ పురీ గ్రామ గీతాలలో యిలాంటి సన్నివేశ వర్ణన లేదు.

దేవి ఆదేశానుసారమే జనకుడు అక్కడ ధనుస్సుకు పూజ చేసేవాడు. అతని భార్య సోంధియిలా ఆ స్థలాన్ని పేడతో అలికేది. ఒకరోజు యింటి పనులలో వుండి ఆమె సీతను ధనుస్సును వుంచిన స్థలంలో అలకమంది. సీత పూజాస్థలంతో పాటు, అతి బరువైన ధనుస్సును సైతం ప్రక్కకి జరిపి, ఎంతో కాలంగా దానికింద వున్న మలినాన్ని శుభ్రపరిచింది.

1. పెజ్ బేవా కయి కయ్ రావన్ ధనుసా ఉటావయిలాగే
ధనుసా ఉటావయి ధర్తి నాహీ ఛోడయి రై ధనుసాజమున్ నాహీ ఖాయరే
ఎత్నేమా భవాహయ్ ఆకాసబానీ భవారే.
అరి రావన్ యితవు ధనుసాన ఉటాయి పయిబవు లవుటి మరా జాపురే - అ.లో. సం 46/36-44.
2. ధనుసాఛోడి రావన్ లంకా చలాగా ధనుఖా బక్రే హోయిగా రామేజీ
- అ. లో. సం. 26.

జావు బేటీ చవుకా లగావవు పితా లోహార్
 పూజా కరయి(రామ్జీ
 జాయికయ్ సీతా ధనుభా ఉరావయి లీపి సోత్తి
 చలీ ఆయీ రామ్జీ

- అవధీ లోక్సంగీత్, 27/ 27-30.

స్నానానికి వెళ్తూ జనకుడు పూజ చేసుకునే పీట వైపు చూశాడు. ఈ రోజువరకూ ఎవరికీ అవగించంత అయినా కదిలించ పీలుకాని శివధనుస్సు, నిలబెట్టి వుండటం చూసి ఆశ్చర్యపోయా దాయన. రాణిని అడిగితే ఆ రోజు సీత ఆ ప్రదేశాన్నంతా అలికిందని తెలిసింది.¹

భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లో యీ సన్నివేశం కొంచెం భిన్నంగా వర్ణించబడివుంది. ఇక్కడ స్నానానంతరమే జనకుని దృష్టి పూజాస్థలిపై పడింది. స్వయంగా సీతనే పిలిచి శివ ధనుస్సు తనే చేతితో ఎత్తి, ఏ చేత్తో కింద అలికావని ప్రేమతో అడిగాదాయన. కుడిచేత్తో ధనుస్సునెత్తి పట్టుకుని, ఎడమచేత్తో అలికానని చెప్పిందా ముగ్ధ.²

కారణాలు:

సీత శివధనుస్సును జరిపి, కింది భాగం అలకటాన్ని గురించి తెలుసుకున్న జనకుడు, యీ ధనుస్సును విరిచే వారితోనే ఆమె వివాహం చేయిస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేస్తాడు. ఆనంద రామాయణం (1/3/58) భావార్థ రామాయణం (1/17). బిహార్ రాకథ (కామిల్ బుల్కే - రామకథా పేజీ 352)ల ప్రకారం, జనకుడు తలపెట్టిన ధనుర్బంగానికి కారణం సీత ఆ ధనుస్సును ఎత్తగలగటమే!

1. కేనా యహ ధనుభా ఉరావయి ఖడే ఖడే రాజా
 పోచయి(రామ్జీ
 కేనా లీపా చావరి కేనా లీపా చవుపారి
 రాజా పుకారయి(రాణీ సోమయిలా కేనాలీపా
 చవుపారి రామ్జీ
 రాసీ సోమయిలా కహనా బైరీ, బేటీ తహా చవుపారి రామ్జీ
 (అవధీ లోక్సంగీత్, 27/33-36.)
2. జనకోజీ సతాకే బులాయితే జాంమ్ బలాయితే హో
 బేటీ క బోనే హాద్ ధనుభా ఉరాబలూ కబనేహాదే లీపేలూ హో
 బాయే(హాదే ధనుహ ఉరయాలా దహినేహాదే వీపీలాహో
 (భోజ్పురీ లోక్సంగీత్, 21/1-8).

అవదీ, భోజ్‌పురీ గ్రామగీతాల్లో సైతం యీ కారణమే చెప్పబడింది. (అ.లో.సం. 27/38, భో.లో.సం. 21/6-8.)

స్వరూపం:

రాక్షసుల దురాగతాలతో విసుగుచెందిన విశ్వామిత్ర ఋషి యజ్ఞరక్షణార్థం రామలక్ష్మణులను పంపమని దశరథుని అడిగేందుకు దర్బారుకు వెళ్ళినట్టుగా అవధీ జానపదగీతాల్లో వుంది. ఆయనను చూడగానే దశరథుడు ఆయనను స్వాగతించి, సత్కరించి కుశల ప్రశ్నలు వేశాడు. రామలక్ష్మణులను ఆయన అడగ్గానే ఆయనతోపాటు పంపించి వేస్తాడు.

అపనే కుటియాసే రిషిముని చలే

అరే పహుంచే అవధ్ నగరియా హో సీతారామ్ సయ్ బనేఁ

జాయికా పహుంచే దసరథ్ దర్బార్‌వా అరే జయ జయ కార్

మనావయిహో సీతారామ్ సయ్ బనేఁ

భీతరా సయ్ నికరే హయఁ రాజా దసరథ్ అరే

హోధ్ విహా పాట్ సింగాసన్ హోసీతా రామ్ సయ్ బనేఁ

గంగాజమునా సయ్ పాసీ భరి లాఁవయి

అరేపాంవ్ పభారయిఁ లాగేరాజా హో సీతారామ్ సయ్ బనే

పాంవ్ పభారయిఁ చరన్ చడావయిఁ కహావు గురుజీ హోల్

హో సీతారామ్ సయ్ బనేఁ

అరే సబ్‌కుచ్ రాజన్ హమరీ కుశల్ బాటయి

రామ్ లఖిమన్ కయిహాన్ దిహావు హో సీతారామ్ సయ్ బనే

అగ్‌వా అగ్‌లా రిఖిముని చల్ తేవు పచవారామ్

అవు లఖిమన్ హో సీతారామ్ సయ్ బనేఁ

- అ.లో.సం. 54/1-8.

రామలక్ష్మణులను తనతో పంపమన్నప్పుడు భోజ్‌పురీ గ్రామ్యగీతాలలో దశరథుడు విశ్వామిత్రునితో అంటాడు 'వాళ్ళిద్దరూ చాలా చిన్నపిల్లలు. లేత వయసులో వున్నారు. వారి బదులు యాగరక్షణకు నేను వస్తాను'

అని. విశ్వామిత్రుడు అప్పుడు- 'ఈ బాలకులు లేత వయసువారైనా, అతి సాహసవంతులు. రాక్షస సహరణార్థం విష్ణువు అవతారమెత్తాడు వీరి రూపంలో...' అని అన్నాడు. విడువలేక విడువలేక దశరథుడు వారిరువురినీ విశ్వామిత్రునివెంట పంపుతాడు. (అవధీ లోక్ సంగీత్, 16/1-18)

అవధీ గ్రామ గీతాల్లో రామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రుని కుటీరం వద్దకు చేరుకోగానే తాటక వైపు సంకేతం యిస్తాడు.

అరేజాయి కయ్ పహుంచేగురు

అప్ నే ఆసన్ దిహిన్ తాడకాదిఖాయి

హో సీతారామ్ సయ్ బనే

- అ. లో. సం. 54/9.

తాటకను వధించి, యజ్ఞాన్ని అడ్డుకుంటున్న రాక్షసులను తరిమివేసి, రాముడు ఇక నిర్భయంగా యజ్ఞము చేసుకొమ్మని చెప్పాడు. ఋషులు యజ్ఞం మొదలుపెట్టగానే, కోపం చెందిన మారీచుడు యజ్ఞ భంగం చేసేందుకై వచ్చాడు. రాముడు బాణాలు వేసి అతన్ని బాగా గాయపరచాడు. శతయోజనాల అవతల అతని శరీరం ఎగిరిపడిపోయింది. మునులంతా ప్రసన్నులయ్యారు.

మునివర్ యజ్ఞే కరన్ బచ్ లాగయ్ ధావా మారీచ్ రిసాయి

మారమ్ బాన్ రామ్ దేహికయ్ పుర్ సత్ జోజన్ ఉడి జాయి

విశ్వామిత్ర దేచి హరఖని అతి ఆనంద్ న ఉర్ సమాయి

- అ. లో. సం. 52/2-7

భోజ్ పురీ గ్రామగీతాలలో యజ్ఞాన్ని ధనుస్సు ధరించి రక్షిస్తున్న రాముని వర్ణన. యజ్ఞ సమాప్తి తరువాత ఆకాశం నించి పూలవాన కురిసినట్టుగా వుంది కానీ, రాక్షస ప్రముఖులను చంపిన వర్ణన లేదు.

లల్ నా కాన్వే ధనుష్ హోథ్ బన్ వాలే, రామ్ లఖన్ ఫిలై నూ హో

భయిలే పూరన్ మునియజ్ఞ, సుమన్ నభో బరిసేలా హో

- భో. లో. సం. 16/19-20.

అవధీ గ్రామగీతాల్లో జనకపురిలో జనకుడు ధనుర్యజ్ఞ సభను పెట్టినపుడు, ఆ శివధనువును విరిచే వారితోనే సీత వివాహాన్ని జరిపిస్తాని ప్రతిజ్ఞ చేశాడు.

రాజా జనక్ పరన్ ఏక్ తానిన్ ధనుహ్ దిహిన్ ధరాయ్
జేయహ్ ధనుహ్ తూరి బహాయ్ సీతా బైహి లయి జాయ్

- అ. లో. సం 59/7/8.

ఈ ధనుర్బంగ సభలో పాల్గొనటానికి వివిధ దేశాలకు జనకరాజు ఆహ్వానం పంపాడు.

దేన్ దేన్ కా చిత్తి పటాయో సబరే చడి ఆయే

- అ. లో. సం. 59/5.

ఇలా ఆహ్వానాలు పంపేటపుడు జనకునికి వాళ్ళ తమ్ముడో సలహా యిచ్చాడట- అయోధ్య రాజు దశరథునికి మాత్రం ఆహ్వానం పంపకు. ఆయన మహాబలవంతుడు. నీ ఆహ్వానం చూసి యీ ధనుస్సును విరిచేందుకు, రాజకుమారులను పంపకుండా తానే వచ్చినా రావచ్చు. ఆయనే ధనుర్బంగం చేయగలిగాడా- ఇక సీతను - పసిదాన్ని ఆ ముసలి రాజాకిచ్చి వివాహం చేయక తప్పదు కదా! అని.

అరిహో జనక్ కేరా భాయీ బోలే అవద్ నాహీ భేజవురే
వున్కే తవు బాడే చారివు లడిక్వన్ రే
అరిమోర్ భయియా అప్నా తవు అయి హయం
ధనుమ్నా ఉడయిహయం లడిక్వన్ నాహీ భేజిహయం

- అ. లో. సం. 50/19-30.

తను యిలాంటి సలహా ఎందు కిచ్చాడంటే దానికో ఆధారం వుంది. ఇదివరకోసారి కుష్టురోగిగ్రస్తుడైన సిద్ధరాజా అయోధ్యలోని నీళ్ళలో స్నానం చేయగానే ఆయన రోగం మాయమై సర్వాంగసుందరంగా ఆరోగ్యవంతుడయ్యాడట! ఆయన అంత అందంగా, అయోధ్య నీటిలో స్నానం చేసినంత మాత్రాన అయ్యాడంటే, యిక సాక్షాత్తు అయోధ్యకు రాజైన దశరథునికెంత శక్తి వుండి వుండాలి? అని అతని వాదన.
(అ. లో. సం. 50/21-28.)

సీతా కల్యాణము:

జనకుని నగరం మిథిలలో జరుగుతున్న యీ స్వయంవరాన్ని గురించి విన్న విశ్వామిత్రుడు, రామలక్ష్మణులకి సమాచారం తెలిపి, అక్కడికి వెళ్ళిరమ్మని ప్రోత్సహించాడు. గురువుతోపాటూ, రామలక్ష్మణులిద్దరూ అక్కడికి చేరుకున్నారు. జనకుడు అక్కడి పురవాసులందరూ అద్వితీయ సౌందర్యంతో విచ్చేసిన రాజకుమారులను చూసి మంత్రముగ్ధులైపోయారు. సీత చెలికత్తెలు - వీరే సీతకు తగిన వరులు అని ముక్తకంఠంతో అనేశారు.

జాయిక పహుంచే జనక్పూర్ నగరీ

నగరాకే సబ్ కేవు దేఖపు హో సీతారామ్ సయ్ బనే

నగరా కై సబ్ సఖి దేఖన్ ధాయీ యీ తవువర్ సీతా జోగే

హో సీతా రామ్ సయ్ బనే.

- అ. లో. సం. 54/11-13.

సీతాంబరధారి అయిన రాముడు సభామధ్యంలో వచ్చి కూర్చున్నాడు.

జాయికమ్ బైరయి బీచ్ సభామా సీతాంబర్ ఫహరాయ్

- అ. లో. సం. 59/6.

రావణాసురుడు బాణాసురుడు మొదలుకొని వివిధ దేశాలనుంచి వచ్చిన వీరులంతా శివధనువును ఆవగించంతయినా కదల్చలేకపోయారు.

దేస్ దేస్ కయ భూపతి ఆయే పురావన్ లాగే పినకియా

సఖియా సునహు జనక్పూర్ కయ్ బాత్

రావన్ ఆయే బానాసుర్ ఆయే ఇహో బాగే ఆధీ రతియా

- అ. లో. సం. 51/2-5.

ఇది చూసి ఇక సీత ఆజ్ఞాంతరీయా కుమారిగానే వుండవలసి వస్తుందేమోనని జనకుడు దిగులు పడ్డాడు.

అరే రాజా జనక్ కేరా భవా పితకోపవా అరే

అబ్ సీతారపుకువారీ

హో సీతారామ్ సయ్ బనే

- అ. లో. సం. 54/14-15.

జనకమహారాజు బాధను గమనించిన విశ్వామిత్రుడు రాముడివైపు చూసి- జనకుని బాధను మాన్పు మని చెప్పాడు. గురువు ఆజ్ఞాపించటంతో రాముడు ముసిముసి నవ్వులతో అడుగు ముందుకు వేశాడు.

సమయ్ జానిముని వచన్ ఉతారయ్

తోరి చాప్ పరితాప్ జనక్ కయ్

మేటహు రఘువర్ రాజ్ దులారయ్

సుని ముని వచన్ సహజ్ ఉరి బయిరయ్

మంద్ మంద్ హసి కయ్ పగ్ ధారయ్.

-అ. లో. సం. 58/1-5.

అతని సున్నిత దేహాన్ని చూసి నీత, ఆమె సఖులు సందేహించారు- ఇతడు ఆ బరువైన ధనుస్సును విరచగలడా! అని.

పాతర్ రామ్ ధనుష్ బహు భారీ టూటల్ హవ్దపునాహీ

- అ. లో. సం. 58/10.

కానీ రాముడు ధనుస్సును అవలీలగా ఎత్తి తొమ్మిది భాగాలుగా విరిచేశాడు.

రామ్ ధనుష్ ఉరాయిన్ తూరీ కిహీన్ నవ్ఖండ్ జీ

- అ. లో. సం. 57/7.

ధనుర్బంగం కాగానే మునులంతా జయజయధ్వానాలు చేశారు. ఆనందంగా నీత జయమాలను రాముని మెడలో వేసింది.

ధనుహతోరిన్ రామచందర్ జీ అరే జయజయకార్ మనావయి

హో సీతా రామసయ్ బనే

సీతామాతా తవు డారిన్ జయమాల్ అరేసబ్ రిభి

ముని జయజయకార్ మనావయి

హోసీతారామ్ సయ్ బనే

- అ. లో. సం. 54/18-19.

భోజ్పురీ గ్రామ్యగీతాలలోనూ బాణాసుర రావణాసుర రాజుల అసఫల ప్రయత్నాల వర్ణనలున్నాయి.

దేస్ దేస్ కీ భూప్సచ్ అయితే, తాహిబీచ్ ధనుహ్

దేత్ ఓర్ మాయీ

పహిలే రావున్ బానాసుర్ అయితే తిల్ భరి భూమిన సకేలే భోడాయీ

- భో. లో. సం. 23/3-4.

కానీ జనకుడు తన కుమార్తె కుమారిగా వుండిపోవలసి వస్తుందేమోనని చింతిల్లిటం కాక అక్కడికి వచ్చిన వీర రాకుమారులనంతా వెటకారమాడుతాడు. (భో. లో. సం. 22/5-8.) ఆయన మాటలను విన్న లక్ష్మణుడు కోపాన్ని అపుకోలేకపోయాడు.

సుని రాజా జనక్ బచనిమాఁ లఖన్ నా సంభారేలే హో

- భో. లో. సం. 22/12.

కోపం పట్టలేక అన్నాడు- ఓయి రాజా! కాస్త నెమ్మదిగా మాట్లాడు. చిన్నతనంలో నేనిలాంటి వెన్నంటినో అలవోకగా విరిచివేశాను.

అయిసన్ బాత్ జని బోల్ ఐ జనక్ జీ

అయిసన్ ధేనుహీ తూరలీ లరికాయీ

- భో. లో. సం. 23/7-8.

ఇలా అని అన్నయ్య రాముణ్ణి తనను ధనుస్సును విరిచేందుకు అనుమతించమని అడిగాడు లక్ష్మణుడు. కానీ రాముడు శాంతించమని సంజ్ఞ చేశాడు.

అభియాఁ తరైరే సిరీరామ్ లఖన్ చుప్ బయ్యిరైల్హో

- భో. లో. సం. 22/13-16

ఇందులో విశ్వామిత్రుని అనుజ్ఞ కావటం గురించి వర్ణన లేదు. రాముడు విల్లును విరవటం, సీత వరమాలను రాముని మెడలో వేయటం వరకే వుంది.

హద్దవా ఉరాయికై ధనుస్సవా ప్రచండతాని ఫీంచ్లే

లలనా భ్రాంక్ జరి టూటల్ పినక్వా భూమిధరి దైలై నూ హో

గగన్ ఫే హోత్ జయజయకార్ సుమన్ సుర్ బరిసేలాహో

లలనా సియా గలే డాలీ జయమాల్ నగర్ న గులే హో

- భో. లో. సం. 22/20-23.

సీతారామ వివాహం:

జనకుని వ్రతిజ్ఞ అనుసరించి, రాముని ద్వారా ధనుర్బంగం తరువాత, సీతారామ వివాహం నిర్ణయమైపోయింది. ఈ వార్త తీసుకొని పురోహితులు అయోధ్య నరేశుని కొలువులోకి రావటం, ప్రసంగవశాన, కట్నకానుకలగురించి చర్చ జరుగుతుంది. (అవధీ లోక్ సంగీత్ 62/1-5.) ఈ శుభవార్తను రాణులకు తెలియబరచి వారినుంచి కానుకలను కోరటం¹, వాళ్ళంతా అమూల్యమైన వస్తువులను కానుకగా యివ్వటం² వాటితోపాటు ఆమె తనకో గుర్రం కానుకగా కావాలని అడిగితే రాముని వివాహం తరువాత తిరుగు ప్రయాణంలో గుర్రాన్ని యిస్తామని నచ్చజెప్పటం (అ. లో. సం. 63/11-14), రకరకాల మంగళవాయిద్యాల వివరాలు,³ మగపెళ్ళివారి అలంకరణలు⁴ బయలుదేరి వెళ్ళేటప్పుడు కౌసల్య

-
1. పుర్ పుర్ మూమహి నవునియాఁ తా గోతిసీ బులావయి
రామ్ లఖన్ కయ్ నచ్చహా సలై కోయా ఆదైయి - అ. లో. సం. 63/1-2.
 2. కేకయి నే చుట్టే ముందరియా కవుసవియా రాసీ రూప్
సుమిత్రా రాసీ రతన్ జడాపూ తా భరిగా సుప్ - అ. లో. సం. 63/7-8.
 3. పుత్వాఁ బియాహాల్ చలయ్ రాజా దసరద్ బరహన్ బజన్వా బనాయ్
బరహన్ బజన్వా సహాన్ సహనయియా మాహుల్ దీరేహా బాజి - అ. లో. సం. 67/1-2.
 4. రామ్ కయ్ పోడ్వా లభిమన్ సాజే రామ్ సజే సుఖపాల్ జే
మయిజల్ హోతీ రాజా దసరద్ సాజే సాజ్ జనక్ పుర్ జాయేజీ - అ. లో. సం. 65/1-2.

ఆనందబాష్పాలు,¹ పెళ్ళివారంతా తరలివెళ్ళినపుడు అయోధ్య కళాకాంతులు వీడి బోసిపోవటం,² అయోధ్యలోని చిలుకలు, పక్షులు సైతం పెళ్ళివారితో వెళ్ళటానికి ఆత్మతపడటం,³ పెళ్ళి బృందంలో ఒక లక్ష ఏనుగులు, గుర్రాలు, రెండు లక్షల ఒంటెలు శివునితో సహా లక్ష్మ యిరవై అయిదువేల దేవతలు, తరలివెళ్ళిన తీరు⁴ - యివన్నీ వర్ణింపబడ్డాయి.

భోజ్ పురీ గ్రామగీతాల్లో సైతం రామకల్యాణం గురించి యిలాంటి వర్ణనే వుంది. కానీ యీ గీతాల్లో, పురోహితునిద్వారా కాక సీతారామ కల్యాణం గురించి లేఖ ద్వారా వర్తమానం పంపుతాడు జనకుడు.

లిఖిపతియా భేజేలే జనకోరాజా

దేహు దశరథ్ జికి హాథ్ జీ

- భో. లో. సం. 25/1-3.

పెళ్ళివారి సందడి, జనకపురికి తరలివెళ్ళటం అన్నీ వర్ణింపబడ్డాయి.

రామ్ బిలహన్ జనక్ పుర్ చల్ లే

భలీభాంతి సజేలే బరాతిహా

హాథిన్ సాజేలే హోడన్ సాజేలే

సాజేలే భరథ్ భుజల్ హా

- భో. లో. సం. 26/2-3.

అవదీ గ్రామగీతాల్లో రామలక్ష్మణులిరువురూ జనకపురి దారిని ప్రజలను అడిగి కనుక్కుంటూ వెళ్ళారు.

-
1. సాజి బరాతి చలయి రాజా దసరథ్ మయియా
కపుసలియా ధురయి అంహా - అ. లో. సం. 64/5.
 2. కాహేమయియా, మోర్ ఆరతి ఉతారయికాహే ధురయి లాగయి అంహాజీ
ఆజ్ బరతియా, జనక్ పుర్ ఉతరి అవధ్ రహైవ మోర్ సూన్ - అ. లో. సం. 64/6-7.
 3. రామ్ జబ్ చలయ్ హయ్ బియాహన్ బహవిది బాజన్
ఉన్ హాసుగున్ మండ్రాయ్ హమహా చలన్ విహాయన్ - అ. లో. సం. 68/1-2.
 4. ఏకోలాఖ్ ఆయ్ హాథ్ అబ్ హోదా, దుయాలఖ్ ఆయ్ ఉమ్ రాన్ జీ
సవాల్ ఖాయ్ ఇన్ రా మహాదేవ్ ఇన్ద్రే దేఖి రియల్ మాత్ జీ - అ. లో. సం. 65/7-8.

బాజల్ ఆయు కకర్ హిలీ కయ్

బాజన్ ఘుమరత్ ఆవయిని సాన్

రామ్ లఖన్ దోనూఁ పూఛత్ ఆవయి

కవన్ జనక్ దర్బార్

- అ. లో. సం. 71/1-2.

జనకపురి సమీపంలో చిక్కటి అడవి వుందనీ జనకుని భవన ప్రాంగణంలో నిమ్మ, దానిమ్మ చెట్లు చాలా వున్నాయనీ జనులు చెబుతారు.

గవువా కేపాస్ ఘన్ బసవరియా ఆంగన్ నేబులా, అనార్

- అ. లో. సం. 72/3.

గృహద్వారంవద్ద చందన వృక్షమూ, యింటిముందు ఒక వంద ఏనుగులు కట్టివుంటాయనీ చెప్పారు. గోడలపై చిత్రాలు వుంటాయి.

జనక్ దుఆరే చనన్ రురవవా హథినీ బాంధీ అవుసాడ్

భీతియా తవు వున్ కీ చిత్ ఉరేహే ఉహాయి జనక్ దర్బార్

- అ. లో. సం. 71/3-4.

జనకుని దర్బారు ముందుకు పెళ్ళివారు చేరుకోగానే అయోధ్యరాజు, దశరథుడు, తన పతనాన్ని నేలపై నాటాడు. మామిడి చెట్లకింద నర్తకి నాట్యం ఆరంభించింది, దశరథుని అదృష్టాన్ని పాగుడుతూ. పెళ్ళివారి విడిదికై తగిన ఏర్పాట్లన్నీ జనకుడు చేసి వుంచాడు.

తమ్వా గడి గయే జనక్ బాగ్ మా ఉతర్ పడే దశరథ్ జీ

రామ్ లఖన్ కరే సజావట్ మాథే మోర్ కంచన్ కీ

- అ. లో. సం. 69/54-55.

పెళ్ళివారు విడిది చేరుకున్నారు. రామ లక్ష్మణులు అలంకరించుకుంటున్నారు. వాళ్ళు బంగారు కిరీటాలు ధరించి వున్నారట! భోజ్ పురీ గ్రామగీతాల్లో యిలాంటి వర్ణన లేదు.

అవధీ గ్రామగీతాల్లో జనకుడు దశరథుడు, తక్కిన పెళ్ళివారికి బంగారు పళ్ళాల్లో హారతి పట్టినట్టు వుంది.

కంచన్ ధార్ కయ్ ఆరతీ సార్మిన్ ఆరే పచ్చవా పఖారయినపువా

- అ. లో. సం. 70/3.

జనకపురవాసులందరూ పెళ్ళికుమారులను చూసేందుకు ఆత్రుతతో వున్నారు. రాముని అందాన్ని చూసి, సీత సౌభాగ్యాన్ని పొగడటం మొదలెట్టారు.

జనక్పుర్ కయ్ నర్ నారీ దేఖన్ ఆబయి రామ్ లఖిమన్

ధన్ ధన్ భాగ్ సియా కన్యాకీ భావర్ ఘూమయి రఘువర్కే.

- అ. లో. సం. 69/7-8.

సీతసైతం తన సఖులతో కూడి రాముని అందాన్ని గవాక్షంలోంచి వీక్షిస్తూ అంటుంది- 'నీలదేహిచ్చాయతో లలాటంలో సువర్ణకాంతి వెల్లివిరుస్తూ వున్నవారు శ్రీరామచంద్రుడు. మరి గౌరవర్ణంతో మెరుస్తూ వున్నవారు వారి అనుజాలు- లక్ష్మణుడు'.

సీతా డాడ్ థ్ రురోఖవయ్ ఆవపు సఖి దేయీ బతాయీజీ

గోరే భయి భయియీ లఖిమన్ సావలె సిరీరామ్జీ

- అ. లో. సం. 76.

భోజ్పురీ జానపదసంగీతంలో యిలాంటి వర్ణన లేదు. దీనిలో కేవలం పెళ్ళివారు జనకపురికి చేరుకునేంత వరకే వుంది.

జబ్ బరిఅతియీ దు అరనా అయిలీ హో మాంగే దు అర్వాకే నేగ్ హో

- అ. లో. సం. 26/5.

అవధీ జానపద సంగీతంలో వర్ణించిన ప్రకారం జనకపురిలో గడ్డితో మండపం వేశారట! దానిక్రింద మట్టికలశాన్ని పెట్టి, మధ్యలో మామిడి స్థంబాన్ని నాటారట!

మానుస్ దేహి పాన్ కహ పయిహబ్ తినకన్ మాండన్ భావాన్

x x x x

మానుస్ దేహిసాన్ కహ పయిహయ్ మాటీ కయ్ కలన్ ధరావపు

x x x x

మానుస్ దేహి చనున్ కహ పయిహబ్ ఆయ్ కయ్ ఖంబ్ గడాన్

- అ. లో. సం. 80.

మరో గేయంలో చందనస్థంభాన్ని నాటినట్టుకూడా ఉంది. (అ. లో. సం. 81.)

సేకరించిన భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లో యిలాంటి సన్నివేశాలు లేవు.

అవధీ గీతాల్లో వధూవరులు వేదికపైకి చేరుకోవటం, పురోహితుడు వివాహాన్ని సంప్రదాయానుసారంగా చేయించటం యిదంతా వుంది. జనకునిచే కన్యాదానవర్ణనకూడా వుంది.

జాయి బరాత్ వైదీపయ్ ఉతరీ హ్రువపు బియాహాక చార్

రాజా జనక్ ఆపన్ ధేరియా సంకల్పయ్ రామ్ కయ్ దాహిన్ బాన్

- అ. లో. సం. 67/7-8.

భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లో యిందుకు భిన్నంగా పురోహితుడు దర్బాసనంపై కూర్చోవడం, ఆక్షతలు, చందనం, గంగాజలం వీటిని వరుడు రామునిపై చల్లటం, జనకుడు సీతను తొడపై కూర్చోబెట్టుకుని శంఖంలోంచి నీళ్ళు జారుస్తూ సీత చేతిని రాముని చేతిలోవుంచి కన్యాదానం చేయటం వీటి వర్ణన వుంది. (భో. లో. సం. 37.)

అవధీ గ్రామగీతాల్లో వివాహం జరిగిన మరుసటి రోజు వేదికను పేడతో అలికించటం, వేదికపై వుంచిన స్వర్ణ కలశంపై మాణిక్య దీపాలను వుంచటం, చందనంతో చేసిన చొకీని వుంచటం, సీత మేలైన బియ్యంతో చేసిన అన్నం, వేరుసెనగ పప్పు, మినప్పప్పు, పెరుగు గారెలు, ఆవునేతితో చేసిన మైదాపిండి రొట్టెలు మొ॥ వడ్డించటం, రామ, లక్ష్మణ, భరత, శత్రుఘ్నులు అందరూ వాటిని భుజించటం, వీటి వర్ణన వివరంగా వుంది. (అ. లో. సం. 70/4-8.) ఆ తరువాత స్త్రీలు తిట్లతో, చలోక్తులతో కూడిన పాటలు పాడే సంప్రదాయాన్ని నడుపుతారు. (అ. లో. సం. 84.) భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లో యీ సంప్రదాయ వర్ణన లేదు.

అవదీ గీతాల్లో యీ సంప్రదాయం తరువాత స్త్రీలు సీతను పూజాగృహంలోకి తీసికెళ్తారు. అక్కడ కులదేవత దుర్గాదేవిని స్థాపించి, దీపాన్ని వెలిగిస్తారు. ఈ దీపంలో రెండు వత్తులు వుండటం ప్రత్యేకత. సీత సఖులు యీ రెండు వత్తులనూ కలపమని రాముని అర్చిస్తారు. రాముడు బెట్టు చూపిస్తూ, తాను మరింతగా కానుకను పొందితే తప్ప వత్తులు కలపనన్నట్టుగా వ్యవహరిస్తాడు. జనకుడు రాముని మెడలో హారం వేసి వెలిగించమని అర్చిస్తాడు. (అవదీ లోక్సంగీత్, 83.) సీత గుప్పిటను తెరవమని సఖులు రాముని నిలదీస్తారు. రాముడు తెరవలేకపోగా ఆయనను పరిహాసం చేస్తారందరూ. 'సీవెన్నో గొప్ప సాహసకార్యాలు చేశావట! యీమాత్రం పని చేయలేవా?' అని (అ. లో. సం. 85/7-13).

వరుని పాదరక్షలను వధువు తరపువారు వధువు కొంగులో దాచిపెడతారు, సఖులు సరదాగా రాముని ఆటపట్టిస్తూ - 'యీ వధువు మీ కులదేవతేగా! ఆమెకు పాదాభిషేచనం చేయ'మని అంటారు. రాముడు చతురతతో తన పాదరక్షలను దొంగిలించినవారు మీరేగా అని ఆటపట్టిస్తాడు.

లాలు ఇన్ దేవీ లాగవుపాఁవ్,

యీదేవీ కుల్ పూజ్యహమారీ, హియాఁ ఉచిత్ హయ్ అవుఁ

యీదేవీ హయం సాధు సంతోకి కులయుగ్ పూజా పాయీ

x x x x

ఇన్ దేవీ చున్రీకి చోరి రామ్జీ పకడేవ్, తుమ్ మేరీ పన్హిఁ చురాయీ

- అ. లో. సం. 86.

భోజ్పురీ గీతాల్లో యింత విస్తృత వర్ణన లేదు.

వివాహం అయిపోగానే దశరథుడు, అయోధ్యకు వెళ్ళేందుకు జనకుని అనుమతి కోరతాడు. జనకుడు తన భార్యతో పెళ్ళివారి తిరుగుప్రయాణం గురించి చర్చిస్తాడు. తమ కుటుంబంలో యింకా మాండవి, ఊర్మిళ, కృతిక- యీ ముగ్గురు వధువులూ వున్నట్టు, దశరథుని ముగ్గురు కుమారులు లక్ష్మణ, భరత, శత్రుఘ్నులు వీరికి తగిన జోడీ అని సూచిస్తుంది. జనకుడు దశరథుని యీ విషయమై సంప్రదిస్తాడు. అతని అనుమతితో తక్కినవారి వివాహాలు కూడా జరుగుతాయి.

సమాజంలో సంప్రదాయం ప్రకారం వివాహానంతరం మండపాన్ని కదిల్చే ఆచారం వుంది. జనకుడు దశరథుణ్ణి దీనికోసం అప్పనిస్తాడు. మండపాన్ని కదిల్చి, దశరథుడు జనకుని నుంచి వీడ్కోలు తీసుకుంటాడు. అవధి గ్రామగీతాల్లో యీ వర్ణనలూ విస్తృతంగా వుంది.

దు ఆరేసే రాజా జనక్ మిర్ రా కయిహన్ గయే
 రానీ సోఘయిలా సయ్ కరేలాగే మత్
 చలయి చలయి రాజా దస్ రథ్ కహత్ బాటయి
 యి తీనవు కన్యాకహ్ హమ్ సరయి బయ్ వు
 తీనివు బార్ కువార్ రామ్ జీ
 యి తీనవు, కన్యా భరత్, లఖిమన్, సత్యఘన్
 కా బ్యాహవు రే
 హాథ్ జోరి జనక్ రాథో బాడై దసరథ్ నే
 బిన్ తీ కరై రామ్ జీ
 అపనే పయియా హమ్ తూ లగావవు తీనివు కా
 తీవు బియాహ్ రామ్ కీ
 భరత్ లఖిమన్, సత్యఘన్ కేరా బియాహ్ రామ్ జీ
 జావు నవువా తూ హూ దస్ రథ్ జన్ సవ్ వా
 తహ్ బయితే దీన్ దయాల్ రామ్ జీ
 జాయి కయిహన్ దస్ రథ్ కా బోలావవు
 మాడవువా దహ్ హిలాయి రామ్ జీ
 రాజా దస్ రథ్ హాథ్ వా తవు జోరే బిదయియా,
 వియియా తవుమాంగయి రామ్ జీ
 రాజా జనక్ తవు హాథ్ వా తవు జోరే
 అబోహి తూహూ రహరవు రామ్ జీ
 ఎతనీ బచనియా కహయి రాజా దస్ రథ్
 బహుతయి దినన్ హోయిగవా రామ్ జీ

- అ. లో. సం. 90/1-12.

సీత నత్తవారింటి కంపుట:

జనకరాజు, వీడ్కోలు సందర్భంగా కూతురు జానకికి లెక్కలేనన్ని ఏనుగులు, గుర్రాలు, వెలలేని ముత్యాలు, యింకా చాలా వస్తువులిస్తాడు. సల్లకిలో కూర్చునేముందు జానకిని తల్లిదండ్రులు హృదయాలకు హత్తుకున్నారు. పుట్టింటిని వదిలి వెళ్ళవలసి వచ్చినందుకు సీతకు దుఃఖం ఆగలేదు. జనకుడు, సీతతల్లి 'సోంధలియా' కూడా వికలమనస్కులై కంటనీరు కార్చారు.

రాజా జనక్ విదాయా తగ్గే దేయి ఘేడ్వా

తవు హథియా అనగినతిన్ రామ్జీ

ధార్ భరిభరి మోతియాఁ లయ్యి ఆయే

జనక్జీ మోహరా దిహిన్ హయ్ లదాయి రామ్జీ

సీతామాతా తవు జనక్ కా పకరయిఁ జనక్ కయే

అకిలీ భులాని రామ్జీ

రోవతయి సీతామాతా 'సోంధలియా' కా భేంటయి

మాతా అలఖ్ బిలఖ్ హోయి హయ్ రామ్జీ

- అ. లో. సం. 9/12-16.

సీత జనకునికి పాదాభివందనం చేసింది. జనకుడు యుగయుగాల వరకూ సౌభాగ్యవతిగా నిండు సంతానంతో వర్తిల్లమని కూతురిని ఆశీర్వదిస్తూ భవిష్యత్తులో వనవాసం కూడా అనుభవించవలసి వస్తుందని కూడా అనేస్తాడు.

బాబా జనక్ తోరే సయియాఁరతి హవ్

భరి ముహ్ దేవు ఆసీన్

ముంగయా జుడాన్ బేటీ కోఖియా జుడాన్

జుగ్ జుగ్ బాధయ్ అహివాత్

పేరిన్ ధోతియా ధూమిల్ నాహిఁ హోయిహయఁ

రామ్ లిఖా బనవాన్

- అ. లో. సం. 67/9-11.

నలుగురు కోడళ్ళ కోసం నాలుగు పల్లకిలను దశరథుడు స్వయంగా అలంకరించాడు.¹ అందరికంటే ముందు సీత, తరువాత మాండవి, ఊర్మిళ తరువాత కృతికా - యిలా వరుసగా వున్నాయవి. వయసుననుసరించి రాజకుమారులు కూడా గుర్రాలను అధిరోపించారు.² దశరథ మహారాజు తిరుగు ప్రయాణంలో నాణాలు దారిపాడుగుతూ చల్లుకుంటూ అయోధ్య చేరుకున్నాడు పరివారజనంతోపాటు.³

ఇక అయోధ్యలో సుమిత్ర ద్వారం వద్ద మంగళ కలశముంచింది. అయోధ్య వీధుల్లో చందనం చల్లించింది. పెళ్ళివారు యింటి దగ్గరికి రాగానే సఖులందరూ మంగళగీతాలు పాడారు. (అ. లో. సం. 88/2-3.) పల్లకి నుంచి దిగిన సీతను పూజాగృహంలోకి పిల్చుకుని వెళ్ళారు. అక్కడున్నవారందరూ పెళ్ళికుమార్తె సీతను కుతూహలంగా గమనించారు. సీతకు హారతి ఎత్తినపుడు అందరూ హారతిపళ్ళెంలో నాణాలు, మోహర్లు వేశారు. వచ్చిన వస్తువులన్నీ కౌసల్య రామునికే యిచ్చింది.⁴

సేకరించిన భోజ్పురి గ్రామగీతాల్లో యిలాంటి వర్ణనలసలు లేవనే చెప్పాలి. వివాహానంతరం, సీతాదేవి జనకునికి ప్రణామం చేయటం, ఆయన సుఖసంతోషాలతో వర్తిల్లమని దీవిస్తూ, దానితోపాటు, రాబోయే రోజుల్లో, వనగమనం, సీతాపహరణం సంగతికూడా చెప్పటం, సీత తల్లిదండ్రులను కౌగిలించుకుని బాధపడటం, చెల్లెళ్ళు, వదిలె, సఖులకు ఏడుస్తూ వీడ్కోలు పలకటం, అత్తింటికి చేరిన సీతనూ తక్కిన వధువులనూ చూస్తూ తమ అదృష్టాన్ని తామే పొగడుకుంటూ కులదేవత సూర్యుణ్ణి ఆరాధించటం - యీ వర్ణనలు కనిపిస్తాయి.

జబ్ బరి అరియా అవధ్పుర్ అయిలీ

మాతా సురుజ్ మాధ్నావరే

1. అరిహా చారిపు దోల్హా సజాయి(దసండ్ మోహరా లుటావయి రే

- అ. లో. సం. 91/3.

2. అ. లో. సం. 90/19-22.

3. బేహి కయ్ రామ్ జబ్ చలే జనక్పుర్ సే సలే హయ(రే
అరిహో చరిపు డీల్హా తపు సాజాయి(దసండ్ అసర్గీ లుటావయిరే

- అ. లో. సం. 91/1-2.

4. అ. లో. సం. 91/11-15.

పుత్ ఆ పరీహయా నయన్ భరి

దిఫ్లో ధన్ ధన్ భాగ్ హమార్ రే

- భో. లో. సం. 25/28.

పట్టాభిషేకం - వనగమనం:

అవధి గ్రామగీతాల ప్రకారం వివాహం జరిగిన కొన్ని రోజులకు, వశిష్టుడు దశరథుని వద్దకు వచ్చి- ఇక రామునికి కార్యభారం అప్పగించి తమరు వానప్రస్థానికి వెళ్ళే సమయం వచ్చిందనిచెబుతాడు.

అరిహో యిత్ నా దినా తపు సీతా ఆయే

హయం బసిత్ మునిరే

మోరే రాజా అబ్ తపు రామ్ కయ్

వివాహ్ హోయిగారే

అరి రాజా రామ్ కా దేయిరాజ్ ఆపన్

అప్ నా జంగల్ ఆవురే

- అ. లో. సం. 91.

కాకతాళియంగా యీ వార్త మంధర చెవుల్లో పడింది. తాను విన్నవార్తకు కొంచెం ఉప్పు కారం తగిలించి "శ్రీరాముడు రాజా కాబోతున్నాడు. ఇక నీ కొడుకు భరతుడు రామునికి ఊడిగం చేయాలంటే. నీవూ కొనల్వకు చెలికత్తెలా వుండిపోవాలి" అని కైకేయిలో అంది.

ఎత్ నా బచన్ సునయి కుబ్బిరే, కుబ్బిరే జాయి అంఖ్ బింఖ్ ఛయారే

అరి రానీ రామా కయి తిలకియా కరిహో హోయిరే

అరిహో భరత్ హోయి హయం గులామ్ రే

అరి రానీ తుహూఁ సవత్ కయ్ చేరియా

చేరియా హోయికయ్ రహవపు రే

- అ. లో. సం. 91/19-22.

ఇలాంటి ఉత్తేజకరమైన మాటలు విన్న కైకేయి మండిపడింది. తన నగలన్నింటినీ విసిరికొట్టి బంగారు జలతారు చీర తీసి పడేసి, చిరుగుల చీర ధరించింది. జడవిప్పి, వెంట్రుకలను వదిలేసి కోపగ్నహం లో ప్రవేశించింది. దశరథమహారాజు కైకేయి మహల్ లో ప్రవేశించాడు. మహాలంతా నిశ్శబ్దంగా, నిర్మానుష్యంగా వుండటం చూసి నివ్వెరపోయాడు. కైకేయి కోపగ్నహం లో వుందని తెలియగానే అక్కడకి వెళ్ళి ప్రేమగా అడిగాడు - 'ఏం కష్టం ముంచుకుని వచ్చిందని నీవీలా తయారయ్యావు' అని! 'లే! లేచి నగలు అలంకరించుకో! బంగారు జరీచీర కట్టుకురా!' అని బ్రతిమాలాడు. ఇది విన్న కైకేయి రాజు చేతిని కుదిపివేస్తూ, తన వరాలను అడిగింది. (ఆ. లో. సం. 91/23-34.)

భోజోపురీ గ్రామ్యగీతాలతో యీ సన్నివేశాలు కాస్త భిన్నంగా వున్నాయి. అద్దంలో తెల్లవెంట్రుకలను గమనించిన దశరథుడు వార్తకృదశకి తాను చేరుకుంటున్నానని గమనించాడు. ఇక రామ పట్టాభిషేకానికి ఏర్పాట్లు చేయాలని లోపల్లోపల అనుకోసాగాడు. తన మనసులోని మాటను మంత్రికి చెప్పి వశిష్ఠుని పిల్చుకురమ్మని చెప్పి పంపారు. కులగురువు వశిష్ఠుడు సంతోషించి, రామ పట్టాభిషేకానికి శుభముహూర్తం నిర్ణయించాడు. అయోధ్యవాసులందరూ సంతోష సముద్రంలో మునిగారు. కాని రాక్షసుల అత్యాచారాలకు గురవుతున్న దేవతలు దిగులు చెందారు. దైత్య సంహారం కోసం రాముడు వనవాసానికి వచ్చి తమ కష్టాలను కడతేర్చటమే మార్గమని తలపోశారు. అందుకై శారదాదేవిని శరణు వేడారు. ఇక సాక్షాత్తు సరస్వతీదేవి కైకేయి నాలుకపై కూర్చుని, మంథర మనసును ఆవహించి, రామవనవాసానికి ప్రణాళికను సిద్ధం చేయించింది. దాని ప్రకారమే కైకేయి కోపగ్నహం ప్రవేశించింది. ఈ వార్త తెలియగానే దశరథుడు హుటాహుటిన అక్కడికి చేరుకున్నాడు. అతని మనసులో శంక తలెత్తింది. జరుగకూడనిదేదో జరుగబోతోందని అనిపించింది. కైకేయి కన్నీటిని చేతిగుడ్డతో తుడిచి, 'నీ బాధేమిటో చెప్పు' మన్నాడు. కైకేయి కోపగించి- 'నా వరాలు నాకిచ్చెయ్య' మంది. అలా రామవనవాసానికి నాందీ ఏర్పడింది. (భో. లో. సం. 39/1-19.)

జానపదగీయకర్తలు, కైకేయి వరాలడిగే సంఘటనను, సంఘటనా క్రమంలో భాగంగా, అదృష్టక్రమంలో పరిణామరూపంగా వర్ణించారు.

అవధీ జానపదగీయాలలో క్రమం యిలా వుంది: వేటకువెళ్ళిన దశరథ మహారాజు దృష్టి అందాలరాశి, అద్వితీయ సౌందర్యవతి కైకేయిపైన పడింది. ఆమెకూడా దశరథుని పట్ల ఆకర్షితురాలయింది. దశరథుడు

కైకేయిని అపహరించి, అయోధ్యవైపు బయలుదేరాడు. ఈ సంఘటనతో కేకయరాజు అవమానితుడై దశరథునిపై యుద్ధం ప్రకటించాడు. ఈ యుద్ధంలో దశరథుని రథచక్రం విరిగిపోయింది. కైకేయి భర్తకు సాయంగా వెళ్ళి, తన కనిష్ఠ అంగుళిని రథచక్రంలో వుంచి భర్తకు బాసటగా నిలిచింది. విజయలక్ష్మిని పొందిన దశరథుడు, సంతోషంతో కైకేయిని వరాలు కోరుకొమ్మన్నాడు. కాని ఆకాశవాణి కైకేయిని హెచ్చరించింది- సమయం చూసి వరాలు అడగమని. ఫలితంగా కైకేయి వరాలు తనకు అవసరమైనపుడు అడుగగలనని అప్పుపెట్టింది. (అ. లో. సం. 92.)

మరో అవధి గీతంలో కైకేయి దశరథుని ఇంద్రునితో యుద్ధం చేస్తుండగా స్వప్నంలో చూసింది. కలతచెందిన కైకేయి, వశిష్ఠుణ్ణి స్వప్నసలీతం తెలుపమంటూ ప్రార్థించింది. వశిష్ఠుడు విశాలసీనతో రాజుకు సహాయం చేయటం కోసం రణభూమికి తక్షణమే వెళ్ళమని చెప్పాడు. గురువు ఆదేశం ప్రకారం కైకేయి యుద్ధభూమికి చేరుకుంది. అక్కడ యుద్ధంలో నిజంగానే దశరథుని రథచక్రంలో యిరుసు విరిగింది. రాణి వెంటనే తన అంగుళితో రథాన్ని పడకుండా ఆపగలిగింది. భయంకర యుద్ధం తరువాత రాజు విజయంతో అయోధ్యకు చేరుకున్నాడు. అక్కడికి చేరుకున్నాకగానీ, రాణి కైకేయి చేసిన సహాయం గురించి గుర్తించలేకపోయాడతను. హర్షాతిశయంతో ఆమెను వరాలు కోరుకోమన్నాడు రాజు. కానీ ఆకాశవాణి సలహాతో, కైకేయి వరాలడగటం వాయిదా వేసింది. (అ. లో. సం. 93/18-20.) భావార్థరామాయణంలోనూ దశరథుడు ఇంద్రుని మధ్య యుద్ధ వర్ణన వుంది. (భావార్థ రామాయణం 1/1.) శుక్రుని కుయుక్తివల్ల దశరథుని రథం యొక్క చక్రం విరగటం, కైకేయి తన భుజంతో అది కింద పడిపోకుండా ఆపటం, ఆఖరికి యింద్రుడు పరాజితుడవటం- యీ వర్ణనంతా వుంది.

బ్రహ్మపురాణం (123వ అధ్యాయం), పద్మపురాణం (ఉత్తరకాండ, జర్నల్ ఏసియాటిక్ సొసైటీ - వంగీయ ప్రతి - 1982 - 1122వ పుట), అధ్యాత్మ రామాయణం (2/1/66), ఆనందరామాయణం (1/1/85), రామాయేన (14వ అధ్యాయం) లలో దేవాసుర సంగ్రామంగా వర్ణన వున్నది. భోజ్ పురీ గ్రామగీతాల్లో కూడా పౌరాణిక గాథల ప్రకారమే యుద్ధ వర్ణన వుందికానీ అంత విస్తారరూపంలో లేదు. (తీన్ వర్ కైకేయి కే బాకీ దునుజ్ దేవ్ లడయియా కై హా - భో. లో. సం. 39/14.)

అవధీగ్రామ్యగీతాలలో కైకేయికి దేవి వరాన్నిచ్చినట్లుగా వుంది. కైకేయి చేసిన పూజలకు సంతసించిన దేవి “నీకు అయోధ్య రాజు పతిదేవుడవుతాడు. అతనిని యుద్ధంలో నీవు ఆదుకుంటావు. అందుకై నీ ఎడమచేతి వ్రేళ్ళు, వజ్రంలా కఠినంగా వుంటాయి” అని వరం యిచ్చిందట!

కైకయీ బాయాఁ హాథే కయ్ అంగురియా వజర్ హాఁ హాయఁ
పురుఖ్ కయ్ సహాయ్ తా కరయిరే

-ఆ. లో. సం. 93/1-9.

ఆనందరామాయణంలోనూ యీ సంఘటన కొన్ని భేదాలతో వుంది. ఇందులో దేవిద్వారాకాక ముని ద్వారా కైకేయికి యీ వరం దక్కుతుంది. (ఆనందరామాయణం 1/1/83.) సేకరించిన భోజ్ పురీ గ్రామగీతాల్లో యీ వర్ణన లేదు.

అవధీ గ్రామగీతాల్లో, సంఘటనాక్రమం ప్రకారం యీ సంఘటన యిలా వుంది: వనానికి వెళ్తున్న దశరథుని కాలిలో ముల్లు దిగబడింది. బాధతో రాజు వ్యాకులతనొందాడు. దిగబడిన ముల్లును కైకేయి లాగివేసి రాజుకు పూరట కలిగించింది. అప్పుడే రాజు తన రాణి కైకేయిని వరములనడగమని ప్రోత్సహించాడు.

రాజాగయిలే కేదలియావన్ మాత్ కాంటా గడి గయిలాని
ఘర్ నికరీఁ కైకేయీ రానీఁ సోరహ్ సింగార్ కయిలే
రాజా హమ్ తుమరే కంట్వా నికర్ బయి వేదన్ హరి లేయిబ్
అంగులీ సయ్ కంట్వా నికరవీ వేదన్ హరి విహ్వి
రాజా జవన్ మంగన్ హమ్ మంగలీ తవన్ రపురే దేయిఁ

- ఆ. లో. సం. 94/1-6.

భోజ్ పురీ గ్రామగీతాల్లోనూ యీ సంఘటన వున్నది. (భో. లో. సం. 42/2-9.)

మరో అవధీ లోక్ గీతంలో వెదురుముల్లు గుచ్చుకున్నట్టు వుంది.

బాఁసక్ ఫయిచీ గడి డుంగ్ రీమాఁ
పీర్ ఉడయ్ ఝకార్ సునపు

- ఆ. లో. సం. 96/14.

భోజ్‌పురీ గ్రామగీతంలోనూ యిలాంటి వర్ణన వుంది.

అంగురీమే గడేలా ఖపాచార్ ఏ వధూ కారన్ వై

- భో. లో. సం. 40/2.

సంఘటనల్లో కార్యకారణ సంబంధం లేకపోవటంవల్ల గ్రామగీతకర్తలు అదృష్టాన్ని ఆధారంగా తీసుకుని యీ సంఘటనను వర్ణించారు. ఈ అదృష్టాన్ని మూడు రకాలుగా వర్ణించారు:

1) గ్రహమూలకం

2) కర్మమూలకం

3) అదృష్టమూలకం

ఈ భాగ్య చక్రం ఆధారంగా కైకేయి రాముని వనవాసం, భరతుని పట్టాభిషేకం గురించిన వార్తలు అడుగుతుంది. సేకరించిన అవధి, భోజ్‌పురీ గ్రామగీతాల్లో గ్రహమూలకమై భాగ్యప్రాప్తికి తగిన ఉదాహరణలు లేవు. భోజ్‌పురీ గ్రామగీతాల్లో, అంధముని దశరథునికి శాపమిచ్చాడని వున్నది. దాని ననుసరించి, 12 సం॥ వయసు పూర్తి చేసుకున్న క్షణంలోనే రామునికి వనవాసం ప్రాప్తిస్తుంది. నీవూ నాలాగే శోకాకుల చిత్తుడవై ప్రాణాలను కోల్పోతావు" - అని వున్నది.

హే దశరథ్ జవన్ సో గవాఁ హమ్ కే

సునావ్‌లా తవన్ సోగవాఁ తోహ్‌కే పరాపీ

తోహ్‌రాజ రామ్ జనమిహయఁ అజోధా

మాసోర్ హయి హయఁ

దశరథ్ బరహో బరిన్ కయ్ రామ్ హో

హయం తబ్ బన్ చలీ జయిహయఁ

- భోజ్‌పురీ లోక్‌సంగీత్, 1/24-26.

కర్మానుసారం దశరథునికిలా జరిగిందని యీ గీతాల్లోని సారాంశం.

అవధీ గ్రామగీతాల్లో యిలాంటి వర్ణన లేదు.

స్వరూపం:

అవధీ గ్రామగీతాలలో కైకేయి అవకాశం చూసి, రాముని వనవాసం, భరతుని పట్టాభిషేకం గురించి ప్రస్తావిస్తుంది. ఈ మాట వినగానే దశరథుని నోట్లో వెలక్కాయ పడినట్టయింది. రామునికి భరతునికి మధ్య భేదాలు లేవనీ, నలుగురు కుమారులూ తనకు సమానమేనని, కాకపోతే, రాముడంటే కాస్త ఎక్కువ ప్రేమ వుందనీ దశరథుడు అన్నాడు.

రామ్‌కా లిఖవు చౌదహ్ బరస్ బన్‌వాస్ మోరే రాజా
అరిమోర్ రాజా భరత్ కాదేవు తిలక్ రాజా దేవురే
రామ్ భరత్ మయిహన్ కుచ్ నాహీ
చారిపు పుత్రనయన్ బాడేరే
చారిపు పుత్ర పునర్‌వా మోర్ బాడే రే
అరి కైకేయీ సబ్‌సే పియారే రామ్‌రే

- అవధీ లోక్‌సంగీత్, 91/37-40.

కైకేయీ! నీవు యీ వరమడిగి నా ప్రాణాన్నే తీసుకుంటున్నావు. ఒక్క నిమిషం రాముడు కనుమరుగైతే, విలవిలలాడిపోయేవాణ్ణి. వనవాసానికంటూ వెళ్ళిపోతే, యిక నేను జీవించి ఎలా వుంటాను?

కైకేయీ మంగేయ్ మోరే పరాన్ ధార్
కవు సలియారాని ఓల్‌గన్
జేరామ్ చిత్ సయ్ న ఉతరే పలక్ సయ్‌న బిసరే
సే రామ్ బస్తై చలి జయి హయ్ త
కయిసే హమ్ జివు అబ్‌రే

- అవధీ లోక్‌సంగీత్, 94/12-14.

నీకే బాధా వున్నట్టులేదు. నా తలను కరవాలంతో నరికివేశావు గదా! నా యీ అయోధ్య, పచ్చపచ్చగా విస్తరించిన అయోధ్యను కాల్చి బూడిద చేసేశావు ఒక్కసారి!

జేరామ్ హమ్రే పరాన్ కయ్ అదర్వా
 జేయికా లిఖవు బన్వాన్ సునవు
 రానీ కైకీయా తుహరే దరద్ నాహీ సిర్
 కటావ్ తల్వార్ సునవు
 ఫలవాన్ కయ్ భావా అయోధియా కోయ్లా
 కహావ్ తుమ్ జారే సునవు

- అవధీ లోక్ సంగీత్, 90/ 34-36.

సూర్యోదయమే కాకూడదంటూ రాత్రంతా ఆ సూర్యుణ్ణి ప్రార్థిస్తూ గడిపాడు రాజు. రామనామ జపం చేస్తూ క్షణాలు లెక్కపెట్టాడు. తెల్లవారగానే యీ వార్త తెలియబరచవలె. రాముడు వనవాసం వెళ్ళిపోయి. రాముడు లేకుండా జీవించటం దశరథుడు వూహించలేదు. కానీ, తెల్లవారింది. రాముడికీ విషయం తెలిసి, నాన్నగారి దగ్గరికి వెళ్ళాడు. దగ్గర కూర్చునివున్న పినతల్లి కైకీయిని, నాన్నగారలా ఎందుకున్నారని అడిగాడు. 'తండ్రి ఆజ్ఞానుసారం 14 ఏళ్ళు వనవాసానికి నీవు వెళ్ళాలి. ఇటు భరతునికి రాజ్య పట్టాభిషేకం జరుగుతుంది' దని చెప్పిందామె. (అవధీ లోక్ సంగీత్, 87/1-11.)

మరో అవధీ గ్రామగీతంలో కైకీయి వరాలడుగుతూ, దశరథుని దగ్గర ఒక కలం, సిరా, తెల్లకాగితమూ వుంచినదట! విదీర్ఘహృదయంతో రాజు రామ వనవాసానికి, భరతుని పట్టాభిషేకానికి ఆజ్ఞ రాశాడు! రాణి, ఆ కాగితాన్ని గుమ్మం దగ్గరే వ్రేలాడదీసి, తానక్కడే కూర్చుంది!

కలమ్ దవయిత్ కోరాకాగజ్ రాజా
 కయ్ ధయిగమ్ హోథ్ సునవు
 రామ్ లఖన్ వన్వాన్ లిఖవు
 భయియా భరత్ కయ్ రాజ్ లిఖవు
 తబ్ అలఖ్ బిలఖ్ రాజా పతియా
 లిఖత్ హయ్ భీత్ రాకరేజా ఫాల్ సునవు
 పతియా టాంగయ్ ఫాటక్ కయ్ వూవరా

అప్ నా బయిలీ దువారి సునపు
 పతియా వాంచయి రామ్ లచిమన్ అంగురీ
 దవయ్ దారయ్ ధాంత సునపు
 దుఖా సుఖా దయ్ బరహ్య లిఖత్ హయ్ హై
 యీ తన్ లిఖా హమార్ బాప్ సునపు

- అవధీ లోక్ సంగీత్, 96/ 31-42.

మధ్యాహ్నసమయంలో రామలక్ష్మణుల దృష్టి ఆ కాగితాలపై పడింది. దాన్ని చదివిన రామలక్ష్మణులు ఆశ్చర్యపోయారు. 'తలవ్రాత బ్రహ్మ వ్రాస్తాడంటారు. కానీ యిక్కడ మా తండ్రిగారు మా వ్రాతలిలా రాశారు' అని నిట్టూర్చారు!

భోజ్ పురీ గ్రామగీతాల్లోనూ కందమూల ఫలాలు తింటూ 14 సం॥రాలు రాముడు వనవాసం చేయాలనీ భరతునికి యువరాజుగా పట్టాభిషేకం చేయాలనీ కైకేయి దశరథుని వద్ద వరం కోరినట్లు వర్ణించబడింది. (భోజ్ పురీ లోక్ సంగీత్, 31/ 26-30.) ఇంకా, రామ వియోగాన్ని భరించలేకపోతానన్న భయంతో దశరథుడు తానిచ్చిన వరాన్ని పాటించకపోవాలన్న నిర్ణయాన్ని తీసుకుంటే, రాముడు తండ్రిని సముదాయించటం, దశరథుని దారుణ మానసికస్థితి భోజ్ పురీ గ్రామ గీతాల్లో వుంది.

లలనా రామ్ కేసక్ నహీఁ చోడి నా
 టాలత్ బచనియాఁ నూహో
 ఎత్ నీ ఖబరియా రామ్ పావేలే
 రాజాకే బుర్ఖాలేలే

- భోజ్ పురీ లోక్ సంగీత్, 39.

x x x x

అయినన్ బచన్ తూ మంగల్ కేకయియా
 రానీమోరే బూతే దిహలేన్ జాసు

బజన్ రామ్ అజోధా కయ్ మాలిక్ ఉస్మాకా
 దిహాలా బన్వాసు
 జిన్ రామ్ మోరే ఆఖియాఁ కయ్ పుతరియా
 సే కయిసే జయిహాయ్ బన్వాసు

- భో.లో. సం 41/9-11

14 ఏండ్లు దండకవనం వెళ్ళేందుకు రాముడు తల్లి కౌసల్యను అనుమతి అడుగుతాడు.

సోనే తై ఖర్జూరాఁ రాజారామ్ కవుసలియా
 సే అరజ్ కరయిఁ హోరామ్
 హుకుమ్ న దేవు మోరీ మయియాఁ
 మయ్ వన్ క సిధారవుఁ హో రామ్

- అవధీ లోక్ సంగీత్, 105/1-2.

నా హృదయం, నా కన్నకొడుకైన రాముణ్ణి, ప్రాణాధికంగా ప్రేమించే సీతా, లక్ష్మణులను అడవులకు వెళ్ళి రమ్మని ఎలా ఆశీర్వదించేది? అని కౌసల్య రుద్ధకంఠంతో అంటుంది.

రామ్ లో మేరా కలేజ్వాఁ లఖన్మోరీ పుతరియా హోరామ్
 అరే రామ్ సీతారాసీ హవే కర్ చురియా మయ్
 కయిసే వన్ భారవవుఁ హోరామ్

- అవధీ లోక్ సంగీత్, 44/ 3-6.

నేను లేని సమయంలో సీతను ఎలా చూస్తారు? అని రాముడు అడిగినప్పుడు - 'అమెకు అన్ని సౌకర్యాల్లా కలుగజేసి నా గుండెల్లో పెట్టుకుని కాపాడుతాను' అని అన్నదట కౌసల్య! (అవధీ లోక్ సంగీత్, 103/ 1-4.)

కానీ సీత రాముని వదలి ఒక్కక్షణం వుండేందుకు కూడా ఒప్పుకోలేదు. 'రథంపై రాముడు వనవాసానికి బయలుదేరితే, నేను కాలినడకనే వనానికి పయనమౌతాను' అంటుందట ఆమె!

రఘువర్ సంగ్ జబ్ హమ్ న అవధోమే రహబయి
 జౌ రఘువర్ రథ్ పర్ జయిహే భయమాచలీ జావయి
 జౌ రఘువర్ కన్ఫల్ ఖయిహే ఫోకలీభీన్ ఖాబయి
 జౌ రఘువర్ పాత్ బిచాయిహై భయియా పడి జాబయి

-అవధీ లోక్ సంగీత్, 99.

పతి వెంటవుంటే యిక ధనధాన్యాలకు కొదువేముంది? పతి చెంతలేని అయోధ్యలో కళాకాంతులు ఎక్కడివి?

సోన్ వా హమ్ రే లఖే మాటీ రూపయా రాఖీ
 చవు దహ్ కోన్ కయ్ అజాధియా హమరే
 లేఖే డోమ్ బసయ్

-అవధీ లోక్ సంగీత్, 98/ 8-10.

దండకవనంలోని కష్టాలన్నీ ఏకరువు పెట్టి రాముడు సీత మనసు మార్చేందుకు ప్రయత్నించినా లాభం లేకపోయింది. పతి దర్శనమాత్రంలోనే ఆమెకు సకల సుఖాలూ లభ్యమౌతాయట మరి!

పియాదేఖి హమ్ తోహారీ సురతియా
 సకల్ సుఖ్ పవు బయి

- అవధీ లోక్ సంగీత్, 104/8

కల్కల ధారులై సీతారామలక్ష్మణులు తల్లల పదస్పర్శ చేసి అయోధ్యనుంచి బయలుదేరినపుడు ఇంద్రాసనం బ్రహ్మసనాలు కదిలిపోయాయి.

రామా మాతా చరన్ ధరయూ మాత్
 బనక్ సిధారేలా హో
 ఇందర్ చోడవ్ ఇందరాసన్ బరహ్మ
 చోడవ్ ఆసన్ హో

- అ. లో. స. 97/13-14.

సీతారామలక్ష్మణులు వనవాసానికి వెళ్తుంటే దుఃఖం పట్టలేక కౌసల్య అయోధ్య వాసుల నందరినీ వేడుకొందట - ఎలాగైనా వారిని ఆపమని!

రామ్ వన్ జాత్ హయ్ ఆజీకేపు రోకయ

- అ. లో. సం. 108/1.

‘ఈ రోజు సీతారాములకై నేను చేయించిన మధుర సదార్థాలన్నీ విషమయమైపోయాయి. నా మనసు నెలా సమాధానపరచేది?’ అని కౌసల్య కన్నీరు మున్నీరుగా విలపించింది.

పోయవూఁ మై పియే కా సోహరియా

దుబేకరి జాపురి హేరామ్

ఆరే రామా ఏత్నా జేవన్ మోర్ విష్

భా రామ్ మోర్ బన్ గయపుహోరామ్

- అ. లో. సం. 105/910.

భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లోనూ దాదాపు యిదే విధంగా వర్ణన సాగింది. కానీ ఓ గీతంలో సీతారామ లక్ష్మణులు సుమంత్రుని రథంపై కూర్చుని వనంకేసి వెళ్ళటం వర్ణించబడింది.

పహిరేలే బల్కల్ వస్త్రై తపసి భేన్ ధరేలే హో

లలనా సంగ్ సీతా లచుమన్ రామ్ త బన్వా సిధారేలే హో

- భో. లో. సం. 39/35-36.

పురవాసులందరూ అశ్రుపూరిత నయనాలతో రథం వెంబడి నడవటం, అయోధ్య వాసులను రాముడు అనునయించటం కూడా వర్ణింపబడివుంది.

సంగ్ సంగ్ చలే పుర్వాసీ ఎకడీ రథ్ రూలత్ హో

లల్నా రథ్వా ఆగే సుతి జాలే రుదన్ బహు కరేలే హో

x x x x

బహుత్ బు రూవేఁ సిరీరామ్ లవటి
 ధర్వా జాహునూ హో
 లల్నా రామ్ రథ్ భరత్ దున్ ఏక్
 నభేదవా లగా వహ్రహో

- భో. లో. సం. 39/37 x x 40.

రామవిరహంలో అయోధ్య పురప్రజలంతా అచేతనులైపోయారు.

లలన్ సీథా సబ్ లోగ్వా అచేత్ హో రహియా హరాసల్ హో
 లల్నా సుతి గడ్లే నగర్ కైలోగ్వా జాలే న రథ్ హంకైలేహో

- భో. లో. సం. 39/42-49.

సుమంత్రుడు, రాముడు కాసేపు మాట్లాడుకుంటారట! (భో. లో. సం. 39/45-50.) మళ్ళీ సీతారామ
 లక్ష్మణులు వనంలోకి వెళ్ళిపోతారు.

లల్నా రథ్వా బడాయీ సిరీరామ్ తమస్వా హైవి జాత్ నూహో
 రథ్వా ఫిరాయీల్ కే సుమంత్ లవటి ఘర్ ఆవల్ హో

- భో. లో. సం. 39/51-52

రామవిరహదుఃఖంలోనే అయోధ్యలో దశరథుడు ప్రాణత్యాగం చేశాడని అవధి గ్రామగీతాల్లో వున్నది.

రాజా దస్రథ్ హేరన్ లాగయ్ అవ్నే సుతన్ కా
 అబ్ తజయ్ పరాన్ హన్ ఖబర్ నాహిఁ తన్ కా

- అ. లో. సం. 106/13-14.

రాజభవనమంతా కోలాహలంగా వుంది. రాజగురువు దశరథుని శవాన్ని మూసెలో పెట్టించాడు. అతని
 ఆదేశానుసారం భరతునికి పిలుపు వెళ్ళింది. కేకయ రాజ్యానికి కొన్ని రోజులుండేందుకు వెళ్ళిన అతనికి
 (భరతునికి) తమ పురజనులందరూ సరయూనదీ తీరంలో స్నానం చేస్తున్నట్టు తుదిజామున స్వప్నంలో
 కనబడింది. (అ. లో. సం. 114/3-8.) ఆ సమయంలోనే దూత అక్కడికి చేరుకోవటం, అయోధ్య సమాచారం

తెలియజేయటం జరిగింది. నాలుగు గుర్రాలు పూన్చిన రథంపై భరతుడు అయోధ్యకు బయలుదేరాడు. మార్గమధ్యంలో అయోధ్యలో తల్లుల తమ్ముల యోగక్షేమాలు భరతుడు రథచోదకుణ్ణి అడిగాడు. అతని కళ్ళల్లో నీళ్ళు నిండుకున్నాయి.

ఎత్నే మా దూతా పహుంచా సబ్ ఖబర్

సునావయ లాగేరే

అరిహో చారిపు మోడ్ వా కయ్ బగ్గియా

సజీ చలే రే

భరత్ పూచయ లాగే మంత్రిజీ సే మంత్రిజీ

తూ హీ కహిపు రే

తూహీ కహపు అవద్ కయ్ హవలియా

అవుఘర్ కయ్ హవలియాఁ రే

కహో బాడే రామ్ అవు లచిమన్

కహో బాడే సీతయ్యాఁ రే

ఎత్నేనా సునయి మంత్రి, మంత్రి తవు రోవయ్ఁ లాగే రే

మంత్రి తవు రోవయి లాగే అభియాఁదురై లాగే రే

- అ. లో. సం. 114/9-15.

అయోధ్య చేరుకోగానే నక్కల, కుక్కల కూతలు వినిపించి అమంగళ సూచన చేశాయి. శోకాకులమైన నగరాన్ని చూసి భరతుడు తెలీకుండానే భయకంపితుడైనాడు. ముఖద్వారంవద్ద సందడేలేదు. కైకేయి మాత్రం ప్రసన్నవదనంతో ఆహ్వానం పలికి, హారతి తీసింది. పుట్టింటివారి కుశలాన్ని అడిగి తెలుసుకుంది. సీత, రాముడు, లక్ష్మణుడు, కౌసల్యా సుమిత్రలు కనబడరేమని అడిగాడు భరతుడు.

ఆయి కయ్ పహుంచే అవధ్ మా

అన్ గునా సబ్ దేఖయిరే

అరిహో సియార్ కూకర్ బోలయ్ఁ అసుగునా

సబ్ భవా రే
 జాయికయ్ సహుంచే దువరవా, దవరయా
 సూనా బాడేరే
 అరిహో మాతా కేకయీ లయికయ చవీహాయఁ
 ఆరతీ, ఆరతీ ఉతారయి చలీరే
 అరిమాతా కేకయీ పూచయి నైహారి
 కయ్ హోల్ కుసలియా పూచయిరే
 భరత్ పూచయి మాతా సే అరిమాతా
 కహ్మా బడీమాతా
 కహమా బేటీ సుమిత్రా మాత కహ్మా
 వాటీ సీతామాతా
 కహ్వా బాటే రామ్ అవు
 లచిమన్ రే

- అ. లో. సం. 114/16-24.

అయోధ్య అంతటా వుదాసీనత నిండి వుంది. ప్రజలంతా విలపిస్తున్నారు. కారణమేమిటి? అని భరతుడు మరిమరీ ప్రశ్నించాడు.

పూచత్ భరత్ రామ్ కహ్ భయీ
 జబ్ సబ్ ఆయవు నగర్ అయోధియాఁ హయ్ ఉదానీ భాయీ
 హోట్ బాట్ గలీ కయ్ గలీ సబ్ రోవత్ హయ్ భాయీ

- అ. లో. సం. 115/1-3.

వల్మల ధారణ చేసి సీతారామ లక్ష్మణులు 14 ఏళ్ళు వనవాసం వెళ్ళారనీ, రాజు నీకు పట్టాభిషేకం చేయ నిశ్చయించారనీ, దశరథమహారాజు నాకు బాకీవున్న రెండు వరాలనూ ఇప్పుడు అడిగాననీ క్లుప్తంగా చెప్పింది కైకేయి.

రామ్ అవుర్ లచిమన్ వన్ కా తవుకా సిధారయిరే
 భరత్ తూ హయం రాజ్ తిలకియా
 రాజా దిహిన్ ఉన్కా కా పరయిన్ రే
 బేటా హమ్ తవు ధవురా హర్
 ఆపన్ మాంగేన్ బనే బోహిగయేరే

- అ. లో. సం. 114/25-27.

తల్లి మాటలను విని ఆమెను గర్హిస్తూ, రామచంద్రాసం గురించి వరం అడుగుతుంటే నీక్కాస్తయినా
 సిగ్గువేయలేదా? అని నిలవేశాడు భరతుడు.

ఆగిలయ్ ముఖ్ పరయ్ న అసాయీ
 బన్ భాఖత్ తోహికా మవుత్ న ఆయీ

- అ. లో. సం. 115/8-9.

కౌసల్య భవనంలోకి వెళ్ళిన భరతుణ్ణి, ఆ తల్లి హృదయానికి హత్తుకుంది.

జాయి పహుంచే కవుసిలియారానీ మహల్ మారే
 మాతా దధాయి పహుంచే కరేజ్ వా లగాయిన్ రే
 హరదయియా ఆపన్ లగాయిత్ రే

- అ. లో. సం. 114/28-29.

రామవిరహంలోనే నాయనగారు స్వర్గస్థులయ్యారు, రాముడు లేని అయోధ్య నాకెందుకు? ఒక్కక్షణం
 కూడా నేనిక్కడ వుండలేను. నేనూ పాద్మన్నే వనానికి వెళ్ళిపోతానంటాడు భరతుడు.

జననీ హవ్ న జియబ్ బిన్ రామా
 రామ్ లఖన్ సియావన్కా సిధారయి
 పితాగయవు సుర్ధామా జననీ హమ్ న జియబ్ బిన్ రామా

హోత్ భోర్ హమహూబన్ జయిబయ్

అవధ్ కబన్ హమరే కామా

- అ. లో. సం. 117.

భరతుణ్ణి దగ్గరకు తీసుకుని సముదాయించింది కౌసల్య

భరత్ మా విహన్ గోదిమా మా

గోదియా ఉతాయిన్ రే

అరి కవుసలియా భరత్ కా

సమురూవయిఁ భరత్ సమురూవయిఁ రే

- అ. లో. సం. 114/31-32.

స్వర్గస్తుడైన తండ్రి అంత్యక్రియలకై భరతుడు తగిన ప్రదేశంకోసం పృథ్వి అంతా గాలించాడు. కానీ అయోధ్యవంటి పవిత్రప్రదేశం భూమిమీద మరెక్కడా కనిపించలేదు.

లోధియా ఉతాయి కయ్ తీనోలోక్ భర్మావయ్

అవధ్ అయిసన్ భుయియా కహూ తద్ నాహీఁ పావయ్

- అ. లో. సం. 106/17-19.

సరయూ తీరంలో భరతుడు చితి పేర్చాడు. సంప్రదాయం ప్రకారం దహన సంస్కారం చేశాడు.

భరత్ చిత్వా రోపావయ్

రాజా దస్రథ్ కా బయికుంఠయ పరావయ్

- అ. లో. సం. 106/20.

పెద్దకొడుకు కావటం వల్ల రాముడే అధికారానికి అర్హుడు. నేను సింహాసనం అధిష్టించను. ఉదయాన్నే వెళ్ళి వనంలోనే రామునికి పట్టాభిషేకం చేస్తానని భరతుడు మొండిపట్టు పట్టాడు. 'రాముడు లేని యీ అయోధ్య నాకెందుకు? అసలు నేను గర్భంలో పడగానే గర్భవిచ్ఛిత్తి ఎందుకు జరుగలేదు? ఈ పాపిష్టితల్లి నన్ను కన్నది.

ఆమె యీ అధికారాన్ని కట్టుకుని వూరేగినీ! ఈ కళంకిని ముఖం చూస్తేనే పాపం చుట్టుకుంటుంది. నేను ఉదయాన్నే వనానికి వెళ్తున్నానని భరతుడు కౌసల్యతో అన్నాడు. అప్పుడామె నేనుకూడా నీతోపాటు వనానికి వచ్చి, రాముడెలా వున్నాడో నీతోపాటు చూసి వస్తానని అంది.

భోర్ బనే జా బన్ కా అవద్ కవనే కామ్ నాహీరే

గురుజీ హమ్ తవు దునియా సే అకలంక్ ।

విహీన హమ్ నాహీ బైరబురే ॥

జవురేదిన్ హమ్ గరభేమా ఆయేన రే

- అరి వహిదిన్ గరభే నాహీ గిరా

గరభే యహీ పాపిన్ దీనారే ॥

అరిహో రజ్ వా కరయిఁ తవు కేకయీ జే

పతికా మారిన్ రే ।

అరిహో రజ్ వా కరయి పాపనియాఁ

జబీనీ ముహ్ దేఖురే

గురుజీ మరహవయిఁ చలబ్ బన్ కా

బన్ కా జాబయిరే ।

గయే హయఁ మాతా కవుసలియా రానీ

కవుసలియా రానీసే మత్ కరయి రే।

మాతా హమహూ వన్ కీ జాబయి తవు రాజా

నాహీఁ లేవయి రే।

ఎత్ నా వచన్ సునయి మాతా తవు

బియాకుల్ హోయి గయీ రే

రే బేటా! హమహూ సంఘరియా

చల్ బయి తవు రామా కయిహన్ దేఖ బురే

- ఆ. లో. సం. 118/2-17.

ప్రజలు, గురుదేవులు, మాతృమూర్తులతో సహా భరతుడు వనం కేసి నడక సాగించాడు. దూరంనుంచీ రాముని చూసి ప్రజలంతా మస్తకం వంచి నమస్కరించారు. భరతుడు రాముని పాదాలపై వాలిపోయాడు. రాముణ్ణి భరతుడు అయోధ్యకు గాని తీసుకుని వెళ్ళిపోడు గదా! అని దేవతలు భయపడసాగారు. భరతుని బుద్ధి మారేలా చేయమని సరస్వతీదేవిని అందరూ ప్రార్థించారు. సన్యాసిని వేషంలో వున్న సీతను చూసి అత్తలు, తల్లి సోంఘయిలా తండ్రి జనకుడు కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకున్నారు. సీతను హృదయాలకు హత్తుకుని గొట్టుమన్నారు. (అ. లో. సం. 115/18-31.)

‘నా పాదుకలు తీసుకొని వెళ్ళి అయోధ్యలో రాజ్యభారం వహించు’మని రాముడు భరతుణ్ణి ఆననయించాడు. భరతుడు అన్న ఆజ్ఞను శిరసావహించి, నందిగ్రామము వచ్చి అక్కడ డేరా వేసుకొని - తపస్సు చేయటం మొదలెట్టాడు. పాదుకలనే రాముని ప్రతినిధిగా భావించి రాజ్యం చేయటం మొదలెట్టాడతడు.

రామా తవు నాహీఁ లవుడే భరత్కా
 సముర్మావయిఁ రే!
 భయియా లేవు హమార్ ఖడవువా అవధ్
 రాజ్ కరయిఁ రే!
 ఖరవువాఁ తవు విహిన్ భరత్, భరత్ లవుటి
 ఆయే హయం రే!
 అరిహో ఆయే అవణ్ మాఁ పహుంచే
 ఖరవువా గద్దీ ధరిన్ రే!
 ఖరవువాఁ లేవు గద్దీ ధరిన్ ఉనిహీ
 కయ్ పూజా కరయిఁ రే!
 అరిహో అప్ నా నందీగరామ్ బసే
 వహీఁ తప్ కరయిఁ రే!

సేకరించిన భోజ్ పురీ గీతాల్లో క్రమబద్ధమైన వర్ణన లోపించింది. రామవియోగంలో దశరథుని మరణం (ఛోడే రాజా దన్ రథ్ పరాన్ వియోగ్ నా సంభరైహో - భో. లో. సం. 39/54), అయోధ్యలో విషాదం

వ్యాపించటం (చార్ ఓర్ నగర్ అజ్ థా మేఁ భారీగఁమ్ ఛాన్లా హో- భో. లో. సం. 39/55), భరతుడు కైకేయిని దుయ్యబట్టడం (భో. లో. సం. 40/33-34), అన్నయ్యను తిరిగి తీసుకుని వద్దామని వెళ్ళిన భరతుని రాముడు సముదాయించటం (భో. లో. సం. 72) యివన్నీ పున్నాయి కానీ, రాముని పాడుకలను తీసుకుని వచ్చి నందిగ్రామములో భరతుడు స్థిరపడిపోవటం వంటి వర్ణనలు భోజ్ పురీ గీతాల్లో కనబడలేదు.

సీతాపహరణం - రావణవధ

కారణాలు:

లక్ష్మణుడు, శూర్పణఖను వికృతంగా చేయటమే సీతాపహరణ కారణమని వాల్మీకి రామాయణం చెబుతోంది. (అరణ్యకాండ 18వ సర్గ 21వ శ్లోకం.) అవధి గ్రామ గీతాల్లో యీ పౌరాణిక కారణమే చెప్పబడింది. శూర్పణఖ రామునివద్దకు వెళ్ళి - తనను పెళ్ళాడమని అడిగితే, రాముడు తనకు పెళ్ళైపోయిందనీ, లక్ష్మణుణ్ణి వెళ్ళి అడగమనీ చెబుతాడు. శూర్పణఖ లక్ష్మణుని వద్దకువెళ్ళి తనను వివాహమాడమంటుంది. రాముని మాటల్లోని హాస్యక్రిని గమనించిన లక్ష్మణుడు తాను కేవలం రాముని దాసుణ్ణి మాత్రమేనని, నన్ను పెళ్ళి చేసుకోవటం వల్ల నీకూ దాస్యం తప్పదనీ చెప్పి తప్పించుకోబోతాడు. శూర్పణఖ వీరిద్దరి ఆట గమనించి ఆగ్రహించి తన నిజరూపం చూపిస్తుంది. రాముని సైగ చూసి లక్ష్మణుడు ఆమె ముక్కు చెవులు కోసివేసి కురూపిగా మారుస్తాడు. (అ. లో. సం. 118/2-17.)

భోజ్ పురీ గ్రామగీతాల్లో శూర్పణఖ రాముని అందం చూసి వలచి వచ్చినట్టుగా వుంది (భో. లో. సం. 78/1-7). రాముని జవాబు గురించిన ప్రస్తావన యిందులో లేదు. మరోగీతంలో శూర్పణఖ రాముని పట్ల విముఖురాలై, లక్ష్మణుని వద్దకు వెళ్ళటం, ఆమె వికృత రూపాన్ని చూసి, ఆమె మనోభావాలను పసిగట్టి లక్ష్మణుడు ముక్కు చెవులూ కోసివేసినట్టు వర్ణించబడివుంది.

రామ్ జీ కై లక్ష్మణాసే లౌటే సుపనేఖియాసే

చవి జాలీ లఛమన్ కే పాస్ మేఁ హో భయియా

దేఖి కై విరాట్ రూప్ లఛమన్ జోసోచలే సే

ఇనహుఁకీ పూరాకరీఁ ఆన్వా హో భయియా

బగల్ హో చురియా రామా ధీరే నికల్ లేసే

ఝట్‌పట్ కాటీ లేలే, నాక్ కాన్ హో భయియా

- బో. లో. సం. 75/1-6.

అవమానింపబడిన శూర్పణఖ ఖరదూషణాదుల దగ్గరికి వెళ్ళింది. చెల్లెల్ని కురూపిని చేసిన రామలక్ష్మణులతో యుద్ధానికి వెళ్ళి వారిద్దరూ రణభూమిలో చనిపోతారు.

అరిహో భాయీ ఖర్ దూషన్ బాటయ్

దూనపు జనే జుధి కరయ్ రే!

ఖరదూషన్ కయిహన్ రామా మారయి

అవురొ లచ్చిమన్ మారయి రే ।

- అ. లో. సం. 119/19-20.

భోజ్‌పురీ గ్రామగీతాల్లో కురూపి అయిన శూర్పణఖ అన్నలు ఖర దూషణాదులతో విషయమంతా చెప్పగానే ఆ యిరువురూ అచేతనులై క్రిందపడినట్టుగా వుంది. (బో. లో. సం. 75/9-20.) అంతేగానీ రామ లక్ష్మణులతో యుద్ధానికి తలపడి వారిద్దరూ చనిపోయిన వర్ణన లేదు.

అవధి గీతాలలో శూర్పణఖ ఏడుస్తూ, నిండుకొలుపులో వున్న రావణాసురుని వద్దకు వెళ్ళి జరిగిన సమాచారమంతా వివరిస్తుంది. రావణుడు వివరాలడిగితే, ఆ యిరువురివద్దా ఓ అందమైన సుకుమారిగూడా వుందనీ, ఆ అన్నదమ్ములే ఖరదూషణాదులను చంపారనీ చెబుతుంది. చెల్లెలి అవమానం, తమ్ములిద్దరి మరణం రావణుణ్ణి కోపోద్రిక్తుణ్ణి చేస్తాయి.

మారీచపు రాచసన్ కయినన్

సుప్‌నేఖా లంకా భాగ్ గయీ

గయీ హయం రావన్ దర్‌బార్

రావన్ కేరా పకరయ్ రే ।

బయియా తోహరే జన్ జోధా

బాటయ్ హమార్ అన్ దసా భా హయ్‌రే

ఉరవు బహునీ కహవు హవలియారే,

అజే అజోధియా కయ్ దుయి బాలక్

అరి బాలక్ రే ।

సాంబరిగోలే దుయి బాలక్ ఉన్కీ

సాద్ శ్యామ నారీ రే ।

అరి భయియా ఇన్స్తి కీహిన్ దసా

అససన్, ఖర్ దూసన్ కా మారిన్ రే ।

ఇత్నా వచన్ సునకయ్ రావన్

సునకయ్ ఆగి లగారే ।

- అ. లో. సం. 119/21-27.

భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లోనూ దాదాపు ఇలాంటి వర్ణనే కనిపిస్తుంది. (భో. లో. సం. 76.) కానీ శూర్యణఖ తన అన్న రావణుణ్ణి వెటకారం చేస్తూ “నీవు నీ విలాసాల్లో మునిగి తేలుతూ వుంటే - అటు నీ శత్రువు తరుముకొస్తున్నాడు. రేసామాసా నీ తలపై కెక్కుతాడు కూడా. నేనెంత కష్టపడవలసివచ్చిందో తెలుసా, పంచవటిలో నా శీలాన్ని కాపాడుకోవటానికి?” అనికూడా అంటుంది.

సిర్వా దుస్మన్ ఆకేభయిలే రాడ్

తోహారేసే కరిదిహై సుతియా హో భాయీ

కహో తక్ కహో భయియా లాగేలా శరమ్ వాఁ

భాగీకే బచవనీ యిజత్రియా హో భాయీయా

- భో. లో. సం. 76.

స్వరూపం:

అవధీ గ్రామగీతాల్లో, రావణుడు మారీచుని వద్దకువెళ్ళి, కనకమృగరూపంలో పంచవటికి వెళ్ళేలా చేయగలిగాడు. మారీచుడు స్వర్ణమృగరూపంలో, సీతకి ఎదురుగావెళ్ళి, పచ్చిగడ్డి మేయసాగాడు.

అరి మారీచ్ లగా గా హాయ్ రావన్
 మారీచ్ కా సతావయ్ రే
 అరి చలవు హమరే సంగ్ చలవు
 పంచవటీ జంగల్ చలవు రే
 మారీచ్ చలా హాయ్ భేస్ వా
 ఆపన్ బదల్ కయ్ రే
 అరిహో సోనవ్ కయ్ హరినవా
 బన్ గవా రే
 మారీచ్ సోనే కయ్ హరినా
 రే హరిన్ వా చూనత్ బాటవ్ రే

- అ. లో. సం. 119/29-33.

మరో అవధి గీతంలో, ఓ రాక్షసుడు సీతను మభ్యపెట్టటానికై బంగారు జింక రూపంలో అడవిలోకి వెళ్తాడని వున్నది (అ. లో. సం. 129.) అప్పుడే సీత ఆ మృగాన్ని చూసి, దాని చర్మాన్ని తీసుకోవాలని ముచ్చటపడింది. రాముణ్ణి బలవంతపెట్టింది.

అరిహో సీతాకయ్ పరిగా హాయ్
 దీరియా హరినవా బడాసుందర్ రే
 ఇతవు హరిహవా రామామారి లావవు
 మారి తవు లావయి మిరిగా చాలా సుందర్ రే

- అ. లో. సం. 119/34-35.

మరో అవధిగీతంలో సీత రామలక్ష్మణు లిరువురినీ ఆ జింకచర్మం పట్టుకురమ్మని కోరింది.

తబ్ బోలీ హాయ్ మాత్ జానకీ సున్ లయ్
 దేవర్ భాయీ

ఇన్ మిరిగా కా మారి గిరావపు మేరేపాన్

లయి భాయీ

- అ. లో. సం. 129/2029.

లక్ష్మణుణ్ణి జాగ్రత్తగా కాపలా కాయమని రాముడు ధనుర్మాణాలతో కనక మృగాన్ని వెంబడించాడు. దూరం వెళ్ళి, కనక హరిణంపై బాణం వేశాడో లేదో మరుక్షణంలో ఆ హరిణం 'లక్ష్మణా! ప్రియసోదరా! నన్ను కాపాడు' అని అర్తనాదం చేసింది.

ఎల్నా వచన్ సునే రామ్జీ ధనుష్ బాన్ ఉతాయీ

చౌకన్ రహేపు మోర్ లచ్మన్ భాయీ

దూర్ జాయే మృగా జ్యో మారే హోహాకార్ మచాయీ

లచ్మన్ అప్నే వీరన్ కరాపు సహాయీ

- అ. లో. సం. 120/8-12.

ఆ పిలుపు విన్న సీత భయపడి లక్ష్మణుణ్ణి అన్న రక్షణార్థం వెళ్ళమని అడిగింది. 'మూడు లోకాలకూ పూజ్యుడు స్వామి ఆ రామునికి అపద కలిగించేవాడెవడున్నాడీ లోకంలో! భయపడకు'మని లక్ష్మణుడు ధైర్యం చెప్పాడు కానీ ఒక రక్షరేఖ భూమిపై గీచి, దీన్ని దాటి యివతలికి రావద్దనీ, రాక్షసులు పారాడే భూమి యిదని హెచ్చరించి వెళ్ళుతాడు.

అరిమోర్ లచ్మన్ రామ్ కయ్ వూపర్

సంకట్ పరా దపుర్ తూ హూ ధావపురే

అరి భవుజీరామ్ కయ్ ఉపరా సంకట్

నాహీ వయ్ తవు తేనివు లోక్ కయ్ తాకుర్ రే

ఎల్నేమా లచ్మన్ గుడిలా ఫించయి

అరి భవుజీ బాహిర్ మత్ హోయవు

నిసాచర్ ఫిరత్ బాటయ్ రే

- అ. లో. సం. 119/47-40.

మరో అవధి గీతంలో రామలక్ష్మణుల లిరువురు కనకమ్మగం వెనుకనే వెళ్ళిపోతారు. కాసేపటికి రాముడు మళ్ళీ వెనక్కి వచ్చి రక్షరేఖ గీచి, జాగ్రత్తగా వుండమని హెచ్చరించి వెళ్ళిపోతాడు. ఎనభై కోసులవరకూ ఆ మృగాన్ని వెంబడించినా పట్టుకోలేకపోయా రిద్దరూ. (అ. లో. సం. 121/22-27.)

సేకరించిన భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లో యీ సంఘటనలసలు లేవు.

అవధి గ్రామగీతాల్లో రావణుడు యోగి వేషంలోనూ, విప్రుని వేషంలోనూ వచ్చాడు.

లంకా సయ్ ఉత్తరా రవ్ నవా

జోగియా భేసా దడ్డకయ్

- అ. లో. సం. 199/42.

విప్రురూప్ ధరి ఆయవు నిసాచర్

దేవదేవ్ గోహారాయా

- అ. లో. సం. 122/1.

కుటీరం వద్దకు ప్రవేశించగానే మనస్సులోనే సీతకు నమస్కరించుకుని తరువాత జయజయ ధ్వానం చేస్తూ భిక్షకోసం యాచించాడు. సీత 'రక్షరేఖ' లోనుంచే భిక్ష వేయాలనుకుంది. కానీ రావణుడు అలా భిక్ష గైకొనేందుకు నిరాకరించాడు. 'గీత' దాటవచ్చే భిక్ష యివ్వాలిందిగా కోరాడు. సీత విధిలేక గీతదాటి ఒక అడుగు బైటపెట్టిందో లేదో తన మంత్రదండంతో సీతను అపహరించాడు, విప్రుని వేషంలో వున్న రావణుడు. (అ. లో. సం. 119/42-40.)

మరో అవధి జానపదగీయంలో మారీచుడు సీతను అపహరించినట్టుగా వుంది.

సాధురూప్ ధరి కయ్ మారీచ్

కుటీపయ్ గవా పరనామ్ రే

అరిహో జయజయకార్ హోయ్

మడయియా భీఖా హమ్ కాదేవురే

అరిహో బాంధీ ఫీఖియా, హమ్ నాహీ

లేబయ్ ముఖియా బాహర్ ఆవపురే
 ఏక్ పాల్ ధరిలీ గుడిలా, దుసర్ గుడిలా
 నా హార్ రే
 ధరి హో హోదే తిహా జాదూకయ్,
 లడకియా, రవన్ సీతాహరివిహిస్ రే

- అ. లో. సం. 118/42-46.

భోజ్పురీ జానపద గేయాల్లోనూ, రావణుడు సాదు భిక్షువు వేషంలో వచ్చి జానకిని అపహరించుకుని వెళ్ళినట్లుంది. (భో. లో. సం. 77.)

సీత రోదన విన్న జటాయువు 'సీతెవరి పత్నివి? నిన్నెవరు అపహరించుకొని పోతున్నారని అడిగాడు. రావణుడు తనను అపహరించుకుని పోతున్నప్పుడు సీత తన దౌర్భాగ్యాన్ని నిందించుకుంటూ ఏడుస్తున్నప్పుడు రామభక్తుడు జటాయువు యీ ఏడుపు విని సీతనిలా అడిగాడన్నమాట! (అ. లో. సం. 121/35-40.) సీత వివరాలు తెలుసుకున్న జటాయువు రావణుని బారినుండి ఆమెను విడిపించటానికై అతనితో యుద్ధం చేస్తాడు. నిర్ణయుడైన రావణుడు అగ్నిబాణంతో జటాయువు రెక్కలను కాలేశాడు. జటాయువు దైర్భాగ్యాన్ని ప్రస్తుత దీనస్థితిని తెలుసుకున్న సీత నాలుగు యోజనాల దూరం వరకూ చూడగలిగే దృష్టిని రెక్కలు తిరిగి మొలుచుకు రాగలవన్న వరాన్ని ప్రసాదించిందతనికి. భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లో కూడా యిదేవిధమైన సన్నివేశం వుంది. కానీ యిందులో సీత తన దౌర్భాగ్యాన్నే కాక, తను తొందరపడి రక్షరేఖ దాటి యివతలికి వచ్చినందుకు ఫలితమే యీ అపహరణమని, తను కోరిన మొండికోరికను తీర్చటానికి రామలక్ష్మణులు వెళ్ళారు కాబట్టి తనను అపహరించే అవకాశం రావణునికి దొరికిందనీ తన్నుతాను నిందించుకొంటుంది.

సాసుససుర్, కయ్ కహలో న కహాలీ హో

గయలీ వహో కీ అహేరియూఁ హో రామ్

హే లఛుమన్! మోరే దేవ్ రు, దులేర్వా లోహారా

న దోన్ కిఛు ఆయీ

మరమ్ వచన్ హల్ తోహారా కే కహాలీఁ

బహియాకే బల్ చలి ఆయీ

- భో. లో. సం. 78/79.

ఓ రామా! నన్నీ రావణుని బారినుండి రక్షించు!

హే రఘునందన్! దుష్ట నికందన్

కాహేనలైల్ ఖబరియా హే రామ్

రావన్ హర్ లే రథ్ పర్ చడవలీ లే చల్ సీ

అప్సీ నగరియా హో రామ్!

- భో. లో. సం. 78/1-2.

ఓ మేఘాల్లారా! నా రామునికీ, లక్ష్మణునికీ మీరు చెప్పండి- నన్ను రావణాసురుడు, కపటవేషధారియై వచ్చి వంచించి తీసుకుని వెళ్ళాడని!

జాహుజాహు బద్ రా కహి సనేన్వా

రామ్ లఖన్ దోనూ భాయీ

నాథ్ సరన్ నహిఁ విపతి గఁవాయి లై

ఏహి అవసర్ జాయీ

- భో. లో. సం. 78/4-8.

ఇక్కడ జటాయువు గురించిన వివరాలు లేవు.

అవధీ గ్రామీణ గేయాల్లో రావణాసురుడు సీతకోసం లంకలో అశోక వాటిక అన్న మందిరాన్ని నిర్మించినట్టు వుంది. '12 సం॥ వరకూ మనమధ్య అన్నా చెల్లెళ్ళ సంబంధమే వుంటుంది. ఆ తరువాత సంగతి చెప్పలేను' అని అంటాడట! కానీ నిర్భీతురాలైన సీత అతన్ని హెచ్చరిస్తూ, నీవు నన్ను చెడుదృష్టితో చూసిననాడు నేను నిన్ను భస్మం చేసివేయగలను' అనిందట.

బారహ్ బరిన్ బహిన్ కయ్ రిస్ తా

పాభేకయ్ జవత్ బనాయీ

బురా నిగాహ్ తుమ్ హమ్కా తకిబవు

తుమ్కా దేవుజలాయీ

- అ. లో. సం. 121/52-55.

'రావణా! నీవు సర్వనాశనమై పోగలవు! ఈ వినాశనానికి నీవే కారకుడివైనావు!' అనికూడా అంటుంది.

హేయ్ రావన్ తోర్ నాశ్ హోయ్

విపత్తి ఆప్ ఘేరీ-

- అ. లో. సం. 127/8.

భోజ్పురీ జానపద గేయాల్లో యిలాంటి సన్నివేశం లేదు.

అవధీ గేయాల్లో మండోదరి, లక్ష్మ నక్షత్రాలు అద్దిన కొంగును సవరించుకుంటూ మెరిసిపోతూ, సీతను చూడటానికి అశోక వాటికకు వచ్చిందట! జానకి శిరస్సుపై కాంతులీనుతున్న చంద్రుని కాంతిముందు మండోదరి తారల తళుకులు వెలసిపోయినట్టు అనిపించింది. మండోదరి చేతులు జోడించి 'మీలాంటి పతివ్రత నా భర్తవెంట ఎందుకు రావలసివచ్చిందని వినమ్రంగా అడిగిందట! సీత యీ ప్రశ్నకు నవ్వుతూ 'సోదర్! నీ పతిని సర్వనాశనం చేసేందుకే నేనిక్కడికి వచ్చా'నని చెప్పిందట! (అ. లో. సం. 123.)

ఈ మాటలు విన్న మండోదరి భయపడి రావణునితో అందట- 'ప్రియా! నీవు సీతారాముల శరణు జొచ్చితే మేలు. ఆమెను ఆమె భర్త వద్దకు చేరిస్తే కులనాశనాన్ని ఆపినవాడవవుతావు. అని దీన్ని రావణు డేమాత్రమూ లెక్కపెట్టలేదు. తన కోట, కుంభకర్ణుని వంటి తమ్ముడూ, మేఘనాథుని వంటి పుత్రుడూ వున్నప్పుడు తనకేమీ అపద రాబోదని అతని ధైర్యం.

లంకా అసుకోట్ సముందర్ భాయీ

కుంభకారన్ అసు భాయీ

మేఘనాథ్ అయిసన్ బేటా జేకరే

భలు త్రియ్ గౌలు డేరాయీ

సీతాకే సహుంచాన్ అజోధియా

రాఖిలై కుల్ పరివారా

- ఆ. లో. సం. 124.

భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లో సీత మండోదరిని భయపెడుతుంది- "నీ భర్త మూర్ఖత్వం వల్లే నీకు వైధవ్యం ప్రాప్తించవచ్చు, నేను యీ అవమానం భరించలేను. దీనికి బదులు కోతులు, ఎలుగుబంటి, హనుమంతుడు సైతం తీర్పుకోగలరు! ఈ లంక కోటపై రావణునికి వున్న గర్వాన్నంతా హనుమంతుడు మాడ్చి మసి చేస్తాడు. రాక్షసులను తుదముట్టించి, నన్ను యీ చెరనుండి తెలివిగా విడిపిస్తాడు చూడు" అని అంటుంది.

మండోదరీ విధవా హో ఖబూ

రావన్ కై సమాన్ సే

రామచందర్ కై బాన్ సే నా

రానీ సునో మన్ చిత్ లాయీ

జబ్ అయిహేఁ రఘురాయీ!

తబ్ రావన్ మరిహే అప్సే

బుద్ధి జ్ఞాన్ సే

అయిహే సుందర్ రూప్ బనాయీ,

హమ్ సే భేద్ పూభో చిపాయీ

కయిసే రహీ కోర్ సోహగ్

మోర్ వరదాన్ సే.

- భో. లో. సం. 80.

సీత మాటలకు భయపడిన మండోదరి రావణుని దగ్గరికి వెళ్ళి, రామునితో వైరం కొనితెచ్చుకోకుమని వేడుకుంది.

హమ్ అబ్ లా నిత్ తోరాసే కహల్ బాని

నిసిచర్ కేహూ ఉబరే నా

రఘువర్ జీ సే వైర్ కరోనా

- భో. లో. సం. 81.

అవదీగీతాల్లో కనకమ్మగం కోసం వెళ్ళిన రామలక్ష్మణులు తిరిగి పర్వతాలకు వెళ్ళారు. అక్కడ సీత కనిపించకపోయేసరికి, పక్షులనూ, వృక్షాలనూ అడుగుతూ, వేదనాభరిత హృదయాలతో అడవంతా వెదకటం మొదలెట్టారు. కొంతదూరం వెళ్ళేసరికి రామనామ జపం చేస్తూ కిందపడివున్న జటాయువు కనిపించాడు. అతన్ని ఒడిలోనికి తీసుకుని రాముడు సీత జాడగురించి అడిగాడు. పంచవటిపై నున్న లంకకు రావణుడు సీతను తీసుకుని వెళ్ళిన వైనం వివరించి జటాయువు, రావణుడు తన రెక్కలను కాల్చివేసిన వైనం వివరిస్తూ అంతిమశ్వాస విడిచాడు! (అ. లో. సం. 128.) సీత జాడకోసం వెదుకుతూ రామలక్ష్మణులు లిరువురూ శబరి ఆశ్రమానికి వచ్చారు. హర్షాతిరేకంతో శబరి అందించిన రేగుపళ్ళను రాముడు ఆరగిస్తే, లక్ష్మణుడు మెల్లిగా వెనుకకు పడేశాడు. సీత జాడగురించి రాముడు ఆమెను అడిగాడు. కిష్కింధ పర్వతంపై సుగ్రీవుణ్ణి అడగమని సలహా యిచ్చింది శబరి. సుగ్రీవుణ్ణి కలిశారు రామలక్ష్మణులు ఇరువురి కుశల సమాచారాలు అడిగాడు సుగ్రీవుడు. సీత స్థితిని వివరించి, ఆమె జాడ నడిగాడు రాముడు. తనకు దొరికిన ఆభరణాలను చూపి యివి సీతవేనా! అని అడిగాడు సుగ్రీవుడు. రాముడు వాటిని గుర్తించి, లక్ష్మణుణ్ణి అడిగాడు - ఇదుగో సోదరా! ఇది సీత కాలిగజ్జలే కదా! అని, కానీ లక్ష్మణుడు అన్నయ్యా! అవి వదినవో కాదో ఎలా చెప్పేది? నేనామె పాదాలను పైతం చూడలేదు యిన్నిరోజులూ! అని విస్మయంగా చెప్పాడు.

రామ్ పహుంచే శబరీ కయ్ ఆసమ్ రే

x x x x

అరిహో మిరి మిరి ఫలా లయిక్యమ్ ఆయీ

తవు రామకయ్ భోజన్ కరేరే!

అరిహో లచ్చమన్ భోజన నాహీ కరే

తవు సిచ్వా బహవయరే

x x x x

అరి సవరీ కబనే రాహీ దేఖేవు

సీతా కబనీ రహియా గయీహయరే

x x x x

అరి రామా కిన్ కింధా తవు వయసం

సుగ్రీవ తవు ఉన్ సే మదద్ పావువురే

జాయి రామా లచ్చిమన్ పహుంచే

కిన్ కింధా పరవత్ పహుంచే హయరే

అరిహో మిలిగయే బీచ్ వా సుగ్రీవరే

బయిరవు నాథ్ తూహూఁ బయిరవు భోజన్

కుచ్ కరవు కహవు ఆపన్ హలియారే

x x x x

హమరా ఖబర్ రాజా బహుత్ హయ్ ఖరాబ్ రే

రే మోర్ రాజా కబీనీ బొర్ దేఫేవు

హయ్ సీతా రానీ కబీనీ రహియా గయీహాయురే

బయిరా రహ్ అప్ నీ సభావా మారే

అరే రామా ఊప్ రా ఉతీ జాతీ హయఁ

దేఖత్ పట్ దిహిన్ పయల్ వా తవుగిరు వయంరే ।

లయిక్ య్ పయల్ వా దిహిన్ రామా కయ్ దిహిన్ రే

అరిహో లచ్చమన్ దేఖవు తోహ రేభవుజీ

పయలవా, తూహూ చీన్వేవు రే

హమ్ నాహీ నాథ్ దేఫేన హమ్ నాహీఁ దేఫేన్ రే

అరినాథ్ హమ్ నాహీఁ దేఫేన్ ఉన్ కయ్

పైర్ పాయల్ కయిసే చీన్వవురే

- అ. లో. సం. 125/40-62.

భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లో అవధీ గీతాల్లోలాగా కథాక్రమాన్ననుసరించిన గీతాలు లేవు. ఒక గేయంలో లక్ష్మణుణ్ణి చూచి రాముడు - 'సితనలా ఒంటరిగా వదిలి వచ్చావా? పులులు, సింహాలు, రావణాసురుడు వంటి

భయంకర రాక్షసులు తిరిగే యీ రాత్రివేళ అలా వంటరిగా వదిలి రావచ్చా? ఎవరైనా తనను పట్టుకు పోగలరు. వెంటనే వెళ్ళమంటాడు. కానీ అక్షుణుడు సీత రక్షరేఖలోనే వుంది లెమ్మనీ, భయం లేదనీ చెబుతాడు.

లఛుమన్ కహోఁ సియా ఛోడి

అయిల్ హో బన్వా అన్వరియా రాత్

కియా సియాలే గయిలే రావన్ రాజా

కియా సియా లేగయిలే బాప్స్

x x x x

ఆ సీతా బాడీ గేదురా కే భీతర్

రామ్జీ కరిహే రక్షపాల్

- భో. లో. సం. 82.

రాముడు సీత విరహంలో వ్యాకులచిత్తుడై ప్రతి చెట్టునూ, ప్రతి పులుగునూ ఆమె జాడ తెలియజేయమని అడుగుతూ ఒక చక్రవాక పక్షుల జంటను ప్రశ్నిస్తాడు. అవి జనాభివృద్ధి కపోయేసరికి, అక్షుణుణ్ణి, ఆ పక్షుల జంటను బాణంతో చంపివేయమని ఆదేశిస్తాడు ఆవేశంగా

రామ్ లఛుమన్ దోనూ బాయీ సీతాకే

బాట్ జోహాత్ చలి జాయీ

సునహు చక్వా సునహు ఏక్ బాత్ యేహా

బాట్ దేఖపు సీతాజీ కీ జాత్

రహివే తాలాబ్ బీచే ఖిలిలే ఆకాస్

నా హమ దేఖ్ లీ సీతాజీ కీ జాత్

సునహు లఛుమన్ ఖేదహు ఏక్ బాన్

చక్వా చక్పి బోలేలా అభిమాన్

- భో. లో. సం. 83/3-6.

మార్గమధ్యంలో రామలక్ష్మణులు లిరువురూ శబరి ఆశ్రమానికి వెళ్ళి (అక్కడ తియ్యని రేగుపళ్ళను తిన్న, వర్ణన వుంది.

ఆజ్ఞే ఘర్ అయితే భగవాన్

ఓ శబరి ఘర్వా

మీరీమీరీ బేరీ సుబరీ

ధాల్మే బిచాలేలీ

ఐ భోగ్ లగయిహాయం భగవాన్

ఓ సబరీ కే ఘర్వా"

- భో. లో. సం. 85/1-3.

కానీ భోజ్పురీ జానపద గేయాల్లో శబరిని సీత జాడకోసం అడగటము, ఆమె సలహా ప్రకారం సుగ్రీవుణ్ణి కలవటమూ వగైరా వర్ణనలు లేవు. అసలు జటాయువును కలిసిన నన్నివేశమూ లేదు.

అవధీ గేయాల్లో రాముడు సీత విరహాన్ని భరించలేక చింతిల్లుతూ అంటాడు- 'చూశావా! వర్షకాలము వెళ్ళినా యింకా సుగ్రీవుడు రాలేదు. సీత జాడా తెలియలేదు' అని. దానిలోని అంతరాస్తం తెలిసి లక్ష్మణుడు సుగ్రీవుని వద్దకు వెళ్తాడు. సుగ్రీవుడు, లక్ష్మణుణ్ణి చూసి భయపడి, హనుమతో అతన్ని సమాధానపరచవలసిందిగా వేడుకుంటాడు. హనుమ తారతోపాటు లక్ష్మణుణ్ణి సమీపిస్తాడు. తార అతడి పాదాలంటి, క్షమించమని ప్రార్థిస్తుంది. లక్ష్మణుడు చల్లబడి, హనుమతోపాటు వానరసేన దగ్గరికి వెళ్తాడు. అక్కడ 'సంపాతి' ని కలిసి, సీత జాడను కనుగొంటారు. హనుమ రాముని వద్దకు వెళ్తాడు. (అ. లో. సం. 129/1-23.) రాముడు తన అంగుళియాన్ని అతనికిచ్చి కలిసి రమ్మంటాడు. రామాజ్ఞతో హనుమ బయలుదేరి వెళ్తుండగా మార్గమధ్యంలో 'సురస' అన్న రాక్షసి తారసపడుతుంది. తన విశాలకాయాన్ని చూపి, హనుమను నమిలి మింగేయాలనుకున్న 'సురస' నోటిగుండా లోపలికి ప్రవేశించి, పాట్ల చీల్చుకుని బైటికి వచ్చాడు హనుమ. సురస పాట్ల పగిలి క్రింద పడిన స్థితిలోనూ హనుమ వివరా లడుగుతుంది. తానువచ్చిన కారణం వివరించిన హనుమను ఆశీర్వదించి, సీత జాడను తెలియజెప్పింది సురస. (అ. లో. సం. 130.)

భోజ్పురి గేయాల్లో యింత విస్తృత వర్ణన లేదు. రాముడు తన అంగుళీయకాన్ని యివ్వటం, సముద్రాన్ని లంఘించి హనుమ సీతను కలవటానికి లంక వెళ్ళటం క్లుప్తంగా చెప్పబడివుంది. 'సురస' ప్రస్తావన అసలు లేదు.

కహితారే సిరీ రామచందర్ సిరీ

హనుమాన్ సే బేయన్వా

లేలో అంగూరీ నిసన్ వా ।

లేలో అంగూరీ పహిచాన్

ధరిలా సీతాజీ పర్ధియాన్

జల్లీ జాహు హనుమత్ అంకా కే

దరహ్మానవాఁ

కహిహ సీతా సే సమురూయీ,

దీహ ధీరజ్ కే ధరాయీ

ఏక్దిన్ ఆయిహే పరభు లేహరి

భోజన్వా ॥

x x x x

సముద్ర్ ఫానే హనుమాన్,

జహ్వాఁ రావన్ కే మకాన్ ॥

- భో. లో. సం. 86/1-9.

అవధీ గేయాలలో హనుమ ఈగ రూపంలో లంకలో ప్రవేశించి, ప్రతి యింటిలోనూ సీతను వెదుకుతుంటాడు. మార్గమధ్యంలో విభీషణునితో హనుమ భేటీ అవుతుంది. సీత జాడను అతడు వివరించి చెబుతాడు. కొమ్మల గుబురుల్లో కూర్చుని హనుమ, రావణుడు సీతను బెదిరించే వైనాన్ని గమనిస్తాడు. సీత రావణుణ్ణి ఏమాత్రం లెక్కచేయక- 'రావణా! రాముని శక్తిని నీవిప్పుడే గ్రహించలేవు. నీవు వెళ్ళకపోతే, నిన్ను భస్మం చేసేయగలను. ఇప్పుడైతే పెద్ద బలవంతుడను నేనేనని విద్రవీగుతున్నావు కానీ, ధనుర్బంగ సమయంలో యీ వీరత్వం ఎక్కడ దాగివుంది?' అని వెటకారం చేస్తుంది. రావణుడు సిగ్గిలి వెళ్ళిపోతాడు.

ఘర్ ఘర్ మాసారూప్ ధరిన్

కహాన దేఖయ్ సీతా మాతా నాహీ దేఖయ్ రే ।

అరిహీ బీచ్వా మిలేగే బిభీషణ్ ఖబరియా

తవు బతావయ్ రే

జాయికయ్ బయిరే హయ్ డలియా పత్వామా

లుకాయ్ గయ్ రే ।

ఎత్నేమా రావన్ ఆయా తవు

సీతాకా సతావయ్ రే,

సీతా తవు ఉరావయ్ న పలకియా!

నయ్నా ఢకే బాటీరే

అరీ రాచన్ భాగి జాఓ రామా కేరా!

సక్తి తూ హూ నాహీ జనతేవురే

రావన్ తూ హూ జాఓ నాహీ

భసమ్ హోయి జావవురే

మోరే రావన్ చలాగవా తవు!

లజిత్ హోయి కయ్ గవారే॥

-అ. లో. సం. 129/ 30-38.

సరైన సమయం చూసి హనుమ, రాముని అంగుళీయకాన్ని సీత దగ్గర పడేలా క్రిందికి వేస్తాడు. ఆమె దాన్ని గుర్తించి చకితురాలవుతుంది. ఆమె అలా నిశ్చేష్టురాలవటం గమనించి, హనుమ మృదువుగా తనను తాను పరిచయం చేసుకుని, రామదూత నంటాడు (అ. లో. సం. 129/ 39-45.) క్రిందికి దిగి రమ్మని. అడుగుతుంది - 'అసలు నీకీ ఉంగరం ఎలా దొరికింది? నిన్ను జనకపురిలోనూ అయోధ్యలోనూ గూడా చూసిన గుర్తులేదు. ఈ సముద్రాన్ని ఎంపించి ఎలా రాగలిగావసలు?' అని ప్రశ్నల వర్షం కురిపిస్తుంది. హనుమ తాను అంజనీ పుత్రుడననీ, రామదూతననీ, రాముని దయవల్లే యీ సాహసం చేయగలిగాననీ వివరంగా జవాబిస్తాడు.

హే హనుమాన్జీ, ముద్రికా కహా పాయపు?

న తూహే దేఖా నైహార్ జనక్పుర్ న

తూహే దేఖా సరజా కే తీర్

ముద్రికా కహా పాయపు? హే హనుమాన్జీ!

ముద్రికా కహా పాయపు?

న తూహే దేఖా నగర్ అజాధియా

సాత్ సమందర్పార్ ఉతర్ గయేపు

కైసే తూ పహుచపు లంకాకే తీర్

ముద్రికా కహా పాయపు?

అంజనీపూత్ రామ్ కయ్ పాయేగ్

లచిమన్ రహేన దూనో నయనాకే బీచ్

హమరే తవ సత్గుర్ పార్ కయ్ భేవయియా

భేయి లగాయిన్ లంకా కే తీర్, ముద్రికా కహా పాయేపు?

-అ. లో. సం. 132.

ఇన్ని చెప్పి హనుమ - 'తల్లీ! నాకు చెడ్డ ఆకలిగా వుంది. ఈ వనంలోని పళ్ళన్నీ తినేయాలని అనిపిస్తూ వుందని అనుజ్ఞ కోరుతాడు. ఇన్ని పళ్ళు నీవేలా తినగలవు 'అని అడగ్గానే, తన మహాకాయాన్ని చూపి, సీతను ఆశ్చర్యపరుస్తాడు. అటుతరువాత పళ్ళన్నీ తింటూ చెట్టుకొమ్మల్ని విరిచేస్తూ, కాపలావున్న రాక్షసులను చంప మొదలెడతాడు. ఈ బీభత్సంతోనే రావణుని పుత్రుడు మేఘనాథుడు, బ్రహ్మాస్త్రంతో హనుమను బంధించి రావణుని ఎదుట నిలబెడతాడు. ఆగ్రహించిన రావణుడు హనుమను చంపివేయమని ఆజ్ఞ జారీ చేస్తాడు. కానీ దర్బారులో మంత్రి, దూతను చంపటం రాజనీతి కాదనీ, అవమానించి పంపవలెననీ సలహా ఇవ్వటంవల్ల, రావణుడు ఆ వానరరాజు తోకకు నిప్పంటించమని ఆదేశించాడు. ఫలితంగా లంకావాసులు, హనుమ తోకకు నూనెలో తడిసిన గుడ్డలు కట్టటం మొదలెట్టారు. హనుమ తన తోకను పెంచుతూ పర్వతమంత ఎత్తు చుట్టలను తయారుచేశాడు. తోకకు నిప్పంటించి, రాక్షస పౌరులు అనందాతిరేకంతో డప్పులు, తప్పెటలు వాయింపటం మొదలుపెట్టారు. ఈ హడావిడిలో కొందరు హనుమను బంధవిముక్తుణ్ణి చేశారు. ఇదే అదనుగా

హనుమ లంకా భవనాలపై ఎక్కి, ప్రతిచోటా నిప్పుంటించాడు. క్షణాల్లో లంకంతా అగ్ని వ్యాపించింది. కోలాహలం మొదలైంది. హనుమ సముద్ర జలాల్లో తన తోకకు అంటించిన నిప్పు చల్లార్చుకుని మళ్ళీ సీతమ్మ దగ్గరికి వెళ్ళి నేను తిరిగి రామునివద్దకు వెళ్తున్నాను. తమరిని చూసినందుకు గుర్తుగా ఏదైనా యిమ్మని అడుగుతాడు. సీత తన గాజాలను తీసి యిచ్చింది. (అ. లో. సం. 129/48-74.)

హనుమ సముద్రాన్ని లంఘించి, మళ్ళీ రామునివద్దకు చేరుకున్నాడు. సీత ఆనవాలును అతనికందించి, కథంతా చెప్పుకొచ్చాడు. రాముడు ఉద్విగ్నతతో “యుగయుగాలకూ నీ బుణం తీర్చుకోలేను” అని అన్నాడు.

అరిహో తదేకే సముందర్ యహి

పార్ ఆయే హయం రే

జాయికయ్ పహంచే హయం రామాదల్మారే

అరిమోర్ రామ్ లేహు మాతాకత్

చిన్తయా తవుమాతా కయ్ ఖబర్ పాయేన రే

ఎత్నా ఖబర్ సునయ్ రామ్జీ

సునకయ్ బియాకుల్ భయే రే

అరే హనుమాన్ సామీ జుగ్ జుగ్

ఉధార్ తుహాసే నా హీ బాడేన్ రే

- అ. లో. సం. 129/75-78.

భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లోనూ హనుమ సముద్రలంఘనం చేసి లంకలో ప్రవేశించినప్పటినుండీ లంకాదహనం వరకూ అవధిగీతాల్లోలాగే వర్ణన లభించింది. (భో. లో. సం. 87/2-9.)

అవధీ గ్రామగీతాల్లో రాముడు లక్ష్మణుణ్ణి పిలిచి సముద్రంపై సేతువు నిర్మించమంటాడు. కానీ లక్ష్మణుడు తన నిస్సహాయతను ప్రకటించుకుంటాడు. సముద్రాన్ని దాటనిదే లంక చేరుకునేది ఎలా? రామ లక్ష్మణు లిరువురూ సముద్రుణ్ణి ప్రార్థిస్తారు, కాస్త వెనక్కి తగ్గమని. కానీ సముద్రుడు ‘ససేమిరా’ అన్నట్టు వుండటం చూసి రాముడు కోపోద్రిక్తుడై బాణం సంధించబోయేలోగా ఆఖరికి సముద్రుడు భయపడి చేతులు

జోడించి వణికిపోతున్న గొంతుతో 'స్వామీ! నేను వంగి నిలబడతాను. నా పైనించి అందరూ వెళ్ళిపో'డని చెబుతాడు. (అ. లో. సం. 133/2-14.) శ్రీరాముడు లక్ష్మణునితో హనుమ, తక్కిన వారినందరినీ పిలువ నంపమంటాడు. పిలుపు నందుకున్న హనుమ, అంగదుడు- అందరూ సేతువు నిర్మించ బూనుకున్నారు.

అరి లచమన్ భయియా

చిపతియా మా సామిల్లే

అరి భయియా హనుమాన్

జాయి తూ బోలావపు తవుపులా బాందవురే

ఆయిగయే హనుమాన్ సామీ అరు

ఆయిగయే అంగద్ రే

అరిహో ఆయి గయే బందరియా కయ్

సయినా తవుపులా బాంధయేరే

- అ. లో. సం. 133/15-18.

సేతువు తయారైన తరువాత లక్ష్మణుడు ఒడ్డున శివలింగాన్ని స్థాపించాడు. రామలక్ష్మణు లిరువురూ శివలింగాన్ని పూజిస్తారు. శివుడు ఆశీర్వదిస్తాడు. లంకనైపు సేనతో పయనమవుతా రిరువురూ. రాముడు లంకనైపు సేనతో వస్తున్నాడని తెలిసి మందోదరి, రావణుణ్ణి వేడుకొంటుంది- ఇప్పటికైనా నీ పంతం మానుకొమ్మని. కానీ రావణుడు మందోదరిని ఎగతాళిచేస్తూ, అవమానిస్తాడు తప్ప, ఆమె మాటలను ఖాతరు చేయడు. అలా రాత్రి గడిచిపోతుందికూడా.

పులా కా బాంధన్ పులా ఘట్వా సంకట్ 'జీ కయ్

అస్తాపనా కరే రే ।

జాయి కయ్ సంకర్ 'జీ కయ్ పూజాకరే ।

అరిహో సంకర్జీ తవుదియే

అసిర్వాద్ విజయ్ కయికయ్ ఆవవురే ।

అరిహో మధ్వా నవావయ్ రామ్ అవు

లచిమన్ నవాయ్ కయ్ చలే దూనవు భాయీ ।
రామ్ కయ్ దల్ చలా సంఘరియా
హనుమాన్ సామీరే ।

x x x x
జాయికయ్ పహుంచయ్ లంకా
లంకా కయ్ బగయిచా మారే
ఎత్సే ఖబరియా సునయి
మండోదరీ తవు సునయి రే
అరిహో హాథ్వా జోరి రచనా
తవుపరీ హాయం రే ।

అరిహోపతి, రాఖవుమోర్ అహిబాత్
అహిబాత్ మోర్ రాఖవురే ।
రాజా రాఖవు మోర్ అహిబాత్ సతయి
భేజ్ దేవురే ।

x x x x
అంచరా పసారే మండోదరీ భీష్మాంగేరే
రాజా అంచరా పసారీ పయియాఁ లాగవు,
అహిబాత్ మోర్ రాఖవురే ।
ఇహాయ్ కరత్ సారీ రతియా
సారీ రతియా బీత్ గయి రే ।

రావన్ ఏక్ నాహీ బతియాఁ మానయ్
మండోదరీ ఫటకారయ్ రీ
జయిహో సయ్ సీతా లయికయ్ ఆయవు
తయిహో, సయ్ అసగున్ హోత్ రే !

- అ. లో. సం. 133/21-40.

సేకరించిన భోజ్పురి గ్రామగీతాల్లో యీ సన్నివేశాలు లేవు.

అవధీ గీతాల్లో లక్ష్మణుడు, రావణుని కుమారుడు మేఘనాథుని మధ్య భీకర పోరాటం జరిగింది. శక్తి బాణంవల్ల లక్ష్మణుడు మూర్ఛితుడై యుద్ధభూమిలో కుప్పకూలిపోయాడు. అతన్ని ఎత్తటానికి మేఘనాథుడు వృధా ప్రయత్నం చేశాడు. ఈ వార్త హనుమకు తెలియగానే వెంటనే వచ్చి లక్ష్మణుణ్ణి లేవనెత్తి రామదండులోకి తీసికెళ్ళాడు. తమ్ముని పరిస్థితిని చూచిన రాముడు వ్యాకులత నొందాడు. అతన్ని మామూలు స్థితికి తెచ్చేందుకు ఉపాయమేదైనా చెప్పమని విభీషణుణ్ణి అడుగగా, అతడు లంకలో నివసించే వైద్యుడు సుషేణుణ్ణి పిలువనంపమనీ రావణునికి వార్త తెలికుండా చేయాలనీ సూచించాడు. సుషేణుడు లక్ష్మణుణ్ణి చూసి సంజీవనీ మొక్కను తీసుకురావలసినదిగా చెప్పాడు. వైద్యుని మాటవినగానే హనుమ సంజీవనీ కోసం పయనమయ్యాడు. పర్వతమంతా గాలించినా యీ సంజీవనీని కనుగొనలేకపోయాడు హనుమ. చివరికి పర్వతం మొత్తాన్నీ పెకలించుకొని తీసుకువచ్చాడు. (అ. లో. సం. 134/1-19.)

అవధీ గ్రామగీతాల్లో హనుమంతుడు పర్వతముతో సహా బయలుదేరి ఆకాశమార్గాన వస్తుండగా మార్గమధ్యాన అయోధ్యాపట్టణం తగిలింది. అతివేగంతో వెళ్ళే పద్దతిని చూసి భరతుడు అనుమానంతో అతనిపై బాణప్రయోగం చేశాడు. అది తగిలి హనుమ నొప్పి నోర్చుకొనేందుకై రామనామజపం మొదలెట్టాడు. రామనామం వినేటప్పటికి భరతుడు పరుగెత్తి వచ్చాడు. తన బాణంపై ఆదిరోహిణిపజేసి, హనుమను లంకకు పంపాడు.

పరవత్ లయకయే చలే హనుమాన్ సామీ

పహుంచయి అజోధియా మా రే ।

ఎత్నామా సునయి(భరత్ బన్వా

తవు మారయి హో ।

మారిన్ భరత్ముని బాన్ హనుమాన్

సామీ గర్ గయే రే ।

అరిహో రామాహో రామా గోహరాబయీ

రామామేరే కామ్ సే రే ।

రామా హీ రామా రటయ్ రటన్ లాగయి రామా హో ।

అరిహో యిత్నా వచన్ సునయూ భరత్

మునికయ్ ధావయిరే ।

అరిహో బయిరపు నాథ్ యహీ బాన్

బయిరపు మోరే సామీరే ।

అరిహో బయిరపు తపు యహీ

బాన్ పయ్ లంకామయిహో పహుంచపురే

- అ. లో. సం. 134/19-26.

భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లో భరతుడు హనుమను వేగంగా వెళ్తున్న కారణం అడుగుతాడు. (భో. లో. సం. 89.)

అవధీ గ్రామగీతాల్లో ఎంతసేపటివరకూ హనుమ రాకపోయేసరికి రాముడు దిగులు పడతాడు. సంచీవనీ ఔషధంతో హనుమ వచ్చి ఎదుట నిలబడతాడు. సుషేణుడు లక్ష్మణునికి ఔషధం తాగించగానే లక్ష్మణుడు స్పృహలోకి వచ్చాడు. దుఃఖంలో మునిగిన రాముని వదనం వికసించింది. (అ. లో. సం. 134/28-38.)

భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లో సుషేణుని ప్రసక్తి లేదు.

అవధీ గీతాల్లో సులోచనా వృత్తాంతం యీ విధంగా వుంది: లక్ష్మణుని బాణానికి గురై మేఘనాథుడు మృతి నొందాడు. అతని తల, అతని ధర్మపత్ని సులోచన ఒడిలో వెళ్ళి పడింది. ఆమె విలాపం చూసి మేఘనాథుని తల - నా మరణానికి నీ తండ్రి అయిన శేషావతారం - లక్ష్మణుడే కారణం అని అంది. సులోచన లక్ష్మణుని వద్దకు వెళ్ళి, నా పతి మొండాన్ని యిమ్మని ప్రార్థిస్తుంది. దానికి జవాబుగా- నీ భర్త మొండెం తన చేతిలో తన పేరును లిఖించి చూపితే దాన్ని నీకే యిచ్చివేస్తాను అన్నాడు. సులోచన భర్త మొండాన్ని బ్రతిమాలింది. తనపేరు వ్రాయమని కానీ మేఘనాథుని మొండెం తనపేరు బదులు రామామాన్ని వ్రాసింది. (అ. లో. సం. 134/4-55.)

భోజ్పురీ గేయాల్లో యీ సంఘటన సంకేతమాత్రంగా వుంది.

అసహిమాన్ ఘన్ గర్జెలా ఘర్
 మేఘనాథ్ కరేలా రన్మేజోర్
 మారేలే లఘుమన్ బహి లాగేలా అకాస్
 జాయి గిరేలా సులోచ్నా కే పాస్

- భో. లో. సం. 93/21-24.

అవధీ గేయాల్లో అహిరావణుని ప్రస్తావన వుంది. మేఘనాథుని వధతో వ్యాకుల చిత్తుడైన రావణునికి అతని స్నేహితుడు అహిరావణుడు ధైర్యం నూరిపోస్తాడు- నీ కొడుకును చంపిన వారినిరుపురినీ దుర్గామాతకు బలిపెడతాను అని. నిద్రిస్తున్న రామలక్ష్మణులను, విభీషణుని రూపంలో వచ్చి లేపి, తనవెంట తీసికెళతాడు అహిరావణుడు. ఈ సంఘటన ఆంజనేయుని కళ్ళలో పడుతుంది. ఈ విషయమై హనుమ విభీషణుణ్ణి అడుగుతాడు. వాళ్ళిద్దరినీ తీసుకుని వెళ్ళింది- పర్వత ప్రాంతాలనుండి వచ్చిన అహిరావణుడని, పాతాళంలో దుర్గామాత పుజచేసి వారిద్దరినీ బలియివ్వటానికి ఇలా తీసికెళ్ళాడని విభీషణుడు హనుమకు చెబుతాడు. కోపోద్రిక్తుడైన హనుమ తన పాదంతో పుద్గిపై తీవ్రమైన బరువు మోపాడు. ఆ దెబ్బకి హనుమ పాతాళానికి చేరుకుని, దేవి పూజాస్థానానికి చేరుకున్నాడు. తల్లికి ప్రణామం చేశాడు. సంతసించిన దుర్గా - నీవు పవనపుత్రుడివి. లంకను మట్టుపెట్టిన పీరుడివి. ఈ రాక్షసుణ్ణికూడా చంపి రామవిజయానికి కారకుడివి కమ్మని అదేశించింది. తల్లి ఆజ్ఞను పాంది, అహిరావణుని శిరస్సు నరికి ఆమె పాదాలచెంత వుంచాడు. తల్లి సంతసించి ఆశీర్వదించింది. (అ. లో. సం. 136/1-14.)

పాతాళంనుంచి బైటికి వచ్చేటప్పుడు మకరధ్వజాడనే ద్వారపాలకుడు హనుమను ఆపాడు. హనుమకిలా చెప్పాడు- మీరు నా జనకులు. మీతో యుద్ధం చేయటం నాకు తగదు. కానీ అహిరావణుడు నా యజమాని. వృత్తిరహితుని విడనాడలేను.

ఆశ్చర్యపడిన హనుమ - నేను ఘోటక బ్రహ్మచారిని. నాకు నీవు పుత్రుడ నంటావేమిటి? అన్నాడు. మకరధ్వజాడు గతాన్ని జ్ఞాపకం చేసుకుంటూ చెప్పాడు- మీరు సీతామాతను దర్శించి తిరిగివెళ్ళే సమయంలో గట్టిగా గర్జించారు. అప్పుడు వీర్యస్థలనం జరిగి, నీళ్ళలోని చేప కడుపులో చేరింది. ఫలితంగా నేను రూపుదిద్దుకున్నాను. చేపలు పట్టేవారికి దొరికిన ఆ చేపను కోస్తే అందులో శిశువు రూపంలో నేను కనిపించాను.

జాలరి భయపడి రాజు ముందు యీ నిజాన్ని చెప్పి, బహుశా చేప మనిషిని మింగివుంటుందని భయపడ్డట్లు అందుకే యిలా తమరి వద్దకు తీసుకు వచ్చాననీ అన్నాడు. రాజు జాలరికి బహుమానం యిచ్చి ఆ చేప కడుపులోని శిశువును బయటికి తీశాడు. ఆ శిశువును నేనే! (అ. లో. సం. 136/22-40.)

రామ రావణ యుద్ధం జరుగుతూంది. అవధి గేయాల్లోని రావణుడు సీత ప్రతిరూపాన్ని తన హృదయంలో వుంచుకుని యుద్ధం చేస్తున్నాడు. అందుకే ఏ బాణమూ రావణునిపై ప్రభావం చూపలేకపోతోంది. రామబాణం తగిలి ఒక భుజం తెగిపోతే, పది భుజాలు పుట్టుకొస్తున్నాయి. అఖరికి సీత శక్తి క్షీణించటంతో రాముడు జాగ్రత్తగా రావణుని హృదయంపై ఓ బాణం, నాభిపై మరో బాణం వేశాడు. మూడో బాణం తగిలి తగలగానే రావణుడు పృథ్విపై ఒరిగాడు.

రామ్ ఔ రావన్ కయ్ లడయియా

రామ్ కమ్ లడయియారే ।

రామ్ ఏకయి బన్వా, మారయి భుజవా

ఓ కర్ విధిరిగా రే ।

ఏక్ బాన్ మారయి(భుజయి

దస్ రావన్ అపురో హోయ్ రే ।

అరిహో సీతా కయిహన్ విహో

దయ్ హిరదియా ।

కయిసయ్ రామ్ బన్వా మారయి(రే

ఎత్నే మా సీతా కర్ సక్తి

చూటీరామ్ బానా మారిన్ రే ।

పహిల్ బాన్ మారిన్ హిరదయియా(

దూసర్ నాభీ భీతర్ రే ।

అరిహో తీస్రా బాన్ మారిన్ రామ్

రావనా పిరధిభీ గిర్గా రే ।

- అ. లో. సం. 133/45-52.

అవధి గేయాల్లోలా భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లో రామరావణులయుద్ధం యొక్క వివరణాత్మక వర్ణన లేదు. కానీ మండోదరి - రావణుడు వృధాగా రామునితో యుద్ధం చేశాడు. కులనాశనం జరిగింది గదా! అని విలపించినట్టు మాత్రం వుంది.

నాహక్ పియా చేడ్ దేయిలే పరఛు సే లడయియా ।

బడే బడే భర్ రహాలన్ హోయా గయిలన్ సఫయియా ।

- భో. లో. సం. 94/14-15.

అవధి గేయాల్లో రావణ వధ తరువాత అశుభసూచకాలు కనిపించటంతో రాముడు లక్ష్మణుణ్ణి, విభీషణుని పట్టాభిషేకం జరుపమని ఆజ్ఞాపించాడు. లక్ష్మణుడు, హనుమ, సుగ్రీవుడు, అంగదుడు మొ. వారు లంకలో ప్రవేశించి విభీషణుని లంకాధిపతిని చేశారు. తరువాత అందరూ అశోకవాటికలో ప్రవేశించి సీతామాతకు జరిగినదంతా వివరించి, అలంకరింపబడిన పల్లకిలో ఆమెను రాముని వద్దకు తెచ్చారు. వానరస్త్రీలు సీతాదర్శనం చేయటానికి ఉబలాటపడ్డారు. సీత రామునికి పాదాభివందనం చేసింది. తరువాత అందరూ లంకను దాటి పంచవటికి చేరుకున్నారు. అక్కడ అందరూ ఆసీనులయ్యారు. కానీ సీత మాత్రం అక్కడ లేదు. (అ. లో. సం. 133/53-77.)

భోజ్పురీ గేయాల్లో యీ సన్నివేశాలు లేవు.

అవధి గేయాల్లో రాముడు సీతను అగ్నిప్రవేశం చేసి పాతివ్రత్యాన్ని నిరూపించుకోమంటాడు. సీత అగ్నిలో ప్రవేశించి, కలలోనైనా పరపురుషుని తలవని నన్ను నీ ఒడిలో చేర్చుకో తల్లీ అని రోదించింది. ఈ అవమానభారాన్ని భరించలేను. నన్ను నీలో కలుపుకొమ్మని అగ్నిమాతను ప్రార్థించింది. సీతను అహ్వనిస్తూ అగ్నిమాత శాంతించింది.

సీతా ఏక్ తపు వచన్ తూహా

మానవ్ తపు అగినీ పరీక్షా దేహారే ।

జవుతూ హోవు మోరీమాతా

అగిన్ మయియారే ।

రే మాతా సవనేమా అన్ పురుష్

నాహీ దేఖారే ।
 మయియా మనిహార్నా సయ్ చురిల్
 నాహీ పహిరేన్ రే ।
 మయియా జవు తూ గోదియామా
 లూహూ సీతల్ మోయిజాతిపురే ।
 ఎత్నే మాతా అగిన్, అగిన్ మా సమానీరే ।
 అరిహాథ్ విహా పూలే కయ్,
 గజ్జరా అగిన్ మయియా బురూసీరే ।
 అగిన్ సీతల్ భయారే

- అ. లో. సం. 133/75-84.

భోజ్పురీ గేయాల్లో సీత పాతివ్రత్య పరీక్షను అగ్ని, సూర్యుడు, సర్పము, గంగా, తులసీ పై ప్రమాణం చేయించటం ద్వారా తీసుకొని స్వీకరిస్తాడు. అగ్నిప్రవేశం ద్వారా కాదు.

చౌదహోఁ బరిస్ పర్ అయితే రాజా రామచందర్
 సీతా బిచర్నా హమ్ లేబి ఏ ।
 జబ్ రే సీతా దేయి అగిని హాథ్ విహాలీరే
 అగిని భయిలీ జుడ్ పానీ ఏ ।
 ఇహో కిరియావా సీతా హయ్ నా
 పతియాయిబ్ అదిత్ విచర్నా హయ్ లేచి ఏ
 జబ్ రే సీతా దేయి అదిత్ హాథే
 విహానీరే అదిత్ భపిత్ హోయిజాయిఏ!
 ఇహోకిరియవా ఏ సీతా హమ్నా పతియాయిబి,
 సస్ విచర్నా హయ్ లేబి ఏ,
 జబ్ రే సీతా దేయి సరప్ హాథ్ విహాలీరే
 సరక్ బయిదేలే ఫరామారి ఏ
 ఇహోకిరియబా, సీతా హమ్నా

పతియా యిబ్, గంగా విచర్వాబిహమ్ లేబి ఏ
జబ్హా సీతా దేయి గంగా హాథ్
విహవీరే గంగహి పరిగయిలే రీత్ ఏ
యిహో కిరియవా ఏ సీతా హయ్నా
పతియాఇబి తులసీ విచర్వా హయం లేబి
జబ్హే సీతా దేయి తులసీ హీథే విహవీ,
తులసీ గయిలీ సుభాయి ఏ

- బో. లో. సం. 95.

అయోధ్యకు రాముని పయనం - అభిషేకం:

చిత్రకూటంనుంచి, సీతారాములు, లక్ష్మణ సమేతంగా అయోధ్యకు తిరిగి రావటంతో ఆనంద పరవశురాలై కౌసల్య బంగారు పచ్చెంలో కర్పూరహారతి నిచ్చింది. కౌసల్య రాముని అడిగింది: అడవిలో కాలం ఎలా గడిపారు? ఉండటానికి, తినటానికి వసతి ఎలా వుంది? అని. రాముడు సమాధానమిచ్చాడు: ఆకులను పడకగా ఏర్పాటు చేసుకునేవాళ్ళం. వాటినే కప్పకునేవాళ్ళం. వనంలోని పూలు పండ్లతోనే కడుపు నింపుకున్నాం. అని.

రామ్లఖన్ బన్వాస్ సే ఆయవు ।
మాతా కవుసలియా పూఛన్ లాగీ ।
కవన్ కవన్ బిధి లాల్ బన్మా బితాయవు ।
పాత్ ఓఢన్ మయియా పాత్ బిచాయవు
బన్పూల్ కయ్ మయియా బోగ్ లగాగవు।

- అ. లో. సం. 139/ 1-5.

భోజ్పురీ గ్రామగీతాల్లో రాముని ఆగమనవార్త విన్న కౌసల్య, పాలతో యింటి ముంగిలి అలికించింది. ముఖద్వారం వద్ద సువర్ణ కలశం పెట్టించింది. అంతటా ఆనందం వెల్లివిరిసింది. అయోధ్య ఆనందానికి మారుపేరయింది.

జబ్ అవన్ సునే కోసిలా మాతా దూద్ సే ఆంగన్ విపాయా
 సోనే కే కలన్ ధరయిబి అవధ్ మే సోర్ భయోఁ
 భోరిహి ఆవత్ లఛుమన్ రామ్ అవధ్ మేఁ సోర్ భయో!

- భో. లో. సం. 96/ 1-3.

అయోధ్యలోని నారీమణులు చేతుల్లో అలంకరింపబడిన పఞ్చరాలతే, చేతులతో మణిరత్నాలను
 వెదజల్లుతూ రామలక్ష్మణుల దర్శనం కోసం బయలుదేరారట!

దేఖన్ కా నారీ ఘర్ నికలీ హద్ కంచన్ కీ థారీ
 ముక్తి ముక్తి హీరా లుటాబై రామ్ లఛుమన్ బలిహారీ

- భో. లో. సం. 96/ 6-7.

కౌసల్య హారతి నెత్తింది. నారీ సందోహమంతా మంగళహారతులు పాడారు.

మాతా కోలీలా ఆరతి ఉతార్ లి
 సబ్ సఖీ మంగల్ గాయీ

- భో. లో. సం. 97/6.

ఇంటిలోకి వచ్చి రాముడు భరతుడు, కౌసల్య, యింకా సభలో వున్న ప్రముఖులందరినీ కలిసి చివరగా
 కైకేయి దగ్గరికి వచ్చి విస్రు భావంతో "అమ్మా! మీ దయవల్ల నేను సమస్త ప్రపంచాన్ని చుట్టి వచ్చాను. మీరు
 వృధాగా బాధపడుతున్నారు" అని అన్నారు.

ఘరే ఆగయిలే లఛుమన్ రామ్
 అవధ్ ఆనంద్ భయేఁ
 ఆవతే మిన్ లేఁ భాయీ భరత్ సే
 పాచే కోసిలా భాయీఁ
 సభవా బయిరల్ దేవ్ తా సబ్ సే మిల్ లే
 అబ్ ధని కేకయీ హో మాయీ!

కర్ జోరి బోలెలే రామ్ రఘురాయా

సున్ తార్ కేకయూ హోమాయా

తోహరా పర్తాపే హమ్ జగత్

భీర్మలీ తూ కాహే బయిరేల్ లజాయా!

- భో. లో. సం. 97.

అవధీ జానపద గేయాలలో, సీత నువ్వులు, అక్షితలు, పాలు, తమలపాకులు పళ్ళెంలో వుంచుకుని గంగా తీరానికి వెళ్ళింది.

అక్కడ సీతాదేవి, తలవంచి గంగామాతకు ప్రణామం చేసి, ధోవతి సమర్పించింది. తరువాత, హల్వా, పూరీ, బాదాం, కిస్మిస్ తదితరాలతో హోమం చేసి అక్కడవున్న బ్రాహ్మణోత్తములకు అన్నదానం చేసింది. ఫలితంగా ఆకాశవాణి సీతను ఆశీర్వదించింది- "నీ పతి హృదయంలో శాశ్వత నివాసం ఏర్పరుచుకోగలవు. నీ ఖ్యాతి మూడు లోకాల్లోనూ విస్తరించింది. నిజంగా నీవు జగజ్జననివి. నీ భర్త అయోధ్య సామ్రాజ్యాధిపతి అవుతాడు. నీవు సామ్రాజ్ఞికా వెలుగొందుదువుగాక!" అని.

ధరియామా సీతా విహిన్ చివు చవురా

అవురోహన్ దూబోరే!

అరిసీతా చలీహయం గంగా పూజయేరే!

జాయికయ్ పహుంచీ గంగాఘాటా

పహుంచీ గంగా ఘాటారే!

అరిహో గంగామాతా నవావయ్ తవు

మధ్వా అరి చర్నా చధావయేరే!

అరిమోర్ మాతా పూజహి గంగాకీ

కయ్ పూజ్వా అరి ధోతియా చధావయేరే!

అరిహో చధావయ్ కథయియా

చధావయ్ హలువా పూరియారే!

అరిహో హో ఘాట్‌వా పయ్ బాగయ్ కయ్ భోజన్
 బభన్‌వా కా జీవావయ్ రే,
 ఎత్‌నేమా భవా హయ్ ఆకాసనానీరే,
 అరిహో సీతా తూ తవు సోహాగ్‌లీ,
 అవనే పియా కయ్ హిర్‌దియా బసీ బాడేవురే,
 అరిమోర్ సీతా తూతవు జగత్‌కేరా
 జల్‌సీ తీనివు లోక్‌వా జన్ ఛాన్‌రే,
 రామాతవు హోయి హయం అజోధియా
 రాజా తూహరాఁ తవు రాసీరే.

-అ. లో. సం. 140/ 1-12.

సేకరించిన భోజపురీ గేయాలలో యీ సన్నివేశాలు లేవు.

అవధీ గేయాలలో కౌసల్య పురోహితునిద్వారా వసిష్ఠ ముని, గర్గమహామునులను పిలిపించి, రాముని పట్టాభిషేకానికి శుభముహూర్తం నిర్ణయించమని కోరింది.

అరిహో బాభన్ జాయి బోలావవు
 గురుదేవ్ కుల్ దేవ్‌తారే,
 అరి బాభన్ జాయి, బోలావవు, గురు
 బసిర్ ముని అవురో గరగ్ ముని రే,
 మాతా కవుసలియా హాథ్ జోడే
 రడ్ బాటీఁ రే,
 గురు భోల్ దేవు పౌధియా పురాన్
 తవు ప్రాయిత్ సోధవురే.
 అరిమోర్ గురు మహారాజ్ కా
 దేహు తిలక్‌వా తవు రాజా తవు బనావవు రే.

అ., లో. సం. 140/ 15-19.

పంచాంగాన్ని చూసి, రాజ్యాభిషేకానికి రోహిణి నక్షత్రం అనుకూలంగా వుందనీ, రాజు సింహాసనాన్ని అలంకరించి, రాముని ఆ సింహాసనంపై కూర్చోబెట్టవచ్చుననీ అన్నారు పెద్దలు. ఈ మాట వినగానే భరత, లక్ష్మణులు శ్రీరాముణ్ణి అలంకరించడం మొదలుపెట్టారు. కైసల్య, సుమిత్రలు సీతను అలంకరించటం మొదలుపెట్టారు. కౌసల్య ముకుళిత హస్తాలతో వశిష్ఠునితో రాముని అలంకరణ తరువాత, మెడలో హారం వేసి నుదుట తిలకం దిద్దండి మహర్షీ! అని ప్రార్థించింది. (అ. లో. సం. 140/ 18-30.)

వశిష్ఠుడు, గర్గుడు, కౌసల్య, కైకేయి, సుమిత్రలు చరుసగా శ్రీరామును నుదుట తిలకం దిద్దారు. తల్లులు హారతి ఎత్తారు. కౌసల్య, సుమిత్ర తదితరులు ఆనందాతిరేకంలో ప్రసన్నవదనులై వుండగా, కైకేయి మాత్రం ముఖం ముడుచుకుని వుండటం!

హిలా తిలక్ దేయిఁ వసిల్ మునీ

దూస్రా గరగ్ ముని రే

అరిహో తీస్రా తిలక్ దేయిఁ మాతా

కరేజ్ వా తవు హులసయేరే

అరిహో చవుథా తిలక్ దేయిఁ

కేకయీ తవు మనా తవు ధూమిలీరే

అరిహో పంచ్ వా తిలక్ దేయిఁ మాతా

మాతారే సుమిత్రారానీ

అరిహో ఆరీతి ఉతారయిఁ మాతా

సుమిత్రా జయరాహులసమ్ కవల్ ఆస్ పూలయిరే

ఆరతీ తవు ఉతారూఁ మయియా

కవుసలియా రానీ కవల్ ఆస్ పూలయిరే

ఆరతీ ఉతారయిఁ మాతా

కేకయీ కవల్ కుష్టులీనీరే

-అ. లో. సం.140/ 31-37.

సేకరించిన భోజ్‌పురీ గీతాల్లో యీ వర్ణనలు లేవు. కానీ రాముని సింహాసనారూఢుడిని చేసినట్టుగా మాత్రం వుంది.

సీతా సహితే సింహాసన్ బయిల్‌లేఁ

హలివంత్ చందర్ మలాయీ

-భో. లో. సం. 71/5.

సీత వనవాసం:

అవధీ గేయాల్లో రాముడు సీతతో ఏకాంతంగా ముచ్చటిస్తాడు. “నాతో వివాహం తరువాత నీవెన్నో కష్టాలు పడ్డావు. మానవ జన్మనెత్తి మానవ శరీరంతో సుఖాలనూ అనుభవించావు. నీ సహవాసంలోనే నేను దుర్బేద్యమైన లంకను జయించాను. నీ యశస్సు ప్రపంచమంతా వ్యాపించింది. కానీ యిప్పుడు నీ సంతానంతో నేను చేయవలసిన లీల మిగిలివుంది” అన్నాడు. దానికి సీత “మీరు అనవసరంగా యింతగా ఆలోచిస్తున్నారు. నేను 14 వర్షాలు అడవిలో వున్నానని బాధపడుతున్నారు కానీ నా మనసులో మీరు శాశ్వత నివాసం ఏర్పరచుకొనే వున్నారు సుమా!” అంది వినమ్రతతో (అ. లో. సం. 149/ 1-13).

రామా చంద్రుడు సంభాషణను పాడిగిస్తూ నీ తపోబలంతోబే నేను మహాకాయులైన రాక్షసులను జయించగలిగాను. ఇప్పుడీ మాట నీతో ఎలా చెప్పాలో తోచటం లేదు. నీవు కొన్ని రోజులు వాల్మీకి ఆశ్రమంలో నివసించు. నీ సంతానంతో నేను చేయవలసిన లీలాపరంపర ముడివడి వుంది!” అన్నాడు. (అ. లో. సం. 189/ 13-22.)

భోజ్‌పురీ జానపద గేయాల్లో యీ సంఘటన లేదు.

కారణాలు:

జానపదగేయాల్లో సీతా వనవాస కారణాలుగా రెండింటినీ చెబుతారు:

- 1) చాకలివాని ఉదంతం
- 2) రావణుని చిత్రమును గీయటం

కథాసరిత్సాగరంలో (9/1/66) చాకలివాని వృత్తాంత ప్రసంగం వుంది.

తెలుగు - హిందీ జానపద రామాయణ గేయాలు

తులనాత్మక పరిశీలన

మన భారతీయుల సంస్కృతికి భారత-రామాయణాలు దర్పణాలు. విజ్ఞాన భాండారాలు. ముక్తి ప్రధానమైన ఇతిహాసాలు.

జానపద సాహిత్యం మన దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాల జనపదాలకు సంబంధించిన వివిధ వర్గాల వేషభాషలు, ఆచార వ్యవహారాలు, పండుగలు, వ్రతాలు, వృత్తులు, ఆటలు, జాతీయాలు, సామెతలు, పదప్రయోగాలు మొదలైన జానపద విజ్ఞానాన్ని తెలుసుకోవడానికి ఎంతగానో ఉపయోగపడుతుంది. దేశ విభిన్న సంస్కృతుల భారతీయాత్మను ప్రతిబింబింప చేస్తుందనడంలో సందేహం లేదు.

భారతీయ సంస్కృతికి మూలకందాలైన రామాయణ - భారత కథాంశాల ప్రభావం జానపద కర్తలను పైతం ఎంతగానో ప్రభావితం చేసినట్లు తెలుగు హిందీ రామాయణ జానపద గేయాలను పరిశీలించినప్పుడు ప్రస్ఫుటంగా విదితమవుతున్నది.

జానపద సాహిత్యం జనపదాల సాహిత్యం. పల్లెపట్టున ఉండే సామాన్యుల సాహిత్యం కూడాను. మానసిక శాంతిని, చైతన్యాన్ని కలిగించే సాహిత్యమిది. భక్తిని ముక్తిని కల్పించే సాహిత్యం కూడాను.

ఈ అధ్యాయంలో తెలుగు హిందీ రామాయణ జానపద గీతాలను గురించి తెలుసుకుందాం.

ఇతివృత్తాలు - కథావిధానాలు:-

ఈ రామాయణాలలో మూలకథకు సంబంధించిన ఏకసూత్రత మనకు కన్పించదు. అయితే క్రమబద్ధీకరణ ఉండటం గమనించదగిన విషయం. దీనికి కారణం ఈ జానపద గాథలు మౌఖికమైనవి కావడమే. ఇవి లిపి బద్ధతకు నోచుకోలేదు. జనుల నాలుకలే నెలవులుగా మనటమేనని చెప్పక తప్పదు.

రామజననం తీసుకుంటే తెలుగు జానపద గేయాలలో ఒక రకంగాను; హిందీ జానపద గేయాలలో మరొక రకంగాను వ్యక్తీకరించడం జరిగింది. ఇతివృత్తం ఒకటే అయినా కథావిధానంలో భిన్నత్వాలు మనకు దృగ్గోచరమవుతాయి.

శ్రీరామ జననానికి సంబంధించిన వివరణ తెలుగులో శ్రీరామ జననం అనే లాలిపాటలో ద్యోతకమవుతుంది. దశరథుడు పుత్రకామేష్టి చేస్తాడు. అగ్నిదేవుడిచ్చి పరమాన్నాన్ని తన ముగ్గురు భార్యలకు పంచుతాడు. వాళ్ళు గర్భం ధరిస్తారు. ముగ్గురికి నలుగురు కొడుకులు పుడతారు. రామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులని పేరుబెట్టి అందరికీ షడసోపేతంగా బోజనాలు పెడతారు. స్త్రీలు మంగళ హారతులు పాడతారు. శ్రీరాముడు కౌసల్య కుద్భవించడమే “శ్రీరామ జననం” అనే జానపద గేయంలో తెలియజేయడం జరుగుతుంది.

హిందీ మాండలిక భాషలైన అవధీ, భోజపురీల జానపద రామాయణాలలో శ్రీరామ జననానికి సంబంధించిన అంశాలు వేరుగా ఉన్నాయి. అవధీ జానపద సాహిత్యంలో అంధముని పుత్రుణ్ణి దశరథుడు ప్రమాదవశాత్తు చంపడం, అతడు శాపమివ్వడం వర్ణించబడ్డాయి.

భోజ్ పురీలో రామజనన వృత్తాంతం మరో విధంగా ఉంది. (భోజ్ పురీ లోక్ సంగీత్ 1/24-25.) అవధీ జానపద సంగీతంలో శృంగి మహర్షి అయోధ్యకు వచ్చి దశరథుడితో యజ్ఞం చేయించినట్లు, దేవతలు దశరథునికి పాయసం ఇవ్వగా రాణులు దానిని సేవించి గర్భవతులయినట్లుంది. (అవధీ లోక్ సంగీత్ - 6-11-20 వరకు.)

అరిహో అగిని దేవతా రాజాహాథ్ పసారి

× × × లయి లిహిన్ రే

అరిహో తినీపు రానియాఁ యహీవిధి

రహిగా హయ్ రే -

అవధీ జానపద గేయాలలో కౌసల్యకు రాముడు స్వప్నంలో సాక్షాత్కరించి, మీ పుత్రుడుగా పుడతానని చెప్పటం వుంది. (అవధీ లోక్ సంగీత్ - 7/11-12.)

భోజ్‌పురీ జానపదగేయాలలో పుత్రప్రాప్తికోసం దశరథుడు శంకరుని గూర్చి తపస్సు చేయగా, ఆయన పుత్రప్రాప్తికి వరం ఇస్తాడు. అవధీ జానపద సంగీతంలో త్రేతాయుగంలో శంకరుడు శ్రీరాముడుగా అవతరిస్తాడని వుంది (అవధీ లోక్‌సంగీత్ - 5/21-25). కౌసల్య ఏకాదశి వ్రతం చేస్తుందని, ద్వాదశి నాడు బ్రాహ్మడికి భోజనం పెట్టడం వల్ల రాముడు కొడుకుగా పుట్టినట్టు ఉంది. (అవధీ లోక్‌సంగీత్ - 22/3-4) తెలుగు జానపద గీతాలలో చెప్పినట్టుగానే నామకరణ సందర్భంగా ఆనందోత్సాహాలతో, అన్నదానాలు, గోదానాలు, స్వర్గదానాలు చేస్తాడు. (అవధీ లోక్‌సంగీత్ - 11/3-4, భోజ్‌పురీ లోక్‌సంగీత్ 8/11-14.)

వాల్మీకి రామాయణంలో లేని “రాములవారి తొట్టి” అనే పేరుతో శిశువును తొట్టిలో వేసి వేడుకను గూర్చి తెలుగు రామాయణ జానపద గీతాలవలె హిందీలో కూడా ఉన్నది. (అవధీ లోక్‌సంగీత్ - 14.) డోలారోహణోత్సవ సందర్భంలో కౌసల్య “దశరథ తనయా, కౌసల్య వరపుత్రా, రఘుకుల భూషణా సీతాపతీ రామచంద్రా నిదురింపుమా!” అని జోలపాడుతుంది. ములైదువులు బాలరాముణ్ణి సాక్షాత్తునైకుంఠవాసుడే అని పొగడుతారు.

ఆజానుబాహులే అతని హస్తములు
పాదాన పద్మసిరి రేఖలే గలవు
నాసికము జోక చేశాన లేదు
వచ్చి పగడముగడే బాల యుదరమ్ము
పూర్వజన్మ భవంపు పుణ్యమేకాని
వైకుంఠవాసుడే వచ్చి జన్మించె

(స్త్రీ. రా. పా. పుట 60)

నవజాత శిశువు రాముడికి చెవులు కుట్టించేందుకు ఏర్పాట్లు చేసినట్టు అవధీ లోక్‌సంగీత్‌లో వర్ణించబడింది. (18/3-4, 19/3-4.) బంగారు పోగులతో చెవులు కుట్టించినట్టు భోజ్‌పురీ జానపద గేయంలో కూడా ఉన్నది. (11/6-7.)

“రాములవారి తొట్టి” జానపద గేయాలలో శ్రీరాముడు చైత్రశుద్ధ నవమి పునర్వసు నక్షత్రాన పుట్టినట్టు వర్ణించడం జరిగింది. రాముడు జన్మించినప్పుడు జాతక విశ్లేషణ కోసం గర్భ, విశిష్టమునులను దశరథుడు పిలిపించినట్టు అవధీ జానపద గేయాలలో వున్నది.

ఆరేవరాహ్మన్ జాయి బోలావంవవు

వశిష్టముని అవరే గంగ మునిర్

- అవధీ లోక్సంగీత్ - 13/19-27

అవధీభాష జానపద గీతాలలో కూడా రాముని బాల్యచేష్ట వర్ణన మహాకమనీయంగా వుంది. (అవధీ లోక్సంగీత్ - 24/14-15.)

ఇక 'సీత జననం' విషయం తీసుకుంటే - ఉత్సాహవంతులైన జానపదులు తమ ఆనందోత్సాహాలకు తమకు అవగతమైన రూపు కల్పించుకొని, ఆనోటినుంచి ఈనోటికి ఎగిరిపోయే విహంగాల్లా జనంలోకి వదిలారు. రామాయణ జానపద గేయాలు కూడా ఈ కోవకు చెందినవే కావటం వల్ల అసలు రామాయణ గాథ నుంచి గాడి తప్పటం కూడా జరుగుతుంది. తెలుగు జానపద రామాయణాలలో సీత జననాన్ని గురించి స్త్రీల పాటల ద్వారా కొత్త సాగసులు ఎన్నో మనకు అవగతమవుతాయి. తెలుగులోకంటే హిందీ జానపద గీతాలలో సీత రావణుని పుత్రికగా కన్పిస్తుంది. రావణ కులనాశినిగా వర్ణించడం జరిగింది. నారదుడు నవజాత శిశువును కుండలోపెట్టి జనక రాజు రాజ్యంలో వదిలిరమ్మని సలహా ఇస్తాడు. అలాగే రావణుడు సీతను జనకుడి పాలాలలో వదిలివస్తాడు. (అవధీ లోక్సంగీత్ -20/2-16.)

జనకపురీలో వర్షాలు పడని కారణంగా పౌరులు రాజును కలుసుకుంటారు. జనకమహారాజు భార్య "సోంధలియా" వివస్త్రగా నాగలిడున్నితే ఇంద్రుడు సంతుష్ట చెంది వర్షాలు కురిపిస్తాడని భావించి ఆవిధంగా చేయిస్తాడు. (అవధీ లోక్సంగీత్ - 27/1-5.)

భోజపురీ గేయాలలో కూడా ఈవిధంగానే వుంది. గ్రామప్రాంతాలవారి నమ్మకాలను బట్టి ఈ చర్యలను చేపట్టడం జరిగి వుంటుంది. (భోజ్పురీ లోక్సంగీత్ 17/1-6)

అవధీ జానపద గీతాలలో నాగలితో భూమి దున్నేప్పుడు నాగలి కర్రు తగిలి కుండ పగిలిపోగా బాలిక బయల్పడుతుంది. సంతానం లేని జనకుని భార్య ఆ బాలికను హృదయానికి హత్తుకుంటుంది. (అవధీ లోక్సంగీత్ - 27/6-12.)

ఇంద్రుడు తృప్తిచెంది వర్షం కురిపిస్తాడు.

ఇంద్రాతపూ ఖాబ్ భుశా జయే హయం

ఝమ్ ఝమ్ పనియా బెరసయ్ రామ్ జీ

- అవధీ లోక్ సంగీత్ - 27/7.

ఈ బాలికి సాక్షాత్తు జగజ్జనని అవతారమేనని, ఈమెకు ముల్లోకాలకు అధినాథుడైన రామచంద్రుడే తగిన వరుడని కీర్తించారు - అవధీ జానపద కర్తలు (అవధీ లోక్ సంగీత్ - 27/ 14-18.)

భోజ్ పూరీ జానపద గేయాల ద్వారా కుండనుంచి బయటపడ్డ సీతను హృదయానికి హత్తుకుంటాడని, పుష్పలంగా వర్షాలు కురిశాయని మనకు తెలుస్తుంది. (భోజ్ పూరీ లోక్ సంగీత్ 17/ 8-11.)

అవధీ గ్రామ్య గీతాలలో సీతారాముల పూర్వానురాగం ఉద్యానవనాల్లో జరిగినట్టుగా వర్ణించివుంది.

రాజా జనక్ ఏక్ బాగ్ లగ్నాయాత్

బాగ్ లగాయపు మానఖాతరే

బాగ్ లగాయపు సేవ బయతయపు

సీతాపూజన్ నితిజాయరే

- అవధీ లోక్ సంగీత్ - 29/1-4.

జనకుడు నిర్మించిన ఉద్యానవనంలో పూలమాల అల్లుతున్న సీతను రాముడు చూసి ఆ పూలమాల ఎవరికోసం అల్లుతున్నానని ప్రశ్నించడం, రాముని కోసమేనని ఆమె చెప్పడం, రాముడు ముచ్చటపడి పోవటం, జానపదగేయ కర్తలు అవధీ లోక్ సంగీత్ లో చెబుతారు. (29/5-11.)

సీత సైతం రాముని పట్ల ఆకర్షితులవుతుంది. సుకుమారమైన రాముని చేతులు శివుని ధనుస్సును ఎత్తగలవా అని సందేహిస్తుంది. (అవధీ లోక్ సంగీత్ 31/ 12-19.)

ఇలాంటి వర్ణన "మహా నాటకం"లోనూ వుంది. (స్మరస్మరం - 19వ చందం.) శ్రీపాదవారి "ప్రీతి రామాయణపు పాటలు" (1953)లో సీత పుట్టుకను గురించి కొన్ని విషయాలు మనం తెలుసుకుంటాం. "సీతారామకళ్యాణం" గేయాలలో మాములు రామాయణగాథకు భిన్నంగా జనకమహారాజు కోరికను పాటించి రామచంద్రుడు మూడుసార్లు శివధనుస్సును పంచినట్లు ఉంది. విరవటానికి బదులుగా పంచినట్లు జానపదకర్తలు

మార్చి చెప్పారు. మూలకథ ప్రకారం - జనకుని దూత వెంట దశరథుడు సపరివారంగా తరలివచ్చినట్లు ఉండగా జానపద రామాయణ గేయాలలో రాముడు కబురు పంపిస్తే దశరథుడు స్వయంగా బయలు దేరి వచ్చినట్లు వర్ణించడం జరిగింది. రామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రునితో మిథిలకు వెళ్లారు. రాముడు హరివిల్లు వంచుతాడు. సభాసదులు ఆశ్చర్యపోతారు. జానపదులు ఆపైని వివాహం నాలుగురోజులు జరిగినట్లు “సీతాకళ్యాణంల”లో చెబుతారు. చివరి రోజున నాకబలి ఇచ్చినట్లు ఏడవరోజున కంకణాలు విప్పినట్లు వర్ణించారు. సీత వివాహం ఎంతో ఆర్పాటంగా జరిగినట్లు ప్రమాణాలు కన్పిస్తున్నాయి. (శ్రీ. రా. పా. పుట 64.)

హరివిల్లు విషయంలో హిందీ జానపద గేయకర్తలు అనేక సంగతులు తమ గేయాలలో బహిర్గతపరచారు. తెలుగు జానపద గేయాలలో స్త్రీల కథాగేయాలు చాలా ఎక్కువని శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి గారు చెప్పారు. (జానపద గేయకథా వాఙ్మయం - తెలుగు సంస్కృతి మూడవ సంపుటం తెలుగు భాషా సమితి, పుట 803.) తెలుగు జానపద రామాయణకర్తలు మూలకథను క్రమబద్ధంగా చెప్పడం జరగలేదేమో ననిపిస్తున్నది. ఇంకా హిందీ జానపద రామాయణ గాథలలో ఎన్నో వింతలు, విశేషాలు మనకు కన్పిస్తాయి. రాముడు విరిచిన ధనుస్సును గురించి ఎన్నో కథలున్నాయి. అవదీ జానపద గీతాలలో వాల్మీకి రామాయణానికి భిన్నంగా శివ ధనుస్సును రావణుడు గృహప్రవేశ సమయంలో శివుడినుంచి పొందినట్లు వుంది.

రావనా జాయికయ్ దేఖీ సదుబారోవా

ధనుసా ఏక్ ధరా హయరే

రావనా ధనుసాదేఖ్ లలచానే హయరే

ఆరిహో ఇతవు ధనుస్ లంకా జోట్వా

హయకాతవు చాహీ హయర్

గురుజీ ఇతవు ధనుష్ లంకా

జోట్ సంగీతా మయిహాన్ దీ తెపురీ

ఎత్నా వచన్ సునయి శంకర్జీ

ధనుసాతవు దయితవు దిహిన్ రే

- అవధీ లోక్ సంగీత్ - 46/15-281.

ధనుస్సు ఇచ్చేటప్పుడు శంకరుడు రావణునితో - ఈ ధనుస్సును మార్గమధ్యంలో ఎక్కడా కింద ఉంచరాదని, అపవిత్రమైన చేతులతో తాకితే వజ్రకఠినమై బరువెక్కి పోతుందని చెబుతాడు. (అవధీ లోక్సంగీత్ 46/23-24.)

రావణుడు శివధనుస్సును మోస్తూ వెళ్తూ లఘుశంక తీర్చుకోవటానికి జనకుని నివాస ద్వారం వద్ద దింపివెల్తాడు. ఆ తరువాత ధనుస్సును ఎత్తబోతే కదలేదు. ఆకాశవాణి ధనుస్సును ఎత్తే ప్రయత్నం మాని ఇంటికి వెళ్ళమంటుంది. (అవధీ లోక్సంగీత్ - 46/36-44.)

దీనితో ఓటమిని అంగీకరించి రావణుడు ఇంటికి వెళ్ళిపోయాడట. (అవధీ లోక్సంగీత్ - 26.)

స్వప్నావస్థలో జనకునికి దేవినీ ముంగిట్లో వున్న ధనుస్సును తెచ్చుకొని పూజిస్తే శుభం కలుగుతుందని చెబుతుంది. (అవధీ లోక్సంగీత్ - 40/1-10.)

జనకుడు నిత్యం ధనుస్సును పూజ చేసుకునేవాడు. అతని భార్య ఆ స్థలాన్ని పేడతో అలికేది. ఒకరోజున ఆమె సీతను ధనుస్సు ఉంచిన స్థలాన్ని అలకమంటే - అతి బరువైన ధనుస్సును ఆమె అతి సునాయాసంగా ప్రక్కకు జరిపి, దానిక్రింద మలినాన్ని శుభ్రపరిచింది.

జావుబేటి చవుకా లగావవు ఏతా లోహార్

పూజా కరయిఁ రామ్మజీ

జాయికయ్ సీతా ధనుబా ఉరావయి లీపి పోతి

చలే ఆయిరామ్మజీ

- అవధీ లోక్సంగీత్ - 27 / 27-30.

జనకుడు శివ ధనుస్సు నిలబెట్టి వుండటం చూసి ఆశ్చర్యపోయి రాణిని అడిగి అసలు విషయాన్ని తెలుసుకుంటాడు.

కొనా యహ ధనుబా ఉరావయి ఖడే ఖడే రాజా

పోచయిఁ రామ్మజీ

కొనా తీపా చేపరి కొనావీపా చవుపారి

రాజా పుకారయి రాణీ సోఘయిలా కౌనాతీపా

చవుపారీ రామ్జీ

రానీ సోఘయిలా కహీనా బైరీ,

బేటి తవు చవుపారీ రాయ్జీ

- అవధీ లోక్సంగీత్ - 27/33-36

భోజపురీ జానపద గీతాలలో ఈ సన్నివేశం కొంచెం భిన్నంగా వుంది. స్వయంగా సీతనే పిలిచి అడిగితే ఆమె చెబుతోంది. ఈ ధనుస్సును విరిచేవారితోనే ఆమె వివాహం జరిపిస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేస్తాడు. (అవధీ, లోక్సంగీత్ - 27/ 37-38, భోజపురీ లోక్సంగీత్ - 2/ 6-8.)

తెలుగు జానపద రామాయణ కర్తలు సీత కళ్యాణ ఘట్టాన్ని తెలుగునాట వున్న సాంఘికచారాల కనుగుణంగా వర్ణించినట్టు కన్పిస్తున్నది. 'సీతాకళ్యాణం' జానపద గేయాలలోని ఈ విషయాలు ఇందుకు ప్రమాణాలుగా చెప్పుకోవచ్చు.

వివాహానంతరం వధూవరులను వెంట తీసుకొని దశరథుడు ఆయోధ్యకు బయలు దేరుతాడు. బయలు దేరటానికి ముందు "సీత అప్పగింత" పాటలోను "శ్రీరాములవారి అలక" లోను తెలుగు సంప్రదాయాలకు, సంస్కృతికి తార్కాణాలుగా ఎన్నో సంగతులు బహిర్గతమవుతాయి.

"శ్రీరాములవారి అలక" గేయాలలో శ్రీరాముడు అలక పూనడం, రాత్రి రెండు రూముల వేళ పానకంతో నిండిన బంగారపు చెంబుతో కన్పించగా 'దొంగ-దొంగ' అని కేకలు వేస్తూ ఉండగానే ఆయన విడిది గృహానికి చేరుకోవడం జరుగుతుంది. జనకుడు స్వయంగా విడిదికొచ్చి రాముణ్ణి కలుసుకుంటాడు. అలిగిన రాముడికి బహు విలువైన బహుమానాలు అందిస్తాడు. పట్టుదోవతులు, బంగారు ఆభరణాలు ఇస్తాడు. సీతను స్నానం చేయించి సర్వాంగ సుందరంగా నగలతో అలంకరించి తీసుకొస్తారు. గజవాహనం సిద్ధం చేయిస్తారు.

ఆణిముత్యాల పతకాన్ని సీత రాముడి మెడలో వేయటంతో, రాముడు సిగ్గుతో దిగ్గున లేస్తాడు. ఈవిధంగా రాముడి అలక పూర్తవుతుంది. ఈ సంఘటన మూలకథలో లేదు. ఆతర్వాత అప్పగింతల తంతూ ఉంటుంది. తెలుగు జానపద గేయకర్తల "సీత అప్పగింత పాటల్లో సీతకు తల్లి నీతులు బోధిస్తుంది.

పలుమారు మామీద ప్రేమలుంచుకుమీ
పరమాత్మతో కూడి మెలగుమోయమ్మా!

(స్త్రీ. రా. పా. పుట 83.)

సీత కళ్ళల్లో కన్నీరు నిండుతుంది. తండ్రిని వదలలేక సీత వ్యధ చెందుతుంది

“సన్నంపు ముత్యాలు జలపోసినటుల
జానకి చెక్కిళ్ళ పడెను కన్నీళ్ళు”

(స్త్రీ. రా. పా. పుట. 84.)

ఆ తర్వాత సీతను అత్తవారింటికి పంపించేటప్పుడు కట్నకానుకలు, వస్త్ర, వస్తువాహనాలు కట్టబెడతారు. అత్తమామలతో, తోడికోడళ్ళతో, ఇరుగు పొరుగువాళ్ళతో ఎలా మసలు కోవాలో సీతులు బోధిస్తారు.

తెలుగు జానపద కర్తలు లక్ష్మణుడికి కూడా సీతను అప్పగించినట్టు చూపించారు. (స్త్రీ. రా.పా. పుట 82.)

సీత తల్లి కౌసల్యతో -

“సిరివంటి కోడలు హరివంటి కొడుకు మగువరో
నీ భాగ్య మహిమ యేమమ్మా” అని అంటుంది

(స్త్రీ. రా. పా.పుట. 82.)

సీతకు తల్లి నీతులు బోధిస్తూ ఇలా అంటుంది -

“పలుమారు మామీద ప్రేమ లుంచుకుమీ
పరమాత్మతో కూడి మెలగుమోయమ్మా!”

(స్త్రీ. రా. పా. పుట 83.)

“సీత సమర్థ అనే అంశంలో జానపద గేయకర్తలు సరిక్రొత్త సృష్టిచేసి తెలుగు నాటపున్న సాంఘికాచారానికి ప్రాముఖ్యతను కల్పించారు. కౌసల్య ఎన్నో వేడుకలు జరిపిస్తుంది. ఈ సందర్భంలో స్త్రీలు ఎన్నో పాటలు

పాడుతారు. జానపద రామాయణానికి చెందిన ఈ స్త్రీల పాటకు ఇప్పటికీ ఎంతో ప్రాముఖ్యత ఉన్నది. 'సీత వనంతం' సీతమ్మగారి అలక మూలంలో లేని ఘట్టాలే అయినా ఈ తెలుగు పదగేయాలు స్త్రీల పాటలుగా ఎంతో ప్రసిద్ధిని ఆర్జించుకున్నాయి. "సీత గడియ" కూడా ఈ కోవకు చెందినదే.

సీతారాముల జీవితంలో మధురక్షణాలను స్ఫురింపచేసే ఈ గేయంలో - సీత రాముని దగ్గరకు రాలేదని తలుపుకు గడియ పేట్టేస్తాడు.

"అవనిజ మైమరిచి నీవున్నావ! అనుచు
తల పంకించి కడు భ్రమ చెంది"

(స్త్రీ. రా. పా. పుట 105)

"సీతాదేవి వామనగుంటలు" గీతాలలో భార్య భర్తలిద్దరూ వామన గుంటలాట ఆడుకున్న ఘటనను వర్ణించడం జరిగింది.

అఖిల బ్రహ్మాండములే ఆటపీటలు
ప్రజల రక్షించుటలు పసిడి డిబ్బీలు

(స్త్రీ. రా. పా. పుట 107)

"సీత దాగుడుమూతలు" గీతాలలో సీత తన చెల్లెల్లు అయిన మాండవి, ఊర్మిళ, శ్రుతకీర్తులతో దాగుడు మూతలాడుకొనే ఘట్టాన్ని వర్ణించడం జరిగింది. జానపదకర్తలు జనపదాల ఆటపాటలను ఎంత మాత్రము విస్మరించలేదు.

హిందీలో కూడా తెలుగు రామాయణ జానపద గీతాలలో వలె జనకుడు సీతకు లెక్కలేనని ఏనుగులు, గుర్రాలు, వెలకట్టలేని ముత్యాలు, వస్తువాహనాలు ఇచ్చి అత్తవారింటికి సాగనంపుతాడు. సీతకు దుఃఖం ఆగలేదు. జనకుడు, ఆయన భార్య సౌంధలియా వికలమనస్కులై కంట తడిపెడతారు -

రాజా జనక్ విదాయి తన్ దేయి ఘేడవా

తవు హథియా ఆనగినతిన్ రామ్ జీ

థార్ భరి భరి మోతియా లయి ఆయే

జనక్ జీమోహరా దిహిన్ హయ్ లదాయి రామ్జీ

సీతామాతా తవు జనక్ కా సకరయి(జనక్ కయ్

ఆకిలీ భులాని రామ్జీ

రోవతయి సీతామాతా 'సోంథయిలా' కా బేంటయి

మాతా అలఖ్ బిలఖ్ హోయి హయ్ రామ్జీ.

- అవధీ లోక్సంగీత్ - 9/12-16.

సీత ఆత్మవారింటికి బయలుదేరబోయే ముందు జనకుడు ఆమెను ఆశీర్వదిస్తూ - భవిష్యత్తులో వనవాసం కూడా అనుభవించవలసినవస్తుందని కూడా అంటాడు. ఇది మూలంలో లేని విషయం.

“బాబా జనక్ తేరే ఫయియా(పరతి హావ్

భరిముహా దేవు ఆసీన్

ముంగియా బేటీ కోఖియా జుదావ్

జుగ్ జుగ్ బాదయ్ అహివాత్

పేరిన్ ధోతియా దూయెల్ నాహి హోయి హాయ్(

రామ్ లిఖాబనవాన్

- అవధీ లోక్సంగీత్ - 67/9-11.

తెలుగు జానపద గీతాలలో కన్పించని మరొక అంశం హిందీ జానపద గీతాలలో కన్పిస్తుంది. దశరథుడు అయోధ్యకు బయలుదేరబోయే ముందు జనకుడి దగ్గర శలవు తీసుకుంటున్న సమయంలో, మాకింకా ముగ్గురు కూతుళ్ళు మాండవి, ఊర్మిళ, కృత్తిక వివాహానికి వున్నారని చెప్పడం, మీ ముగ్గురు కుమారులు - లక్ష్మణ, భరత, శత్రుఘ్నులు వీళ్ళకు తగిన నరులని అనడం, ఆ తదుపరి ఆ వివాహాలు కూడా జరిగిపోవడం. (అవధీ లోక్సంగీత్ 90/1-12.)

దశరథుడు నలుగురి కోడళ్ళకోసం నాలుగు పల్లకీలు అలంకరిస్తాడు.

“అరిహో చారిపు దోల్‌వా సజాయి దసరథ్

మోహరా లుటావయిరే

- అవధీ లోక్‌సంగీత్ 91/3.

అందరికంటే ముందు సీత, ఆతరువాత మాండవి, ఊర్విశ, కృతికా, ఆ తరువాత వయస్సుప్రకారం రాకుమారులు గుర్రాలమీద కూర్చుంటారు. (అవధీ లోక్‌సంగీత్ 90/19-22.)

దశరథుడు దారిపాడుగునా నాణాలు చల్లుకుంటూ అయోధ్యకు చేరుకుంటాడు

“అరిహో చారిపు దోల్‌వా సజాయి దసరథ్

మోహరా లుటావయిరే”

-అవధీ లోక్‌సంగీత్ 91/3.

సీత అయోధ్యకు చేరుకోవటంలో వీధుల్లో చందనం చల్లిస్తారు. స్త్రీలు మంగళ హారతులు పాడుతారు. (అవధీ లోక్‌సంగీత్ 88/2-3.)

పల్లకి నుంచి దిగిన సీతను పూజా గృహంలోకి తీసుకెళ్తారు. సీతకు హారతి ఇస్తారు. హారతి పశ్చరంలో నాణాలు, మోహర్లు వేస్తారు. ఆ వస్తువులన్నింటినీ కౌసల్య రాముడికిస్తుంది. (అవధీ లోక్‌సంగీత్ 91/ 11-15.)

అవధీ జానపద రామాయణ గేయాలలో సీతతో రాముడి వివాహం జరిగిన తరువాత వశిష్ఠుడు దశరథుని కలుసుకొని - మీరు కార్యభారం రాముడికి అప్పగించి మహాప్రస్థానానికి వెళ్ళవలసిందిగా సలహా ఇస్తాడు.

అరిహో ఇతనాదినా తవు సీతాఆయ్

హయం బసిత్ మునిరే

మోరే రాజా ఆబ్ తవు రామ్‌కయ్

వివాహ హోయిగారే

అరి రాజా రామ్‌కా దేయి రాజ్ ఆపన్

ఆవ్ నా జంగల్ అవురే

- అవధీ లోక్‌సంగీత్ - 91.

తెలుగు జానపద గేయ కథా వాఙ్మయాన్ని పరిశీలిస్తే జానపదకర్తలు వస్తువు పౌరాణికమే అయినా కొన్ని చోట్ల వాల్మీకి, వ్యాసుడు పూహించని ఘట్టాలు ప్రవేశపెడితే, మరికొన్ని సందర్భాలలో పూర్తి స్వతంత్రంగా నడిచి ముందుకు వెళ్ళిపోయారు.

జానపద రామాయణంలో స్త్రీల కథా గేయాలు ఎక్కువగా కన్పిస్తున్నాయి. విడి గేయాలు వ్యక్తుల కాలక్షేపానికి తోడ్పడితే, కథాగేయాలు - ముఖ్యంగా రామాయణ కథా గేయాలు పలువురి కాలక్షేపానికి, ఆనందానికి అలవాలంగా నిలిచాయి. బ్రతుకు బాటలోని అనేక అనుభవాలు వీటిలో చోటు చేసుకున్నాయి. అందుకే ఇవి దేశీ సారస్వతానికి శిరో భూషణాలుగా శిఖరస్థాయిని అందుకున్నాయి. అలంకారాలు, కల్పనలు, వీటిలో మనకు మచ్చుకైనా దొరకవు. గుండెలలోని భావాలు, కుదురైన మాటలతో వచ్చి సూటిగా తగులుతాయి.

జానపద రామాయణ గాథలు అన్ని భాషలలో పున్నట్టే తెలుగు భాషలోనూ వున్నాయి.

హిందీ - తెలుగు జానపద సాహిత్యాన్ని పరిశీలించి చూసినప్పుడు ఎన్నో సామ్యాలు ఈ రెంటిలోనూ మనకు దృగ్గోచరమవుతాయి.

సీత వివాహవేడుకలు, అత్తవారింటికి సాగనంపటం, వగైరా సంఘటనల విషయంలో ఏకరూపత కన్పిస్తుంది. ఆ తరువాత తెలుగు జానపదకర్తలు ఒక్కసారిగా పాఠకుల్ని సీత వనవాసం వైపుకు పయనింపజేస్తారు.

హిందీ జానపద రామాయణంలో మధురసాత్ర, కైకేయి వరాల ప్రసక్తి మొదలైన అంశాలు ఉంటే, తెలుగులో ఈ ఊసే మనకు కన్పించదు. తెలుగు జానపదకర్తలు తెలుగు పాఠకుల్ని రావణాసురుడి అంకానగరానికి పరుగులు తీయిస్తారు “కోకిల రాయబారము” ఘట్టంతో!

మందర, కైకేయి సంఘటనలతో నిండిన అవధి, బోజ్‌పురీ జానపద సాహిత్య గీతాల్ని రచించి - భావ వినిమయానికి, జానపద కర్తలు ఎంత మేర దోహదకారులయిందీ తెలుసుకుందాం.

శ్రీరాముడు రాజా కాబోతున్నాడనే వార్తను మందర కైకేయి దగ్గరకు మోసుకెళ్ళి, నీ కొడుకు భరతుడు రాముడికి ఊడిగం చేయవలసి వస్తుందని, నువ్వు కౌసల్యకు చెలికత్తై పోవాలని అంటుంది. (అవధి రోక్‌సంగీత్ 90/19-22.)

కైకేయి కోపగృహంలోకి వెళ్ళిపోతుంది. ఇందుకు దశరథుడు నివ్వెరపోయి - ఆమెను ఓదార్చటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. ఆమె వరాలను అడుగుతుంది. (అవధీ లోక్ సంగీత్ 91/ 23-343.)

కైకేయీ ఈ వరాలడిగి నువ్వు నా ప్రాణాల్ని తీసుకుంటున్నావు. రాముడు కన్పించకపోతే నేనీ విలవిలలాడి పోయే నేను వాణ్ణి వనవాసానికి పంపి ఎలా జీవించగల నంటాడు. (అవధీ లోక్ సంగీత్ 94/12-14.)

సూర్యోదయమే కాకూడదంటూ రాత్రంతా ప్రార్థిస్తూ గడిపాడు. తెల్లవారింది. రాముడికి విషయం తెలిసింది. తండ్రి ఆజ్ఞానుసారం నువ్వు 14 సంవత్సరాలు వనవాసానికి వెళ్ళాలని కైకేయి చెబుతుంది. భరతునికి పట్టాభిషేకం జరుగుతుందని కూడా చెబుతుంది. (అవధీ లోక్ సంగీత్ 97/1-11.)

దశరథుని దారుణ మానసిక స్థితిని గురించి భోజపురీ గ్రామగీతాల్లో వుంది. (భోజ్ పురీ లోక్ సంగీత్ 39 41/ 9-11.)

కౌసల్య కూడా ఎంతో బాధపడుతుంది. రామలక్ష్మణులను, సీతను అడవులకు వెళ్ళి రమ్మని నేనెలా ఆశీర్వాదిస్తాను? అని (అవధీ లోక్ సంగీత్ 44/3-6.)

రాముడు రథంపై వనవాసానికి బయలుదేరితే నేను కాలినడకనే పయనమవుతానని సీత అంటుంది కౌసల్యతో (అవధీ లోక్ సంగీత్ 99).

తెలుగు జానపదకర్తలు మూలకథను ఏమాత్రం పట్టించుకోకుండా సీతా రామలక్ష్మణులు వనవాస స్థితిగతులను గురించిన ప్రస్తావనే లేకుండా, రావణాసురుడి చెరనుంచి తనను రక్షించమని కోయిల ద్వారా రాముడికి రాయబారం పంపించి, “కోయిల రాయబారం” అనే నూతన ఘట్టానికి శ్రీకారం చుట్టారు. “కోయిల రాయబారము” అనే గేయంలో రావణుడు మోసంతో సీతను రకరకాల బాధలకు లోను చేయడం, సీత అన్నపానాదులు విసర్జించి, చివరకు కోకిలను రాయబారిగా రాముడి దగ్గరకు పంపించిన సన్నివేశాన్ని వర్ణించడం జరిగింది.

రామలక్ష్మణులు కోయిలను చూసి ఇలా అంటారు:

“ఇందాక సాంపైన వనములో నిన్ను చూచితిమి

ఇంతలో నిన్నెవరు కొట్టిరి - తిట్టిరి తెలుపు" అని. సమాధానముగా కోయిల -

"నన్నెవరు కొట్టను, తిట్టను లేదు

సీతమ్మ పంపింది రాయబారము" అని అన్నది:

అప్పుడు రామలక్ష్మణులు -

"సీతను వీడి మేము సన్యాసులమైతిమి

విరాగులమైతిమి, హరిదాసులమైతిమి" అని అంటారు.

"ఓ జానకీ! నీకడకు వత్తుము

ఒక్క శరముతో రక్కసుని నేలకూలవేసి

నిన్ను ఒనరంగ తెచ్చెదము"

అని రామలక్ష్మణులు కోయిల ద్వారా సీత రాయబారిని సమాధానం పంపిస్తారు. ఇది కేవలం జానపదుల కల్పన మాత్రమే!

హిందీ జానపదులు తమ భోజోపురీ, అవధీగీతాలలో - సీతా రామలక్ష్మణులు వనానికి వెళ్ళటం - భరతుడు కేకేయి రాజ్యంలోనుంచి తిరిగిరావటం, రాముడి వియోగబాధ భరించలేక దశరథుడు ప్రాణత్యాగం చేయడం, కేకేయి రాజ్యం నుంచి తిరిగి వస్తూ రథసారథి ద్వారా విషయాన్ని తెలుసుకొని తల్లి కైకేయిని గద్దించడం, భరతుడు మనస్తాపంతో కౌసల్యను కలుసుకోవడం, రాముని పట్టాభిషేకం వనంలోనే చేస్తానని అనడం - ఆమె నేను కూడా సీతో వచ్చి రాముడెలా వున్నాడో చూస్తానని అనడం మొదలైన ఘట్టాలు మూలానికి కొంచెం భిన్నంగా వున్నా కథాక్రమాన్ని పాటించి గేయాలలో రచించారు.

అయితే తెలుగులో - నిత్య జీవితంలోని సంఘటనలకు సీతను ఆధారం చేసుకొని సీత సమర్థ, సీత గడియ, సీతనత్తవారింటికంపుట, సీత దాగుడుమూతలు, సీతాదేవి వామనగుంటలు, సీతమ్మవారి వసంతం, సీత శుభ గోష్ఠి గేయాలను సృష్టించారు. జానపదుల సహజ భావ సంపదకు వీటిని తార్కాణాలుగా చెప్పుకోవచ్చు.

“శ్రీరామ పట్టాభిషేకం”, “ఊర్విశాదేవి నిద్ర”, “లక్ష్మణ దేవర నవ్వు”, “సీతాకళ్యాణం”, “సీతాదేవి ఆనవాళ్ళు”, “సీత అగ్నిప్రవేశం”, గేయాలను రామాయణ సంబంధమైన జానపద గేయాలుగా పరిగణించవచ్చు.

హిందీ జానపద గేయాలలో “నా పాదుకలు తీసుకొని వెళ్ళి ఆయోధ్యలో రాజ్య భారం చేపట్ట”మని రాముడు భరతుణ్ణి కోరడం, భరతుడు రాముని ప్రతినిధిగా రాజ్యం చెయ్యటం. “సీతాపహరణం”, లక్ష్మణుడు శూర్పణఖ ముక్కు చెవులు కోయడం, బంగారు లేడిని రాముడు వెంబడించడం - లక్ష్మణుడు అన్న రక్షణార్థం వెళ్ళడం, భిక్షకుడుగా వచ్చి రావణుడు సీతను అపహరించుకు పోవటం మొదలైన ఘట్టాలు వుండగా తెలుగు గేయాలలో ఇవి కన్పించవు. రాముడు సీత విరహంలో వ్యాకుల చిత్తుడై తన అంగుళీయాన్ని హనుమంతుడికిచ్చి సీతను కలిసి రమ్మంటాడు అవధీ జానపదగేయాలలో (అవధీ లోక్ సంగీత్ 129/ 1-23.)

భోజపురీ గేయాలలో రాముడు తన అంగుళీయకాన్ని యివ్వటం, హనుమంతుడు సముద్రాన్ని లంఘించి లంకకు వెళ్ళటం క్లుప్తంగా చెప్పబడింది. (భోజ్ పురీ లోక్ సంగీత్ 86/ 1-9.)

తెలుగులో “సీతాదేవి ఆనవాళ్ళు” అనే జానపద గేయంలో ఆమెను నమ్మించడానికి రుజువుగా 13 రకాలైన ఆనవాళ్ళు హనుమంతుడికి చెప్పి రాముడు అతన్ని సీతాన్వేషణకు పంపించిన వైనం వివరించబడింది. ఆమె అందచందాలను, దాంపత్య జీవితంలో కొన్ని మధుర సన్నివేశాలను చెప్పి, తన ముద్రిక ఇచ్చి పంపిస్తాడు. ఇది ప్రపంచ వాఙ్మయంలోనే చెప్పుకోదగిన ఘట్టమని పండితులు - జానపదగేయ కర్తలను ఎంతగానో పొగిడారు.

హనుమంతుడు లంకలో సీతను గుర్తించి రామముద్రికను అందచేసి తిరిగివస్తాడు. పంజరంలో బంధింపబడి బక్కచిక్కి అలసిపోయిన రాజహంసవలె సీత వున్నదని చెబుతాడు - రాముడితో!

హిందీ జానపద గేయాలలో కూడా ఈ సన్నివేశం ఉన్నది. హనుమంతుడు రాముడి అంగుళీయకాన్ని పైనుంచి సీత దగ్గరపడేలా గిరాటేస్తాడు. ఆమె ఆశ్చర్యపోతుంది. హనుమంతుడు తనను తాను “రామదూతగా” పరిచయం చేసుకుంటాడు (అవధీ లోక్ సంగీత్ 129/39-45).

హనుమంతుడు సీతతో - ఆకలిగి ఉంది, ఈ వనంలోని చెట్ల పళ్ళన్నీ తినేయాలని వుంది. ఆజ్ఞ ఇవ్వమంటాడు! తన మహాకాయాన్ని చూపిస్తాడు. పళ్ళు తిని, చెట్ల కొమ్మలు విరిచేస్తాడు. ఈ బీభత్సం చూసి

రావణుడు తోకకు నూనెతో తడిసిన గుడ్డలు కట్టి నిప్పుంటించమని ఆదేశిస్తే హనుమంతుడు మండే తోకతో లంకాదహనం చేసి తోకను సముద్ర జలంలో చల్లార్చుకొని సీతదగ్గరికొచ్చి ఆమె గాజాలను అనవాఘ్యగా తీసుకెళ్లాడు. (అవధీ లోక్సంగీత్ 129/ 48-74.)

రాముడు సీత అనవాలును అందుకొని హనుమంతుడితో “నీ ఋణం తీర్చుకోలేను” అని అంటాడు. (అవధీ లోక్సంగీత్ 129/ 75 - 79.) ఆతరువాత రామ రావణ యుద్ధం జరిగిన తీరును బోజపురీ అవధీ గ్రామ గీతాల్లో చాలా విస్తృతంగా వర్ణించడం జరిగింది. తెలుగులో ఈ ప్రస్తావనే లేదు. తెలుగు జానపద గేయాలలో కనిపించే ఘట్టం “సీత అగ్ని ప్రవేశం.” ఈ గేయంలో మారీచుడు మాయామృగమై వచ్చినప్పటి నుంచి శ్రీరామ పట్టాభిషేకం వరకు గల కథను వర్ణించడం కనిపిస్తుంది.

రావణ వధానంతరం రాముడు - లక్ష్మణుడితో “కుక్క ముట్టిన కుండ కొరగాదు సుమ్మి” అని అంటాడు. అప్పుడు సీత - “భూదేవి పుత్రికను, శ్రీరామ సతినంచు” రథాన్ని ఆపుతుంది. రాముడితో అంటుంది-

“పడతిగా గొనియిట్లు బాల కంద దగున

పక్షులలోనైన వృక్షములోనైన

పశు - మృగంబులనైన పుట్టలే నైతా

తప్పన్న శిక్షింప ధాతవే నీవు”

రాముడు సీతను నమ్మాడు. రాముడు అయోధ్య చేరుకుంటాడు. పట్టాభిషేక సమయాన

“వాయుదేవుడువచ్చి వసుంధర నూడ్చి

వరుణదేవుడు వచ్చి వాకిండ్లు దడిపె

దేవకన్యలు వచ్చి దేదీప్యముగను

ముత్యాలముగ్గులు ముదముతో పెట్టి”

సీత అగ్నిహోత్రంలో దూకి తేజస్సుతో తిరిగి బయటికి వచ్చినట్లు తెలుగు జానపద గేయాలలో చెప్పబడింది. సీత మూర్ఛపోగా భూమితో సహా రావణుడు ఆమెను ఎత్తుకొని రథంలో వెళ్ళిపోయినట్లు తెలుగు జానపద కవులు చిత్రించారు.

అవధీ జానపద గేయాల్లో రాముడు సీతను అగ్నిప్రవేశం చేసి పాతివ్రత్యాన్ని నిరూపించుకోమంటాడు. సీత అగ్నిలో ప్రవేశించి 'కలలోనైనా పరపురుషుని తలవని నన్ను నీ ఒడిలో చేర్చుకో తల్లీ!' అని రోదిస్తుంది. ఈ అవమానాన్ని భరించలేను. నన్ను నీలో కలుపుకొమ్మని అగ్నిదేవతను వేడుకుంటుంది. సీతను అగ్నిమాత అలాగేనని ఆశీర్వాదిస్తూ శాంతిస్తుంది. (అవధీలోక్సంగీత్ 133/ 75 - 74.)

భోజపురీ గేయాలలో గంగ- తులసి- అగ్ని- సూర్యుడు- సర్పములపై ప్రమాణం చేయించి సీతను స్వీకరిస్తాడు. (భోజపురీ లోక్సంగీత్ 95.)

పదునాలుగు సంవత్సరాల వనవాసానంతరం రాముడు సీతా లక్ష్మణులతో అయోధ్యకు వస్తాడు. "శ్రీరామపట్టాభిషేకం" తెలుగు జానపద గేయంలో ఘట్టం చిన్నదే అయినా పాట బహురమ్యంగా, సవ్యంగా కొనసాగింది. పదునాలుగు సంవత్సరాలనుంచి పడుకునే వున్న భార్య ఊర్కిళ్ళను సమీపించి లక్ష్మణుడు నిద్రనుంచి లేపి అన్న పట్టాభిషేక వార్త చెప్పి మంగళ స్నానం చేసి రమ్మని తిరిగి పరుగున అన్న కడకు వెళ్ళి పోయాడు. కుల గురువైన వశిష్ట మహర్షి శ్రీరాముడికి పట్టాభిషేకం చేయిస్తాడు. కౌసల్యాది మాతలు ఎంతో సంతోషించారు.

హిందీ జానపద గేయాలలో కూడా ఈ ఘట్టాన్ని ఎంతో ఘనంగా వర్ణించడం జరిగింది. పాలతో ఇంటి ముంగిలి అలికించింది. ముఖద్వారం వద్ద సువర్ణ కలశం పెట్టించింది. అంతలా ఆనందం వెల్లి విరిసింది. అయోధ్య ఆనందోత్సాహాలతో ఊగిపోయింది. (భోజపురీ లోక్సంగీత్ 96/1-3.)

కౌసల్య హారతి పట్టింది. నారీమణులంతా మంగళహారతులు పాడారు.

మాతా కోసిలా ఆరతి ఉతార్సె

సబ్ సజ్జే మంగల్ గాయా

(భోజపురీ లోక్సంగీత్ 97/6)

అవధీ జానపద గీతాలలో సీత నువ్వులు, అక్షింతలు, పాలూ, తమలపాకులూ పళ్ళెంలో పెట్టుకొని గంగాతీరానికి వెళ్ళింది. గంగామాతకు ప్రణామంచేసి చీరె సమర్పించింది. ఆకాశవాణి సీతను ఆశీర్వాదించింది. (అవధీ లోక్సంగీత్ 140/ 1-12.)

రాముడు సింహాసనం అధిష్టిస్తాడు.

సీతా సహితే సింహాసన్ బయిర్ వే

హరివంత్ చందర్ దులాయీ!

- భోజ్పురీ లోక్ సంగీత్ 71/5.

హిందీలో శ్రీరాముడి పట్టాభిషేకంతో రామాయణానికి సంబంధించిన జానపద గేయ ప్రకరణ ముగిసినా, తెలుగులో మాత్రం ఊర్కిళాదేవి నిద్ర, లక్ష్మణ దేవర నవ్వు, సీత శుభగోష్ఠి గేయాల తరువాతనే 'శుభం' పలకటం జరుగుతుంది.

రాముడి పట్టాభిషేక సంరంధంలో వుండి లక్ష్మణుడు సీతారాములకు వింజామరలు వీస్తూ భార్యమాటే మరిచిపోయాడు. సీత రాముడికి గుర్తు చేసింది. రాముడు లక్ష్మణుడితో "వెళ్ళి మరదలి విషయం చూడ మన్నాడు.

ఊర్కిళాదేవి నిద్ర గేయాలు ఇలా ఆరంభమవుతాయి:

"శ్రీరామ భూపాలుడూ

పట్టాభిషిక్తుడై కొలువుండగా

భరత శత్రుఘ్నులపుడూ

సౌమిత్ర వరస సేవలు సేయగా

మరుతాత్మజుడవుడూ

రాఘవులజేరి పాదము లొత్తగా"

x x x

"దేవ దేవేంద్ర వినుమా

విన్నపము తెలిపేను చిత్తగింపూ

ముందు మన మడవులకును

ముద్దు మరదీ వెంటనూ

పయనమై రాగ జొచి
 తన చెలియ పయనమాయెను ఊర్మిళా
 వద్దా నే వుండు మనుచూ
 సామిత్రి మనల సేవింప వచ్చే
 నాడు మొదలుగ శయ్యపై
 కనుమూసి పవళించు చున్నదీ
 ఇకనైన యానతిచ్చి
 తమ్ముణ్ణి యిందుమణి కడ కంపుడీ!"

అప్పుడు రాముడు లక్ష్మణుడితో వెంటనే వెళ్ళి ఊర్మిళ మనస్తాపాన్ని దూరం చేసి రావయ్యా అని పంపిస్తే
 దానికి బదులు ఆ మహానుభావుడు ప్రేమాతిశయానికి పోయి ఊర్మిళ శయ్యమీద కూర్చొని-

"కొమ్మ నీ ముద్దు ముఖమూ సేవించగోరి
 నాడే చంద్రుడూ!" అని దీర్ఘాలు తీసేటప్పటికి -

గత పద్యాలుగు సంవత్సరాలనుంచి ముంచుకొచ్చిన నిద్రలో మునిగివున్న ఆ గుమ్మ కాస్తా ఉలిక్కిపడి
 ఎవరో పరాయి మగవాడొచ్చి పరిహాసలాడుతున్నాడనుకొని అతన్ని తూలనాడింది ఈవిధంగా-

"అయ్య మీరెవ్వరయ్యా
 మీరింత యాగడమ్మున కొస్తిరీ
 యెవ్వరు లేనివేళా మీరిపుడు
 యేకాంతమున కొస్తిరే
 మా తండ్రి జనక మహారాజు వింటే
 మిము ఆజ్ఞలు సేయక మానరు
 మా యక్క బావ విన్నా .
 మీ కిపుడు ప్రాణమునకు హానివచ్చు
 మాయొక్క మరిది విన్నా
 మిమ్మిపుడు బ్రతుకనివ్వరు జగతిలో!" అంటుంది.

లక్ష్మణుడు తానెవరో చెప్పి కత్తిలో తనను చంపుకోబోయినట్టు నటన చేస్తాడు. ఊర్మిళ భర్తను గుర్తించి అతని పాదాలమీద మోకరిల్లుతుంది. పదునాలుగు సంవత్సరాల పాటు నీనుంచి దూరంగా ఉండి అన్నా వదినెలకు సేవ చేశానని చెప్పుకుంటాడు. ఈ సంగతి తెలిసి కౌసల్య వచ్చి స్నాన పానాదులు కావించి, అందంగా అలంకరించి షడ్రోపేతంగా వంట చేసి తినిపిస్తుంది. ఊర్మిళ ఆనందానికి అవధులు లేకుండా పోయాయి.

‘దృష్టి తగులకుండను నీలాల నివ్వాళు లివ్వరమ్మా!’ అని అందరూ ఒక్కొక్కడిగా అన్నారు. సీతాశాంతలు హాస్యోక్తులతో ఆమెను ఆనందపరచారు. హాసంలేచారు. అందరూ కలిసి ఊర్మిళా లక్ష్మణులను శయ్యాగృహానికి పంపించివేశారు. దంపతులిద్దరూ ఎన్నో సంగతులు చెప్పుకున్నారు. లక్ష్మణుడు పట్టాభిషేకం వరకు జరిగిన వృత్తాంతాలను ఊర్మిళకు విశదీకరించాడు. సీత కష్టగాధ విని ఊర్మిళ ఎంతో బాధపడింది. గడిచిన గాధను మరిచిపోయి పట్టాభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూసి ఇద్దరూ ఎంతగానో ఆనందించారు.

“ఊర్మిళ విరహములో యిది

యెవరూ పాడినా, విన్నగానీ

శ్రీవిష్ణు కైవల్యము సామిత్ర

విష్ణులోకము నిచ్చునూ”

అని “ఊర్మిళ నిద్ర” జానపద గేయాలతో ముగుస్తాయి. మూలంలో లేని ఈ అంశాలు మన దేశ భాషల్లో ఏ జానపదసాహిత్యంలోనూ కన్పించవు. ఇవి తెలుగు జానపద కర్తల ప్రత్యేక సంపత్తిగా భావించవచ్చు. తెలుగులో జానపద గీతాలను సేకరించి వ్యాసాలు, గ్రంథాలు వెలువరించి జానపద సాహిత్యానికి వన్నె చిన్నెలు దిద్దిన పంచాంగుల ఆదినారాయణ శాస్త్రి, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, సురవరం ప్రతాపరెడ్డి, శ్రీపాద గోపాల కృష్ణమూర్తి నేదునూరి గంగాధరం, జి. రామరాజు, తిరుమల రామచంద్ర, శ్రీధర్ బాబు, ఆడిదము రామారావు, బాదగాని నరేంద్ర, కొలుకలూరి ఇనాక్ మొదలైనవారితో పోల్చదగిన హిందీ జానపద వాఙ్మయానికి కొత్తపుంతలు చూపించిన శ్రీ దేవేంద్ర సత్యాద్రి “ఊర్మిళాదేవి నిద్ర” జానపద గేయాలకు ముగ్గుడై తెలుగు జానపద కవులు వాల్మీకి కంటే కూడా ఒకడుగు ముందుకు వేశారని మెచ్చుకుంటూ మాడరన్ రెవ్యూ, ఏప్రిల్ 1940లో రాసినట్టు డా. బి. రామరాజుగారు తమ “తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము” అనే గ్రంథంలో పేర్కొన్నారు.

“ఊర్మిళాదేవి నిద్ర” ప్రసక్తి ఏ ఇతర భాషల జానపద రామాయణాలలో లేనట్టే - “లక్ష్మణ దేవర నవ్వు” సంఘటన వాల్మీకి రామాయణంలో కూడా లేదు. లక్ష్మణుడి భాత్యప్రేమకూ, ఊర్మిళ పతిభక్తికి నిదర్శనంగా ఈ గేయ రచన సాగింది. ఇది మన జానపద కవుల మహోన్నత సృజనాశక్తిని నిరూపిస్తున్నది.

రాముడు తాను పొరపాటు చేసినట్టుగా భావించుకొని ప్రాయశ్చిత్తంగా పెద్దల అనుమతితో తన మరదళ్ళకు తిరిగి వివాహం చేయించడం, విందు భోజనాలాది జరిపించడం దీనిలోని ఇతివృత్తం. ఈ ఇతివృత్తం భారత జానపద సాహిత్యానికే వన్నె తెచ్చిపెట్టినట్టుగా భావించవచ్చు. ఇతివృత్తసరంగా చూస్తే “లక్ష్మణ దేవర నవ్వు” సాహిత్యంలో ఒక నవ్యతను ప్రవేశపెట్టినట్టుగా తోస్తున్నది. నిండు కొలుపులో వున్న లక్ష్మణుడు తలూపుకుంటూ కిలకిలా నవ్వడం అందరినీ ఆశ్చర్య చకితుల్ని చేస్తుంది. సభలో వున్న విభీషణుడు, సీత, జాంబవంతుడు, అంగదుడు, సుగ్రీవుడు, హనుమంతుడు - చివరకు రాముడు కూడా ఎవరికీ వారు తమ మదిలో ఆ నవ్వుకు అర్థం ఏమిటో తమకు అపాదించుకొని బాధపడి పోతారు. ఇది నిజంగా చాలా విచిత్రమైన సంఘటన.

తక్కిన వాళ్ళ సంగతి అలావుంచి - రాముడిని గురించి ఆలోచిస్తే లక్ష్మణుడిపట్ల ఆగ్రహం తెచ్చుకొని అతన్ని చంపడానికి ప్రయత్నించడం, సభాసదులు అతనిని వారించడం జరుగుతుంది. లక్ష్మణుడి ద్వారా అసలు సంగతి తెలుసుకొని రాముడు తన తమ్ముడి భక్తికి ఆనందించి తన తప్పుకు ప్రాయశ్చిత్తంగా తనకు తానే చంపుకోబోగా వశిష్టాదులు వారిస్తారు.

ఇంతకూ లక్ష్మణుడి నవ్వుకు కారణం - అరణ్యవాసం గడిపేరోజులలో ఒకనాడు రాముడు సీత నిద్రిస్తుంటే లక్ష్మణుడు వాళ్ళ రక్షణార్థం మేల్కొని వుంటాడు. అతనిని ఆవరించడానికి వీలులేక నిద్రాదేవి విలపిస్తూ, సమస్త జీవులు నిద్రాస్థలో వుంటే నువ్వొక్కడివే మేల్కొని వుండి నన్ను అవమానిస్తున్నావని అంటుంది. నన్నదిలి వెళ్ళి నా భార్య రాత్రింబగళ్ళు నిద్రించేటట్టుగా ఆవహించమని, 14 సంవత్సరాల తరువాత వచ్చి నన్ను చేరమని లక్ష్మణుడు చెబుతాడు.

ఆ ప్రకారంగానే నిద్రాదేవి 14 సంవత్సరాల తరువాత వచ్చి నిండు సభలో నన్ను ఆవహించింది. పట్టాభిషేకం జరుగుతున్న ఈ శుభసమయంలో అంతరాయం కలిగింది. తత్ఫలితంగా తనకు నవ్వొచ్చింది. అని లక్ష్మణుడు చెప్పడంతో కథ సుఖాంతమవుతుంది.

అయితే తెలుగు జానపదకర్తలు ఇక్కడితో జానపద రామాయణానికి ముగింపు కల్పించలేదు. సీత “శుభగోష్ఠి”తో తమ జానపద రామాయణగాధను సుఖాంతం చేస్తారు. ఆ కథావిధానం బెట్టిదనిన -

రాముడు పట్టాభిషిక్తుడైన తరువాత ఏకాంతంలో సీత శుభగోష్ఠిని కోరుకుంటుంది. అప్పుడు రాముడు తన కథనే ఆమెకోవిధంగా చెబుతాడు. హరివిల్లు విరిచి నన్ను వివాహం బాడిన కొంత కాలానికి నాకు పట్టాభిషేకం చెయ్యాలని నా తండ్రి ఆలోచించడం, కైకమ్మ కోరికను పాటించి నన్ను 14 సంవత్సరాలపాటు అడవికి పంపడం, లక్ష్మణుడు మనతో వనానికి రాగా భరతుడు నా పాదుకలకు పట్టాభిషేకం చేసి నందిగ్రామంలో మౌనిధర్మం పాటిస్తూ నా ప్రతినిధిగా రాజ్యం పాలించడం, లక్ష్మణుడు మనకు తోడుగా ఉండగా మాయలేడి మిషబెట్టి రావణుడు నిన్ను లంకకు తీసుకెళ్ళటం, ఆ తరువాత ఎంతో శ్రమపడి లంకకు వచ్చి రావణుడిని హతమార్చి నిన్ను అయోధ్యకు చేర్చడం. రాముడు తమ కథనే ఇలా “శుభగోష్ఠి” గా సీతకు చెబుతాడు.

ఇది తెలుగు జానపదుల సృష్టి మూలంలో శుభ ప్రసంగాలు చేసినట్లుగా ఉన్నదేగాని తమ కథనే తిరిగి వల్లె వేసినట్లుగా మాత్రం లేదు.

అయితే, ఈ జానపద గేయంలో సీత కైకను తూలనాడినట్లు చెప్పడం జరిగింది. అయితే ఈగేయంలో దైవరహస్యం తెలిసిన ధీమతిగా ఆమెను వర్ణించడం జరిగింది.

“కర్మశేషము చేత ఒక నింద తను బొంద

అసురుల ఉసురూలు బాపు కొరకూ

తనయుడికి పట్టమ్ము కట్టించు మాని కైక

తండ్రితో వాదింపుచుండెనే సీత”

(ప్రీ. రా. పా. పుట 249)

కైకేయి కర్మకొద్దీ ఈ అపనిందకు లోనవుతుంది. ఎవరూ కర్మను తప్పించుకోలేరని జానపదకవులు నిర్ధారణ చేశారు. ఈ భావన తెలుగు జానపద పౌరాణిక గేయాలలో అతి వైశిష్ట్యాన్ని అందుకున్నదని భాషా శాస్త్ర పారంగతుల కథనం,

హిందీ జానపద గేయాలలో ఈ ప్రసంగమే లేదు. పోతే, హిందీ, తెలుగు రామాయణ జానపద గేయాలను సూక్ష్మంగా వీటి భాష - భావం - సంఘటనల వర్ణన, వీటిలో వర్ణించబడిన సామాజిక స్థితిగతులు, ఆచార వ్యవహారాలు, కథావిధానం, ఇతివృత్తాలు, వీటిద్వారా ఒనగూడే ప్రయోజనాలు మొదలైన అంశాలను పరిశీలిస్తే ఊహకు అందని ఎన్నెన్నో అసాధారణ, అద్భుత విషయాలు మనముందు నిలిచి మనల్ని మంత్రముగ్ధుల్ని చేస్తాయి.

ముందుగా పౌరాణిక జానపద గేయాలలో వాడిన భాషను తీసుకుందాం.

సహజంగా పుట్టి వ్యాపించిన గేయం జానపద గేయం. ఆనందానికి, ఉత్సాహానికి రూపం కల్పించారు. మాత్రా చందస్సులతో సాగుతూ, ఇరుకైన చోట్ల కప్పదాట్లు వేసుకుంటూ, సౌలభ్యాన్ని పాటించుకుంటూ, సంగీతానికి అనుగుణంగా లయను రాగాన్ని సందర్భమసారంగా మార్చుకుంటూ ముందుకు కొనసాగించుకుంటూ పోతారు. గతిని నిలుపుకోవటానికి స్వేచ్ఛగా దీర్ఘాక్షరాలు, సాగతీతలు చేస్తారు. రసానుకూలత తప్ప వ్యాకరణానుకూలతను లెక్కపెట్టనేలేదు. స్త్రీల పాటలలో గ్రామసీమల ఆచారాలు, ఆటలు, సరససంభాషణలూ కన్పిస్తాయి. ఫలశ్రుతులు వీటి ముఖ్యకర్తలు. అందుకే ఈ రామాయణ గేయాల్ని స్త్రీలే రచించి వుంటారని పండితుల కథనం.

ఈ గేయాలలో కల్పన మచ్చుకైనా కన్పించదు. గుండెలోని భావాలు కుదురైన మాటలతో సూటిగా తగులుతాయి. సంఘటనలు, వర్ణనల విషయంలో సుదీర్ఘత కన్పించదు. కథను చక్కచక్క నడిపించాలనే తొందర కన్పిస్తుంది. వర్ణనలు, కల్పనలు మోతాదుకు మించి లేవు. భావావేశాన్ని, రసావేశాన్ని పాటిస్తూ ఔచిత్యాన్ని వదిలేస్తారు.

ఇక సామాజిక స్థితిగతులు ప్రస్తావన వచ్చినప్పుడు మనకు అనిపించే దేమిటంటే - రామాయణంలోని పాత్రలన్నీ తెలుగు నాటి గృహాలకు చుట్టు పక్కలే తిరుగుతున్నట్టుగా వుంటుంది. పండిత కవుల లాగా ఈ పాత్రలను స్వప్నసీమలలో విహరించేట్టు చేయలేదు మనజానపద కర్తలు!

ఇక ఇతివృత్తాలు విషయానికొస్తే - రామాయణ గాథలు వాల్మీకానికి భిన్నంగా వున్నాయి. మానవ సౌహార్ద్రతకు అద్దంపట్టేవిగా ఉన్నాయి. స్త్రీల పాటలలో కథాసౌందర్యం, కథనసౌందర్యం, వైవిధ్యం - ఈ మూడు ముప్పిరిగొని వున్నట్టు తోస్తున్నది.

స్త్రీవాద ప్రచారం ముమ్మరంగా జరుగుతున్న ఈ రోజుల్లో మొదటి స్త్రీలపాట క్రీ.శ. 1470 ప్రాంతంలోనే అన్నమయ్య భార్య తిమ్మక్క, “సుభద్రా కళ్యాణం” రాసిందని తెలిస్తే ఆశ్చర్యపోక తప్పదు. 15 వ శతాబ్దంలో స్త్రీల సారస్వతం ఉధృతంగా బయలుదేరిందని అనవచ్చునని “స్త్రీల రామాయణపు పాటలు” పీఠికలో శ్రీ పాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు రాశారు.

రవీంద్రనాథ్ ఠాగూర్ చెప్పినట్టు ప్రపంచ దేశభాషలలోని జానపద గేయాలన్నీ ఒకచోట సంపుటికరించి తులనాత్మక పరిశీలన జరిపితే ఆ గేయాలలో ఒకే రకమైన మనస్సు, ఒకే రకమైన హృదయం కలిగి వున్న మానవ మాత్రుడు కన్పిస్తాడు! (And if the folk songs of all the countries could be collected and compared, if it would be seen that there was one mind and one heart, underlying them common to all man kind- Tagore, Modern Review, Sep. 1934).

ఉపసంహారము

జానపద సాహిత్యం అనంతమైంది. అందు జానపదగేయ నక్షత్రాలు అనుతాలు. అలాంటి వాటిలో రామాయణ జానపద గేయాలకొక విశిష్టస్థానముంది. శిష్టసాహిత్యంలోని పురాణేతి హాసాలు జీవనాన్ని ప్రతిబింబించినట్లు ఈ జానపద (తెలుగు, హిందీ) రామాయణ గేయాలు జానపదుల జీవన విధానాన్ని ప్రతిబింబించుటయేకాక ప్రతీవారూ ఆచరించదగ్గ జీవనవిధానాన్ని నిర్దేశిస్తున్నాయి.

విజ్ఞానంతోపాటు వినోదాన్ని తోటివారికి అందించి, ఆనందంతోపాటు ఆచరణీయాలైనా ఆచారవ్యవహారాలను ప్రబోధిస్తూ ఎంతో ప్రయోజనకరంగా ఉన్నాయి. కాబట్టి ఇవి జానపదులకు మాత్రమే పరిమితమని పరిహాసం చేయక అందరూ పఠించటానికి యోగ్యమైనవి. అట్టి “తెలుగు-హిందీ పౌరాణిక గేయాల తులనాత్మక పరిశీలన” అనే నా పరిశోధన (జానపద రామాయణ గేయాల ఆధారంగా) అంశంలో మొదటి అధ్యాయంలో తులనాత్మక పరిశీలన ప్రాధాన్యాన్ని వివరించాను. తెలుగు-హిందీ జానపద రామాయణ గేయాల తులనాత్మక ఆవశ్యకతను వివరించాను.

రెండవ అధ్యాయంలో జానపద సాహిత్య గేయ లక్షణాలను స్థూలంగా వివరించి సాహిత్యంలో పౌరాణిక గేయప్రాశస్త్యాన్ని వివరించాను.

మూడవ అధ్యాయంలో “తెలుగు జానపద రామాయణ గేయా”లలో ముద్రితమైన వాటినన్నింటిని విశ్లేషణాత్మకంగా వివరించాను. ఆ గేయాల్లో ప్రతిఫలించే తెలుగు ప్రజల సంస్కృతి విశేషాలను వివరించాను.

నాలుగవ అధ్యాయంలో “హిందీ జానపద రామాయణ గేయాల” స్వరూప స్వభావాలను వివరించాను. వివిధ మాండలికాల్లోని జానపదగేయాల వస్తు వైచిత్ర్యాన్ని సోదాహరణంగా వివరించాను.

అయిదవ అధ్యాయంలో “తెలుగు-హిందీ జానపద రామాయణ గేయాలను” తులనాత్మకంగా పరిశీలించి వస్తుపరంగా, సాంస్కృతికపరంగా, భాషాపరంగా వాటిలోని భేద సాదృశ్యాలను సోదాహరణంగా వివరించాను.

ఈ పరిశీలన ద్వారా యావత్ భారతంలోని రామాయణ జానపద గేయాల్లో వస్తు సాధ్యశ్యం ఉండటం గమనించి, దానిని సోదాహరణంగా నిరూపించాను.

హిందీ జానపదగేయాల్లో వేర్వేరు మాండలికాలు ఉండటం వల్ల ఆయా జానపద గేయాలను (అవధీ మరియు భోజపురీ) వేర్వేరుగా పరిశీలించాను. మొత్తంమీద హిందీ రామాయణ జానపద గేయాల్లో వాల్మీకి రామాయణాన్ని అనుసరించిన గేయాలు ఎక్కువగా ఉన్నాయని, వాటి పరిధి కూడా “శ్రీరామ జననం మొదలుకొని శ్రీరామ పట్టాభిషేకం” వరకు వాల్మీకి రామాయణంతో ఎక్కువగా బేధించకుండానే విస్తరించి యుందని నిరూపించాను.

తెలుగు జానపద రామాయణ గేయాల్లో స్వల్పసంఖ్యాకాలు మాత్రమే వాల్మీకి రామాయణాన్ని అనుసరించాయి. అత్యధిక గేయాలు సాధారణ కుటుంబ జీవనంతో పెనవేసుకుపోయాయి. భారతీయ తెలుగు కుటుంబంలోని ప్రీ బాల్యం మొదలుకొని మాతృమూర్తి అయ్యేవరకు గడిపిన అన్ని దశలను సీతామాత పరంగా వర్తింపజేస్తూ గేయాలు పాడుకొన్నారు తెలుగు జానపదులు. ఇది భాగవతకారుడు వర్ణించినట్లు దైనందిన జీవితాన్ని భగవత్ అంకితంగా గడిపే తెలుగు ప్రజల నిర్మల భక్తికి నిదర్శనం. ఆయా గేయాలనన్నింటినీ మూడవ అధ్యాయంలో సోదాహరణంగా వివరించాను.

మొత్తంమీద “తెలుగు-హిందీ రామాయణ జానపద గేయా”లను తులనాత్మకంగా పరిశీలించినప్పుడు ఏ అయోధ్యలోనో జరిగిన ఏ రాముడి కథనో పాడుకొన్నట్లు గాక భారతీయుల దైనందిన జీవిత విశేషాలనే సీతారాముల పరంగా పాడుకొన్నట్లు అనిపిస్తుంది. ఈ తులనాత్మక పరిశీలన భారతీయతలోని భిన్నత్వంలోని ఏకత్వాన్ని దర్శింపజేస్తుంది.

నేను నా పరిశోధనకు ముద్రిత గేయాలను మాత్రమే ఎంచుకొన్నాను. విషయ విస్తృతి కారణంగా, హిందీ భాషలోని మాండలిక విభేదాల కారణంగా అముద్రిత గేయాలను సేకరించటానికి అవకాశం లేకపోయింది.

నా శక్తివంచన లేకుండా చేసిన ఈ ప్రయత్నాన్ని విజ్ఞులు ఆమోదిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

ఉపయుక్త గ్రంథాలు

1. ఆంధ్ర జానపద గేయ వాఙ్మయం	- హరి ఆదిశేషువు
2. ఆంధ్ర పదములు - పాటలు	- భేకుమళ్ళ అచ్యుతరావు
3. ఆంధ్ర జానపద సాహిత్యం - రామాయణం	- మలయ వాసిని
4. ఆంధ్ర వాల్మీకి రామాయణం	- వావిలకొలను సుబ్బారావు
5. కుశలపుల యుద్ధం	-
6. జానపద గేయ గాథలు	- డా॥ నాయని కృష్ణకుమారి
7. జానపద వాఙ్మయ పరిచయం	- హరి ఆదిశేషువు
8. జానపద గేయ వాఙ్మయ వ్యాసావళి	- నేడునూరి గంగాధరం
9. జానపద కళా సంపద	- తూమాటి దొణప్ప
10. జానపద గేయ రామాయణము	- డా॥ యస్. గంగప్ప
11. జాతికి ప్రతిబింబము జానపద సాహిత్యం	- డా॥ యస్. గంగప్ప
12. జానపద సాహిత్యం	- ఎల్లోరా
13. జానపద విజ్ఞానసూచి	- డా॥ జి.యస్. మోహన్
14. జానపద విజ్ఞాన వ్యాసావళి	- డా॥ జి.యస్. మోహన్
15. జానపద సాహిత్యం	- డా॥ ఆర్. వి.యస్. సుందరం
16. తెలుగు జానపద సాహిత్యస్వరూపము	- డా॥ నాయని కృష్ణకుమారి
17. తెలుగు జానపద గేయసాహిత్యం	- డా॥ బి. రామరాజు
18. తెలుగు కన్నడ జానపద గేయాలు	- ఆర్. పి. యస్. సుందరం
19. తెలుగు సాహిత్యంలో రామకథ	- రావూరి చౌరస్వామి శర్మ
20. తెలుగు సాహిత్యంలో రామకథ	- పండ శమంతకమణి
21. దక్షిణ దేశీ భాషా సారస్వతములు	- కోరాడ రామకృష్ణయ్య
22. రామకథా సుధ	- డా॥ జె.వి. సుబ్బరాయుడు
23. రామాయణ సుదాలహరి	- యువభారతి, సికింద్రాబాద్

24. రామాయణ రసవాహిని	- తెలుగు రామాయణ సాహిత్య గోష్ఠి
25. రామాయణ కల్పవృక్షం	- విశ్వనాథ సత్యనారాయణ
26. రామాయణకాలంలో భారతీయ సంస్కృతి	- డా॥ ఎన్. ఎన్. వ్యాస్
	- తెలుగుసేత : బాలశౌరిరెడ్డి
27. మొల్ల రామాయణం	- ఆతుకూరి మొల్ల
28. విజ్ఞాన సర్వస్వము	- 6 వ సంపుటం
29. సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యము	- ఆరుద్ర
30. స్త్రీల రామాయణ పాటలు	- "కృష్ణశ్రీ" సంపాదితము
31. స్త్రీల పౌరాణిక పాటలు	- ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు
32. స్త్రీల పాటలు	- యస్. వి. గోపాలం

సంస్కృత గ్రంథాలు

1. ఆధ్యాత్మ రామాయణం	- వ్యాసుడు
2. చంపూ రామాయణం	- బోజరాజు
3. రామాయణం	- వాల్మీకి

హిందీ

1. లోక్ సాహిత్య విజ్ఞాన్	- డా॥ సత్యేంద్ర
2. లోక్ సాహిత్య భూమికా	- డా॥ కృష్ణదేవ్ ఉపాధ్యాయ
3. లోక్ గీతోంకా వికాసాత్మక అధ్యయన్	- డా॥ కుల్దీప్
4. బ్రజ్ లోక్ సాహిత్య కా అధ్యయన్	- డా॥ సత్యేంద్ర
5. దక్షిణ్ మే రామకథ	- డా॥ భీమ్ సేన్ నిర్మల్
6. రామ్ చరిత్ మానస్	- గోస్వామి తులసీదాస్
7. రామ్ చరిత్ మానస్ మే లోక్ వర్త్	- డా॥ చంద్రమాన్ రావత్
8. అవధీ కా లోక్ సాహిత్య	- డా॥ సరోజినీ రోహతగి
9. భోజ్ పురి గ్రామగీత్	- డా॥ కృష్ణదేవ ఉపాధ్యాయ్
10. ధూళ్ ధూసరిత్ మణియా	- సీత, దమయంతి, ఆదీ...

11. అవధీ, భోజ్‌పూరి లోక్‌గీతోం మే రామకథ	- డా॥ కిరణ్ మరాఠీ
12. ఖడీబోలీ లోక్‌సాహిత్య	- డా॥ సత్యగుప్త
13. కావ్య కే రూప్	- డా॥ గులాబ్ రాయ్

COMPARATIVE LITERATURE

1. డా॥ పి.యన్ సుబ్రహ్మణ్యం - తెలుగులో పరిశోధన రజతోత్సవ సంచిక, పుట - 21
2. Nirmal Jain, Comparative Literature The India Context (Ed) Amiva Dev, Sisir Kumar Das, Allied Publishers, New Delhi, 1989, P.No. 80.
3. Comparative Literature, Volume No. 1.
4. Leferer Andre, Essays in Comparative Literature (A Systems Approach) Papyrus Publishers, Calcutta.

